

ΣΩΤΗΡΙΟΥ Δ. ΜΑΣΤΑΓΚΑ

ΧΡΟΝΙΚΑ ΛΙΤΟΧΩΡΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ – ΠΑΡΑΔΟΣΗ – ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ
ΚΟΙΝΩΝΙΑ – ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΛΙΤΟΧΩΡΟ 2009

Υπεύθυνος Έκδοσης

ΣΩΤΗΡΙΟΣ Δ. ΜΑΣΤΑΓΚΑΣ

Κωνσταντινουπόλεως 26

602 00 Λιτόχωρο

Τηλ.: 23520-82606

69777-69050

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

1. Πρόλογος..... 7

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

2. Η Επανάσταση του Ολύμπου. 1878 (Α΄)..... 13
3. Η Επανάσταση του Ολύμπου. 1878 (Β΄)..... 15
4. Η Επανάσταση του Ολύμπου. 1878 (Γ΄) 17
5. 15 Ιουνίου 1936. Ένα ιστορικό γεγονός
για το Λιτόχωρο.
Το Α΄ Πανελλήνιο Ορειβατικό Συνέδριο..... 19
6. Το θέρετρο της Μακεδονίας με τα θεία δώρα.
Το Λιτόχωρο το έτος 1930 33
7. Η αμπελουργία στο Λιτόχωρο 43
8. Διατελέσαντες Πρόεδροι της Κοινότητας
και Δήμαρχοι του Δήμου Λιτοχώρου.
Από την απελευθέρωση (1912) μέχρι σήμερα 47
9. Αφανείς Λιτοχωρίτες Μακεδονομάχοι
(1903-1913)..... 51
10. Το εν Λιτοχώρω Σωματείο «Ο ΟΛΥΜΠΟΣ»
το 1908. 100 χρόνια από την ίδρυσή του..... 55
11. Το συγγραφικό και επιστημονικό έργο
του Π. Νικοδήμου Σκρέττα.
Ένας λόγιος Λιτοχωρίτης..... 71
12. Αφιέρωμα στον Κώστα Ζολώτα 79

13.	Κωνσταντίνος Γ. Χούτας: Πολίτης του κόσμου. Ο πιο πολυταξιδεμένος συμπολίτης μας.....	89
14.	Αφιέρωμα στον Αθανάσιο Σακελλαρίδη.....	93
15.	Οδυσσέας Σβάρνας – Αρχιμουσικός.....	97
16.	Ο μπαρμπα Γιάννης Κάκαλος – Λαούτο.....	101
17.	Ο ποιητής Αθανάσιος Κοκώνης.....	105
18.	Ο γιατρός Παύλος Ολύμπιος. Ένας αλήστου μνήμης Λιτοχωρίτης.....	111
19.	Τελεφερίκ ή πώς θα γίνουμε Λιτουχουρνές Άλπεις. Χρονογράφημα.....	117
20.	Ο μύθος και η κυριολεξία στην πολιτιστική μας κληρονομιά. Απλούς ο μύθος της αληθείας. Χρονογράφημα.....	119
21.	Ο θησαυρός του Ολύμπου. Ώδινεν όρος και έτεκε μυν. Χρονογράφημα.....	123
22.	Του Λιόλια. Άσμα δημοτικόν.....	125
23.	Μια διαθήκη του 1895 στο Λιτόχωρο.....	127
24.	Οι παραθερίζοντες.....	133
25.	Το καλοκαίρι του 1926 στο Λιτόχωρο.....	137
26.	Ο Άγιος... Παπά-Γεδεών. Η κόλασις και ο αστυνόμος – Ο σκοπός δεν αγιάζει τα μέσα – Οι ασεβείς τον εφυλάκισαν.....	141
27.	Γιάννη Φιλίππου-Τιάλιου: Κοινωνική εξέταση Λιτοχώρου. Μια αξιόλογη έρευνα και έκδοση.....	145
28.	Το Λιτόχωρο και η δεκαετία του '40. Μπορεί να (ξανα)γραφτεί η ιστορία της πιο κρίσιμης Λιτοχωρίτικης δεκαετίας;.....	149
29.	Τα σχολεία του Λιτοχώρου με ονοματεπώνυμο. Προσθήκη προσωνυμίας.....	153
30.	ΥΠΑΡΧΩ... στο Λιτόχωρο, από το Σύλλογο Φίλων Στέλιου Καζαντζίδα.....	159

31. Ο θεός Απόλλων, ο ΑΠΟΛΛΩΝ και το Λιτόχωρο 165
32. Η ιστορία του ΑΠΟΛΛΩΝΑ στις εκδόσεις
του Δήμου Λιτοχώρου 167

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

33. Γράμματα με τους Λιτοχωρίτες μετανάστες
της Αμερικής (του Πάνου Κόκκα) 173
34. Ορειβασία στον Όλυμπο (του Γεωργίου Μόδη) 181
35. Το Λιτόχωρον και το ναυτικόν του,
άλλοτε και τώρα. Ανά την Μακεδονίαν
(του Λάκη Ολύμπιου)..... 187
36. Λιτόχωρο και Άγιος Διονύσιος. Εντυπώσεις
(του Στ. Σταυρίδη) 191
37. Το Λιτόχωρον. Ταξιδιωτικάί Εντυπώσεις
(του Απόστολου Γκισδαβίδη) 197
38. Τα έθιμα του γάμου στο Λιτόχωρο
και η ηχογράφηση των δημοτικών μας τραγουδιών
(του Νικολάου Κάκαλου, Φιλολόγου)..... 203
39. Έρχονται οι κοντοβράκηδες. Οι Ορειβατικοί
Σύλλογοι, ο Όλυμπος και το Λιτόχωρο
(της Νίνας Κοκκαλίδου-Ναχμιά) 215
40. Λιτόχωρο. Η μεγάλη ναυτική παράδοση
σιγοσβήνει. Παράδοση (του Στράτου Σιμιτζή) 225

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η έρευνα, μελέτη και καταγραφή των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του Λιτοχώρου αναδεικνύει ένα εξαιρετικό συναπάντημα της ιστορίας με την κοινωνία, το περιβάλλον, τον πολιτισμό και την παράδοση. Το Λιτόχωρο ως παραολύμπια και παραθαλάσσια κωμόπολη έχει τη δική του ιστορία και δημιούργησε τον δικό του τοπικό πολιτισμό (πνευματικό και υλικό, λόγιο και λαϊκό) με πολλές ιδιαιτερότητες, ιδιαιτερότητες οι οποίες το κάνουν ιδιαίτερα ελκυστικό για την επιστημονική και βιβλιογραφική έρευνα.

Με αυτό το πιστεύω, θέλησα και εγώ να τοποθετήσω μια μικρή ψηφίδα στο μωσαϊκό του Λιτοχωρίτικου πολιτισμού και να συμβάλλω στην αποκρυστάλλωση της ιστορικής μνήμης της κωμόπολής μας. Κοπίασα και αγωνίστηκα να σκιαγραφήσω και καταγράψω – στα μέτρα των δυνατοτήτων μου – μερικές πτυχές από την ταυτότητά μας, τη συνοχή, την ιστορική μας συνέχεια, τις εθιμικές μας καταβολές, τον κοινωνικό ορίζοντα, τα πολιτισμικά μας δημιουργήματα και άλλα. Θεωρώ ότι η αγάπη για τον τόπο μάς οδηγεί στην αναζήτηση και συντήρηση της ιστορικής μνήμης και τελικά αυτή η βελτίωση της γνώσης είναι το σκαλοπάτι που ανοίγει τους δρόμους για το μέλλον του Λιτοχώρου.

Η πρόκληση για κάποιον απολογισμό οδηγεί στο δύσκολο έργο να παρακολουθήσουμε τα γεγονότα, να δέσουμε την παράδοση με το σήμερα, να αφουγκραστού-

με τα έθιμα με τη σύγχρονη αντίληψη. Με λίγα λόγια να προσδιορίσουμε τη ζωντάνια της πολιτιστικής ταυτότητας καθώς αντιστέκεται στις ξενόφερτες αποπροσανατολιστικές αντιλήψεις. Οι Λιτοχωρίτες αισθανόμαστε περήφανοι και ευτυχείς για τη γη μας, αυτό τον τόπο, αυτή τη κωμόπολη, για την ιστορία, τον πολιτισμό και τις κατακτήσεις μας. Σε μια εποχή αμφισβητήσεων και νεφελωμάτων η μελέτη και παρουσίαση της ιστορίας δεν είναι μια γνωστική πολυτέλεια ή ένα απλό πνευματικό αντικείμενο αλλά ένα υπεύθυνο έργο που αποβλέπει στην πολιτική παιδεία των ανθρώπων και στη διατήρηση της κληρονομιάς μας, η οποία είναι η απάντηση στη δίνη της παγκοσμιοποίησης.

Το Λιτόχωρο είναι από τους διακεκριμένους τόπους της Μακεδονικής γης και έχει τη δική του συμβολή στην πορεία της Ελλάδας και της Μακεδονίας από την αρχαιότητα, την Τουρκοκρατία ως τις μέρες μας. Πλούσιο σε ιστορία το Λιτόχωρο είναι άξιο ειδικής έρευνας και μελέτης από όλους όσους είναι και αισθάνονται εδώ – χωρίς απαραίτητα να είναι λόγιοι – απορρίπτουν τον εγωισμό και ευδαιμονισμό και αξιοποιούν τη σοφία τους για τον κοινό καλό σκοπό: την προσφορά στην κωμόπολη. Ο Όλυμπος, το μοναστήρι του Αγίου Διονυσίου, οι χαράδρες, ο κάμπος, ο Θερμαϊκός, η θάλασσα, το ναυτικό, όλη η περιοχή και ο περιβάλλον χώρος, μαρτυρούν για τη σημασία, σπουδαιότητα και ιστορικότητα του χώρου.

Το μικρό αυτό εκδοτικό μου πόνημα με τίτλο «Χρονικά Λιτοχώρου, Ιστορία – Παράδοση – Περιβάλλον – Κοινωνία – Πολιτισμός» είναι επιχείρημα και προϊόν μιας πολύχρονης, επίπονης και επίμονης ερευ-

νητικής προσπάθειας. Το έναυσμα και την αρχή αποτέλεσαν οι πηγές για τη συγγραφή του λευκώματος «ΑΠΟΛΛΩΝ Λιτοχώρου, 1928-2008» και συνέχισα από την επίσημη θέση του υπεύθυνου έκδοσης της περιοδικής έκδοσης του Δήμου Λιτοχώρου «Δημότης». Η διαπίστωση ότι υπάρχει πολύτιμο αδημοσίευτο και δημοσιευμένο αρχειακό υλικό, που δεν είναι γνωστό στο χώρο του Λιτοχώρου, με οδήγησε σε συστηματική μελέτη και εξερεύνηση αρχείων και στη συλλογή προφορικών μαρτυριών. Αρχετά από τα περιεχόμενα δημοσίευσα για πρώτη φορά στην περιοδική έκδοση «Δημότης» τα έτη 2007-2009, αλλά στην παρούσα έκδοση εμπλουτίστηκαν με νεότερα δεδομένα και έκανα πιο προσεγμένη την παρουσίασή τους. Επίσης στο δεύτερο μέρος επιμελήθηκα την παρουσίαση παλαιότερων άρθρων και εργασιών αξιολογών ανθρώπων των γραμμάτων.

Αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω όσους με διάφορους τρόπους με βοήθησαν και συνέβαλαν στην καταγραφή και εξιστόρηση της συγγραφικής μου προσπάθειας. Αυτούς που ειλικρινά και παραγωγικά άπλωσαν το χέρι της συνεργασίας ώστε ό,τι ιστορικό και διαχρονικό διαθέτει το Λιτόχωρο να μην καταδικαστεί στη λήθη του χρόνου. Χωρίς σκοπιμότητες και προκαταλήψεις αλλά συγχρόνως με αισιοδοξία και φιλοδοξία προσπάθησα να συμβάλλω – όσο μπορώ – στην πρόοδο της κωμόπολής μας. Ζητώ την κατανόηση για τη γλωσσική επιμέλεια των κειμένων, για την οποία είμαι αποκλειστικά υπεύθυνος.

Λιτόχωρο, Οκτώβριος 2009

Σωτήριος Δ. Μασταγκάς

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΟΥ 1878 (Α')

Το 1878 οροθετεί μακράν· οροθετεί την ιστορία. Δεν είναι βέβαια η Επανάσταση στις 19 Φεβρουαρίου του 1878 στη Μακεδονία η μοναδική στην Ελληνική ιστορία. Έχει όμως το μοναδικό ότι ήταν εξέγερση υπόδουλου λαού, που στρεφόταν όχι μόνο κατά του δυνάστη, των Τούρκων, αλλά και κατά των επίβουλων εχθρών, των Σλάβων, οι οποίοι χάλκευαν δεσμά και απεργάζονταν τον αφανισμό του Μακεδονικού Ελληνισμού.

Στο Λιτόχωρο, το παλαιό και ιστορικό κεφαλοχώρι και μεγαλοχώρι, με τη βοήθεια της ελεύθερης Ελλάδας υπό τον Λοχαγό Δουμπιώτη, οργανώθηκε και εκδηλώθηκε η Επανάσταση του Ολύμπου. Λαός και κλήρος αναπέταξαν τη σημαία και άναψαν τις φλόγες της εξέγερσης που μεταδόθηκαν από κορυφή σε κορυφή, από τον Όλυμπο και τα Πιέρια σε όλα τα βουνά της Μακεδονίας. Οι Μακεδόνες με βαθειά ελληνική συνείδηση και πεποίθηση ότι τα εδάφη αυτά προαιωνίως ανήκουν σ' αυτούς, ιστορικά, γεωγραφικά και εθνολογικά, σήκωσαν το μπαϊράκι της επανάστασης. Οι συγκρούσεις έφθασαν μέχρι τα πεδινά χωριά της Θεσσαλίας, της Χαλκιδικής, της Δυτικής Μακεδονίας, ολόκληρης της Μακεδονίας.

Χωρίς στερεές βάσεις, ακαθοδήγητη και αβοήθητη η Επανάσταση του 1878 καταπνίγηκε στο αίμα. Άφησε

όμως σπόρους, οι οποίοι κάποτε βλάστησαν και αποτέλεσαν αφευδείς μάρτυρες της καταγωγής των ανθρώπων που κατοικούν στις περιοχές όπου εκδηλώθηκαν οι εξεγέρσεις. Υπήρξε ο πρόδρομος του Μακεδονικού Αγώνα και η εναρκτήρια πράξη στο επακολουθήσαν 1912 και 1913, στην απελευθέρωση της μεγάλης αυτής περιοχής του Ελληνισμού.

1878-2010. Ως νομικός τίτλος η Επανάσταση του Ολύμπου το 1878 δεν επιδέχεται νεότερες (ήτοι σύγχρονες) εντυπώσεις και επινοήσεις. Οι κάτοικοι του Λιτοχώρου ύψωσαν την Ελληνική σημαία, σύμβολο όχι μόνο της θέλησης για απελευθέρωση από τον προαιώνιο Τουρκικό ζυγό, αλλά και της απόφασης για απόκρουση του ύπουλα εμφανισθέντος Σλάβου σφετεριστή της Ελληνικής κληρονομιάς. Οι κάτοικοι του Λιτοχώρου επέδειξαν ενώπιον της ιστορίας την ταυτότητά τους και διακήρυξαν με το αίμα τη θέληση να ζήσουν ελεύθερα. Και μας παρέδωσαν παρακαταθήκη ανεξίτηλη την Ελληνική σφραγίδα, ως αιώνιο γεγονός.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΟΥ 1878 (Β')

- Είμαστε Έλληνες. Ζητούμε την ένωση με την Ελλάδα.

Αυτή ήταν η απάντηση του Μακεδονικού λαού στη συνθήκη του Αγίου Στεφάνου. Ζήτησαν την ένωση της Μακεδονίας, ολόκληρης της Μακεδονίας, με τη φυσική της μητέρα, την Ελλάδα. Δε ζήτησαν ανεξαρτησία της Μακεδονίας, ούτε ανεξάρτητο «μακεδονικό κράτος». Τέτοια σκέψη κανείς Μακεδόνας είχε ποτέ, διότι θα ήταν καθαρή προδοσία.

Αντήχησαν πάλι τα κλέφτικα και πατριωτικά τραγούδια στο Λιτόχωρο, στον Όλυμπο, στα Πιέρια, στην Χαλκιδική, στην Δυτική Μακεδονία, σε ολόκληρη την Μακεδονία. Γέμισαν τα ωραία βουνά μας από καπεταναρέους, όπως και το 1821, και επαναστατικά σώματα. Ένας συναγεραμός δόθηκε από το αίσθημα του κινδύνου στην Ελληνική ψυχή της Μακεδονίας. Σαν ένας άνθρωπος, με μια καρδιά και με μια φωνή, εξεγέρθηκε τότε ο Μακεδονικός λαός προ του διαφαινόμενου ζοφερού κινδύνου της ολοκληρωτικής του εξαφάνισης.

Η Επανάσταση του 1878 πήγασε από το γενικό αίσθημα του κινδύνου ότι η συνθήκη του Αγίου Στεφάνου, που είχε υπογραφεί μεταξύ της Ρωσίας και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, προετοίμαζε την οριστική υποδούλωση της Μακεδονίας στη μεγάλη Βουλγαρία, η

οποία δημιουργούνται σκόπιμα για να προετοιμαστεί η οδός, η κάθοδος και η οριστική εγκατάσταση της Ρωσίας στα Στενά, στην Κωνσταντινούπολη και σε όλη την Μεσόγειο.

Η βοήθεια που είχε σταλεί τότε από την ελεύθερη Ελλάδα, υπό τον Μακεδόνα λοχαγό Κοσμά Δουμπιώτη και το σώμα των εθελοντών, ήταν καθαρά συμβολική. Ο Ευάγγελος Κοροβάγκος και ο Επίσκοπος Κίτρους Νικόλαος αυθόρμητα, χωρίς πίεση ύψωσαν τη σημαία της Επανάστασης και σχημάτισαν στο Λιτόχωρο προσωρινή κυβέρνηση για την απελευθέρωση της Μακεδονίας. Σε κάθε επαρχία και στα μεγαλύτερα χωριά οργανώθηκαν επιτροπές αγώνα και υπογράφηκαν ψηφίσματα διαμαρτυρίας με χιλιάδες υπογραφές των κατοίκων, που στάλθηκαν στο συνέδριο του Βερολίνου.

1878-2009. Εκατόν τριάντα ένα χρόνια συμπληρώνονται τη 19^η Φεβρουαρίου. Οι κάτοικοι του Λιτοχώρου με ειλικρινή, τίμια και απαραβίαστη θέληση, σκέφτηκαν και αισθάνθηκαν μόνο Ελληνικά. Οι κάτοικοι του Λιτοχώρου υπέγραψαν με το αίμα τους ένα ελεύθερο και αδιάβλητο δημοψήφισμα, για την ένωση ολόκληρης της Μακεδονίας με την Ελλάδα, σε ανύποπτο χρόνο, 25 χρόνια προ του Μακεδονικού Αγώνα. Και έστειλαν μέχρι τις μέρες μας το μήνυμα ότι η ηθική νίκη είναι ένας λαμπρός θρίαμβος.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΟΥ 1878 (Γ')

Γιορτάζεται κάθε χρόνο με τιμή και υπερηφάνεια από το λαό του Λιτοχώρου, του Ολύμπου και της Πιερίας η επέτειος της ιστορικής Επανάστασης του 1878. Οι Μακεδόνες που στέναζαν κάτω από τον σκληρό τουρκικό ζυγό ανέλαβαν τον αγώνα εκείνο με κέντρο τον Όλυμπο και με σύνθημα: Ελευθερία ή θάνατος.

Εμείς, οι πλησιέστεροι απόγονοι των ηρωικών μαχητών της ελευθερίας και της χριστιανικής πίστης, δίνουμε το παρόν και γιορτάζουμε με χαρά και με υπερηφάνεια την επέτειο της εθνικής Επανάστασης του Ολύμπου και των Πιερίων. Αλλά συγχρόνως, δίνουμε την υπόσχεση ότι δε θα φανούμε κατώτεροι εκείνων. Θα παραμείνουμε θεματοφύλακες της ιερής κληρονομιάς που μας εμπιστεύτηκαν και θα εργαζόμαστε με πίστη, με συνείδηση ευθύνης και με αφοσίωση στα ιδεώδη για τα οποία αγωνίστηκαν.

Η Επανάσταση εκείνη δε σημείωσε θεαματικές νίκες και στο τέλος, λόγω κακής προπαρασκευής, κακής οργάνωσης και πλημμελούς εφοδιασμού καταπνίγηκε στο αίμα. Αλλά με την Επανάσταση εκείνη η Ελλάδα έγραψε υποθήκη πάνω στην Μακεδονία, διότι εκφραζόταν ο πόθος του Μακεδονικού λαού για την ελευθερία και διατράνωνε τη θέλησή του να ενωθεί με τη μητέρα Πατρίδα. Την ελληνικότητα της Μακεδονίας η δι-

εθνής διπλωματία παρασυρόμενη από σκοτεινές δυνάμεις, σκοτεινούς πολιτικούς υπολογισμούς και εκβιαζόμενη από τα όργανα του πανσλαβισμού την έθετε σε αμφιβολία και σε σοβαρότατους κινδύνους.

Όταν, όμως, ήρθε το πλήρωμα του χρόνου και η στιγμή της εκκαθάρισης του Μακεδονικού ζητήματος, η Ελλάδα είχε στο ενεργητικό της, μαζί με άλλους απαράγραπτους ιστορικούς τίτλους, και την Επανάσταση του Ολύμπου, τις θυσίες, τα ολοκαυτώματα και τις διακηρύξεις της. Έτσι εξουδετέρωσε τα τεχνάσματα της διεθνούς διπλωματίας και επέβαλε τα δικαιώματα του Ελληνισμού. Η Μακεδονία, πλέον σήμερα ως Ελληνική, δραματίζει αποφασιστικό ρόλο στη ζωή της Ελλάδας.

Η Επανάσταση του Ολύμπου είναι επίκαιρη και έχει το ειδικό βάρος της με όποιο πρίσμα εξεταστεί: με την προοπτική του χρόνου, με τα σημερινά πολιτικά γεγονότα, τους γεωστρατηγικούς σχεδιασμούς των γειτονικών χωρών, με τα ιδεολογικά ρεύματα, με την ενοποίηση ή μετεξέλιξη της Ευρώπης, με τα ρεύματα της παγκόσμιας πολιτικής ζωής, με τις οικονομικές και αναπτυξιακές προσεγγίσεις με άλλους λαούς και γιατί όχι με τα κοινωνικά και λαϊκά δικαιώματα που προϋπόθεση έχουν την εθνική ανεξαρτησία.

Το Λιτόχωρο έπαιξε τον πρωτοποριακό, εξαιρετικό και απαράμιλλα ηρωικό ρόλο στην Επανάσταση του 1878. Το Λιτόχωρο ανέλαβε την ευθύνη να γίνει η πρωτεύουσα της προσωρινής κυβέρνησης της επαναστατημένης Μακεδονίας. Το Λιτόχωρο προσέφερε τον ηρωικό λαό του ολοκαύτωμα στο βωμό της ελευθερίας και γι' αυτό δικαίως φέρει την τιμή και τον τίτλο του κέντρου της ιστορικής εκείνης Επανάστασης.

15 ΙΟΥΝΙΟΥ 1936 ΕΝΑ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΓΕΓΟΝΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟ

Το Α΄ Πανελλήνιο Ορειβατικό Συνέδριο

Στις 15-6-1936 συνήλθε στη Μονή Αγίου Διονυσίου στον Όλυμπο το Α΄ Πανελλήνιο Ορειβατικό Συνέδριο, στο οποίο παραβρέθηκε ο τότε Διάδοχος Παύλος, επίτιμος πρόεδρος του Ελληνικού Ορειβατικού Συνδέσμου (ΕΟΣ), και αποτέλεσε ιστορικό σταθμό στην εξέλιξη και την πρόοδο της ορειβασίας στη χώρα μας. Το Λιτόχωρο ως το κατ' εξοχήν τουριστικό θέρετρο, η πύλη του μυθικού βουνού, σκαρφαλωμένο στις υπώρειες του Ολύμπου, άρρηκτα δεμένο με τη Μονή Αγίου Διονυσίου, υποδέχθηκε και φιλοξένησε τους υψηλούς και άλλους προσκεκλημένους και έστειλε σε εμάς σήμερα το μήνυμα της αρχοντιάς, της αξιοπρέπειας, της ευγένειας. Με λίγα λόγια του Λιτοχωρίτικου πολιτισμού.

▲ Ο σκοπός του Συνεδρίου

Με πρωτοβουλία των τμημάτων του ΕΟΣ είχαν οργανωθεί κατά καιρούς αρκετές κοινές αναβάσεις, που έδωσαν την ευκαιρία στους ορειβάτες να εκδηλώσουν τα συναδελφικά αισθήματα τους κατά τον πιο έντονο τρόπο. Το 1935 συναντήθηκαν έξη τμήματα στον Όλυμπο. Αυτές οι συναντήσεις, με τη στενότερη και προ-

σωπική επαφή των μελών, ενδυνάμωναν ολοένα την ψυχική ενότητα και σύμπνοια του ΕΟΣ και προετοίμασαν το έδαφος για να οργανωθεί κάτι ευρύτερο, δηλαδή ένα Ορειβατικό Συνέδριο. Στο Συνέδριο θα δινόταν η ευκαιρία στα μέλη του ΕΟΣ να ανακοινώσουν τις εργασίες τους και να ανταλλάξουν τις γνώμες τους για κάθε ζήτημα σχετικό με την ορειβασία.

Σκοπός του Συνεδρίου ήταν να γνωστοποιηθεί η ορειβατική δραστηριότητα των ορειβατών της Ελλάδας, να ανακοινωθούν οι εργασίες στα θέματα της ορειβασίας και να διατυπωθούν σκέψεις και προτάσεις σε μια επιστημονική συζήτηση.

▲ Η απόφαση για τη διοργάνωση του Συνεδρίου

Στην τακτική Γενική Συνέλευση των αντιπροσώπων των τμημάτων του ΕΟΣ, που έγινε στην Αθήνα στις 16-2-1936, η απερχόμενη Κεντρική Επιτροπή (ΚΕ) και ο πρόεδρός της Φρ. Θεοδωρίδης, ανακήρυξαν τον Διάδοχο Παύλο επίτιμο πρόεδρο του ΕΟΣ και ενέκριναν την πρόταση του προέδρου του τμήματος Πατρών Σωτ. Γεροκωστόπουλου να καθιερωθεί μια ετήσια συγκέντρωση του ΕΟΣ σε ένα βουνό. Τελικά αποφασίστηκε όπως η συγκέντρωση αυτή έχει την επίσημη μορφή ενός Πανελληνίου Ορειβατικού Συνεδρίου.

Σε επίσημη συνάντηση στις 7-3-1936, το Διοικητικό Συμβούλιο της ΚΕ και ο νέος πρόεδρος Σπ. Αγαπητός, εξέθεσαν στον Διάδοχο Παύλο το έργο του ΕΟΣ και τον παρακάλεσαν να αποδεχθεί την επίτιμη προεδρία στο Συνέδριο που θα γινόταν στον Όλυμπο. Η βασιλεία είχε επανέλθει στην Ελλάδα το 1935 μετά από απουσία 11 ετών (από το 1924) από το πολιτικό προσκήνιο.

Η βασιλική οικογένεια προσπαθούσε να εδραιωθεί, να ενισχύσει τη θέση της και να βελτιώσει το κοινωνικό προφίλ της. Ο Παύλος προβαλλόταν ως το αγαπητό πρόσωπο της νέας γενιάς, είχε αναλάβει να αναδιοργανώσει τον αθλητισμό, ήταν αθλητής ο ίδιος, λάτρης των σπορ, φίλος του βουνού και της ορειβασίας και είχε καλές επικοινωνιακές σχέσεις με τους παράγοντες των αθλημάτων και του τουρισμού. Από την άλλη πλευρά ο ΕΟΣ έβλεπε στο πρόσωπο του Διαδόχου Παύλου τον καλύτερο τρόπο να προπαγανδίσει την ορειβατική κίνηση, να προβάλλει τον ιστορικό Όλυμπο και να προσελκύσει νέους ανθρώπους να γνωρίσουν τα βουνά είτε ως ορειβάτες, είτε ως τουρίστες.

Σε συνεδρίαση της ΚΕ του ΕΟΣ στις 1-4-1936 αποφασίστηκε το Πανελλήνιο Ορειβατικό Συνέδριο να γίνει στην περιοχή του Λιτοχώρου, στον Όλυμπο, τον Ιούνιο 1936. Η αρχική ιδέα να πραγματοποιηθεί το Συνέδριο στις 20 Ιουλίου, εορτή του Προφήτη Ηλία, απορρίφθηκε διότι την ημερομηνία αυτή γινόταν η Ολυμπιακή σκυταλοδρομία για τους Ολυμπιακούς αγώνες του Βερολίνου. Το Λιτόχωρο και ο φημισμένος Όλυμπος προτιμήθηκαν ως τόπος σύγκλησης, διότι βρίσκονται στο κέντρο της χώρας και σε αποστάσεις εξίσου ευνοϊκές για τα απομακρυσμένα τμήματα του ΕΟΣ.

▲ Προπαρασκευαστικές ενέργειες

Με σχετικό σημείωμα, δύο εγκυκλίους και ένα διαφημιστικό τεύχος η Κεντρική Επιτροπή του ΕΟΣ έγκαιρα δημοσίευσε και κοινοποίησε, σε όλα τα τμήματά της στην Ελλάδα και σε κάθε ενδιαφερόμενο, το πρόγραμμα και κάθε πληροφορία σχετικά με την ορ-

γάνωση του Συνεδρίου. Δηλαδή για την εποπτεία των αναβάσεων, τις δηλώσεις συμμετοχής, την υποβολή των ανακοινώσεων, τους συνέδρους, το προεδρείο του Συνεδρίου, το πρόγραμμα του Διαδόχου και της ακολουθίας του, το πρόγραμμα των συνεδρών, την κατασκήνωση, τα έξοδα κίνησης, τη γενική οργάνωση, τον τόπο και εποχή συγκέντρωσης.

Ως προς την οργάνωση και προετοιμασία του Συνεδρίου έχει ενδιαφέρον να επισημάνουμε τις εξής αξιολογικές λεπτομέρειες: Πρώτον, τόπος που θα γινόταν το Συνέδριο ορίστηκε η θέση Καλύβα (2.000μ.) σε απόσταση 15' λεπτά από το καταφύγιο του ΕΟΣ στον Εξώστη (τελικά πραγματοποιήθηκε στη Μονή Αγίου Διονυσίου). Δεύτερον, ως επίτιμοι αντιπρόεδροι προσκλήθηκαν τέσσερις Υπουργοί και ως επίτιμα μέλη αρκετοί Γενικοί Διευθυντές και Διευθυντές Υπουργείων, Υπηρεσιών κλπ (τελικά ο αριθμός των υψηλών παρευρεθέντων ήταν μικρότερος). Τρίτον, το πρόγραμμα για τον Διάδοχο Παύλο προέβλεπε τρεις ημέρες παραμονή στο Λιτόχωρο και τον Όλυμπο και για τους συνέδρους πέντε ημέρες παραμονή (τελικά ο Διάδοχος παρέμεινε μια ημέρα και οι συνέδροι τρεις). Τέταρτον, ο προσδιορισμός της ακριβούς ημερομηνίας σύγκλησης έγινε λίγες μόνο ημέρες πριν από αυτή και κοινοποιήθηκε τηλεγραφικά στα τμήματα του ΕΟΣ, λόγω του ότι ο Παύλος ήταν εξαιρετικά απασχολημένος και το πολιτικό κλίμα ήταν φορτισμένο στην Αθήνα.

Ο Σπ. Αγαπητός και οι άνθρωποι του ΕΟΣ με τη συμμετοχή πολλών επισήμων ήθελαν να προβάλουν την ορειβασία, να καταξιώσουν την ορειβατική οικογένεια και ήθελαν να προσδώσουν στο Συνέδριο την αρμόζου-

σα σοβαρότητα. Επίσης αναλυτικό πρόγραμμα για τη μετάβαση στο Λιτόχωρο, τις διανυκτερεύσεις κλπ είχε καταρτίσει το τμήμα ΕΟΣ της Θεσσαλονίκης, επειδή ήταν το κοντινότερο στον τόπο του Συνεδρίου.

▲ Την παραμονή, Κυριακή 14 Ιουνίου

Από την Κυριακή 14 Ιουνίου 1936, εκατοντάδες αντιπρόσωποι, ορειβάτες και φίλοι του βουνού είχαν συγκεντρωθεί στο Λιτόχωρο. Εκτός από το γεγονός του Συνεδρίου, δινόταν εξαιρετική σημασία στο ότι ήταν η πρώτη φορά που ένα μέλος της βασιλικής οικογένειας θα ερχόταν στη Μακεδονία, από την επάνοδο της βασιλείας στην Ελλάδα. Όλες οι υπηρεσίες, τοπικές αρχές, η Κοινότητα Λιτοχώρου, φορείς κλπ κινητοποιήθηκαν και συνεργάστηκαν για να εκδηλώσουν την πατροπαράδοτη Λιτοχωρίτικη, δηλαδή Μακεδονική φιλοξενία. Το μεγαλύτερο πρόβλημα για την Κοινότητα ήταν να βρεθούν καταλύματα (οικίες) για όλους τους επισκέπτες.

Το Λιτόχωρο είχε πάρει μια εξαιρετική όψη. Η προετοιμασία είχε ξεκινήσει ημέρες πριν. Με ευθύνη της Κοινοτικής αρχής Λιτοχώρου και του Προέδρου Απόστολου Λείνα τα πάντα είχαν σημαιοστολιστεί, ήτοι οικίες, δρόμοι και στην είσοδο της κωμόπολης είχαν στηθεί αφίδες που είχαν την επιγραφή: «Ως ευ παρέστης Υψηλότατε». Από τα γύρω χωριά και τις κοινότητες κατέφθαναν επίσημες επιτροπές. Πρώτος έφθασε πρωί-πρωί ο Κωνσταντίνος Κοϊδάκης Μητροπολίτης Κίτρους, συνοδευόμενος από το διοικητή χωροφυλακής Βέροιας και τον υποδιοικητή Χωροφυλακής Κατερίνης. Μέχρι το απόγευμα είχαν φθάσει τα τμήματα ΕΟΣ Σερρών, Βόλου, Λάρισας, Δράμας, Καστοριάς, Καβά-

λας, Ιωαννίνων, Νάουσας, Αθηνών, Πατρών και Ηρακλείου.

Το πολυπληθέστερο τμήμα των ορειβατών ήταν αυτό του ΕΟΣ Θεσσαλονίκης. Είχαν προηγηθεί μερικά μέλη, τα οποία μερίμνησαν για την μετακίνηση των ορειβατών και επισκεπτών, τη διανυκτέρευση και την κατανομή σε οικίες του Λιτοχώρου. Από το σιδηροδρομικό σταθμό της Θεσσαλονίκης η αμαξοστοιχία αναχώρησε τη 12:00 μεσημέρι και έφθασε στο Σταθμό του Λιτοχώρου τη 15:00 μμ με πάνω από εξήντα ορειβάτες.

Το θέαμα που παρουσίαζε το Λιτόχωρο την Κυριακή το απόγευμα και όλο το βράδυ ήταν μοναδικό. Υπήρχαν αυστηρές εντολές κανείς να μη μετακινηθεί προς τον Όλυμπο αυτή την ημέρα και πριν ξημερώσει. Δημοσιογράφοι, τουρίστες, επισκέπτες, ορειβάτες στριφογύριζαν στο Λιτόχωρο με τα κοντά παντελονάκια τους, ή τύπου γκολφ, τα χοντρά ορειβατικά παπούτσια και τις φωτογραφικές μηχανές. Το Λιτόχωρο άστραφτε από καθαριότητα σε οικίες και δρόμους, τα καταστήματα έκαναν χρυσές δουλειές και κοντά στους επισκέπτες, που είναι ζήτημα αν κοιμήθηκαν, δεν είναι υπερβολή να πούμε ότι ξαγρύπνησαν οι περισσότεροι Λιτοχωρίτες. Τέτοια ζωηρή κίνηση η κωμόπολή μας δεν είχε ζήσει μέχρι τότε. Ο Διάδοχος Παύλος αναχώρησε με έκτακτη αμαξοστοιχία το βράδυ της Κυριακής από την Αθήνα, συνοδευόμενος από επισήμους και πολλούς ορειβάτες.

▲ Άφιξη στο Λιτόχωρο, Δευτέρα 15 Ιουνίου

Σύμφωνα με το πρόγραμμα την 03:00 πρωινή ώρα ξύπνησαν οι ορειβάτες, συγκεντρώθηκαν στην κεντρική

πλατεία και την 04:30 ακριβώς, με την αυγή, δόθηκε το σύνθημα της αναχώρησης για τη Μονή Αγίου Διονυσίου. Στο Λιτόχωρο παρέμειναν ελάχιστοι, δηλαδή οι της υποδοχής και οι δημοσιογράφοι.

Την 05:30 πρωινή έφθασε με την αμαξοστοιχία στο σιδηροδρομικό σταθμό του Λιτοχώρου ο Διάδοχος Παύλος. Στο σταθμό είχαν προσέλθει πολλοί Λιτοχωρίτες και εξ ονόματος της Κοινότητας Λιτοχώρου τον υποδέχτηκε επιτροπή από τους Κων/νο Φούντο, δικηγόρο, Νικόλαο Βασιλείου, φαρμακοποιό, Ευάγγελο Μπιτσακίδη, συνταξιούχο δάσκαλο και Κων/νο Μαριάνου, ανθυπαστυνόμο. Ο Κων. Φούντος τον προσφώνησε και του ευχήθηκε το «Καλώς ώρισες». Με την άφιξη του αυτοκινήτου του Διαδόχου στην κωμόπολη άρχισαν οι κωδωνοκρουσίες των εκκλησιών που σταμάτησαν με την αναχώρησή του. Οι κάτοικοι εξήλθαν συν γυναιξί και τέκνοις και ξέσπασαν σε ζητωκραυγές και χειροκροτήματα με την εμφάνισή του. Στην υποδοχή ήταν οι αρχές του Λιτοχώρου, με επί κεφαλής τον Μητροπολίτη Κίτρους και τον Πρόεδρο της Κοινότητας. Ο γιατρός Ιωάννης Χουζούρης έκανε την προσφώνηση και εξέφρασε: «... την ευγνωμοσύνην και τον ενθουσιασμόν των κατοίκων... δια το γεγονός ότι ο Διάδοχος του Ελληνικού θρόνου ευδόκησε να επισκεφθή την κωμόπολιν... ». Ο Παύλος ανταπάντησε καταλλήλως και ευχαρίστησε. Του επέδωσε ανθοδέσμη η δνίς Λίτσα Βασιλείου.

Οι κάτοικοι του Λιτοχώρου πάντως ή αυθόρμητοι ή παροτρυνθέντες επεφύλαξαν ενθουσιώδη υποδοχή στον Διάδοχο. (Τα αποτελέσματα των εκλογών της 3-3-1933 είναι ανάγλυφα για το Λιτόχωρο). Είναι χαρακτηριστι-

κός ο κάτωθι μονόλογος της Θανάσaiνας Καρπώνενας, όπως τον διέσωσε ένας δημοσιογράφος: « - Τι θα γίν' τώρα πιδίμ', που δεν μπορώ να πάου στον Βασιλήά; Θα ρουτήσ' και θα μ' βάλ' πρόστιμου; Λιες να φτάν' που θα πηγαίν' στου πόδιμ' του κουρίτσι μ';» Ο Διάδοχος δεν παρέμεινε πολύ στο χώρο της υποδοχής και επευφημούμενος αναχώρησε με μεγάλη ακολουθία για τη Μονή Αγίου Διονυσίου. Κοντά του σε όλη τη διαδρομή ήταν ο Χρήστος Κάκκαλος. Η Κοινότητα είχε έτοιμο μουλάρι, αλλά δε χρησιμοποιήθηκε.

▲ Το Συνέδριο στη Μονή Αγίου Διονυσίου

Ύστερα από μια τρίωρη πορεία, με μια μικρή στάση στη θέση Σταυρός, έφθασαν στη Μονή. Στην είσοδο της Μονής του Αγίου Διονυσίου και ενώ οι καμπάνες ηχούσαν χαρμόсуνα, τους υποδέχτηκαν ο προσωρινός ηγούμενος Παπα-Κων/νος Τσιτσιρίκος, οι μοναχοί και οι προπορευθέντες ορειβάτες. Στην εκκλησία εψάλη πανηγυρική δοξολογία με την παρουσία όλων των συνόδων και μετά το πέρας ο παπα Τσιτσιρίκος προσφώνησε τον Διάδοχο και εκδήλωσε τη χαρά του διότι: «... εις αυτόν έλαχεν ο κλήρος να υποδεχθή τον πρώτον βασιλικόν επισκέπτην της Μονής... ». Η προσφώνηση αυτή προκάλεσε αίσθηση και ο παπα Τσιτσιρίκος επέδειξε τα κειμήλια της Μονής και τόνισε με ιδιαίτερο νόημα: «Όπως βλέπετε Υψηλότατε η Μονή είναι πτωχή... ». Από τις περίπου είκοσι φωτογραφικές μηχανές, που είχαν μαζί τους οι παρευρισκόμενοι, αποθανατίστηκαν αμέτρητες πόζες, στιγμιότυπα κλπ κυρίως από το γυναικείο φύλο, το οποίο είχε έντονη την παρουσία του.

Τη 10:00 πμ στο προαύλιο, σε υπαίθριο χώρο, έγινε η έναρξη του Συνεδρίου, σε κατάλληλα διαμορφωμένα έδρανα. Ο Διάδοχος Παύλος ως επίτιμος πρόεδρος κήρυξε την έναρξη του Συνεδρίου. Ο Σπήλιος Αγαπητός, τακτικός πρόεδρος, προσφώνησε τους συνέδρους, εξέφρασε τη χαρά και την ευγνωμοσύνη των φίλων του βουνού και των ορειβατών, ανακοίνωσε ποιοι Υπουργοί δεν μπόρεσαν να παρευρεθούν, ονόμασε τα επίτιμα μέλη του Συνεδρίου, πρότεινε τους αντιπρόεδρους και γραμματείς. Όλα αυτά εγκρίθηκαν δια βοής. Ακολούθως ο Σπ. Αγαπητός χαιρέτησε και ευχαρίστησε τους δημοσιογράφους, τους αντιπροσώπους φυσιολατρικών και εκδρομικών σωματείων της Ελλάδας, τους ξένους επισκέπτες, τα μέλη της Κεντρικής Επιτροπής και όλα τα τμήματα του ΕΟΣ. Μέσα σε ζωνηρά χειροκροτήματα και ενθουσιασμό έγινε η παρουσίαση στο Συνέδριο του Χρήστου Κάκκαλου (οδηγού του Ολύμπου) και του Βασίλειου Ιθακήσιου (ζωγράφου του Ολύμπου). Στο τέλος της ομιλίας του ο Σπ. Αγαπητός εξέφρασε τους σκοπούς της σύγκλησης του Συνεδρίου.

Η συνεδρίαση διακόπηκε για 10 λεπτά και αμέσως άρχισαν οι ανακοινώσεις των θεμάτων. Τα περισσότερα θέματα κατατέθηκαν εγγράφως, διότι ήταν αδύνατη η προφορική ανακοίνωσή τους λόγω του περιορισμένου χρόνου. Επίσης κατατέθηκαν γραπτά υπομνήματα (στον πίνακα εμφανίζεται μια περίληψη όλων αυτών). Επίσης ανακοινώθηκαν και κατατέθηκαν χαιρετισμοί σωματείων, χαιρετιστήρια τηλεγραφήματα και επιστολές τμημάτων κλπ. Το Συνέδριο αποφάσισε όπως όλες οι ανακοινώσεις δημοσιευθούν σε ειδικό έντυπο και λόγω της ανεπάρκειας του χρόνου προς συζήτηση να

ΣΩΤΗΡΙΟΥ Δ. ΜΑΣΤΑΓΚΑ. ΧΡΟΝΙΚΑ ΛΙΤΟΧΩΡΟΥ

συσταθεί επιτροπή που θα μελετήσει και θα βγάλει αποφάσεις. Οι εργασίες του Συνεδρίου έληξαν τη 12:30, το μεσημέρι.

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΤΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

ΕΠΙΤΙΜΟΣ ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΟΣ Διάδοχος Παύλος
ΤΑΚΤΙΚΟΣ ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΟΣ Σπήλιος Αγαπητός
ΕΠΙΤΙΜΑ ΜΕΛΗ Ν. Λέκκας. Διευθυντής Ξένων & Εκθέσεων Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας Α. Χριστοδουλόπουλος. Διευθυντής Δασών Υπουργείου Γεωργίας Κ. Λογοθετόπουλος. Πρόεδρος Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού Θ. Νικολούδης. Γενικός Διευθυντής Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού Κ. Δημητριάδης. Διευθυντής Σχολής Καλών Τεχνών Σπ. Τρικούπης. Σύμβουλος Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού
ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΙ Φρ. Θεοδωρίδης. Αντιπρόεδρος ΕΟΣ Γ. Αβέρωφ. Πρόεδρος τμήματος Αθηνών Σ. Γεροκωστόπουλος. Πρόεδρος τμήματος Πατρών Ν. Κασάπης. Πρόεδρος τμήματος Θεσσαλονίκης
ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΣ Ν. Μπαστουνόπουλος. Σύμβ. Ομοσπονδίας Εκδρομικών Σωματείων Ελλάδας Κλ. Δενδρινός. Διευθυντής των “Εκδρομικών” Ν. Περράκης. Γενικός Γραμματέας της Κεντρικής Επιτροπής Αντ. Μαρίνος. Γενικός Γραμματέας τμήματος Αθηνών Δ. Κογιάρης. Γενικός Γραμματέας τμήματος Θεσσαλονίκης Αχ. Καρανάσιος. Γενικός Γραμματέας τμήματος Λάρισας Ι. Σαντοριναίος. Γραμματέας της Κεντρικής Επιτροπής Αν. Κραμβή. Καθηγήτρια γυμναστικής
ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΙ Κλ. Δενδρινός, Π. Κατηφόρης, Γ. Κοντογιάννης, Α. Μπουντούρης, Κ. Ντράγκας, Κ. Στούρνας, Στ. Σταυρίδης κλπ

ΖΩΓΡΑΦΟΙ

Brette καθηγήτῆς των Beaux Arts των Παρισίων, Δημ. Γιολδάσης,
Βασ. Ιθακήσιος, Γεώργ. Μόσχος.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ

Σπηλαιολογική ομάδα τμήματος Αθηνών:

Απολογισμός σπηλαιολογικών εξερευνήσεων

Ι. Σαντοριναίος: Οι πρώτες αναβάσεις

στο κεντρικό συγκρότημα του Ολύμπου

Σπ. Αγαπητός: Τα χειμερινά σπορ εν Ελλάδι

Γ. Μιστάρδης: Μορφολογία των ανωτέρων τμημάτων

των υψηλών ορών της Ελλάδος

Χαρ. Διαπούλης: Πέρι μέτρων προστασίας των φυτών των Ελληνικών ορέων

Π. Πολίτης: Συμβολή των ορειβατών εις την αναδάσωση της χώρας

Γ. Καραντζίνης: Η οργάνωσις καταφυγίων – Μετεωρολογικών Σταθμών

Ι. Σαρρής: Ο εξελληνισμός των τοπωνυμίων των Ελληνικών Ορέων

Ν. Κασάπης: Υγιεινή της ορειβασίας

Ν. Λέκκας: Το Εθνικόν Πάρκο του Ολύμπου

Α. Χριστοδουλόπουλος: Χλωρίς και εδαφική οικονομία του Ολύμπου

Κλειώ Αδοσίδη: Η Τουριστική Αεροπορία συνεπίκουρος της ορειβασίας

Σ. Γεροκωστόπουλος: Περί των καταφυγίων εν Ελλάδι

Σπ. Αγαπητός: Τουριστική και Ορειβατική Οργάνωσις του Ολύμπου

Γ. Μόσχος: Το βουνό και η Τέχνη

ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ

Β. Ιθακήσιος: Μέτρα δια την οργάνωσιν του Ολύμπου

Ηλ. Νικόπουλος: Η Τύμφη της Πίνδου

Ορειβ. Ομάδα Κόνιτσας: Η Πίνδος

Τμήμα Δράμας ΕΟΣ: Μέτρα δια την ανάπτυξιν του τουρισμού
και της ορειβασίας

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ

Ομοσπονδία Εκδρομικών Σωματείων Ελλάδας

Φιλοδασική Ένωσις Αθηνών

Όμιλος Φυσιολατρών

Φυσιολατρικός Όμιλος Πειραιώς

Ήταν μια πολύ ζεστή ημέρα εκείνη της 15^{ης} Ιουνίου 1936. Ο Διάδοχος δοκίμασε τις δυνάμεις του και βούτηξε στα νερά του Φαραγγιού του Ενιπέα, για λίγο χρονικό διάστημα, «... εις τα οποία, ελούοντο και οι θεοί αποκτώντες αθανασίαν», όπως σημειώνει δηκτικά η δημοσιογραφική ανταπόκριση. Ακολουθώντας παρετέθη πλούσιο γεύμα, το οποίο είχε ετοιμάσει το τμήμα Θεσσαλονίκης του ΕΟΣ, με οβελία, κοκορέτσι και άφθονο Λιτοχωρίτικο κόκκινο κρασί και τσίπουρο. Στο τραπέζι παρέκάθησαν ο Διάδοχος, οι συνοδεύοντες αυτόν επίσημοι, τα συμβούλια των ορειβατικών τμημάτων και οι δημοσιογράφοι. Προπόσεις έκαναν ο Θεοδωρίδης, ο Λογοθετόπουλος, ο δημοσιογράφος Κοντογιάννης (μίλησε για τον Δία, τους θεούς και τις θεές) και τραγούδησε δημοτικά τραγούδια του Ολύμπου ο ορειβάτης Παπαδήμας. Ο Κασάπης πρόσφερε στο Διάδοχο μετάλλιο και δίπλωμα και νεαρές ορειβάτισσες του έδωσαν ανθοδέσμη με λουλούδια του Ολύμπου.

▲ Επιστροφή στο Λιτόχωρο και αναχώρηση

Μετά ημίωρη ανάπαυση και ξεκούραση, περί την 04:00 μμ, οι επίσημοι και οι δημοσιογράφοι αναχώρησαν για το Λιτόχωρο, οι περισσότεροι στα μουλάρια. Υπήρχε πάλι υποδοχή και ενθουσιασμός από τους κατοίκους και η Κοινότητα είχε προετοιμάσει την παράθεση δείπνου, σύμφωνα με το πρόγραμμα. Το δείπνο όμως ματαιώθηκε και ο Διάδοχος Παύλος υποσχέθηκε στην Κοινοτική αρχή Λιτοχώρου ότι θα επανέλθει τον Σεπτέμβριο για να ανέβει στις κορυφές του Ολύμπου (έγινε βασιλιάς το 1947 και δε γνωρίζουμε εάν ποτέ πραγματοποιήθηκε η υπόσχεσή του). Στο Λιτόχωρο

παρέμεινε για μικρό διάστημα «... αρκετόν να τον περιεργασθώσιν οι Λιτοχωρινοί, οι οποίοι και πάλιν τον υπεδέχθησαν και τον προέπεμψαν με τον αγνότερον ενθουσιασμόν... Εντύπωσιν ιδιαίτεράν ενεποίησεν εις τους Λιτοχωρινούς η ενδυμασία του ορειβάτου την οποίαν έφερεν ο Διάδοχος και η “Γοργόνα” απαραίτητον κόσμημα κάθε ναυτικού, την οποίαν φέρει δια στιγματισμού (τατουάζ) εις τον αριστερόν βραχίονα... ». Η αναχώρηση από το σιδηροδρομικό σταθμό Λιτοχώρου για την Αθήνα έγινε την 07:30 μμ με έκτακτη αμαξοστοιχία.

▲ Το υπόλοιπο πρόγραμμα των ορειβατικών ομάδων

Το απόγευμα της Δευτέρας 15 Ιουνίου, οι ορειβατικές ομάδες της Μακεδονίας και Θράκης αναχώρησαν για το καταφύγιο (υψόμετρο 2.100 μ) και διανυκτέρευσαν εκεί. Οι ορειβάτες των Αθηνών και άλλων πόλεων διανυκτέρευσαν στη Μονή Αγίου Διονυσίου. Την Τρίτη 16 Ιουνίου οι ορειβάτες ανέβηκαν στις ψηλότερες κορυφές του Ολύμπου, στο Θρόνο του Διός (Στεφάνι, 2910 μ) και Πάνθεον (Μύτικας, 2917 μ). Το βράδυ διανυκτέρευσαν στο καταφύγιο και στη Μονή Αγίου Διονυσίου. Την Τετάρτη 17 Ιουνίου όλοι κατέβηκαν στο Λιτόχωρο και σταδιακά μέχρι και την Πέμπτη 18 Ιουνίου αναχώρησαν με τις αμαξοστοιχίες.

▲ Επίλογος

Λιτόχωρο – Ιερά Μονή Αγίου Διονυσίου – Όλυμπος. Ένα τρίπτυχο που στις 15 Ιουνίου 1936 διαδραμάτισε και πάλι τον ιστορικό του ρόλο και έγραψε μια νέα χρυσή σελίδα στην ανάπτυξη, στην προκοπή, στον πο-

λιτισμό, δηλαδή στο ιστορικό γίγνεσθαι του τόπου μας. Το Α΄ Πανελλήνιο Ορειβατικό Συνέδριο διέδωσε και προώθησε τον τουρισμό, ανέδειξε την ορειβασία και τον αθλητισμό και υπέδειξε την ανάγκη για οργανωμένες δράσεις στην προστασία του περιβάλλοντος. Άμεσα το 1937 εισήχθη στην Ελλάδα ο θεσμός των Εθνικών Δρυμών και το 1938 ο Όλυμπος χαρακτηρίστηκε ο πρώτος Εθνικός Δρυμός της Ελλάδας.

Το Λιτόχωρο με τους πρόθυμους πάντα και προοδευτικούς κατοίκους του, με έντονη την αίσθηση της παράδοσης και του πολιτισμού καταξιώθηκε οριστικά ως η κορωνίδα των πόλεων του Ολύμπου. Η Ιερά Μονή Αγίου Διονυσίου, με την πλούσια θρησκευτική, εθνική και κοινωνική προσφορά, ως φάρος ακτινοβόλησε σε όλη την Ελλάδα. Ο Όλυμπος, η πνευματική αυτή αιωνιότητα, η εξαίσια σύνθεση της ομορφιάς και της δύναμης, το ψηλότερο και πιο φημισμένο βουνό επιβεβαίωσε τον ιστορικό και μυθικό του ρόλο στο παγκόσμιο περιβάλλον. Έκτοτε και μέχρι σήμερα καθιερώθηκε να γίνονται κάθε χρόνο, την εορτή του Προφήτη Ηλία (20 Ιουλίου) και σε διαφορετικό βουνό, οι Πανελλήνιες Ορειβατικές Συγκεντρώσεις.

Προσπάθησα με απλό και συνοπτικό τρόπο να περιγράψω ένα γεγονός που αναμφίβολα είναι ιστορικής σημασίας για το Λιτόχωρο. Χρησιμοποίησα ως πηγές όλες τις εφημερίδες της Κατερίνης, Θεσσαλονίκης, Αθηνών και τα εκδρομικά, φυσιολατρικά, ορειβατικά περιοδικά του έτους 1936.

ΤΟ ΘΕΡΕΤΡΟ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΜΕ ΤΑ ΘΕΙΑ ΔΩΡΑ

Το Λιτόχωρο το έτος 1930

Μεταξύ Ολύμπου και Θερμαϊκού το Λιτόχωρο ως τοποθεσία είναι εξόχως μαγευτική. Με τον αναπεπταμένο του ορίζοντα, το λογιζόμενο από τους υψηλούς κώνους του όρους των Ελληνικών θρύλων και των θεοτήτων, οι οποίοι αντικατοπτρίζονται ζηλότυπα στο κυανούν και διαυγές κάτοπτρο του Θερμαϊκού. Το Λιτόχωρο συνδυάζει υπέροχα τις φυσικές ωραιότητες της θάλασσας και του Ολύμπου, του όρους του αέρα και της χλωρίδας. Ήταν και είναι η σφύζουσα υγεία και η ζωή.

Έχει ενδιαφέρον να κάνουμε μια περιδιάβαση στο χρόνο, να εντοπίσουμε το έτος 1930 και να επιχειρήσουμε μια περιγραφή της κωμόπολής μας.

▲ Παραθεριστικό κέντρο

Σε ολόκληρη τη Μακεδονία το Λιτόχωρο κατείχε την υπεροχή ως θέρετρο, λόγω της πλεονεκτικής του τοποθεσίας. Ήταν μια κωμόπολη με 6.500 κατοίκους. Η καθαριότητά του, τα υπέροχα και καθαρά νερά, η φιλοξενία των κατοίκων του και κυρίως η απαστράπτουσα, μοναδική ευπρέπεια, πάστρα και καθαριότητα

των οικημάτων του, προσέλκυαν κατά τη θερινή περίοδο μεγάλο αριθμό παραθεριστών.

Ως κέντρο παραθερισμού όμως είχε πολλές ελλείψεις. Και η σπουδαιότερη ήταν η έλλειψη εστιατορίων, ξενοδοχείων ύπνου και κέντρων διασκέδασης. Οι ελλείψεις αυτές ήταν ήδη αισθητές από τις δεκαετίες του '10 και του '20, χωρίς να θεραπευτούν μέχρι το 1930. Το πιο κοσμικό κέντρο ήταν του Δημητρίου Βούρου, στην κεντρική πλατεία, με θέα προς τη χαράδρα του Βύθου. Ήταν το προσφιλέσ στέκι των παραθεριστών, τις πρωινές και εσπερινές ώρες. Ένα γραμμόφωνο τοποθετημένο στη γωνία του καταστήματος, ανακάτευε την οξεία φωνή του με τις συζητήσεις των θαμώνων και τους κρότους του ταβλιού. Μπροστά στο κέντρο του Βούρου τερμάτιζε το λεωφορείο που εκτελούσε τη συγκοινωνία Λιτόχωρο-Σταθμός. Ήταν πάντα γεμάτο, με ταρίφα 15 δραχμές κατ' άτομο.

▲ Οι παραθεριστές

Περίπου εκατό οικογένειες παραθέριζαν αυτό το καλοκαίρι. Οι παραθεριστές είχαν την υποχρέωση να είναι εφοδιασμένοι με κάρτα υγείας και εμβολίων, να μην πάσχουν από λοιμώδη νοσήματα και η παραμονή τους εγκρίνονταν τόσο από τους γιατρούς της κωμόπολης όσο και από την κοινότητα του Λιτοχώρου, η οποία τηρούσε ονομαστικές καταστάσεις των οικιών και των παραθεριστών. Ενδεικτικά αναφέρουμε τις εξής οικογένειες: Δενδρινού νομομηχανικού της Θεσσαλονίκης, Πάκη Γραμμενίδου, Κυριακίδου, Δεληγιαννάκη, Λεονταρίδου, Βαρουσιάδου, Φλόκα, Πικουλάκη, Κρυσταλίδου, Ποντίκα, Πιτσιράκη, δικηγόρου Λαζάρου Μάπη,

Ουρανία Νικολάου, Μαρινάκη, Πρωτοδίκου Μενελάου Μαρτζούκα, Ασπασία Λιάπη, Μοσχοβίτου, Ευαγγέλου Κούρνη, συνταγματάρχη Ολύμπιου, ανθυπομοίραρχου Μαριάνου, Ι. Τσαλοπούλου δικηγόρου, Μαρίκα Νικολαΐδου κ.ά.

Οι παραθεριστές πρωταγωνιστούσαν σε όλους τους χορούς που διοργανώνονταν κυρίως στα Κατούνια αλλά και στο Χοροστάσι και στα καφενεία. Τα φοξ, ταγκό, τσάρλεστον, καλαματιανός κλπ άναβαν το κέφι.

▲ Η συγκοινωνία

Ο αυτοκινητόδρομος Λιτόχωρο - Σταθμός κατασκευάστηκε με την προσωπική εργασία των κατοίκων και ήταν υποφερτός. Χρειάζόταν όμως περαιτέρω βελτίωση, προκειμένου να καταστεί ευχερής η προσέλευση των λουομένων στις ακτές. Την εποχή εκείνη το Λιτόχωρο περίμενε να κατασκευαστεί από το κράτος η χαρακτηρισμένη ως Εθνική Οδός από το Σταθμό, μέσω του Μετοχίου του Αγίου Διονυσίου, προς την Ελασσόνα, όπου θα συναντούσε την άλλη εθνική αρτηρία της Δυτικής Μακεδονίας προς Λάρισα. Πάντως ήταν εμφανής η δυσχέρεια της συγκοινωνίας με αντίκτυπο στον τουρισμό της παραλίας, του Ολύμπου και στα έργα υποδομής.

▲ Το Κοινοτικό Συμβούλιο

Πρόεδρος της Κοινότητας ήταν ο Γεώργιος Ζήσκας, καφεπώλης, οπαδός του Λαϊκού Κόμματος και με καλές σχέσεις με την εκκλησία, που στις κοινοτικές εκλογές στις 4-8-1929 κέρδισε τον αντίπαλό του Γεώργιο Τατσιόπουλο, γεωργοκτηματία, πρώην Πρόεδρο. Αντι-

πρόεδρος ήταν ο Νικόλαος Δότσιος και γραμματέας ο Ιωάννης Ευαγγελίδης. Σύμβουλοι ήταν οι Γεώργιος Παπαθανασίου, Αθανάσιος Καρτσιούνας, Κυριάκος Σαμαράς, Αθανάσιος Γρούνας, Επαμεινώνδας Ελευθερίου, Ιωάννης Λάμπας, Γεώργιος Τατσιόπουλος, Δημήτριος Βούρος, Κωνσταντίνος Τσιφοδήμος και Ευάγγελος Καλακάνης. Μεταβατικός πρόεδρος της κοινότητας διετέλεσε ο Ευάγγελος Γκουνέσης για μικρό χρονικό διάστημα το 1929-1930.

Όπως κατά κανόνα συμβαίνει σε αιρετές διοικήσεις, στο Κοινοτικό Συμβούλιο του Λιτοχώρου δεν υπήρχε αγαστή ομοφωνία αλλά τα μικροκομματικά πείσματα και η αντιπολιτευτική εμπάθεια εμπόδιζαν την πρόοδο και ανάπτυξη.

▲ Έργα υποδομής

Τα νερά της ονομαστής πηγής Τσιμπίλι ήταν και είναι διαυγή και κρυσταλλικά. Η απόσταση της πηγής Τσιμπίλι από την τοποθεσία Λούκια ήταν πέντε ώρες. Το Κοινοτικό Συμβούλιο αποφάσισε την κατασκευή, με προσωπική εργασία των κατοίκων, υδραγωγείου στη θέση Λούκια όπου θα διοχετευτούν τα νερά της πηγής και έτσι θα πολλαπλασιάζονταν οι κρήνες (βρύσες) στους δρόμους του Λιτοχώρου. Άλλο θέμα ήταν η διευθέτηση και η επέκταση της κεντρικής πλατείας και η κατασκευή σ' αυτή Κοινοτικού καταστήματος, πολύ ευρύχωρου, ώστε να στεγαστούν σ' αυτό και όλες οι άλλες κρατικές υπηρεσίες. Η κατασκευή των υπονόμων ήταν ζήτημα επιτακτικό.

Αυτά ήταν τα τρία μεγαλύτερα προγραμματισμένα έργα. Αλλά με προϋπολογισμό μόνο 500.000 δραχμές

ήταν αδύνατον να εκτελεστούν από την Κοινότητα. Γι' αυτό επιδιώκονταν η σύναψη ενός δανείου.

▲ Το πάρκο του Λιτοχώρου

Ένα από τα σπουδαιότερα εξωραϊστικά έργα ήταν το πάρκο Κατούνια ή Ομονοίας. Δίπλα στην όχθη του Ενιπέα, με μοναδική θέα και θέση, βρισκόταν στην είσοδο της κωμόπολης, άρχιζε πίσω από τον Ιερό Ναό του Αγίου Νικολάου, αποτελούνταν από πεύκα και έλατα, ήταν περίφρακτο, υπήρχε ανθόκηπος και άρδευση. Ήταν από τα μεγαλύτερα πάρκα στη Μακεδονία. Ήταν ηλεκτροφωτισμένο και πρόθεση του Κοινοτικού Συμβουλίου ήταν να γίνει στο μέσον του ένα μόνιμο εξοχικό κέντρο.

▲ Η εκπαίδευση

Το 1930 καταργήθηκε το Ημιγυμνάσιο. Διευθυντής του ήταν ο Δημήτριος Ποιμενίδης και καθηγητές οι Γαβριηλίδης και Δημήτριος Μαστρογιάννης. Η Κοινότητα έκανε ενέργειες ώστε να αντικατασταθεί από Επαγγελματική σχολή, όπου οι απόφοιτοι των Δημοτικών Σχολείων να ειδικεύονται σε νέες τέχνες και επαγγέλματα.

Υπήρχαν δυο μικτά Δημοτικά Σχολεία, όπου φοιτούσαν πάνω από 400 μαθητές και μαθήτριες. Στο Α' μικτό, διευθυντής ήταν ο Παναγιώτης Υετίων και δάσκαλοι οι Μητσάνης, Τζουβαΐρης, οι κυρίες Στέλλα Λουκοβίτου, Δώρα Φελλίσου και η δις Σπάγκακα. Στο Β' μικτό, διευθυντής ήταν ο Ευάγγελος Μπιτσιάρης και δάσκαλοι οι Δημήτριος Αξατσίδης, Σμαρώ Κυριακοπούλου και Αγγελική Πεννάκη. Από τα υπάρχοντα

δυο διδακτήρια, το Α΄ μικτό ήταν ετοιμόρροπο και έπρεπε να αντικατασταθεί με νέο.

▲ Γεωργία, Κτηνοτροφία, Ναυτιλία

Στον Γεωργικό Πιστωτικό Συνεταιρισμό του Λιτοχώρου, Πρόεδρος ήταν ο Γεώργιος Τατσιόπουλος, ταμίας ο Χρήστος Φιλίππου, αντιπρόεδρος ο Νικόλαος Γεωργίου και σύμβουλοι οι Γεώργιος Ζησκάτας και Αθανάσιος Φιλιάμος. Στον Συνεταιρισμό Αποκαταστάσεως Ακτημόνων Καλλιεργητών, πρόεδρος ήταν ο Γρηγόριος Δημ. Τριανταφύλλου και μέλη οι Γεώργιος Τασόπουλος, Ιωάννης Μόσχος, Ζήσης Βάραγκας και Δημήτριος Καραδήμος.

Η κτηνοτροφία ήταν ένας από τους σπουδαιότερους κλάδους που τροφοδοτούσε την οικονομική ζωή του τόπου. Λόγω της γειτνιασεως με τις δασώσεις οροσειρές του Ολύμπου, πολλές οικογένειες ήταν κτηνοτροφικές. Οι κτηνοτρόφοι ήταν οργανωμένοι σε Κτηνοτροφικό Σύλλογο, ο οποίος απαριθμούσε 75 ενεργά μέλη. Πρόεδρος ήταν ο Αθανάσιος Καρτσιούνας και μέλη οι Αθανάσιος Γκατζδόγκας και Γεώργιος Τριανταφύλλου.

Θεωρούμενο ως ναυτικό κέντρο το Λιτόχωρο άλλοτε είχε πλέον των 100 ιστιοφόρων, ενώ το έτος 1930 αριθμούσε 50 ιστιοφόρα και πολλά βενζινόπλοια, που εκτελούσαν τη θαλάσσια συγκοινωνία με τη Θεσσαλονίκη. Πλοιοκτήτες ήταν οι Γ. Καραφέριας, Δ. Τσίντζας, Απόστ. Πατσαρίκας, Ιωάνν. Βλαχοπαναγιώτης, Γεώργ. Τσίντζιφας, Δημ. Ταξιάρχης κ.ά.

▲ Σωματεία

Ο επαγγελματικός κόσμος είχε συσσωματωθεί σε μια πολύ δραστήρια και δυναμική οργάνωση, τον Σύλλογο των Εμποροπαντοπωλών. Πρόεδρός του ήταν ο Νικόλαος Μπόντης και καταστηματάρχες-έμποροι του Λιτοχώρου οι Δημήτριος Δότσιος, Νικόλαος Κολωνιάρης, Αριστείδης Αναγνωστόπουλος, Δημήτριος Βάρκας, Δημήτριος Τριανταφύλλου, Γρηγόριος Τριανταφύλλου, Ευάγγελος Καλακάνης, Γεώργιος Ζαχόπουλος, Νικόλαος Δότσιος, Σωτήριος Μόχλας, Δημήτριος Φούντος, χήρα Αναστασίου Φούντου, Γεώργιος Κρανιώτης, Νικόλαος Μπόντης, Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος, Κων/νος Γουζέλης, Θεόδωρος Ορφανίδης, Αναστάσιος Φυσικόπουλος, Νικόλαος Βρέττας, Χρήστος Βασιλείου, Χρήστος Κολωνιάρης κ.ά.

Το φιλανθρωπικό σωματείο “Ο ΟΛΥΜΠΟΣ” διένεμε κατ’ έτος 100.000 δραχμές περίπου στις πτωχές οικογένειες. Οι εισφορές προέρχονταν από τα μέλη του και κυρίως από μετανάστες του εξωτερικού. Ελάχιστες πόλεις της Μακεδονίας είχαν φιλανθρωπικό σωματείο. Πρόεδρος ήταν ο παπα-Κων/νος Τσιτσιρίκος και σύμβουλοι οι Μιχαήλ Κολωνιάρης, Γεώργιος Αδαμόπουλος, Ευάγγελος Τσιτσιλίκας και Ελευθέριος Μπίκας.

Ο Μουσικογυμναστικός Σύλλογος “Ο ΑΠΟΛΛΩΝ”. Λεπτομέρειες για τη λειτουργία έχουν καταγραφεί στο πρόσφατα εκδοθέν βιβλίο με όλη την ιστορία του.

▲ Αρχές, Υπηρεσίες κλπ

Το Λιτόχωρο είχε Σταθμό Χωροφυλακής με αστυνομικό σταθμάρχη τον Ανθυπασπιστή Παναγιώτη Καλογήρου. Πριν απ’ αυτόν ήταν ο Κωνσταντίνος Μαριά-

νου, Ανθυπομοίραρχος, παντρεμένος με την Λιτοχωρίτισσα Αϊδηνοπούλου. Προϊστάμενος του τηλεγραφείου (Τ.Τ.Τ.) ήταν ο Ιωάννης Αποστολάκης και ταχυδρομικός διανομέας ο Γ. Γκιουλέκας. Υπήρχε μόνο μια τηλεφωνική γραμμή (σύρμα) και ήταν επιτακτική ανάγκη να τοποθετηθεί και δεύτερη γραμμή για την τηλεφωνική επαφή με την Θεσσαλονίκη. Δασάρχης ήταν ο Σπυρίδων Κατσιγιάννης, αγρονόμος ο Τζουρλεώτης, φοροεισπράκτορας ο Κωστόπουλος, κτηνίατρος ο Δημήτριος Καρλαμίδας και υπεύθυνος ηλεκτρικής εταιρίας ο Θ. Καρουφύλλης.

Ήταν και έδρα μεταβατικού Ειρηνοδικείου, το οποίο μια φορά το μήνα ή και σε αραιότερα διαστήματα εκδίκαζε τις υποθέσεις της περιφέρειας. Οι περισσότερες αγωγές και μηνύσεις ήταν από την Λεπτοκαρυά. Ειρηνοδίκης ήταν ο Παπαγιάννης και γραμματέας του Ειρηνοδικείου ο Παπαγγελίτσος. Υπήρχαν στο Λιτόχωρο τρεις γιατροί, οι Παύλος Ολύμπιος, Ιωάννης Χουζούρης και Κων/νος Ζωγράφος και δυο φαρμακοποιοί, οι Νικόλαος Βασιλείου και Απόστολος Μισιρλόγλου.

Το καλοκαίρι του 1930 θεμελιώθηκε στον Όλυμπο, στη θέση Εξώστης, σε υψόμετρο 2.100 μ. ένα καταφύγιο, με την πρωτοβουλία του Ορειβατικού Συνδέσμου Αθηνών. Έγινε αγιασμός με ιερέα, παρετέθη οβελίας, ανάβαση στον Μύτικα και στο Στεφάνι, προσφωνήσεις επισήμων, φωτογραφίσεις κλπ. Ήταν το «ΣΠΗΛΙΟΣ ΑΓΑΠΗΤΟΣ».

▲ Εντυπώσεις παραθεριστών

Απαραίτητο είναι να συμπληρώσουμε την περιγραφή για το Λιτόχωρο του 1930 με τις εντυπώσεις τριών νεαρών γυναικών παραθεριστριών από την Θεσσαλονίκη, οι οποίες με αφέλεια, ρομαντισμό και λεπτή αίσθηση κράτησαν στο προσωπικό τους ημερολόγιο τις αναμνήσεις από τα τότε ποιητικά τοπία της κωμόπολής μας.

«Στους πρόποδας του χιονοσκεπούς Ολύμπου, είχε κτισμένο το μαγευτικό Λιτόχωρο με τα κατακάθαρα σπιτάκια του και τις ωραίες εξοχές του, εις τας οποίας οι παραθερίζοντες κάμνουν συχνές εκδρομές είτε πεζοί, είτε με σαμαρωμένα ταξί (γαϊδουράκια). Υπέροχον τοπίον είναι ο Αγιάννης, μια ώρα έξω από το χωριό, χωμένο μεσ' τα δένδρα και την πρασινάδα. Μόλις βγη κανείς λίγο έξω από το χωριό το μάτι του αναπαύεται λαίμαργον εις την πρασινάδα της φύσεως. Ο Αϊ-Γιάννης είναι ένα όμορφο εξωκκλήσι χωμένο μεσ' τα έλατα και τα πεύκα, μαζί με την κρουσταλένια βρυσούλα του.»

«Άλλο τοπίο ωραίο είνε οι άγιοι Απόστολοι. Επίσης το μεγαλοπρεπές μοναστήρι του Αγίου Διονυσίου που είνε ψηλά στον Όλυμπο και λέγεται πως είνε ένα από τα πλουσιώτερα της Μακεδονίας. Το άλλο μοναστήρι επίσης η Σκάλα με τις πολλές καρυδιές και τις κρανιές. Η Πλάκα πάλι κάτω στην ακροθαλασσιά είνε μια μαγευτική τοποθεσία με τα φουντωτά πλατάνια και τα φρέσκα ψάρια. Όλοι οι παραθερίζοντες είμαστε κατενθουσιασμένοι από το υγιεινό κλίμα του Λιτοχώρου. Βρίσκει κανείς εδώ άφθονη τροφή και φρούτα. Κάθε τόσο από τα περικόχωρα έρχονται αι

Λεφτοκαρύτισσες και αι Σαρακατσάνισαι και μας φέρνουν αυγά φρέσκα και κοτόπουλα.»

«Ναι. Μάλιστα. Το Λιτόχωρο που είναι κτισμένο στους πρόποδας του χιονοσκεπούς Ολύμπου έχει το πιο υγιεινό κλίμα. Από το παράθυρο κάθε σπιτιού φαίνεται η γαλανή και ήσυχη θάλασσα, πάνω στην οποία αργοπλέουν τα καΐκια με τα λευκά πανιά. Τι όμορφα που η θάλασσα είναι τόσο κοντά στο ευτυχισμένο αυτό χωριό! Φαντάζεσθε την ομορφιά του;»

Κλείνοντας να καταγράψουμε μια τολμηρή πρόταση, που έκανε ο Λιτοχωρίτης χρονογράφος της εποχής: «Χρόνια βρισκόμαστε στα πόδια του Γερο-Ολύμπου και τον αντικρίζουμε να στέκη υπερήφανος κι εν τούτοις δεν καταδέχεται να ρίξη έστω κι' ένα βλέμμα απλής συμπόνιας από μεγάλη ζήλια, γιατί το χωριό μας δεν ωνομάσθηκε ΟΛΥΜΠΙΟΝ, μια που βρίσκεται υπό την υψηλήν του προστασίαν.»

Η ΑΜΠΕΛΟΥΡΓΙΑ ΣΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟ

Για πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα η αμπελουργία ήταν για τους Λιτοχωρίτες μία από τις κυριότερες ασχολίες, που τους εξασφάλιζε κάποιο εισόδημα. Αλλά και η οικιακή οικονομία βασιζόταν σε αυτήν. Τα περισσότερα σπίτια – ακόμα και οι ναυτικοί – είχαν αμπέλι και κάλυπταν τις ετήσιες ανάγκες τους σε κρασί και τσίπουρο.

Σχετικά με την αμπελουργία στο Λιτόχωρο υπάρχει μια πλούσια βιβλιογραφία, καθόσον αρκετοί συμπατριώτες μας ασχολήθηκαν με το θέμα και άφησαν γραπτά κείμενα. Ας τους αναφέρουμε:

1. Τα αμπέλια του Λιτοχώρου, του Στάθη Κοψαχείλλη (Κίνηση για το Λιτόχωρο και τον πολιτισμό, αρ. φύλλου 1).

2. Το κρασί στο Λιτόχωρο. Από τον παππού στον εγγονό, του Αστερίου Φαρμάκη (Κίνηση για το Λιτόχωρο και τον πολιτισμό, αρ. φύλλου 10).

3. Το αμπέλι, του Δημήτρη Κύρου (Κίνηση για το Λιτόχωρο και τον πολιτισμό, αρ. φύλλου 11).

4. Το καλό κρασί είναι δημιουργία, του Αστερίου Φαρμάκη (Κίνηση για το Λιτόχωρο και τον πολιτισμό, αρ. φύλλου 11).

5. Τα χωράφια στην Πλάκα και η κατοχή, του Μιχάλη Πλαδή (Κίνηση για το Λιτόχωρο και τον πολιτισμό, αρ. φύλλου 15-16).

6. Τον τρυγητή τ' αμπελουργού παέν' χαλάλ' οι κόποι, του Γεωργίου Καρτσιώτη (Δημότης Λιτοχώρου, αρ. φύλλου 4).

7. Τα αμπέλια και ο τρύγος στο Λιτόχωρο, της Βούλας Ρέμπελου-Μαυρουδής (Δημότης Λιτοχώρου, αρ. φύλλου 9).

8. Λιτουχουρνή ντουπιουλαλιά, του Νικ. Ντάβανου (σελίδες 150, 151).

9. Το αμπέλι του πατέρα μου στο Λιτόχωρο, της Ελένης Γ. Τσίρου (Δημότης Λιτοχώρου, αρ. φύλλου 35).

Ως μια πρόσθετη ενημέρωση και συνεισφορά στο θέμα παρατίθενται τα παρακάτω άρθρα, τα οποία δημοσιεύτηκαν σε εφημερίδες της Θεσσαλονίκης. Συντάκτης του δευτέρου άρθρου είναι ο Λάκης Ολύμπιος, ψευδώνυμο του Ευάγγελου Γιαννουλόπουλου.

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΑΜΠΕΛΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ

*Ελάβομεν εκ Λιτοχώρου το κάτωθι τηλεγράφημα:
ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ 9. – Δύο χιλιάδες στρέμματα αμπέλων
Λιτοχώρου κατεστράφησαν λόγω των τελευταίων θε-
ομηγιών. Οι αμπελουργοί ευρίσκονται εν τελεία απο-
γνώσει, επικαλούνται δε την αντίληψιν των αρμοδίων.*

Ένωσις Κατερίνης

Γιαννουλόπουλος

(ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΝΕΑ 10-7-1930)

ΚΡΑΥΓΗ ΟΔΥΝΗΣ.

ΚΑΤΑΣΤΡΑΦΗΚΑΝ ΟΙ ΑΜΠΕΛΟΥΡΓΟΙ ΛΙΤΟΧΩΡΟΥ.
ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΟΦΕΙΛΕΙ ΝΑ ΤΟΥΣ ΕΛΘΗ ΑΜΕΣΣΩΣ
ΑΡΩΓΟΝ.

ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ. (Μάρτιος). – Ωσάν να μην έφθανον αι καταστροφάι εις τα σιτηρά του Βαρικού και ως επισφράγισμα δευτέρα ήδη συμφορά έπληξε άλλην μια πολυπληθή τάξιν εις το Λιτόχωρον, την τάξιν των αμπελουργών, με αποτελέσματα τόσον καταστρεπτικά όσον δεν δύναται να φαντασθή κανείς.

Η τελευταία καταρρακτώδης βροχή, συνοδευομένη με χάλαζαν μεγέθους καρύου και φθάσασα εις ύψος 30 εκ.μ. κατέστρεψεν ολοσχερώς περί τα 1000 στρέμματα αμπελοφυτειών και ισάριθμα σιτηρών και καρποφόρων δένδρων, εις την θέσιν «Πλάκα» Λιτοχώρου. Ουδέποτε μέχρι σήμερα και οι γεροντότεροι εκ των αμπελουργών της κωμοπόλεώς μας ενθυμούνται τοιαύτην καταστροφήν εις τα αμπελοχώραφα. Κατά τους υπολογισμούς των ειδικών αι προξενηθείσαι ζημιαί ανέρχονται περί τα πέντε εκατομμύρια. Είνε γνωστόν δε ότι εις το Λιτόχωρον εισέρρεον περί το 1,5 εκατομμύρια δραχμάς εκ της πωλήσεως του ρακιού. Κατόπιν αυτής της τεραστίας καταστροφής πρέπει να ληφθούν ριζικά μέτρα διά τους αμπελουργούς της κοινότητός μας, διότι αλλιώς θα υποστούν τον εξ αιτίας θάνατον.

1) Πρέπει να χορηγηθούν εις τους χαλαζοπλήκτους αμπελουργούς μακροπρόθεσμα δάνεια, ώστε να μπορέσουν να αντικαταστήσουν τα κατεστραμμένα αμπελοχώραφα διά νέων αμερικανικών κτημάτων,

καθ' ότι κατ' έτος καταστρέφονται από την προοδύουσαν εις τον τόπον μας φυλλοξηήραν.

2) Να ανασταλούν όλοι οι φόροι εις το δημόσιον επί μίαν διετίαν.

3) Να σταλή εκ μέρους του κράτους ειδικός υπάλληλος διά την εκτίμησιν των ζημιών εις ένα έκαστον εκ των αμπελουργών.

Μέχρι σήμερα τουλάχιστον, ουδέποτε το κράτος έδειξεν ενδιαφέρον για το Λιτόχωρον. Επ' αυτού φέρνω ως παράδειγμα την καταστροφή των σιτηρών Βαρικού, γενομένην από τας πλημμύρας. Μέχρι της στιγμής έγιναν τόσοι και τόσοι ενέργειαι για να έλθη ο αρμόδιος υπάλληλος της Γεν. Διοικήσεως για την εκτίμησιν των ζημιών, εις μάτην όμως... Αυτήν την φοράν πιστεύω ότι το κράτος θα ενδιαφερθή για τας ανάγκας των φορολογουμένων πολιτών του Λιτοχώρου. Το δημόσιον εκ της αδίκου φορολογίας των αμβύκων εισέπραξεν άνω των 500 χιλιάδων δραχμών εκ της Κοινότητός μας. Έχομεν λοιπόν την αξίωσιν να τύχωμεν της δεούσης προσοχής εκ μέρους του κράτους, διότι επιτέλους το Λιτόχωρον δεν είναι προωρισμένον μόνον για να πληρώνη φόρους.

(ΦΩΣ 26-3-1936)

**ΔΙΑΤΕΛΕΣΑΝΤΕΣ ΠΡΟΕΔΡΟΙ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ
ΚΑΙ ΔΗΜΑΡΧΟΙ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΛΙΤΟΧΩΡΟΥ**

Από την απελευθέρωση (1912) μέχρι σήμερα

ΑΠΟ ΠΟΤΕ	ΜΕΧΡΙ ΠΟΤΕ	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
	1912	Ευαγγελίδης Αθανάσιος	Ιατρός	Δημογέροντας
1912	1915	Φούντος Γρηγόριος	Γεωργοκτηματίας	Αιρετός
1916	1920	Ζωγράφος Κων/νος	Ιατρός	Αιρετός
1920		Βασιλείου Νικόλαος	Φαρμακοποιός	Αιρετός
	1922	Βάρκας Δημήτριος	Γεωργοκτηματίας	Αιρετός
1922	1929	Τατσόπουλος Γεώργιος	Γεωργοκτηματίας	Αιρετός
1929	1930	Γκουνέσης Ευάγγελος	Ναυτικός	Μεταβατικός
1930	1932	Ζήσκας Γεώργιος	Καφεπώλης	Αιρετός
1932	1936	Λείνας Απόστολος	Εργολάβος οικοδομών	Αιρετός
1936	1941	Μπιτσκιάρης Ευάγγελος	Συνταξιούχος δάσκαλος	Διορισμένος
1941	1943	Λείνας Απόστολος	Εργολάβος οικοδομών	Επαναφορά
1943	1944	Σιτζιούκης Αθανάσιος	Κρεοπώλης	Διορισμένος
1944	1946	Μπιτσκιάρης Ευάγγελος	Συνταξιούχος δάσκαλος	Διορισμένος
1946	1950	Λάμπας Ιωάννης	Βυρσοδέψης	Διορισμένος
1950	1951	Μπαλανίκας Γεώργιος	Ναυτικός	Διορισμένος
1951		Μασταγκάς Σωτήριος	Εργολάβος οικοδομών	Αιρετός
1951	1954	Σιτζιούκης Αθανάσιος	Κρεοπώλης	Αιρετός
1955	1958	Κούκουλης Ιωάννης	Υπάλληλος Εν. Γεωργ. Συν.	Αιρετός
1959	16-8-1964	Κούκουλης Ιωάννης	Υπάλληλος Εν. Γεωργ. Συν.	Αιρετός

ΣΩΤΗΡΙΟΥ Δ. ΜΑΣΤΑΓΚΑ. ΧΡΟΝΙΚΑ ΛΙΤΟΧΩΡΟΥ

ΑΠΟ ΠΟΤΕ	ΜΕΧΡΙ ΠΟΤΕ	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
16-8-1964	30-4-1965	Φούντος Γεώργιος	Γεωργός	Αιρετός
1965		Βάρκας Μιχαήλ	Γεωργοκτηματίας	Αιρετός
1-5-1965	10-6-1967	Φούντος Γεώργιος	Γεωργός	Αιρετός
11-5-1967	17-9-1974	Ντάβανος Σπυρίδων	Υπάλληλος	Διορισμένος
18-9-1974	31-5-1975	Κωνσταντινίδης Αχιλλέας	Καθηγητής Γυμν. Λιτοχ.	Διορισμένος
1-6-1975	31-12-1978	Κοκκώνης Αθανάσιος	Υπάλληλος Συνεταιρισμού	Αιρετός
1-1-1979	31-12-1982	Κουκουτάσιος Νικόλαος	Αγρότης	Αιρετός
1-1-1983	31-12-1986	Κατσαμάκας Αθανάσιος	Δάσκαλος	Αιρετός
1-1-1987	31-12-1990	Κατσαμάκας Αθανάσιος	Δάσκαλος	Αιρετός
1-1-1991	31-12-1994	Παπαθανασίου Γεώργιος	Υπάλληλος Τραπέζης	Αιρετός
1-1-1995	31-12-1998	Παπαθανασίου Γεώργιος	Υπάλληλος Τραπέζης	Αιρετός
1-1-1999	31-12-2002	Παπαθανασίου Γεώργιος	Υπάλληλος Τραπέζης	Αιρετός
1-1-2003	31-12-2006	Παπαθανασίου Γεώργιος	Υπάλληλος Τραπέζης	Αιρετός
1-1-2007	31-12-2010	Τσιφοδήμος Αθανάσιος	Καθηγητής Μ. Ε.	Αιρετός

Μέχρι το 1912 τη διοικητική και λοιπή εξουσία ασκούσαν οι Δημογέροντες (προεστοί, πρόκριτοι, προύχοντες), που ήταν οι εκλεγμένοι κοινοτικοί άρχοντες επί τουρκοκρατίας, σύμφωνα με τον αρμόδιο Κανονισμό λειτουργίας της Ελληνορθόδοξης Κοινότητας Λιτοχώρου. Ο τελευταίος κανονισμός τέθηκε σε ισχύ το 1904.

Ο ιστορικός για την αυτοδιοίκηση Νόμος ΔΝΖ'/1912 «Περί συστάσεως Δήμων και Κοινοτήτων» αποτέλεσε

τον βασικό οργανισμό της τοπικής αυτοδιοίκησης. Ο αυτοδιοικητικός χάρτης της Πιερίας, την πρώτη περίοδο αμέσως μετά την απελευθέρωση, χωρίστηκε σε τρεις Δήμους, με τις αντίστοιχες πρωτεύουσες: Δήμος Κατερίνης, Δήμος Κολινδρού, Δήμος Λιτοχώρου. Το Λιτόχωρο πορεύτηκε ως Δήμος μέχρι το 1918, εποχή κατά την οποία εισήχθηκε ο θεσμός των Κοινοτήτων. Με το Β.Δ. 28-6-1918, ΦΕΚ Α 152/1918 το Λιτόχωρο αναγνωρίστηκε ως Κοινότητα.

Ο Νομός Πιερίας συστήθηκε με το άρθρο 1 του Αναγκαστικού Νόμου 960/1949 (ΦΕΚ 105) «Περί συστάσεως Νομών και Επαρχιών», αποτελούμενος από την ομώνυμη Επαρχία, που αποσπάστηκε του Νομού Θεσσαλονίκης. Η Νομαρχία Πιερίας είχε 3 Δήμους (Κατερίνης, Αιγινίου, Κολινδρού), αλλά το Λιτόχωρο παρέμεινε Κοινότητα λόγω του Εμφυλίου Πολέμου. Με το Νομοθετικό Διάταγμα 4398/1964 ανακηρύχτηκε σε Δήμο. Η κωμόπολή μας από την 1-5-1965 λειτουργεί ως Δήμος. Στην πρώτη μεταρρύθμιση της τοπικής αυτοδιοίκησης (Καποδίστριας Ι) του 1998, το Λιτόχωρο παρέμεινε αυτόνομο, χωρίς να το αγγίξουν οι συνενώσεις.

Η έρευνα, εξέταση, ανάλυση και παρουσίαση των τελευταίων 100 χρόνων αναδεικνύει ένα ιστορικό και ηρωικό – συνάμα – Λιτόχωρο. Όλα τα χαρακτηριστικά και οι παράμετροι της σύγχρονης Ελληνικής Ιστορίας βρίσκονται συγκερασμένα στην κωμόπολή μας.

Ας ελπίσουμε ότι οι σύγχρονοι Λιτοχωρίτες και οι μελλοντικές γενιές θα βρουν τις ψυχικές, πνευματικές και σωματικές δυνάμεις για να προβάλουν το ρόλο τους. Ένα ρόλο αντάξιο του παρελθόντος.

ΑΦΑΝΕΙΣ ΛΙΤΟΧΩΡΙΤΕΣ ΜΑΚΕΔΟΝΟΜΑΧΟΙ (1903-1913)

Ο Μακεδονικός Αγώνας αποτελεί φωτεινό οδηγό και παραμένει επίκαιρος παρά ποτέ, διότι η Ελληνική Μακεδονία αμφισβητείται και διεκδικείται εκ νέου, χρησιμοποιείται στα σχέδια της νέας τάξης-εποχής και θεωρείται παίγνιο για νέες γεωπολιτικές στρατηγικές. Από την άλλη άποψη όμως ο Μακεδονικός Αγώνας φανερώνει ότι ο Ελληνισμός διαθέτει ισχυρές αυτοφυείς δυνάμεις και ανεξάντλητα ψυχικά αποθέματα, που μπορούν να αναγεννήσουν τη χώρα.

Αφετηρία αποτέλεσε η εξέγερση του Ίλιντεν, το 1903, οπότε η πολιτική ηγεσία της Ελλάδας αναγκάστηκε να τερματίσει την πολιτική εσωστρέφεια (λιγότερη τολμηρή πολιτική απέναντι στους γείτονές της), και η ελληνική πλευρά συνειδητοποίησε την αναγκαιότητα ανάληψης συντονισμένης δράσης στην περιοχή, επειδή τα γεγονότα είχαν αναδείξει του κινδύνους που επιφύλασσε η δράση των Κομιτατζήδων. Καταληκτική χρονολογία είναι το 1913 και η απελευθέρωση της Μακεδονίας. Βέβαια, στο Μακεδονικό ζήτημα το 1870 αποτελεί επίσης ένα σημαντικό *terminus* (όταν ιδρύθηκε η Εξαρχία, η αυτοκέφαλη δηλαδή βουλγαρική εκκλησία), το 1878 (η συνθήκη του Αγίου Στεφάνου, η επανάσταση του Ολύμπου, το συνέδριο του Βερολίνου), το

1885, το 1897, με τα οποία η Μακεδονία ήρθε στα Ευρωπαϊκά ανακτοβούλια.

Οι Μακεδονομάχοι πολέμησαν για την ελευθερία της Μακεδονίας και το συναξάρι των αφανών Μακεδόνων ηρώων κατά τη δραματική όσο και κομβική δεκαετία 1903-1913, δεν εξαντλείται. Δίπλα στα σώματα των ντόπιων οπλαρχηγών, έδρασαν οι Εθνικές Επιτροπές ή Επιτροπές Άμυνας ή Εφοροεπιτροπές σε πόλεις και χωριά της Μακεδονίας, οι οποίες συγκροτήθηκαν αποκλειστικά από κατοίκους των περιοχών αυτών. Οι οδηγοί των ανταρτικών σωμάτων, οι διάφοροι πληροφοριοδότες, οι αγγελιοφόροι και μεταφορείς πολεμικού (αργότερα αναγνωρίστηκαν ως πράκτορες Α', Β' και Γ' τάξης), αποτελούσαν το βασικό δίκτυο συλλογής πληροφοριών, βάσει του οποίου χαρακτήκε η στρατηγική των Ελληνικών Προξένων κλπ.

Στο Λιτόχωρο με τη συνδρομή του Μιχαήλ Αναγνωστάκου – καπετάν Ματαπά, αρχηγού στην Πιερία του ανταρτικού σώματος, οργανώθηκε η Εθνική Επιτροπή Λιτοχώρου, η οποία αποτελούνταν από τα μέλη της τότε κοινοτικής Δημογεροντίας (Ιωάννης Γιαννουλόπουλος-Καταραχιάς, Κωνσταντίνος Ζωγράφος, Δημήτριος Τσιώνας, Γρηγόριος Φούντος). Η δράση και η συμβολή των προσκόπων, του Θανάση Μέγα, Αθανασίου Λασπόπουλου, Γρηγορίου Φούντου, η 16 Οκτωβρίου 1912 (απελευθέρωση του Λιτοχώρου), το Ναυτικό άγημα στο λιμένα των Αγίων Θεοδώρων, η διέλευση του Παύλου Μελά τον Αύγουστο του 1904 από το Λιτόχωρο, οι ήρωες Ν. Βλαχόπουλος και Μ. Κωφός κλπ κλπ έχουν καταγραφεί και είναι γνωστά.

Είναι καθόλα αξιοσύστατη η πρόσφατη έρευνα και έκδοση της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, με τίτλο «Αφανείς γηγενείς Μακεδονομάχοι, 1903-1913» η οποία είναι προϊόν εργασίας ερευνητών ιστορικών επιστημόνων και καθηγητών συντονιστών. Η μελέτη των επιμέρους θεματικών του Μακεδονικού Αγώνα επιτρέπει να κατανοούμε καλύτερα τους παράγοντες, τις εξελίξεις και να εξάγουμε ασφαλέστερα συμπεράσματα.

Οι αφανείς Λιτοχωρίτες Μακεδονομάχοι είναι η βαρύτιμη κληρονομιά μας, οι αλάνθαστοι οδηγοί μας. Προσφέρθηκαν στον αγώνα αυτόβουλοι, ακλόνητοι και άχραντοι. Χρέος μας να τηρηθεί άγρυπνη η μνήμη τους.

Ζαχουδάνης Ιωάννης. Ο Ιωάννης Ζαχουδάνης γεννήθηκε στο Λιτόχωρο του Νομού Πιερίας και έδρασε ως Πράκτορας Γ' τάξης. Σύμφωνα με μαρτυρία του Γ. Φραγκάκου (Μαλέας), ήταν επιφορτισμένος με τη μεταφορά πολεμοφοδίων και τη συλλογή πληροφοριών σχετικά με τις κινήσεις Τούρκων και Βουλγάρων. (Αρχείο ΔΕΠΑΘΑ, Αρχείο Μ.Α., φ. Ζ-135)

Μπαλάτος Δημήτριος. Ο Δημήτριος Μπαλάτος γεννήθηκε στο Λιτόχωρο της Πιερίας και συνέδραμε τη δράση των ελληνικών ανταρτικών σωμάτων ως Πράκτορας Γ' τάξης. (Επετηρίς, ό.π., α. α. 2451)

Παπαδόπουλος (Παπαδημητρίου) Γεώργιος. Ο Γεώργιος Παπαδόπουλος ή Παπαδημητρίου ή Αναγνώστης καταγόταν από το Λιτόχωρο της Πιερίας και συμμετείχε στον Μακεδονικό Αγώνα ως Οπλίτης ανταρτικής ομάδος (Επετηρίς, ό.π., α. α. 3027)

Ρηγόπουλος Ηλίας. Ο Ηλίας Ρηγόπουλος γεννήθηκε στο Λιτόχωρο της Πιερίας και συνέδραμε τα ελληνικά

ανταρτικά σώματα ως Πράκτορας Β΄ τάξης. (Επετηρίς, ό.π., α. α. 3550)

Τηλέγραφος Τριαντάφυλλος. Ο Τριαντάφυλλος Τηλέγραφος γεννήθηκε στο Λιτόχωρο της Πιερίας και έδρασε ως Πράκτορας Γ΄ τάξης στην περιοχή του Ολύμπου. Προσέφερε σημαντικές υπηρεσίες στο σώμα του Συνταγματάρχη Γ. Φραγκάκου (Μαλέας) ως οδηγός, αγγελιοφόρος και μεταφορέας πολεμικού υλικού από την Λάρισα στην Μακεδονία. Δεν ήταν λίγες οι φορές που κινδύνευσε να συλληφθεί από τουρκικές περιπόλους, οι οποίες καταδίωκαν ανηλεώς του Έλληνες Πράκτορες στην περιοχή. (Αρχείο ΔΕΠΑΘΑ, Αρχείο Μ.Α., φ. Τ-458)

Χασιώτης Κωνσταντίνος. Ο Κωνσταντίνος Χασιώτης γεννήθηκε στο Λιτόχωρο της Πιερίας και αγωνίστηκε ως Οπλίτης ανταρτικού σώματος. (Επετηρίς, ό.π., α. α. 4516).

Βιβλιογραφία

1. Τσακούμη Αποστόλου, *Η απελευθέρωση της Πιερίας, Λιτόχωρο 1992.*
2. Ντάβανου Σπύρου, *Τραγούδια μιας άλλης εποχής στο Λιτόχωρο, Λιτόχωρο 1998.*
3. Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, *Αφανείς γηγενείς Μακεδονομάχοι, 1903-1913, Θεσσαλονίκη 2008.*

ΤΟ ΕΝ ΛΙΤΟΧΩΡΩ ΣΩΜΑΤΕΙΟΝ «Ο ΟΛΥΜΠΟΣ» ΤΟ 1908

Εκατό χρόνια από την ίδρυσή του

Το εν Λιτοχώρω Σωματείον «Ο ΟΛΥΜΠΟΣ». 1908-2008. Εκατό χρόνια πέρασαν από τότε που οι πρόγονοί μας, παρακινούμενοι από έναν μοναδικό αγνό και έντονο πατριωτισμό και από την παραδοσιακή ευσέβεια και πίστη στη χριστιανική θρησκεία, ίδρυσαν το 1908 Σωματείο με την ονομασία «Ο ΟΛΥΜΠΟΣ», με σκοπό χριστιανικό, φιλανθρωπικό και πατριωτικό.

▲ Το Λιτόχωρο και το ναυτικό του

Η ίδρυση του Σωματείου ήταν έργο καθαρά των Λιτοχωριτών ναυτικών. Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα το ναυτικό του Λιτοχώρου βρισκόταν σε μεγάλη ακμή, με εκατοντάδες ιστιοφόρα σκάφη (μικρής και μεγάλης χωρητικότητας) και με τους εμποροπλοιάρχους και ναυτεργάτες να είναι το κυρίαρχο επάγγελμα. Δεν είναι υπερβολή να πούμε πως κάθε Λιτοχωρίτικη οικογένεια – εκείνη την εποχή – είχε κι ένα μέλος της ναυτολογημένο.

Το ακμάζον ναυτικό ήταν ένας σημαντικός οικονομικός παράγων για την κωμόπολη και κατηύθυνε την εν γένει οικονομική ζωή του τόπου μας, δίνοντας ζωή και στα άλλα επαγγέλματα. Το 1908 η κυρίαρχη κοινωνική τάξη ήταν οι ναυτικοί στο Λιτόχωρο. Χάρη στη

ναυτιλία, το χωριό ήταν γνωστό και απολάμβανε μια ευμάρεια σπάνια στην Μακεδονική ύπαιθρο, η οποία αύξανε το φρόνημα των Λιτοχωριτών.

Μετά την επανάσταση του Ολύμπου (1878), πολλοί συμπατριώτες μας κατέφυγαν στην Θεσσαλονίκη, δημιούργησαν μια πολυάνθρωπη παροικία και ασχολήθηκαν κυρίως με ναυτιλιακές δραστηριότητες.

▲ Η φιλανθρωπική παράδοση

Ο εκ Λιτοχώρου εκπαιδευτικός Αθανάσιος Λασπόπουλος έγραψε, περί το 1878, ότι ο τόπος μας ήταν φημισμένος για τη φιλοξενία του και ότι από πολύ παλιά ξένοι φτωχοί, άποροι, αναξιοπαθούντες και ανίκανοι για εργασία έβρισκαν στο Λιτόχωρο βοήθεια και κατανόηση. Οι κάτοικοι ήταν ελεήμονες και ειδικά οι εκκλησίες παραχωρούσαν δωμάτια και δωρεάν διαμονή στα παρεκκλήσια.

Πέρα από τις προσωπικές φιλανθρωπικές εκδηλώσεις (που ήταν αυθόρμητες) σημαντική ήταν η συλλογική και οργανωμένη φιλανθρωπική δραστηριότητα μέσα από τις συντεχνίες. Με πλούσια θρησκευτικά έθιμα το Λιτόχωρο ήταν μια κοινωνία με βαθιά και ξεκάθαρη, ταυτόχρονα, πίστη στον Θεό, με προσήλωση στο τυπικό της Ορθοδοξίας. Ναυτικοί και ξωμάχοι με καθαρή, απλή αντίληψη είχαν καλλιεργημένη την αίσθηση της ελεημοσύνης και φιλανθρωπίας.

Περί τα μέσα του 19^{ου} αιώνα (1850) κάτι σοβαρό φαίνεται ότι άλλαξε στο Λιτόχωρο. Πρέπει για πρώτη φορά να συντάχτηκε και να αναγνωρίστηκε η ιδρυτική πράξη Λειτουργίας της Ελληνικής και Ορθόδοξης Κοινότητας Λιτοχώρου. Αυτό συμπεραίνεται από το γεγο-

νός ότι αμέσως μετά άρχισε να αναπτύσσεται σημαντική επίσημη σωματειακή και συντεχνιακή δράση, ο κοινοτισμός (αυτοδιοίκηση) ήταν καλά οργανωμένος και υποδειγματικός (εξαιτίας του ιδιόμορφου καθεστώτος αυτονομίας) και το Λιτόχωρο σιγά-σιγά εξελίχτηκε σε ανθηρή οικονομική κοινότητα, με υψηλή ποιότητα ζωής.

▲ Οι συντεχνίες και οι αδελφότητες που προηγήθηκαν

A. Ταμεία Λιτοχωρίτικων συντεχνιών του 19^{ου} αιώνα

Το 1870, από μια περιγραφή του Λιτοχώρου που έκανε ο Ιωάννης Δρακιώτης, πληροφορούμαστε ότι οι εργαζόμενοι του Λιτοχώρου ήταν οργανωμένοι και χωρισμένοι σε συντεχνίες (ναυτικών, εμπόρων, βιοτεχνών κλπ), κάθε μία από τις οποίες είχε δικό της ταμείο. Οι πόροι από τα ταμεία αυτά χρησιμοποιούνταν κυρίως για ελεημοσύνες και για την αποκατάσταση (προίκα) των απόρων κοριτσιών.

B. Φιλεκπαιδευτική Αδελφότητα Λιτοχώρου, ιδρυθείσα το 1874

Την εποχή εκείνη ιδρύθηκαν τέτοιες αδελφότητες σε πολλά μεγάλα ή μικρά αστικά κέντρα και σκοπό είχαν να τονωθεί η εθνική και θρησκευτική ιδέα, να ιδρυθούν και συντηρηθούν σχολεία και να διενεργείται φιλανθρωπικό έργο. Το καταστατικό δεν υπάρχει, ούτε σχετικές λεπτομέρειες.

Γ. Αδελφότης Προόδου Λιτοχώρου «Ο ΟΛΥΜΠΟΣ», ιδρυθείσα το 1906

Το καταστατικό δεν υπάρχει, ούτε σχετικές λεπτομέρειες.

Δ. Αλληλοβοηθητικός και Αγαθοεργός Αδελφότης Λιτοχωριτών «Ο ΟΛΥΜΠΟΣ», ιδρυθείσα το 1905

Πρόκειται για το Σύλλογο Λιτοχωριτών της Νέας Υόρκης (Μπρούκλιν), των ΗΠΑ (Litochorian's Brotherhood "OLYMPOS"), που είναι ισχυρός μέχρι σήμερα. Σκοπός είναι η συμπαράσταση, η κάθε είδους βοήθεια, η σύσφιξη των σχέσεων κλπ.

Από τον Κανονισμό Λειτουργίας της Ελληνικής Κοινότητας Λιτοχώρου (το 1904 ο τελευταίος) φαίνεται καθαρά ότι οι Λιτοχωρίτες ίδρυσαν σωματεία που είχαν νομική προσωπικότητα και έννοια.

▲ Η ίδρυση του Σωματείου το 1908

Οι αιτήσεις, ο κανονισμός και τα λοιπά έγγραφα κατατέθηκαν στο Υποθηκοφυλάκειο Θεσσαλονίκης και η έγκριση έγινε την 20 Ιουλίου 1908. Τα ιδρυτικά μέλη είναι 27, όλοι ναυτικοί, με την εξής σειρά που αναγράφονται στον κατάλογο:

1. Κων/νος Ιωάνν. Τσιτσιρίκος
2. Κων/νος Γεωργ. Καναβούρας
3. Κων/νος Μιχ. Τσίντσιφας
4. Ιωάννης Γεωργ. Μαρούκης
5. Γεώργιος Δημ. Μάνος
6. Νικόλαος Ιωάνν. Βλαχόπουλος
7. Ευάγγελος Ιωάνν. Τάτσιος
8. Δημήτριος Χρ. Κοστίνος
9. Ευάγγελος Νικ. Γκέκας
10. Αριστείδης Μιχ. Αναγνωστόπουλος
11. Λάζαρος Δημ. Φούντος
12. Γεώργιος Ιωάνν. Πιτσιάβας
13. Ευάγγελος Αθαν. Μόσχοβας

14. Ιωάννης Αθαν. Μόσχοβας
15. Ιωάννης Κων. Γκουντόνας
16. Σωτήριος Κων. Λείνας
17. Νικόλαος Χρ. Τουλιόπουλος
18. Γεώργιος Κων. Παλιαϊλιάς
19. Λάζαρος Ιωάνν. Γκουλέμας
20. Δημήτριος Αθαν. Καψάλης
21. Νικόλαος Γεωργ. Τσιτσέλας
22. Δημήτριος Χρ. Φαργκάνης
23. Αθανάσιος Χρ. Φαργκάνης
24. Αθανάσιος Απ. Καρανάτσιος
25. Αθανάσιος Δημ. Καρανάτσιος
26. Παναγιώτης Ιωάνν. Πατατούκας
27. Μιχαήλ Κων. Κουστίνος

Ο σκοπός του Σωματείου αναγράφεται στο άρθρο 1. «Το εν Λιτοχώρω ιδρυθέν Σωματείον ο «Όλυμπος» σκοπεύει την ανάπτυξιν και σύσφυγξιν των χριστιανικών αισθημάτων και συναδέλφωσιν των αποτελούντων αυτό μελών, την ηθικήν διάπλασιν, βελτίωσιν και μόρφωσιν παντός συμπατριώτου προς κατανόησιν και εμπέδωσιν της θρησκευτικής συνειδήσεως και της προς τα πάτρια εμμονής, την ανακούφισιν παντός απόρου και τέλος την χρηματικήν οικονομίαν και αλληλοβοήθειαν των μελών δια της ιδρύσεως μετοχικού ταμείου και αποταμιευτηρίου.

Ο σκοπός του Σωματείου επιδιώκεται δια της συμμετοχής των μελών εις διαφόρους τελετάς ιερών ιδρυμάτων, ή και άλλας δια της διοργανώσεως διαφόρων εκδρομών, δια υποστηρίξεως απόρων μαθητών και μαθητριών, διακρινομένων επί χρηστότητα και φι-

λομάθεια, δια παροχής χρηματικής βοήθειας εις ορφανούς, χήρας, γέροντας και ανικάνους προς εργασία και εν γένει δι' οιοδήποτε άλλου μέσου ήθελε κρίνη λυσιτελής...»

Ο κανονισμός του Σωματείου αποτελείται από 43 άρθρα και ενδιαφέρον έχει να αναφέρουμε τα εξής:

- Τα μέλη είναι τακτικά, επίτιμα και συνδρομητές. Το τακτικό μέλος πρέπει να είναι Έλλην Ορθόδοξος, το επίτιμο να έχει προσφέρει μεγάλες εκδουλεύσεις στο Σωματείο και ο συνδρομητής μπορεί να κατοικεί και εκτός Λιτοχώρου χωρίς δικαίωμα ψήφου.

- Το Διοικητικό Συμβούλιο αποτελείται από 6 πρόσωπα, που εκλέγονται κατ' έτος, ήτοι Πρόεδρος, Γραμματέας, Ταμίας και 3 σύμβουλοι.

- Επίτιμος Πρόεδρος και φυσικός προστάτης του Σωματείου θεωρείται ο εκάστοτε Επίσκοπος Κίτρους.

- Όσοι προσφέρουν ως συνδρομές μεγάλα ποσά χαρακτηρίζονται Δωρητές ή Μεγάλοι Δωρητές ή Ευεργέτες, ανάλογα με τη χρηματική προσφορά τους.

- Τα τακτικά βοηθήματα και οι ελεημοσύνες παρέχονται τις εορτές των Χριστουγέννων και του Πάσχα, βάσει βεβαίωσης του ιερέως της ενορίας.

- Η τρίτη ημέρα των Χριστουγέννων είναι η επέτειος πανήγυρης, η λειτουργία και η λογοδοσία των πεπραγμένων.

- Η σφραγίδα του Σωματείου στο μέσον της φέρει σύμπλεγμα από άγκυρα, σταυρό και καρδιά. Η άγκυρα είναι το σήμα των ναυτικών ιδρυτών του, ο σταυρός το σύμβολο του Χριστιανισμού και η καρδιά δηλώνει την αδελφосύνη και αλληλοβοήθεια των μελών του.

- Σε περίπτωση διάλυσης η περιουσία του Σωματείου περιέρχεται στα σχολεία της κοινότητας Λιτοχώρου.

Οι διατάξεις, τα άρθρα και οι λεπτομέρειες του κανονισμού (καταστατικού) προβάλλουν ένα υποδειγματικό Σωματείο, καθόλα συγκροτημένο και ιεραρχημένο. Η έννοια της αδελφότητας (έννοια καθαρά χριστιανική) βρήκε τη νομική της υπόσταση στο Σωματείο «Ο ΟΛΥΜΠΟΣ», δηλαδή σε μια ένωση προσώπων, με σκοπό μη κερδοσκοπικό. Στο τουρκοκρατούμενο Λιτόχωρο του 1908 «Ο ΟΛΥΜΠΟΣ» εκπλήρωνε απόλυτα το σκοπό του: φιλανθρωπικό (τη φιλανθρωπία, την αγάπη προς τους συνανθρώπους), θρησκευτικό, χριστιανικό (ως αναφερόμενο ή ανήκων στους χριστιανούς), και πατριωτικό (τη φιλοπατρία, την προς την πατρίδα αγάπη).

▲ Η λειτουργία και διαδρομή του Σωματείου

Ο κανονισμός του Σωματείου τέθηκε σε ενεργεία από την 27-12-1908, τυπώθηκε στο τυπογραφείο της εφημερίδας «ΑΛΗΘΕΙΑ» της Θεσσαλονίκης και τελούσε υπό την προεδρία και προστασία της «Αυτού Πανιερότητας Αγίου Κίτρου κ.κ. Παρθενίου». Το πρώτο Διοικητικό Συμβούλιο ήταν το εξής:

Πρόεδρος:	Κ. Ι. Τσιτσιρίκος
Ταμίας:	Κ. Μ. Τσίντσιφας
Γραμματέας:	Κ. Γ. Καναβούρας
Σύμβουλοι:	Ν. Βλαχόπουλος, Ι. Γ. Μαρούκης, Γ. Δ. Μάνος.

Από το 1908 μέχρι το 1918 το Σωματείο λειτούργησε κανονικά και εκπλήρωνε πλήρως την αποστολή

και το σκοπό του. Από το 1918 όμως μέχρι το 1926 «λόγω των ανωμαλιών του πολέμου ευρίσκεται εν αδρανεία».

Την 17-1-1926 κατατέθηκε στο Πρωτοδικείο της Θεσσαλονίκης αίτηση του Διοικητικού Συμβουλίου, με όλα τα προβλεπόμενα δικαιολογητικά, για να αναγνωριστεί εκ νέου και επανιδρυθεί «απαραιτήτου δια την Κοινότητά μας σήμερα, οπότε διερχόμεθα χαλεπάς ημέρας». Η αναγνώριση του Σωματείου το 1926 ήταν απαραίτητη, επειδή το 1908 η ίδρυσή του είχε γίνει επί τουρκοκρατίας. Εξάλλου οι κοινωνικές συνθήκες είχαν αλλάξει και έπρεπε το φιλανθρωπικό έργο στο Λιτόχωρο να το διαχειρίζεται επίσημα ένα συλλογικό όργανο. Η αναγνώριση από το Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης έγινε με την υπ' αριθμόν 618/26-3-1927 απόφασή του, με Πρόεδρο τον Βακαλόπουλο και μέλη τους Χρυσανθόπουλο, Γαύρο και Μανιώτη.

Το 1926 η σύνθεση του Διοικητικού Συμβουλίου ήταν η εξής:

Πρόεδρος:	Παπα Κων/νος Τσιτσιρίκος
Ταμίας:	Βασίλειος Γ. Σισκόπουλος
Γραμματέας:	Γεώργιος Αδαμόπουλος
Σύμβουλοι:	Δημήτριος παπα Ιωάννη Αναγνωστόπουλος, Γεώργιος Ευαγγ. Ταξιάρχης Δημήτριος Γ. Ελευθερίου

Το 1930 Πρόεδρος ήταν ο Παπα-Κωνσταντίνος Τσιτσιρίκος και μέλη οι Μιχαήλ Κολωνιάρης, Γεώργιος Αδαμόπουλος, Ευάγγελος Τσιτσιλίκας και Ελευθέριος

Μπίκας. Από το 1926 μέχρι το 1940 το Σωματείο εμφάνισε μια αξιοζήλευτη φιλανθρωπική, κοινωνική, χριστιανική και ανθρωπιστική δράση. Με Πρόεδρό του τον Παπα-Τσιτσιρίκο ήταν παρόν σε έργα πρόνοιας, μέριμνας, φιλανθρωπίας, ανακούφισης των αναξιοπαθόντων, οικονομικής ενίσχυσης απόρων κλπ. Πραγματοποιούσε τακτικά χορούς στην κεντρική αίθουσα του Α΄ Δημοτικού σχολείου, έκοβε την Πρωτοχρονιάτικη πίτα του, διοργάνωσε θρησκευτικές τελετές στις εκκλησίες και στα παρεκκλήσια, ενίσχυε οικονομικά τα Δημοσυντήρητα σχολεία της κωμόπολής μας, ανακήρυσσε ευεργέτες (δωρητές), πρωτοστάτησε στην ίδρυση του Σωματείου Πολυτέκνων Γονέων του Λιτοχώρου το 1934 κλπ.

Η δράση του Σωματείου, όπως συνέβη και με όλους τους άλλους συλλόγους, σταμάτησε με την έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου το 1940 και κυρίως την 6-12-1942, με τον μαρτυρικό θάνατο του Παπα-Τσιτσιρίκου.

▲ Η εκτίμηση σήμερα

Η φιλανθρωπική σωματειακή δράση στο Λιτόχωρο, δυστυχώς μετά το 1949, δεν αναβίωσε με τον «ΟΛΥΜΠΟ». Παρότι το Σωματείο από καταστατικής και νομικής άποψης ήταν ισχυρό και ενεργό, δεν προτιμήθηκε η επαναδραστηριοποίησή του, αλλά το 1953 συστάθηκε ο σημερινός Φιλόπτωχος Σύλλογος Λιτοχώρου «ΑΓΙΑ ΜΑΡΙΝΑ». Έτσι χάθηκε η ευκαιρία το Λιτόχωρο να έχει σήμερα έναν από τους αρχαιότερους εν ενεργεία συλλόγους της Μακεδονίας και της Ελλάδας.

Το Ναυτικό Μουσείο και η Ένωση συνταξιούχων NAT Λιτοχώρου έχουν «υιοθετήσει» και προβάλλουν

ως επίτευγμα και καμάρι τους το Σωματείο «Ο ΟΛΥΜΠΟΣ», 1908. Στο Ναυτικό Μουσείο εκτίθενται το καταστατικό, διάφορα έγγραφα, φωτογραφίες, δυο βιβλία Γραμματέα και Ταμιά των ετών 1912-1915 και 1927-1932 (προσφορά του Γεωργίου Αδαμόπουλου) κλπ. Επίσης στα αρχεία της Θεσσαλονίκης υπάρχει το χειρόγραφο αρχικό καταστατικό, διάφορα έγγραφα κλπ. Στις εφημερίδες της Θεσσαλονίκης των ετών 1926-1940 υπάρχει πληθώρα ανταποκρίσεων με τις δραστηριότητες του Σωματείου.

Το 1908 οι Λιτοχωρίτες ναυτικοί πρόγονοί μας με διορατικό, προοδευτικό και ριζοσπαστικό πνεύμα υπερέβησαν τις δυσκολίες και τα εμπόδια της εποχής τους και ενσάρκωσαν τον πατριωτισμό και το χριστιανισμό τους στο Σωματείο «Ο ΟΛΥΜΠΟΣ». Τους αξίζει τιμή, δόξα και ευγνωμοσύνη.

▲ Ενδεικτικές δραστηριότητες

Ακολούθως παρατίθενται έξι αντιπροσωπευτικές δημοσιογραφικές ανταποκρίσεις, όπως καταχωρήθηκαν σε εφημερίδες της Θεσσαλονίκης.

ΑΠΟ ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟ

ΛΙΤΟΧΩΡΟ. – Κατ' αυτάς ως επληροφορήθημεν ο από δεκαετίας ποικιλοτρόπως δράσας φιλανθρωπικός Σύλλογος «Ο ΟΛΥΜΠΟΣ» χάρις εις τας δραστηρίους ενεργείας του προέδρου αυτού αιδεσιμωτάτου Κωνσταντίνου Τσιτσιρίκου, ιερέως της κωμοπόλεώς μας, ανασυνεστήθη και ήρχισε την κοινωνιστικήν

αυτού δράσιν με πρόγραμμα νεωτεριστικόν, εν ταυτώ όμως και ηθικοκοινωνικόν. Συγχαίρομεν εγκαρδίως το φιλόανθρωπον τούτο Σωματείον με την ιδιαιτέραν μας σύστασιν όπως μή καμφθή προ των εκάστοτε παρουσιαζομένων εμποδίων, αλλά προχωρήση σταθερώς προς το έργον του. Και το παρήγορον είναι ότι δεν μας λείπουν τα στοιχεία εκείνα τα οποία θ' αποτελέσουν την πρωτοπορείαν της όλης ηθικοκοινωνικής κινήσεως. Είναι οι νέοι μας, οίτινες και επί μορφώσει διακρίνονται και επί το συγχρονιστικώτερον ρέπουσι. Ας δώσουν λοιπόν το σύνθημα και ας συσπειρωθούν περίξ αυτού του Σωματείου, το οποίον ας προσπαθήσουν να καταστήσουν κέντρον πάσης εκπολιτιστικής κινήσεως.

Ως πληροφορούμεθα πρόκειται εντός των ημερών τούτων να δοθή υπό του εν λόγω Συλλόγου χοροεσπερίς. Αναμένομεν διά να επανέλθωμεν.

(ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΝΕΑ 13-3-1926)

ΑΠΟ ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ

Η χοροεσπερίς

Παρ' όλα τα τεχνικά εμπόδια το παρελθόν Σάββατον εδόθη υπό του Σωματείου «ΟΛΥΜΠΟΣ» χοροεσπερίς εις το καφενείον του κ. Ευαγγέλου Δημούτσικου.

Εν γένει η χοροεσπερίς αύτη δεν εγένετο οία ανεμένετο, επειδή και ο τόπος της συγκεντρώσεως ήτο

λίαν περιορισμένος και οικογενειακή μορφήν δεν ηδυνήθη να λάβη αυτή.

Το συναχθέν ποσόν μας επληροφόρησαν ότι διέτεθη υπέρ απόρων μαθητών, χάριν των οποίων εδόθη και η χοροεσπερίς. Το τοιούτον τιμά βεβαίως τους διέποντας τα του Φιλανθρωπικού τούτου Συλλόγου, ως είναι δε γνωστόν το Σωματείον τούτο και άλλοτε προσέφερεν αρκετά ποσά υπέρ διαφόρων εθνικών αναγκών. Ελπίζομεν ότι και εις το μέλλον θα πραγματοποιήσει διαφόρους τελετάς και ευχόμεθα επιτυχίαν και εις την λοιπήν ευγενή σταδιοδρομίαν του.

ΦΑΩΝ

(ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΝΕΑ 23-3-1926)

ΑΠΟ ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ

Έρανος υπέρ των απόρων μαθητών

Ο φιλοτίμως εργαζόμενος Σύλλογος «ΟΛΥΜΠΟΣ» επί ταις εορτές του Πάσχα δεν υστέρησε ποσώς εις φιλανθρωπικήν κίνησιν σύμφωνα άλλως τε προς το πρόγραμμά του και την αποστολήν του.

Χάρις εις τας αόκνους προσπάθειάς του Προέδρου του αιδεσιμοτάτου ιερέως κ. Κωνσταντίνου και των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου διενεργήθη υπό κυριών έρανος, το προϊόν του οποίου ανελθόν εις 800 δραχμάς διενεμήθη εις τους απόρους μαθητάς των σχολείων μας.

Λίαν αξιέπαινος υπήρξε η ευγενής χειρονομία του εν λόγω Σωματείου, το οποίον μετά προθυμίας διέ-

θεσε εκ του ιδίου ταμείου του και ετέρας 600 δραχμάς και τοιουτοτρόπως ανεβίβασε το διανεμηθέν ποσόν εις 1400 δραχμάς.

Τοιαύτα σωματεία τα οποία πράττουσι πάν το δυνατόν προς ανακούφισιν τόσων δυστυχών υπάρξεων, τας οποίας αθρόας μας εκληρονόμησεν η μεταπολεμική περίοδος, είνε άξια πάσης τιμής και υποστηρίξεως.

ΦΑΩΝ

(ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΝΕΑ 5-5-1926)

ΑΠΟ ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ

Ίδρυσις Ταμείου Πτωχών

Το Φιλανθρωπικόν Σωματείον «ΌΛΥΜΠΟΣ» εν τη εκάστοτε μερίμνη του υπέρ των απόρων του τόπου μας, προέβη και εις την σύστασιν ειδικού Ταμείου υπέρ των πολλαπλών αναγκών των πτωχών και κυρίως των μαθητών τοιούτων.

Η ενέργεια αύτη του Σωματείου εξαίρεται αφ' εαυτής, αφού τόσον ευεργετικός είναι ο σκοπός του λίαν κοινωφελούς αυτού Ταμείου, το οποίον δεν αμφιβάλλομεν θα τύχη της δεούσης προσοχής και υποστηρίξεως εκ μέρους του κοινού. Ως αρμοδίως δε πληροφορούμεθα, πρώτη η μονή των Κανάλων αξιόμιμητον παράδειγμα παρέχουσα, προσέφερεν εις το εν λόγω Ταμείον σεβαστόν ποσόν, ελπίζομεν δε ότι και αι άλλαι πλησιόχωροι μοναί ως και το αξιότιμον

κοινόν θα σπεύσουν να την μιμηθούν προς ευόδωσιν αυτού.

Πρόθυμοι επίσης προς υποστήριξιν εφάνησαν και οι Επίτροποι των Ιερών Ναών, τοποθετήσαντες εν αυτοίς καταλλήλως κιβώτια προς περισυλλογήν ποσών υπέρ του ιδίου Ταμείου.

Εκτός των ανωτέρω, πόροι του Ταμείου έσονται η ετησία εισφορά του Ταμείου του Σωματείου, αναλόγως των πόρων του, η διενέργεια εράνων υπό επιτροπών κατά τας εορτάς των Χριστουγέννων και του Πάσχα κλπ.

Συγχαίρομεν εγκαρδίως τους διοικούντας το Σωματείον τούτο, δια την ευγενή και φιλόανθρωπον πράξιν των, ήτις πρέπει να τύχη της αμερίστου υποστηρίξεως και συνδρομής όλων.

ΦΑΩΝ

(ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΝΕΑ 29-5-1926)

ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ

Ευχαριστήριον

ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ Ιούνιος. – Το Διοικητικόν Συμβούλιον του Φιλανθρωπικού Σωματείου «ΟΛΥΜΠΟΣ» Λιτοχώρου θεωρεί καθήκον του επιβεβλημένον και δημοσία να εκφράση τας πλέον θερμάς και εγκαρδίους ευχαριστίας προς τους κάτωθι συνδρομητάς, οίτινες προθύμως και μετά γενναιοδωρίας ενίσχυσαν κατά καιρούς και ενισχύουν το έργον του Σωματείου:

1) Χρίστος Φιλίππου εκ Θεσσαλονίκης διά την εκ 500 δρ. εισφοράν του κατά τας εορτάς του Πάσχα. 2) Περικλής Βασιλείου εξ Αλεξανδρείας διά την εκ 1000 δρ. τοιαύτην. 3) Ξενοφών Συλλόπουλος διά την εκ 500 δρ. 4) αδελφάς Οικονομίδου, διά την εκ 375 δρ. 5) αδελφάς Ελευθερίου διά την εκ 200 δρ. 6) Ζήσης Βέρου διά την εξ 100 δρ. 7) Νίκος Κολωνιάρης διά την εξ 100 οκάδων αλεύρου δωρεάν του και 8) Μάτην και Σιαν διά την εξ 6 οκάδων ελαίου.

Το Δ. Σ. εις ένδειξιν ευγνωμοσύνης ανεκήρυξε τον μεν κ. Χρίστο Φιλίππου ευεργέτην διά τας επανειλημμένας εισφοράς αυτού υπέρ του Σωματείου, τους δε κ.κ. Περικλήν Βασιλείου και Ξενοφώντα Συλλόπουλον δωρητάς.

Ο Πρόεδρος του Σωματείου
Παπακωνσταντίνος Τσιτσιρίκος
(ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΝΕΑ 7-6-1930)

ΑΠΟ ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ

Ευχαριστήριον

ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ 3. – Το Διοικητικόν Συμβούλιον του Φιλανθρωπικού Σωματείου «ΟΛΥΜΠΟΣ» Λιτοχώρου, θεωρεί καθήκον του επιβεβλημένον, όπως και δημοσία εκφράση τας θερμάς ευχαριστίας του και διερμηνεύση την ευγνωμοσύνην των ελεηθέντων προς τους κάτωθι κυρίους, οίτινες επί ταις εορταίς των Χριστουγέννων ενίσχυσαν το έργον του Σωματείου: 1) Προς

τον κ. Χρήστο Φιλίππου (ευεργέτην του Σωματείου) διά την εκ 50 φανελλών δωρεάν του διανεμηθεισών εις απόρους μαθητάς και μαθητριάς. 2) κ. Ζήσην Βέρρου, διά την εξ 100 δρ. εισφοράν του. 3) Μάτην και Σιαν. 4) Βασιλειάδην και Φλώρον. 5) Μιχαήλ Κολωνιάρη. 6) Νικόλαον. Μπόντη και 7) Κωνσταντίνον Κωνσταντινίδην, ωσαύτως διά την εξ 100 δραχ. εισφοράν των, 8) τον Λάζαρον Καναβούραν διά την εκ 50 δραχ. εισφοράν του.

Επίσης τας εν Νέα Υόρκη συμπολίτιδας: 1) Αικατερίνην Γεωργ. Φαργκάνη, 2) Πελαγίαν Γεωργ. Γουζέλη και 3) Μαρίαν Ζήση Μήλιου, τη ευγενή πρωτοβουλία των οποίων διενεργήθη έρανος, μεταξύ των εν Νέα Υόρκη συμπολιτών, αποδώσας το ποσόν των δραχμών 18.000 το οποίον και διενεμήθη εξ ολοκλήρου εις τους πτωχούς, κατά τας εορτάς των Χριστουγέννων και νέου έτους.

Λιτόχωρον, τη 2-1-1931
Διά το Διοικητικόν Συμβούλιον
Παπακωνσταντίνος Τσιτσιρίκος

(ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΝΕΑ 5-1-1931)

ΤΟ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΟ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ Π. ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΣΚΡΕΤΤΑ

Ένας λόγιος Λιτοχωρίτης

Ο Αρχιμανδρίτης Νικόδημος Σκρέττας γεννήθηκε το 1955 στο Λιτόχωρο Πιερίας, όπου και περάτωσε τη στοιχειώδη εκπαίδευση (1961-1967).

Κατά την τριετία 1967-1970, όντας τρόφιμος του Παπαφείου Ορφανοτροφείου Θεσσαλονίκης, έλαβε από την τεχνική σχολή του «Ευκλείδη» πτυχίο επαγγελματικής εξειδίκευσης. Παράλληλα σπούδασε την ευρωπαϊκή μουσική στο φυτώριο νέων μουσικών του αυτού Παπαφείου Ιδρύματος.

Κατόπιν σπούδασε τα κοσμικά και ιερά γράμματα, καθώς και τη βυζαντινή εκκλησιαστική μουσική και ζωγραφική, για μια εξαετία (1970-1976) στο Γυμνασιακό Τμήμα της Αθωνιάδος Εκκλησιαστικής Ακαδημίας του Αγίου Όρους και απεφοίτησε.

Τον επόμενο χρόνο (1976-77) φοίτησε στο πρώτο έτος της Εκκλησιαστικής Παιδαγωγικής Ακαδημίας Θεσσαλονίκης κατόπιν εξετάσεων.

Η επόμενη χρονιά ήταν, κατόπιν επιτυχών πανελληνίων εξετάσεων, απαρχή των πανεπιστημιακών σπουδών, για τα ακόλουθα τέσσερα χρόνια (1977-1981), στη Θεολογική Σχολή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου

Θεσσαλονίκης, από την οποία έλαβε το πτυχίο τον Ιούλιο του 1981. Με την έναρξη του νέου διδακτικού έτους (1981-82) συνέχισε τις πανεπιστημιακές σπουδές με την εγγραφή ως φοιτητού του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ.

Μετά από πρόταση του Δασκάλου του και Καθηγητού της Λειτουργικής και Ομιλητικής Ιωάννου Φουντούλη διορίστηκε στις 9-2-1982 ως Επιστημονικός Συνεργάτης ενώ παράλληλα περάτωσε τις διετείς σπουδές στον Πρακτικό Κλάδο του Τμήματος Μεταπτυχιακών σπουδών της Θεολογικής Σχολής. Λίγο αργότερα εντάχθηκε στον Τομέα Λατρείας, Αρχαιολογίας και Τέχνης του Τμήματος Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας, στον οποίο υπηρετεί μέχρι και σήμερα.

Μετά από διετή (1986-1988) υποτροφία του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και της Comité Catholique pour la Collaboration Culturelle, μετέβη στο εξωτερικό, με σκοπό τις λειτουργικές σπουδές στο Pontificio Istituto Orientale της Ρώμης, κοντά στους λειτουργιολόγους καθηγητές Robert Taft και Miguel Arranz.

Υπηρέτησε για μια δεκαετία (1982-1992), από τη χειροτονία σε πρεσβύτερον και μετά, στην Ι. Μητρόπολη Λαγκαδά ως ιεροκήρυξ, ενώ για αρκετά χρόνια είχε τη γενική ευθύνη για το κατηχητικό έργο, τις κατασκηνώσεις και τις παιδικές χορωδίες της Μητροπόλεως.

Κατά τη διαρρεύσασα περίοδο (1992-2009) υπηρετεί στην Ι. Μητρόπολη Κίτρους-Κατερίνης και Πλαταμώνος ως ιεροκήρυξ αυτής.

Ομιλεί ανεκτά την Αγγλική γλώσσα, κατανοεί αρκετά καλά στα επιστημονικά κείμενα τη Γαλλική και ομιλεί, διαβάζει και γράφει ικανοποιητικά την Ιταλική. Από το

2007 ο Αρχιμανδρίτης Νικόδημος Σκρέττας είναι Επίκουρος Καθηγητής στη Θεολογική Σχολή του Α.Π.Θ.

▲ Εκπαιδευτικό, Διδακτικό και Ερευνητικό έργο

Δίδαξε αυτοδύναμα ή κατ' ανάθεση του Τομέα, από την στον λέκτορα εκλογή του μέχρι σήμερα τα μαθήματα της Ομιλητικής, Εισαγωγής στη θεία λατρεία, Λειτουργικής, Ιστορίας και Θεολογίας της θείας λατρείας, Νοεράς προσευχής, το λειτουργικό κίνημα των Φιλοκαλικών πατέρων κλπ.

Επιμελείται και φροντίζει την πρότυπη λειτουργία του Φροντιστηρίου Λειτουργικής και της Πρακτικής ασκήσεως στο κήρυγμα από τους τελειοφοίτους.

Ιδιαίτερα για τον ερευνητικό τομέα οι εργασίες του Πατρός Νικοδήμου Σκρέττα μπορούν να καταγραφούν ως ακολούθως:

- Μελέτη, αποδελτίωση και καταγραφή σπουδαίων λειτουργικών χειρογράφων αποκείμενων σε Ι. Μονές του Αγίου Όρους.
- Μελέτη, αποδελτίωση και καταγραφή των λειτουργικών χειρογράφων στη βιβλιοθήκη της Ζαγοράς Πηλίου.
- Έρευνα επί των λειτουργικών παλαιτύπων της βιβλιοθήκης Ανθίμου Γαζή Μηλεών Πηλίου.
- Βιβλιογραφική αποδελτίωση, καταγραφή και καταλογογράφηση 42 περίπου αξιόλογων λειτουργικών παλαιτύπων της Ι. Μονής Αγίου Διονυσίου του εν Ολύμπω, παρά το Λιτόχωρο Πιερίας, η οποία σύντομα πρόκειται να εκδοθεί.
- Επισήμανση και έρευνα ευάριθμων χειρογράφων στην Ι. Μονή Αγίου Διονυσίου του εν Ολύμπω.

- Διερευνητική ανίχνευση στα πλούσια και ενδιαφέροντα κολλυβαδικά χειρόγραφα της Μονής Ευαγγελιστρίας της Σκιάθου.

▲ Επιστημονική δραστηριότητα

Η επιστημονική δραστηριότητά του είναι ανεξάντλητη, ασίγαστη, ζωηρή και συνεχώς ανανεούμενη. Οι δράσεις του μπορούν να περιγραφούν στα παρακάτω θεματικά μέρη:

- Έκτακτη αρθρογραφία, με λειτουργικά και αγιολογικά κείμενα, σε περιοδικά Ιερών Μητροπόλεων και Ενοριών της Εκκλησίας της Ελλάδος.
- Διαλέξεις λειτουργικού, ποιμαντικού, πνευματικού και κατηχητικού περιεχομένου.
- Συμμετοχή με εισηγήσεις σε Ιερατικές Συντάξεις και Συνέδρια.
- Συμμετοχή, εντός και εκτός Ελλάδας, σε δεκάδες συνέδρια και ημερίδες, χωρίς εισήγηση.
- Συμμετοχή σε συνέδρια και ημερίδες, με εισήγηση.
- Συμμετοχή σε εκπομπές λόγου και διαλόγου, σε τηλεοπτικούς και ραδιοφωνικούς σταθμούς της Ελλάδος και της Κύπρου, με παρουσίαση και ανάλυση λειτουργικών θεμάτων.

▲ Συγγραφικό έργο

Ο Αρχιμανδρίτης Νικόδημος Σκρέττας έχει συγγράψει και εκδώσει μια σειρά από πνευματικού περιεχομένου βιβλία που καλύπτουν το λειτουργικό, δογματικό, κατηχητικό, ποιμαντικό τομέα, τη νοερή προσευχή, την πατερική παράδοση κλπ. Για το συγγραφέα η

έκδοση ή δημοσίευση λειτουργικών πηγών είναι ο θεμέλιος λίθος των λειτουργικών σπουδών. Το συγγραφικό του έργο καταγράφεται ως ακολούθως:

1. *Λαβύρινθοι και Νήματα (Ποιήματα)*. Η πρώτη ποιητική συλλογή του. Δύο ποιήματα είναι αφιερωμένα στον Όλυμπο: Στο βουνό μου, ο Γέρο Όλυμπος. εκδ. από τον ίδιο, Θεσσαλονίκη 1991, (σσ. 194).

2. *Αποκάλυψις (Ποιητική Απόδοση στην Νεοελληνική)*, εκδ. Τέρτιος, Κατερίνη 1995 (σσ. 168).

3. *Η νοερά προσευχή κατά τη διδασκαλία του Ανωνύμου Αγιορείτου Ησυχαστού. Ευλαβική προσέγγιση στο ησυχαστικό ήθος, στην ησυχαστική θεολογία, στο πνευματικό βίωμα, στη θεία δύναμη και εμπειρία της «Νηπτικής Θεωρίας»*, εκδ. «Ορθόδοξος Κυψέλη», Θεσσαλονίκη 1992 (1996).

4. *Η θεία ευχαριστία και τα προνόμια της Κυριακής κατά τη διδασκαλία των Κολλυβάδων*, Θεσσαλονίκη 2003 (Διδακτορική Διατριβή, σσ. 652).

5. *Η νοερά προσευχή. Έκφραση αληθούς λατρείας Θεού. Μετά Συναγωγής Κειμένων παλαιών και νέων Γερόντων* [Σειρά: κανονικά και Λειτουργικά 2], εκδ. Μυγδονία, Θεσσαλονίκη 2006, σσ. 1054.

▲ Έχει επιμεληθεί την ανατύπωση, αναδημοσίευση και επανέκδοση των παρακάτω βιβλίων:

1. Οικονόμου Γεωργίου Ρήγα, *Τυπικόν* [Λειτουργικά Βλατάδων 1], εκδ. Πατριαρχικού Ιδρύματος Πατερικών Μελετών, Θεσσαλονίκη 1994, σσ. 912.

2. Γεωργίου Χατζηθεοδώρου, *Βιβλιογραφία της Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Μουσικής. Περίοδος Α' (1820-1899)* (Διορθωτική επιμέλεια και αυτοψία 205 εκδόσε-

ων υπό π. Νικοδήμου Σκρέττα) [Ψαλτικά Βλατάδων 1], εκδ. Πατριαρχικού Ιδρύματος Πατερικών Μελετών, Θεσσαλονίκη 1998, σσ. 300.

3. Αμβροσίου Σταυρινού (Σχολάζοντος Μητροπολίτου Καισαρείας), *Αι αρχαιόταται και αι σύγχρονοι λειτουργίαι των κυριωτέρων του Χριστού Εκκλησιών*, επιμέλεια Αρχιμ. Νικοδήμου Σκρέττα [Λειτουργικά Βλατάδων 4], εκδ. Πατριαρχικού Ιδρύματος Πατερικών Μελετών, Θεσσαλονίκη 2001, σσ. 690.

▲ Επίσης είναι ο συγγραφέας των ακόλουθων μελετών, οι οποίες δημοσιεύτηκαν σε πρακτικά Συνεδρίων ή Τόμων ή Επιστημονικών Σειρών:

1. «Περί συνεχούς θείας Μεταλήψεως, κατά τον Άγιο Μακάριο Νοταρά», υπό έκδοση στα *Πρακτικά Θεολογικού Συνεδρίου «Ο Άγιος Μακάριος ο Νοταράς. 200 έτη από της κοιμήσεώς του (1805-2005)»*, [Ι. Μ. Κηρύκου και Ιουλίττης 19-20 Μαΐου 2005], σσ. 1-25.

2. «Η Λειτουργική ζωή στην Αθωνιάδα Σχολή», *Επετηρίς Αθωνιάδος Ακαδημίας ΙΙ. Διακοσιοτεσσαρακονταετηρίς διορισμού Σχολάρχου Αθωνιάδος Ακαδημίας Ευγενίου Βουλγάρεως 1753-1993. Τεσσαρακονταετηρίς Επαναλειτουργίας 1953-1993*, Αθωνιάς 1997, σσ. 274-304.

3. «Λειτουργικές διατάξεις στο έργο του Κυρίλλου Ιεροσολύμων», στα *Πρακτικά 1^{ου} Σεμιναρίου: Βυζαντινή Αρχιτεκτονική και Λατρευτική Πράξη* [ΑΙΜΟΣ. Εταιρεία Μελέτης της Μεσαιωνικής Αρχιτεκτονικής των Βαλκανίων και της Προστασίας της], εκδ. University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2006, σσ. 14-19.

4. Οι ακολουθίες του νυχθημέρου και η ποιμαντική τους αξιοποίηση, ανάπτυπο από το Οι ακολουθίες του νυχθημέρου (χρονικόν, εισηγήσεις, πορίσματα Ιερατικού Συνεδρίου Ιεράς Μητροπόλεως Δράμας, έτους 1994), Δράμα 1994, σσ. 91-122.

5. «Θεολογική προσέγγιση του μυστηρίου του αγίου Ευχελαίου» (Θεραπευτικό μυστήριο), στο Ιερόν μυστήριο του Ευχελαίου (εισηγήσεις-πορίσματα Ιερατικού Συνεδρίου της Ιεράς Μητροπόλεως Δράμας, έτους 2000), σσ. 103-129.

6. Το βάπτισμα κατά τις βαπτισματικές και μυσταγωγικές κατηχήσεις του Αγίου Κυρίλλου Ιεροσολύμων. Ανάπτυπο από την ΕΕΘΣΘ, Τμήμα Ποιμαντικής, Νέα Σειρά, τόμ. 1, Θεσσαλονίκη 1990, σσ. 359-382.

7. Η δογματική διδασκαλία των τριών θεολογικών επιστολών του Κυρίλλου Αλεξανδρείας προς τον αιρετικό Νεστόριο, ανάπτυπο από ΕΕΘΣΘ. Τμήμα Ποιμαντικής. Τιμητικός τόμος Καθηγητού Ι. Καλογήρου, Θεσσαλονίκη 1992, σσ. 583-596.

8. «Προϋποθέσεις και στόχοι του κηρύγματος χθες και σήμερα», ανάπτυπο από την ΕΕΘΣΘ. Τμήμα Ποιμαντικής, τόμ. 3, Θεσσαλονίκη 1993, σσ. 295-315.

9. Η ζωή της πρώτης Εκκλησίας και η δράση του αποστόλου Παύλου, κατά τις Πράξεις των Αποστόλων, ανάπτυπο από ΕΕΘΣΘ. Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας, τόμ. 4, Θεσσαλονίκη 1995, σσ. 159-183.

10. «Λειτουργική, θεολογική και υμνογραφική θεώρηση της “Μεγάλης Εβδομάδος” του Αγίου Δημητρίου», ανάπτυπο από την ΕΕΘΣΘ. Τμήμα Ποιμαντικής, τόμ. 10 (2005), Θεσσαλονίκη 2007, σσ. 165-181.

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟΝ ΚΩΣΤΑ ΖΟΛΩΤΑ

Βραβευμένος από την Ακαδημία Αθηνών έχει συνδέσει το όνομά του με τον Όλυμπο. Σήμερα, 57 χρόνια μετά την πρώτη επικοινωνία με τις κορυφές, ο Κώστας Ζολώτας μπορεί να πει με τόλμη και ξεκάθαρα ότι αφιέρωσε όλη του τη ζωή στον Όλυμπο. Είναι ο πρώτος άνθρωπος που δηλώνει ότι πήρε σύνταξη από το βουνό. Η ιστορία του ολοκληρώθηκε στον Όλυμπο, σε ένα χώρο τεράστιο και περιορισμένο ταυτόχρονα, με αναβάσεις, περιπέτειες, διασώσεις αλλά και επάγγελμα και οικογένεια. Πορεύθηκε με θέληση, αυτοπειθαρχία και πίστη, χαρακτηριστικά που είναι απαραίτητα για τη ζωή του ορειβάτη.

Η οικογένεια Ζολώτα έχει τις ρίζες της στα Τζουμέρκα Ηπείρου. Ο παππούς και ο προπάππος ήταν αρματολοί στα χρόνια της Τουρκοκρατίας και τα Τζουμέρκα υπήρξαν κρησφύγετο και ορμητήριο διασήμων κλεφτών και αρματολών. Ο πατέρας Ζολώτας από βοσκός στα ψηλά βουνά βρέθηκε, στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, να δουλεύει στην περιοχή του Λιτοχώρου στις σιδηροδρομικές γραμμές. Έριξε άγκυρα κάτω από τη σκιά του Ολύμπου και έκανε οικογένεια στο Λιτόχωρο.

Ο Κώστας γεννήθηκε το 1934. Μικρός στο Λιτόχωρο, ακούει διηγήσεις με αληθινές περιπέτειες στον Όλυμπο, κρεμασμένος από τα χείλη του Χρήστου Κάκα-

λου, του πρώτου Έλληνα που πάτησε την ψηλότερη κορυφή, στα 2917 μ. το 1913, με τους Ελβετούς Φρέντερικ Μπουασονά και Ντάνιελ Μπομποβί. «Το σπίτι του παππού μου, όπου μεγάλωσα, ήταν απέναντι από το δικό του, στην αρχή του Φαραγγιού του Ενιπέα. Ο μπάρμπα-Χρήστος κάθε φορά είχε μια καινούρια ιστορία να μου διηγηθεί, για τα τεράστια ρόμπολα που κόβανε την άνοιξη και πως κάνανε πάνω στο χιόνι κουτσουρόστρατες για να τα μεταφέρουν στα Πριόνια», λέει ξετυλίγοντας το κουβάρι της ζωής του.

Αρχές της δεκαετίας του '50. Ο Όλυμπος ως βουνό παίρνει διαστάσεις συμβόλου, η θέση του αλλάζει με την υποχώρηση της ορεινής οικονομίας, το νεροπρίονο στα Πριόνια σταματά, οι υλοτόμοι σιγά-σιγά αποσύρονται. Τα μονοπάτια, που τα περπατούσαν πρώτα οι αγωγιάτες του Λιτοχώρου με τα ζώα τους για την επιβίωση, τα ανεβαίνουν νέα βήματα: οι ορειβάτες της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης με τους βαριούς γυλιούς έρχονται στα χνάρια των πρώτων αναβατών, όλο και πιο πολυάριθμοι, να υποκλιθούν στον Όλυμπο. Ο Κώστας Ζολώτας μαθητευόμενος τσαγκάρης τότε στο χωριό, τον Αύγουστο του 1952, έκανε την πρώτη ανάβαση στον Μύτικα, με μια παρέα δεκαοχτάχρονων χωριανών του. «Με ελβιέλες, με άρβυλα, ξυπόλητοι σχεδόν... με φωμοτύρι και το κιλίμι της γιαγιάς... ξεκινήσαμε να κατακτήσουμε τον Μύτικα». Η πρώτη αυτή επαφή ξύπνησε μέσα του την ασίγαστη επιθυμία για περιπέτεια και η μαγεία του Ολύμπου τον οδήγησε σε δρόμους καινούριους. Το 1954 φτιάχνουν μαζί με άλλους Λιτοχωρίτες τον τοπικό Ορειβατικό Σύλλογο, μετέπει-

τα τμήμα ΕΟΣ Λιτοχώρου. Στο σύλλογο εκείνο πρωτοστάτησε ο δάσκαλος και μετέπειτα δήμαρχος Λιτοχώρου Αθανάσιος Κατσαμάκας, του οποίου η βοήθεια ήταν σημαντική για την εποχή εκείνη. Από το τμήμα εκείνο δημιουργήθηκε ο πυρήνας των διασωστών Λιτοχώρου.

Αναλαμβάνει την πρώτη του οδήγηση το 1955 και την ίδια χρονιά παίρνει τα πρώτα μαθήματα τεχνικής της ορειβασίας και της αναρρίχησης από τον Γιώργο Μιχαηλίδη, που αναγνώρισε αμέσως τις ικανότητές του. Συνοδεύει ορειβάτες σε αναρριχήσεις και χειμερινές αναβάσεις και το 1958 αποκτά το υπ' αριθμόν 1 μεταπολεμικό δίπλωμα οδηγού Ολύμπου από την Ελληνική Ομοσπονδία Ορειβασίας και Αναρρίχησης, παίρνοντας τη σκυτάλη από το δάσκαλό του Χρήστο Κάκαλο. Γίνεται όλο και πιο έμπειρος, πιο αποφασισμένος, πιο πλούσιος πνευματικά και ψυχικά, ένας ολοκληρωμένος οδηγός του βουνού.

Πάνω στον Όλυμπο γνώρισε το 1958 την Ίρμχιλντ, την κοπέλα από το Αμβούργο που είχε έλθει στην Ελλάδα με μια παρέα από πέντε κοπέλες για διακοπές. «Τη συντριά, όπως λέμε το προξενιό στο χωριό μας, την έκανε ο Δίας», λέει χαμογελώντας ο Κ. Ζολώτας. Ως καταφυγέας ανέλαβε το 1959 τη διαχείριση του καταφυγίου «Σπήλιος Αγαπητός». Ο γάμος με την Ίρμχιλντ έγινε το 1962 στο Λιτόχωρο με κουμπάρο το Γενικό Γραμματέα του ΕΟΣ Αθανάσιο Τζάρτζανο. Η Ίρμχιλντ προτίμησε να γυρίσει στον Όλυμπο, θυσιάζοντας ίσως μια καλύτερη ζωή με περισσότερες ανέσεις, για να υπηρετήσει αυτό που αγάπησε. Στο λιτό αλλά ζεστό χώρο του καταφυγίου και στο περιβάλλον του

βουνού ανάθρεψαν τις τέσσερις κόρες τους, από τις οποίες απέκτησαν έντεκα εγγόνια. Το καλοκαίρι κρατούσαν το καταφύγιο, ο Κώστας ήταν οδηγός στον Όλυμπο και από το 1959 μέχρι το 1967 το χειμώνα δούλευε προσωρινά ως τσαγκάρης σε εργοστάσιο ανατομικών παπουτσιών στο Αμβούργο της Γερμανίας.

Την εποχή εκείνη δεν υπήρχε ορειβατική κουλτούρα στο θέμα των καταφυγίων. Το “Σπήλιος Αγαπητός” ήταν κτίσμα του 1930 με ελάχιστες έως καθόλου υποδομές και το 1960 έγινε η πρώτη επέκτασή του. Σιγά-σιγά, με κόπο βέβαια, και με την απόλυτη στήριξη της ορειβατικής ομοσπονδίας έγινε εφικτό να τεθούν κανόνες και να αντιμετωπιστούν οι αντιδράσεις κυρίως των Ελλήνων που αρνούνταν να δεχτούν τάξη και κανόνες διαβίωσης στο βουνό. Με συστηματική δουλειά, ενημέρωση όλων των χαρτών και ορειβατικών φυλλαδίων, οδηγών, ορειβατικών συλλόγων σε όλη την Ευρώπη, Πανεπιστημίων και άλλων φορέων, το ζεύγος Ζολώτα έθεσε τις βάσεις για ένα σύγχρονο καταφύγιο. Η ζωή τους ήταν η δουλειά τους. Ευτύχησαν να κάνουν ένα από τα ωραιότερα ορειβατικά καταφύγια στον κόσμο. Έλυσαν το πρόβλημα του νερού – όταν οι χρονιές είναι άνυδρες – με τη δημιουργία τριών δεξαμενών νερού, οι οποίες εφοδιάζονται με το χιόνι που κρατάνε οι χαράδρες.

«Ο Δίας κι εγώ έχουμε την πιο μακρόχρονη θητεία στον Όλυμπο, πάνω από μισό αιώνα· εκείνος ξεκίνησε λίγο νωρίτερα», λέει ο Κώστας Ζολώτας. Διατηρούσε φιλική σχέση και με μια άλλη μεγάλη μορφή του Ολύμπου, το ζωγράφο Βασίλη Ιθακήσιο, ο οποίος ζωγράφισε το βουνό ζώντας σε μια σπηλιά, στη χαράδρα

του Ενιπέα. Επισκέφθηκε τον Ιθακήσιο, γέροντα πλέον, γύρω στα ενενήντα, στην Αθήνα και του πήγε μια φούντα τσάι. Την 14-9-1972 συντρόφευσε τον 93χρονο Χρήστο Κάκαλο στην τελευταία ανάβασή του στον Μύτικα. «Να έχετε τα χρόνια μου και τα κότσια μου», ευχήθηκε. Τα πρώτα εκείνα χρόνια σπουδαίος ορειβάτης ήταν και ο Γιόσος Αποστολίδης, στέλεχος του ΣΕΟ Θεσσαλονίκης, ο οποίος σκοτώθηκε κοντά στις κορυφές γιατί δεν έλαβε τα κατάλληλα μέτρα ασφαλείας.

Ο Κώστας Ζολώτας ως αντιπρόσωπος της Ελληνικής Εταιρίας Προστασίας της φύσεως ανέπτυξε πλούσιο έργο με δράσεις και παρεμβάσεις. Ο κατάλογος με τα πουλιά του Ολύμπου, εκατόν είκοσι τρία (123) συνολικά, που παρατήρησαν και κατέγραψαν ξένοι ορνιθολόγοι έχει και τη δική του συμμετοχή και συμπαράσταση. Η έρευνα για την παρατήρηση των πουλιών του Ολύμπου διήρκησε από τους ειδικούς επιστήμονες μια δεκαετία. Γράφει σχετικά το 1979 ένα επιστημονικό περιοδικό: «Ειδικά ο *Rophites paradoxus-ssp.zolotasi*, ονομάστηκε έτσι προς τιμή του Κώστα Ζολώτα, που διευθύνει το καταφύγιο «Σπήλιος Αγαπητός» του Ολύμπου και βοηθάει όλους όσοι ερευνούν την πανίδα και τη χλωρίδα αυτού του βουνού. Το είδος *Rophites paradoxus* δεν είχε ως τώρα επισημανθεί στην Ελλάδα». Μετά από αυτό το έντονο ενδιαφέρον των ξένων ορνιθολόγων, οργάνωσε πλησίον του καταφυγίου μια από τις πρώτες ταΐστρες για αρπακτικά πουλιά, την οποία συντηρούσε και τροφοδοτούσε επί 20 χρόνια. (Άλλες ταΐστρες στην Ελλάδα υπήρχαν τότε στη Δαδιά Έβρου και στη Ραψάνη).

Ο Όλυμπος είναι ένας απέραντος βοτανικός κήπος, με πάρα πολλά ενδημικά φυτά, πάνω από 20. Ο Ζολώτας βοήθησε τον Δανό βοτανολόγο Arne Strid στη μακρόχρονη έρευνα που έκανε για την καταγραφή της χλωρίδας του Ολύμπου. Οι έρευνες κράτησαν 3 χρόνια αλλά είναι σίγουρο ότι δεν καταγράφηκαν όλα, γιατί υπάρχουν είδη που δεν έχουν χαρτογραφηθεί.

Από το 1970 και εξαιτίας ορισμένων σοβαρών ατυχημάτων είχε προβλέψει την αναγκαιότητα κατασκευής ενός ελικοδρομίου, στη θέση «Παλιοκάλυβα» κοντά στο καταφύγιο «Σπήλιος Αγαπητός». Έπειτα από εισηγήσεις του στη Νομαρχία και στο Δασαρχείο τελικά το 1976 το ελικοδρόμιο κατασκευάστηκε. Σήμερα, λόγω των νέων τύπων ελικοπτέρων, αγωνίζεται με προτάσεις του στη Νομαρχία να επεκταθεί το ελικοδρόμιο τουλάχιστον κατά 3 μέτρα προς το πρανές, για την καλύτερη προσγείωση των ελικοπτέρων. Τον Σεπτέμβριο του 1980 με ενέργειες και δαπάνες δικές του τοποθετήθηκε συρματόσχοινο στο επικίνδυνο πέρασμα «Γιόσος» στη θέση «Λαιμός». Επίσης με εισήγησή του κατόπιν πιέσεων και επιστασία δική του, σηματοδοτήθηκε με ειδικά κολωνάκια και πινακίδες το μονοπάτι προς το καταφύγιο «Χρήστος Κάκαλος». Αυτά έγιναν διότι το προηγούμενο έτος 1979 2 ορειβάτες έχασαν τη ζωής τους στο μέρος αυτό, λόγω έλλειψης προστατευτικών μέτρων. Η βοήθεια και συμπαράσταση της Νομαρχίας Πιερίας είναι σημαντική στα θέματα του Ολύμπου.

Έχει υποβάλει μέχρι σήμερα αμέτρητα υπομνήματα στις υπεύθυνες υπηρεσίες με τις προτάσεις και απόψεις του για όλα τα θέματα του Ολύμπου, όπως: επέκταση του δρυμού, δημιουργία φυλακίων, δημιουργία

«ταϊστρών» για τα εναπομείναντα σπάνια ζώα, επισκευή και συντήρηση μονοπατιών, κατασκευή χώρων υγιεινής, τοποθέτηση ενημερωτικών πινακίδων, έκδοση εντύπων, το πρόβλημα της λαθροθηρίας, της προστασίας και διαφύλαξης του φυσικού τοπίου της χαράδρας του Ενιπέα κλπ. Με ενέργειές του δημιουργήθηκε η πρώτη ομάδα διάσωσης Ολύμπου, ο ίδιος πήγε σε σχολές στη Γερμανία, θερινή και χειμερινή και έστειλαν με τη γυναίκα του ορισμένα παιδιά από το Λιτόχωρο στην Γερμανία, για να ενημερωθούν πάνω σε τεχνικές διάσωσης, να εκπαιδευτούν κλπ.

Έχει λάβει μέρος ή έχει οργανώσει πάνω από 110 διασώσεις και απεγκλωβισμούς. Το 1995 βραβεύτηκε από την Ακαδημία Αθηνών για την 100ή διάσωση. Τότε ο τέως πρωθυπουργός και ακαδημαϊκός Ξενοφών Ζολώτας του είπε χαρακτηριστικά: «Το Ζολωτέϊκο στέκεται ψηλά». Στον Όλυμπο έχουν γραφτεί και τραγικές ιστορίες. Συνολικά τα τελευταία πενήντα χρόνια πάνω από 30 άνθρωποι έχασαν τη ζωή τους στις απότομες πλαγιές και έγιναν πολλά ατυχήματα λόγω άγνοιας, επιπολαιότητας, υπερτίμησης των δυνάμεων, υποτίμησης των καιρικών συνθηκών και ριψικινδυνότητας του ορειβάτη. Ο ίδιος αποκρίνεται ότι το βουνό έχει δυσκολίες, αλλά τους κινδύνους τους δημιουργεί ο άνθρωπος. Από τις ιστορίες «που έχουν μπει στο πετσί του» θυμάται την περίπτωση μιας κοπέλας 20 ετών από την Τσεχία που ξεκίνησε με το φίλο της να ανέβει την κορυφή. Ενώ τους προειδοποίησε να μην πάνε στην κορυφή, διότι κάτω είχε πάγο και πάνω φρέσκο χιόνι, αυτοί δεν άκουσαν και στην επιστροφή η κοπέλα έπεσε σε χαράδρα 800 μέτρα κάτω. Η κοπέλα

έζησε αλλά έχασε το πόδι της και ύστερα από πολλά χρόνια επέστρεψε στον Όλυμπο για περιήγηση.

Η Ομοσπονδία Ορειβασίας και Αναρρίχησης, αξιοποιώντας την πείρα και τις γνώσεις του σχετικά με τα καταφύγια, του ανέθεσε την ευθύνη κατασκευής μιας καινούριας πτέρυγας στο καταφύγιο «Σπήλιος Αγαπητός», που εγκαινιάστηκε το 2002 και φέρει το όνομά του. Το καταφύγιο βρίσκεται στα 2.100 μέτρα, διαθέτει 110 κρεβάτια, 3 τζάκια, καταγράφονται κάθε χρόνο περί τις 7.500 διανυκτερεύσεις, ενώ φιλοξενούνται άνθρωποι από 70 περίπου εθνότητες. Ανοίγει το δεύτερο δεκαήμερο του Μαΐου και κλείνει την τελευταία Κυριακή του Οκτωβρίου. Σήμερα το διαχειρίζεται η Μαρία Ζολώτα, κόρη του, που συνεχίζει με συνέπεια την παράδοση και τις αρχές του πατέρα της. Οι διάδοχοί του στο καταφύγιο, κόρη και γαμπρός, παρακολούθησαν προχωρημένα μαθήματα διάσωσης στην Γερμανία, έχουν γίνει καλοί Σαμαρίτες, είναι Ερυθροσταυρίτες και δίνουν πρώτες βοήθειες μετά τη διάσωση. Η επέκταση του καταφυγίου μέσα από τα κοινοτικά προγράμματα και η δημιουργία μικρών χώρων διαμονής για οικογένειες, το έκαναν ελκυστικότερο ως κατάλυμα και οι συνεχείς επεκτάσεις και ανακαινίσεις το κατατάσσουν στην κορυφή των προτιμήσεων.

Η εμπιστοσύνη, η εμπειρία και οι γνώσεις του ήταν το κριτήριο για την Ελληνική Ομοσπονδία Ορειβασίας και Αναρρίχησης, που του ανέθεσε την επιστασία, επίβλεψη και εργασία στην επέκταση του καταφυγίου της «Αστρακάς», υψόμετρο 1950 μέτρα, στο Μικρό Πάπιγγο (Πίνδος) των Ιωαννίνων. Το έργο εκτελέστηκε από το 2000 μέχρι το 2003 με χρηματοδότηση από κοινοτι-

κά προγράμματα και όλοι οι τεχνίτες που δούλεψαν εκεί – ακόμη και τα μουλάρια που χρησιμοποιήθηκαν – ήταν από το Λιτόχωρο.

Αθλητές, καλλιτέχνες, πολιτικοί, πρεσβευτές ξένων χωρών επισκέφτηκαν τον Όλυμπο. Από τους πιο γνωστούς αναφέρει τον σοβιετικό πρεσβευτή στην Αθήνα Βίκτορα Στουκάλι και τον αμερικανό πρεσβευτή Νικόλας Μπερνς.

Μουσικά συγκροτήματα επισκέφτηκαν πολλές φορές το καταφύγιο. Πολωνοί και Ούγγροι έπαιξαν τον «Προμηθέα Δεσμώτη» στον προαύλιο χώρο.

Ο Κώστας Ζολώτας βγήκε στη σύνταξη το 2001 και δηλώνει ότι αν και έχει το πρώτο μεταπολεμικό δίπλωμα οδηγού βουνού, τη σύνταξη την πήρε ως καταφυγέας. Είναι αδύνατο να υπολογίσει πόσες φορές περπάτησε το βουνό στα χρόνια της σταδιοδρομίας του. «*Ήμουν ο πρώτος που πάλεψα ώστε η εργασία μετά τα 1.800 μέτρα να αναγνωρίζεται στα βαρέα και ανθυγιεινά*», δηλώνει, εξηγώντας ότι οι συνθήκες εργασίας σε αυτά τα υψόμετρα είναι ιδιαίτερα δύσκολες. Σήμερα στον Όλυμπο και στα βουνά της Ελλάδας υπάρχουν μόνο συνοδοί βουνού, έχει συσταθεί ειδικός σύλλογος, την ευθύνη για την έκδοση διπλωμάτων συνοδών βουνού την έχει η Ομοσπονδία Ορειβασίας και Αναρρίχησης και στο Νεστόριο της Καστοριάς λειτουργεί σχολή ΙΕΚ για συνοδούς βουνού.

Στις σελίδες των ορειβατικών και φυσιολατρικών περιοδικών και στις εφημερίδες έχουν γραφτεί γι' αυτόν αμέτρητες εντυπώσεις, ανταποκρίσεις, στιγμιότυπα, διασώσεις, περιγραφές κλπ. Έχει βραβευτεί από ορειβατικές ομάδες, συλλόγους, φορείς τόσο της Ελλά-

δας όσο και του εξωτερικού για την προσφορά του στον Όλυμπο και την πολυσχιδή δράση του. Ήρεμος, ευθυτενής, φιλόλιγνος, με νεανική σβελτάδα και υπερδραστήριος παρακολουθεί όλες τις σύγχρονες εξελίξεις στον Όλυμπο και συμμετέχει στα μέτρα των ικανοτήτων του στο «γίγνεσθαι» του μυθικού βουνού.

Στον Κώστα Ζολώτα ο Όλυμπος δεν του παραχώρησε μόνο το χώρο για όνειρα και σχέδια, αλλά του επέτρεψε να κάνει όνομα και προσωπικότητα. Το μεράκι και η αγάπη για το βουνό τον αντάμειψαν. Ο ίδιος χρειάστηκε πολύ κόπο, πολύ ιδρώτα και πολλές θυσίες για να γίνει δεκτός στα λημέρια του Δία και να μπει ως κοινός θνητός στο Πάνθεον των επίλεκτων του Ολύμπου. Το Λιτόχωρο, λουσμένο στο γλυκό φως της Ελληνικής μυθολογίας, παράγει άξια τέκνα του, χωρίς να χρειάζεται η εγκατάλειψη του πατρικού χώρου και η αναζήτηση εμπειριών σε τόπους μακρινούς. Ως επίλογος παρατίθεται ένα ποίημα του αλησμόνητου ορειβάτη Γιώργου Μιχαηλίδη, που το απήγγειλε στον Κώστα Ζολώτα σε μια ειδική γιορτή που έγινε για τα 25 χρόνια του στο καταφύγιο:

*Να ζήσεις σαν τον Μύτικα και δυνατός σαν Δίας
να χαίρεσαι τις ομορφιές της αρχοντιάς της θείας.
Με συντροφιά σου τον Ερμή στα μακρινά Ζωνάρια
να φέρνεις πάντα τους πιστούς στα θεϊκά τ' αγνάρια.
Να είσαι πάντα άξιος και ακούραστος συνάμα
να κουβεντιάζεις με θεούς και με θεές αντάμα.*

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΧΟΥΤΑΣ: ΠΟΛΙΤΗΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Ο πιο πολυταξιδεμένος συμπολίτης μας

Όταν το έτος ταξιδεύεις με το αεροπλάνο 200 ώρες πτήσεις. Τα τελευταία 35 χρόνια χρησιμοποίησες και εξάντλησες 17 Διαβατήρια. Είναι μετρημένες στα δάκτυλα οι χώρες στις 5 ηπείρους (Ευρώπη, Ασία, Αυστραλία, Αφρική, Αμερική) που δεν επισκέφθηκες. Όταν εργάστηκες σε παραθαλάσσια πόλη αλλά και σε πόλη με 4.200 μ. υψόμετρο. Πήγες 4 φορές στη Βόρεια Κορέα. Τότε, με βάση τα επίσημα μετρήσιμα μεγέθη, πόσες φορές έχεις κάνει το γύρο του κόσμου;

Ο Κωνσταντίνος Γεωργίου Χούτας είναι πολίτης του κόσμου. Γεννήθηκε και μεγάλωσε στο Λιτόχωρο και σε ηλικία 15 ετών, ακολουθώντας το ρεύμα της εποχής, ναυτολογήθηκε (μπαρκάρησε) μέχρι τα 18 του, οπότε εκπλήρωσε τις στρατιωτικές του υποχρεώσεις. Στην ηλικία των 21 ετών παντρεύτηκε και το 1971 έφυγε ως μετανάστης στη Γερμανία με πρόσκληση από την οικογένεια της γυναίκας του. Μέχρι το 1975 εργάστηκε στη Γερμανία σε εργοστάσια και βιομηχανίες.

Το 1975 προσλήφθηκε από μεγάλη εταιρία κατασκευής και τοποθέτησης πλαστικού (συνθετικού) χορτοτάπητα. Η εργασιακή του σχέση, εξειδίκευση και ε-

ξάρτηση πάνω στη συγκεκριμένη αυτή δουλειά είναι συνεχόμενη μέχρι σήμερα. Η εταιρία που εργάζεται είναι πολυεθνική, έχει έδρα τη Γερμανία και οι επωνυμίες της διαδοχικά ήταν: Poligras, Forbo, Balsam, Prom και Polytan η τελευταία. Ο πλαστικός (συνθετικός) χορτοτάπητας χρησιμοποιείται για το στρώσιμο γηπέδων, σταδίων, αθλητικών χώρων, στίβων, σχολείων, παιδικών χαρών, αυλόγυρων, επαγγελματικών χώρων κλπ, τόσο ανοικτών όσο και κλειστών χώρων. Η εργασία περιλαμβάνει την ευθυγράμμιση, το μοντάρισμα, το στήσιμο, την τοποθέτηση, το στρώσιμο, τον έλεγχο και την αρχική λειτουργία.

Η εταιρία με έδρα τη Γερμανία κλείνει δουλειές και παραγγελίες σε όλο τον κόσμο, χώρες και πόλεις, με τον ιδιωτικό και κρατικό τομέα, από τεράστια στάδια μέχρι μικρούς χώρους. Ο Κων/νος Χούτας στην αρχή και στο ξεκίνημα ήταν βοηθητικό προσωπικό, με την πάροδο όμως του χρόνου και την επιμέλεια στην εργασία του έγινε εργοδηγός και τεχνικός υπεύθυνος των έργων. Η εταιρία τον αποστέλλει σε οποιοδήποτε σημείο – πόλη ή χώρα – του πλανήτη Γη υπάρχει επαγγελματική εργασία να εκτελέσει. Οι παραγγελίες και οι συμβάσεις της επιχείρησης δε γνωρίζουν γεωγραφικά σύνορα. Η εκτέλεση της εργασίας πρέπει να γίνεται από έμπιστους και υπεύθυνους ανθρώπους της ίδιας εταιρίας.

Ο Κωνσταντίνος Χούτας ομιλεί τη Γερμανική γλώσσα άριστα, την Αγγλική πολύ καλά και την Ισπανική μέτρια. Ταξιδεύει με το αεροπλάνο και το σύνθημα χρονικό διάστημα που μένει σε κάποια πόλη είναι από 2 εβδομάδες μέχρι 2 μήνες. Είναι πολύ λίγες οι χώρες

που δεν ταξίδεψε και τις περισσότερες φορές μέσα στην ίδια χώρα πηγαίνει σε διάφορες πόλεις. Για παράδειγμα οι χώρες των κομμουνιστικών καθεστώτων όπου επισκέφθηκε πριν και μετά την πτώση τους, η Αφρική και η ενδοχώρα της, το Λα Πας της Βολιβίας, το Πιονγκ-Γιανγκ της Β. Κορέας, είναι ενδεικτικά μερικά ταξίδια του. Αγαπημένα του κράτη είναι όλα της Δυτικής Ευρώπης και πόλεις που τον εντυπωσίασαν είναι το Βανκούβερ στον Καναδά, το Μπρισμπέιτ στην Αυστραλία και η Γενεύη στην Ελβετία. Δεν έχει καλές εντυπώσεις για την Ινδία, το Πακιστάν, το Μπαγκλαντές και για όλα τα Αραβικά κράτη. Έχει γνωρίσει πολλούς και γνωστούς υπεύθυνους του αθλητισμού, όπως του ποδοσφαίρου και άλλων αθλημάτων.

Αυτή η επαφή που είχε τόσα χρόνια με διάφορες κουλτούρες, πολιτισμούς κλπ τον βοήθησε όχι μόνο να μορφωθεί αλλά και να αποκτήσει εμπειρία σε όλα τα τοπικά και παγκόσμια θέματα, δηλαδή οικονομικά, κοινωνικά, πολιτικά, θρησκευτές, πολιτεύματα, γλώσσες, φυλές, συγκοινωνίες, επικοινωνίες κλπ. Έχει άποψη για όλο τον κόσμο, έχει κρίση και γνώμη, η θεώρησή του έχει βάρος, η αντίληψή του είναι σημαντική και μια συζήτηση μαζί του από φίλους και γνωστούς είναι πάντα ενδιαφέρουσα. Όταν ξεκίνησε το 1975, στα πρώτα του ταξίδια, έδειχνε ενδιαφέρον και περιέργεια για όλα τα αξιοθέατα, την τεχνολογία, την πρόοδο κλπ των χωρών. Τώρα πλέον ο εγκλιματισμός και η προσαρμογή σε μια πόλη ή χώρα είναι αυτονόητη και δεδομένη.

Η διαφορά του με άλλους κοσμογυρισμένους, π.χ. ναυτικούς, μετανάστες, έμπορους, τουρίστες, είναι ότι ο ίδιος έρχεται σε στενή επαφή με τους ανθρώπους και

τα συστήματα λειτουργίας των χωρών, εργάζεται, απασχολείται, δεν είναι απλώς περαστικός. Αυτό τον βοηθάει να αποκτήσει πείρα. Είχε πάντα την κατανόηση της οικογένειάς του, η οποία εδώ και αρκετά χρόνια επέστρεψε και εγκαταστάθηκε μόνιμα στο Λιτόχωρο, ενώ στην Πλάκα του Λιτοχώρου δημιούργησε την επιχείρηση Campionato 5x5 με συνθετικό χορτοτάπητα.

Στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα ο Κωνσταντίνος Χούτας είναι ο πιο πολυταξιδεμένος και πολυγυρισμένος Λιτοχωρίτης, ένας δραστήρια εργαζόμενος. Ο κόσμος σήμερα αποτελεί μια πολυδιάστατη διαδικασία, όπου δεν αφορά μόνο στην οικονομική πρόοδο, στις επενδύσεις, στην τεχνολογία, αλλά έχει να κάνει με τον αγώνα για την επιβίωση, τη διαβίωση, την υγεία, την εκπαίδευση κλπ. Αυτή την ευαισθητοποίηση αισθάνεται ο Κων. Χούτας και το απόφθεγμα του είναι ότι πρέπει να διαμορφωθεί ένας καλύτερος κόσμος για όλη την ανθρωπότητα.

Ελπίζουμε ότι σε μια άλλη ευκαιρία, ίσως και μετά τη συνταξιοδότησή του, να καταγράψουμε τις απαντήσεις στα ερωτήματα που εύλογα μας δημιουργήθηκαν:

- Ποια είναι η αγαπημένη του συνήθεια όταν ταξιδεύει;
- Η καλύτερη ανάμνηση από ταξίδι;
- Θυμάται κάποια επικίνδυνη πτήση;
- Το πιο μεγάλο του ταξίδι;
- Είναι στη λογική του το «*first business, then pleasure*»;
- Που θα ήθελε να ταξιδέψει, αν υπάρχει κάπου που δεν πήγε;
- Το προσφιλέστερο του αεροδρόμιο;
- Δεν βαρέθηκε πια τα ταξίδια;
- Νιώθει πολίτης του κόσμου;

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟΝ ΑΘΑΝΑΣΙΟ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗ

Όταν η θέληση γίνεται στοιχείο δημιουργικότητας. Αυτό ισχύει για τον Αθανάσιο Ιωάννου Σακελλαρίδη, που γεννήθηκε το 1927, μεγάλωσε και ζει μόνιμα στο Λιτόχωρο. Για τη σχέση του με τη μουσική σοβαρό ρόλο διαδραμάτισαν τα βιώματα και η οικογενειακή εμπειρία. Ο μεγάλος Έλληνας Λιτοχωρίτης μουσουργός Ιωάννης Σακελλαρίδης ήταν ανεπιφύλακτος γιαγιάς του, ο παππούς του έπαιζε βιολί και η μητέρα του έπαιζε κλασσικό μαντολίνο, το οποίο διδάχτηκε από το μουσικοδιδάσκαλο Νικόλαο Γκαντζά.

Ως μαθητής Γυμνασίου τότε, το 1942, πήρε από τη μητέρα του τα πρώτα μαθήματα μουσικής. Ήταν η πρώτη επαφή με το μαντολίνο, ένα όργανο μελωδίας, που χρησιμοποιείται κυρίως σε παραδοσιακά τραγούδια. Παράλληλα, μόνος του με την κιθάρα μετέφερε τις γνώσεις του από το μαντολίνο και προετοίμασε το έδαφος για μια πιο σοβαρή σπουδή στο όργανο αυτό. Το 1945 ο Λιτοχωρίτης βιρτουόζος σολίστας βιολιστής Αντωνάκης Ζαχόπουλος γνωρίζει το μουσικό πλέον Θανάση Σακελλαρίδη, του παραδίδει μαθήματα θεωρητικής μουσικής, τον κατευθύνει εντατικά κυρίως στην τεχνική και τον στηρίζει σοβαρά στη μετέπειτα καλλιτεχνική του εξέλιξη.

Από το 1947 μέχρι το 1950 υπηρέτησε τις στρατιωτικές του υποχρεώσεις στην Πολεμική Αεροπορία. Το ταλέντο του αναγνωρίστηκε από όλους και δυο φορές την εβδομάδα έπαιζε μουσική, στην κιθάρα και στο μαντολίνο, για τον κρατικό ραδιοφωνικό σταθμό των Αθηνών, στην αρχή, και κατόπιν για τον Στρατιωτικό ραδιοφωνικό σταθμό Λάρισας. Στην Αθήνα, το 1948, ο Θεόφραστος Σακελλαρίδης τον συνάντησε στο σπίτι του και τον ενθάρρυνε να συνεχίσει τη μουσική του τελειοποίηση, αφού τον άκουσε να παίζει κιθάρα.

Ένθερμος θαυμαστής και ακροατής του Θανάση Σακελλαρίδη ήταν ο μεγάλος Έλληνας ζωγράφος Βασίλης Ιθακήσιος, ο οποίος κάτοικος τότε του Λιτοχώρου, είχε τη χαρά να απολαμβάνει τακτικά τους μουσικούς του παραδείσους. Ανέπτυξε πολύ νωρίς καλλιτεχνικές σχέσεις με τον Λιτοχωρίτη κιθαρίστα και χαβαγίστα Δημοσθένη Τσίρο, από τον οποίο έμαθε την τέχνη της χαβάγιας. Η χαβάγια είναι ένα είδος κιθάρας που την κρατούν οριζόντια στα γόνατα και που ο ήχος της είναι μακρόσυρτος. Μαζί με τον Δημοσθένη Τσίρο έπαιζαν σε κέντρα του Λιτοχώρου και ο όμορφος συνδυασμός σε ντουέτο με χαβάγιες χάρισε μαγικές βραδιές με νοσταλγικά, ερωτικά και παθητικά τραγούδια.

Ομιλεί και γράφει άπταιστα τη γαλλική γλώσσα και στα μεταπολεμικά χρόνια – όταν δεν υπήρχαν καθηγητές και γνώστες των γαλλικών στο Λιτόχωρο – εξυπηρέτησε αμισθί μεταφράζοντας έγγραφα, χαρτιά και εκτελώντας χρέη διερμηνέα.

Από το 1967, και για τέσσερα χρόνια, παρακολούθησε εντατικές σπουδές κλασικής κιθάρας με καθηγήτή τον Χαράλαμπο Εχμετζόγλου του Ωδείου Αθηνών.

Η κλασσική κιθάρα είναι έγχορδο μουσικό όργανο απόλυτα αρμονικό με γλυκό και μελωδικό ήχο. Είναι κυρίως ένα σόλο μουσικό όργανο και τα περισσότερα έργα που έχουν γραφεί και διασκευαστεί για κλασσική κιθάρα εξυπηρετούν το σκοπό αυτό.

Ο Θανάσης Σακελλαρίδης δίδαξε κλασσική κιθάρα στο Κέντρο Λαϊκής Επιμόρφωσης Λιτοχώρου και έδωσε ρεσιτάλ στην Κατερίνη. Στις δεκαετίες του '50 και '60 στο 1ο Δημοτικό Σχολείο κάλυψε το μουσικό πρόγραμμα, με την κιθάρα ή το μαντολίνο του για τις περισσότερες σχολικές Εθνικές γιορτές. Το 1979 έδωσε ρεσιτάλ κιθάρας, το οποίο διοργάνωσε ο Ελληνικός Ορειβατικός Σύλλογος Λιτοχώρου. Το 1995, σε μια ανεπανάληπτη εκδήλωση, έδωσε ρεσιτάλ κλασσικής κιθάρας στην αίθουσα εκδηλώσεων του 1ου Δημοτικού Σχολείου Λιτοχώρου, με πρωτοβουλία του Πολιτιστικού Κέντρου Λιτοχώρου. Στο ρεσιτάλ αυτό επέδειξε μια ασυνήθιστη ωριμότητα, με σιγουριά και θάρρος στις τεχνικές που περιείχαν τα κομμάτια. Επικοινωνήσε με το κοινό του Λιτοχώρου, το οποίο αφουγκράστηκε τα παιχνίματά του στο δύσκολο χώρο της σολιστικής πραγματικότητας. Οι συνδυασμοί της τεχνικής με τη μουσική του φαντασία τον καταξίωσαν στην κιθαριστική «κοινότητα».

Ανοιχτός στο χαμόγελο, επικοινωνιακός, αγνός και άδολος Λιτοχωρίτης. Αυτός είναι ο Θανάσης Σακελλαρίδης. Άνθρωπος με ευρεία μάθηση, χαμηλών τόνων αλλά και υψηλών πνευματικών και καλλιτεχνικών ευαισθησιών, έχει διδαχτεί τη μουσική με φροντίδα και πιστεύει ότι ο πολιτισμός στο Λιτόχωρο θα εμπλουτισθεί με νέες παρουσίες, με νέο αίμα, ενέργεια και πε-

ριεχόμενο.

Η τοπική κοινωνία αναγνώρισε το ταλέντο του και στο πρόσωπο του είδε ένα φωτεινό παράδειγμα ανθρώπου με πείσμα και εργατικότητα, που, παρά τις επαγγελματικές του υποχρεώσεις, μπόρεσε με επιτυχή τρόπο να καλλιεργήσει το ταλέντο του.

ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΣΒΑΡΝΑΣ – ΑΡΧΙΜΟΥΣΙΚΟΣ

Ο Οδυσσέας Σβάρνας του Νικολάου γεννήθηκε το 1924 στο Λιτόχωρο, όπου και μεγάλωσε. Ορφανός από πατέρα εισήχθη και φοίτησε στο Παπάφειο Ορφανοτροφείο της Θεσσαλονίκης, το οποίο υπήρξε το καταφύγιο χιλιάδων παιδιών της Βόρειας Ελλάδας στα χρόνια της προσφυγιάς και των δύο Παγκοσμίων Πολέμων. Οι χιλιάδες των αποφοίτων με τις εξαιρετικές επιδόσεις στα γράμματα και τις τέχνες διακρίθηκαν στο χώρο της δουλειάς τους.

Λόγω των κοινωνικών, οικονομικών και οικογενειακών προβλημάτων πολλοί Λιτοχωρίτες φοίτησαν ως οικότροφοι στο Παπάφειο, από όπου απεφοίτησαν ολοκληρωμένοι χαρακτήρες με πλούσια πνευματικά και ψυχικά εφόδια. Γνωστοί και καταξιωμένοι Λιτοχωρίτες απόφοιτοι του Παπαφείου είναι: Κάκαλος Αστέριος, Γαβρής Γεώργιος, Μπίζας Ιωάννης, Τζιάτζιος Ιωάννης, Φρασιόλας Γεώργιος, Λείνας Γεώργιος, Αρχιμανδρίτης Σκρέττας Νικόδημος, αδελφοί Κουτρούλα, και άλλοι.

Μαθήτευσε στη χρήση των χάλκινων, πνευστών και κρουστών οργάνων (όπως τρομπέτα, κόρνο κλπ.) και στο Παπάφειο ίδρυμα πήρε γνώσεις του πενταγράμμου και της γραπτής μουσικής σύνθεσης.

Από το 1946 μέχρι και το 1949 εκπλήρωσε τη στρατιωτική του θητεία και το 1951 κατατάχθηκε στο

Στρατό Ξηράς, στο Μουσικό Σώμα. Υπηρέτησε σε όλες τις προβλεπόμενες θέσεις του Μουσικού Σώματος (διευθυντής στρατιωτικής μπάντας κ.λ.π.) και αποστρατεύτηκε το 1977 ως Ταγματάρχης, αξιωματικός αρχιμουσικός. Ως φορέας και διάκονος των στρατιωτικών και μουσικών παραδόσεων ο Οδυσσέας Σβάρνας υπηρέτησε σε αξιόλογες στρατιωτικές μπάντες και έλαβε μέρος όχι μόνο σε παρελάσεις αλλά και σε ψυχαγωγικές εκδηλώσεις, σε θρησκευτικές, πολιτιστικές, εθνικές και άλλες δραστηριότητες, εμπυχώνοντας και εξυψώνοντας το ηθικό με εμβατήρια.

Το 1982 με την προτροπή και παραίνεση του Δήμου και του Δημάρχου Λιτοχώρου ανέλαβε την ίδρυση Δημοτικής Φιλαρμονικής (Μπάντας). Φιλαρμονική ονομάζεται το μουσικό σύνολο που συνήθως λειτουργεί στα πλαίσια των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ) και αποτελείται από όργανα χάλκινα πνευστά, ξύλινα πνευστά και κρουστά. Η Φιλαρμονική εξυπηρετεί τόσο τις ανάγκες των παρελάσεων, των επετείων κ.λ.π., αλλά συγχρόνως συμμετέχει στα μουσικά πράγματα από κοινού με άλλα μουσικά σχήματα, όπως τη Χορωδία.

Ανέλαβε αφιλοκερδώς το 1982 να προσφέρει τις υπηρεσίες του στην επιμέλεια του εξοπλισμού, των στολών, της επιλογής των μουσικών οργάνων, της εκμάθησης χρήσης των οργάνων και άλλα. Παρέδιδε θεωρητικά μαθήματα στα μέλη της μπάντας. Δύο φορές την εβδομάδα έκανε με δικά του έξοδα τη διαδρομή Λιτόχωρο-Θεσσαλονίκη. Την πρώτη της παρουσίαση η Φιλαρμονική την έκανε την Πρωτοχρονιά του 1983. Ως αρχιμουσικός διηύθυνε τη Φιλαρμονική του Δήμου Λιτοχώρου από το 1982 μέχρι και το 1987, βάζοντας γε-

ρά θεμέλια για τη μετέπειτα σταδιοδρομία της. Το ρεπερτόριο της Φιλαρμονικής του Δήμου Λιτοχώρου είναι συνήθως εμβατήρια, τα οποία παίζουν σε εθνικές και θρησκευτικές εορτές, κάποιες φορές είναι μεταγραφές δημοτικών τραγουδιών και συχνά η Φιλαρμονική επιχειρεί διεύρυνση τόσο του ρεπερτορίου της όσο και του ρόλου της στην τοπική κοινωνία.

Ο Οδυσσέας Σβάρνας σε λίγο χρονικό διάστημα δίδαξε στα νεαρά παιδιά τη βασική μουσική ανάγνωση και την εκτέλεση, ώστε να συμμετέχουν στο σύνολο. Πολλά από τα παιδιά, που συμμετείχαν στη Φιλαρμονική, όταν ενηλικιώθηκαν συνέχισαν εμπειριστατωμένες μουσικές σπουδές. Έτσι ο ρόλος της Φιλαρμονικής αναδείχτηκε πολύ σημαντικός για την τοπική μουσική εκπαίδευση.

Σε αναγνώριση της προσφοράς και των υπηρεσιών του σήμερα η Φιλαρμονική έχει την επωνυμία «ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΣΒΑΡΝΑΣ». Η πάντα ευχάριστη παρουσία του, η πνευματώδης και καλλιτεχνική διάθεσή του τον έχουν καταστήσει προσφιλή σε όλους. Αληθινός Λιτοχωρίτης αποτελεί το παράδειγμα μιας γενιάς, που μέσα από στερήσεις και κακουχίες ανέδειξε δημιουργικές προσωπικότητες.

Ο ΜΠΑΡΜΠΑ ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΚΑΛΟΣ

Λαούτο

Το λαούτο είναι ένα έγχορδο όργανο, που στην Ελληνική παραδοσιακή μουσική χρησιμοποιείται κυρίως σαν συνοδεία με βιολί, κλαρίνο, λύρα ή άλλα όργανα. Στο Λιτόχωρο τα λεγόμενα τακούμια ή τακίμια ή βιολιά (στον πληθυντικό) χαρακτηρίζουν τη μικτή λαϊκή παραδοσιακή ορχήστρα ή συγκρότημα που αποτελείται από λαούτο, κλαρίνο, βιολί, γκάιντα και αργότερα από ακορντεόν και κιθάρα. Τις περισσότερες φορές τα τραγούδια συνοδεύονται από μουσικά όργανα. Γνωστοί οργανοπαίχτες του λαούτου στο Λιτόχωρο υπήρξαν οι: Χρήστος Κάκαλος, Γεώργιος Κάκαλος, Αθανάσιος Μπαγιαντέρας, Θεοχάρης Βαμβάκος, Αστέριος Καλαμπάκας, Δημήτριος Κουκούζας, Νικόλαος Σκυφαλίδας, Γρηγόριος Σκυφαλίδας, Κων/νος Ανδριάς, Ζαχαρίας Ανδριάς, Λάκης Ανδριάς, Νικόλαος Καραβάρας.

Ο μπαρμπα Γιάννης Κάκαλος γεννήθηκε το έτος 1915, μεγάλωσε και έζησε στο Λιτόχωρο. Είναι γιος του γνωστού ανά την Ελλάδα Χρήστου Κάκαλου, που στις 2-8-1913 κατέκτησε την ψηλότερη κορυφή του Ολύμπου μαζί με τους Ελβετούς Frederic Boissonnas και Daniel Baud Bovy. Παντρεύτηκε την Αικατερίνη Κουτσιμανή και απέκτησε τρία παιδιά, τον Χρήστο, τον

Θεόδωρο και τη Φωτεινή. Ως στρατιώτης υπηρέτησε και πολέμησε στο Αλβανικό Μέτωπο το 1940-41. Το επάγγελμά του ήταν υλοτόμος και οδηγός Ολύμπου, ακολούθησε δηλαδή τα χνάρια του πατέρα του.

Η πρώτη δημιουργική και καθοριστική επαφή με το λαούτο άρχισε από μικρό παιδί – οπότε έδειξε το ταλέντο στη μουσική – ως μαθητής κοντά στον πατέρα του. Λίγο αργότερα στα δεκατρία του χρόνια άρχισε να παίζει λαούτο. Αναδείχτηκε σε δεξιότηχη και καταπληκτικό ερμηνευτή του οργάνου.

Έπαιξε σε όλες τις κοινωνικές εκδηλώσεις και τις εκφράσεις της κοινωνικής ζωής του Λιτοχώρου, σε γάμους, πανηγύρια, γλέντια, χορούς, χοροεσπερίδες, παρέες, ταβέρνες, εθνικές γιορτές, πολιτιστικές εκδηλώσεις κλπ. Γνώριζε τις περισσότερες κατηγορίες των δημοτικών τραγουδιών, όχι μόνο τα τοπικά της περιοχής μας, αλλά ευρύτερα της Μακεδονίας και νησιώτικα, όλα συνταιριασμένα και άρρηκτα δεμένα – με εξαίρεση τα καθιστικά – με μια μεγάλη ποικιλία χορών (συρτός, καλαματιανός, τσάμικος κλπ.). Έπαιξε με το λαούτο του όλα τα τραγούδια όπως ακριβώς τα τραγούδησαν οι παλιότεροι στο Λιτόχωρο και με τη Λιτοχωρίτικη παραλλαγή τους (της αγάπης, της ξενιτιάς, του γάμου, αποκριάτικα, τσάμικα, κλέφτικα, νανουρίσματα, καντάδες και άλλα).

Συμμετείχε για πρώτη φορά το 1958 στην ηχογράφιση των παραδοσιακών τραγουδιών του Λιτοχώρου, από το τότε Ε.Ι.Ρ. με τον Τάκη Σαμαρά. Τα τραγούδια παίχτηκαν και ακούστηκαν σε όλη τη Μακεδονία από το λεγόμενο «Μακεδονικό Συγκρότημα». Πάλι το 1972 συμμετείχε στη συγκέντρωση και καταγραφή των δημο-

τικών τραγουδιών της περιοχής Λιτοχώρου, από το τότε Ελληνικό Ίδρυμα Ραδιοφωνίας Τηλεόρασης (Ε.Ι.Ρ.Τ.). Λαϊκοί οργανοπαίχτες εκτός από τον Γιάννη Κάκαλο, λαούτο, ήταν ο Μανώλης Παπαγεωργίου, κλαρίνο και ο Αθανάσιος Τροϊρης, μπάσο. Στην καταγραφή των τραγουδιών μας επίσης έπαιξε με τους Στέλιο Λαζάρου, βιολί και Θανάση Ψαρά, ούτι. Τα δημοτικά τραγούδια τραγούδησαν η Νίτσα Τσίτρα, η Μαρία Καραβάρα, η Ξανθίππη Καραθανάση, ο Τάκης Σαμαράς, ο Κώστας Κουφογιάγκος και η μικτή δημοτική χορωδία Λιτοχώρου.

Με τα προγράμματα και τα τμήματα του Πολιτιστικού Ομίλου Λιτοχώρου (ΠΟΛ) έκανε γνωστά τα δημοτικά και παραδοσιακά μας τραγούδια σε πολλά μέρη της Ελλάδας, ακόμα και στο εξωτερικό. Τα λαογραφικά χορευτικά τμήματα του Πολιτιστικού Ομίλου πραγματοποιούν, από τότε που ιδρύθηκαν, σειρά παραστάσεων – στο Λιτόχωρο, στην Ελλάδα και στο εξωτερικό – διασώζοντας και παρουσιάζοντας έτσι τα παραδοσιακά τραγούδια της περιοχής μας. Μεγάλη ήταν η συμμετοχή του Γιάννη Κάκαλου και στα τμήματα της Εστίας Πιερίδων Μουσών (ΕΠΜ) της Κατερίνης. Με το χορευτικό συγκρότημα και το τμήμα παραδοσιακής μουσικής της ΕΠΜ έπαιξε με το λαούτο του τα τραγούδια της Πιερίας σε πολλά μέρη της Ελλάδας και του εξωτερικού.

Ο μπαρμπα Γιάννης Κάκαλος είναι γνήσιος λαϊκός οργανοπαίχτης, που με το λαούτο του τίμησε το Λιτόχωρο, τον τόπο μας και προέβαλε την καλλιτεχνική φύση των Λιτοχωριτών. Για δεκαετίες ο μπαρμπα Γιάννης ο Κάκαλος ανέδειξε τη συνοχή και τη γνησιό-

τητα του λαϊκού μας πολιτισμού, όπως αυτός εκφράζεται, πλέον των άλλων, με τα δημοτικά μας τραγούδια. Με το μεράκι, με πίστη και ταλέντο, με ατέλειωτες ώρες δουλειάς, με γνώμονα την αγάπη για το τραγούδι και τη μουσική πρόσθεσε και αυτός το λιθαράκι στα πολιτιστικά δρώμενα του Λιτοχώρου. Και άφησε στους νεότερους την υποχρέωση να πλαισιώσουν με ενδιαφέρον τα δημοτικά τραγούδια ώστε να συνεχιστεί η μουσική παράδοση του τόπου.

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΚΟΚΚΩΝΗΣ

Ο αείμνηστος Αθανάσιος Δημητρίου Κοκκώνης (1912-1985) αποτελεί μια σημαντική Λιτοχωρίτικη φυσιογνωμία. Πρόκειται για έναν αξιόλογο άνδρα που διακρίθηκε και ξεχώρισε τόσο στη Θεσσαλονίκη όσο και στη γενέτειρά του, το Λιτόχωρο. Η σκιαγράφηση της ζωής του αναδεικνύει την αγωνιστικότητα, την κουλτούρα, τη δυναμική παρουσία, τα καλλιτεχνικά ενδιαφέροντα, τις οργανωτικές ικανότητες και το όραμα, όλα συνδυασμένα με την Λιτοχωρίτικη συνείδησή του.

Είχε άλλα τέσσερα αδέρφια: τον Γεώργιο, την Ελένη, τη Δήμητρα και την Αικατερίνη που ήταν παντρεμένη με τον Γεώργιο Τατσιόπουλο, πρόεδρο της Κοινότητας Λιτοχώρου (1922-1929). Αποφοίτησε από το 6/τάξιο Δημοτικό Σχολείο Αρρένων Λιτοχώρου, από το 2/τάξιο δημοσυντήρητο Ημιγυμνάσιο Λιτοχώρου και στη συνέχεια από το Γυμνάσιο της Κατερίνης. Σπούδασε και ολοκλήρωσε τις σπουδές στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, αλλά δεν έλαβε το πτυχίο. Εργάστηκε ως διοικητικός υπάλληλος στη ΣΕΚΕ (Συνεταιριστική Ένωση Καπνοπαραγωγών Ελλάδας), από όπου συνταξιοδοτήθηκε.

Στα δύσκολα χρόνια μετά τον Εμφύλιο Πόλεμο υπήρξε ο πρώτος Πρόεδρος του Συλλόγου της παροικίας Λιτοχωριτών Θεσσαλονίκης. Διετέλεσε πρόεδρος από

το 1953 και για δέκα χρόνια ο Σύλλογος υπηρέτησε με συνέπεια τους σκοπούς του και επέδειξε αξιόλογη δράση σ' όλους τους τομείς της δραστηριότητάς του. Επί προεδρίας του ο Σύλλογος βοήθησε τους ενδεείς της γενέτειρας, στήριξε τους άπορους φοιτητές, βράβευσε αριστούχους μαθητές, έκτισε στο Λιτόχωρο ερειπωμένες εκκλησίες (Άγιοι Απόστολοι, Ξενώνας, Αη Γιάννης) και γενικά συμπαραστάθηκε σε πρωτοβουλίες φιλαλληλίας και έργων ευποιίας. Ο Αθανάσιος Κοκκώνης αγωνίστηκε να κάνει έντονη την παρουσία της παροικίας των Λιτοχωριτών στην κοινωνία της Θεσσαλονίκης: με την οργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων, με την ετήσια εορτή του προστάτη Αγίου Διονυσίου του εν Ολύμπω, με χοροεσπερίδες, με παιδικούς χορούς και άλλες δραστηριότητες, οι οποίες με τον επίσημο και πανηγυρικό χαρακτήρα έσφιξαν τους δεσμούς κοινής καταγωγής και διατήρησαν τα έθιμα του τόπου.

Έντονη ήταν η παρουσία του στο πολιτικό πεδίο και η δραστηριοποίηση στην Τοπική Αυτοδιοίκηση. Για πρώτη φορά στις δημοτικές εκλογές της 7-2-1965 – οπότε το Λιτόχωρο ανακηρύχτηκε σε Δήμο – κατήλθε υποψήφιος Δήμαρχος επικεφαλής του συνδυασμού «ΟΜΟΝΟΙΑ», χωρίς όμως να εκλεγεί. Μετά τη Μεταπολίτευση του 1974 εξελέγη Δήμαρχος Λιτοχώρου και άσκησε τα καθήκοντά του από 1-6-1975 μέχρι 31-12-1978. Στις επόμενες εκλογές ήταν πάλι υποψήφιος, αλλά δεν επανεξελέγη. Η ενασχόληση στον δύσκολο αλλά ενδιαφέροντα χώρο των δημοτικών πραγμάτων και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης ανέδειξε τον Αθανάσιο Κοκκώνη ως έναν οραματιστή, τολμηρό συζητητή, γνήσιο δημοκράτη· πάνω από όλα όμως έναν αληθινό Λιτοχωρί-

τη, που αναμφίβολα διέσωσε και διέδωσε τη φήμη του Λιτοχώρου.

Πολλοί λίγοι όμως σήμερα γνωρίζουν ή θυμούνται ότι ήταν πολυμαθής, λάτρης των καλών τεχνών, ρήτορας και ότι ο λόγος του ήταν περίτεχνος και ευχερής. Η γραφή του ήταν προσεγμένη και καλόγουστη. Είχε ενασχόληση με τις Μούσες και τις τέχνες και έχει γράψει ποιήματα, ύμνους, προσευχές, ευχές, πανηγυρικούς, σκετς, θεατρικά μονόπρακτα, ομιλίες για όλες τις θρησκευτικές και εθνικές εορτές και άλλα. Ενδεικτικά αναφέρονται:

Υπό το φως της σελήνης (μονωδία), Αηλιάς στη θάλασσα (ποίημα), Στη γαλήνη σου ξαστεριά (τραγούδι), Το γκρεμισμένο μοναστήρι (ποίημα), Στα ξένα τρέχω (τραγούδι), Ο Αηγιάννης ξανακτίστηκε (ποίημα), Το πανηγύρι του Αηλιά (ποίημα), Επιστροφή του ξενιτεμένου (σκετς), Αναστάσεως προσδοκία (Ορατόριο για την επανάσταση του 1878), Το χωριό μου (ποίημα), Ορατόριον.

Τα περισσότερα συγγραφικά έργα του παρουσιάστηκαν σε εορτές και εκδηλώσεις του Συλλόγου Λιτοχωριτών της Θεσσαλονίκης. Δυστυχώς ο ίδιος δε μερίμνησε για την υστεροφημία του, δηλαδή για τη συγκέντρωση και έκδοσή τους και έτσι χάθηκε ένας πνευματικός θησαυρός. Το ποίημα που ακολουθεί απαγγέλθηκε από την Ολυμπία Βλαχοπούλου την Κυριακή 15 Φεβρουαρίου 1959, στην ετήσια εορτή του Συλλόγου Λιτοχωριτών Θεσσαλονίκης, προς τιμήν του προστάτη Αγίου Διονυσίου του εν Ολύμπω.

ΥΜΝΟΣ ΣΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟ

Πότε στο νου και πότε μέσα στην καρδιά
χωριό μου σε φυλάω θρονιασμένο.
Κι' όλο προσέχω μη σε χάσω μοναχά
απ' της ψυχής μου το κλουβί το μαγεμένο.

Όσο περνούν τα χρόνια τα βουβά
και ξεμακραίνουν οι αναμνήσεις από μένα.
Όσο τα όνειρα που έπλασα τα παιδικά
μού σβήνονται και χάνονται όλο ένα.

Εσύ μου μένεις πάντα εικόνα φωτεινή...
διαμάντι του Ολύμπου, εσύ μονάχα...
- Νυφούλα ώρηα, πλουμιστή και ταπεινή -
σαν οπτασία μαγική, σαν παραμύθι τάχα.

Δεμένος απ' της Μοίρας μου το νήμα, τριγυρνώ
σε δρόμους άγνωρους, στα άχαρα τα ξένα...
Ας μούδινε ο Θεός το χρόνο το στερνό
να τον περάσω εκεί κοντά, μαζί με σένα.

Να περπατήσω πάλι στα δρομάκια τα στενά...
Ω, της ψυχής μου όμορφο μεθύσι!
Να φθάσω εκεί ψηλά στο ρημοκλήσι
και να σταθώ να γονατίσω ταπεινά...

Να ψάξω και να βρω το σπίτι το παλιό
των πατεράδων μου το σπίτι το θλιμμένο...
Εδώ το λίκνο το δικό μου να ιδώ.
Κ' εκεί το τζάκι της γιαγιάς μου τ' αναμμένο.

Κι' όπως θα γέρνω το κεφάλι με κρυφή χαρά
να ζωντανέψη αγάλι-αγάλι από τα βύθη
των περασμένων χρόνων το συρτό το παραμύθι
που μούλεγε η γιαγιά μου μια φορά.

Στο κοιμητήρι σου τ' αλαργινό να πεταχτώ
την πολιτεία του να προσκυνήσω τη θλιμμένη
κι' από τους τάφους τους βωβούς να διδαχθώ
την ιστορία σου την τόσο παινεμένη

π' αρχίζει από του μύθου τους παλιούς θεούς
με νύμφες και με μούσες στολισμένη.
Με τόσους ήρωας θνητούς γραμμένη...
γεμάτη από χαρά μα και καημούς...

Πότε στο νου και πότε μέσα στην καρδιά
χωριό μου σε κρατώ, αγαπημένο...
Πότε ν' αρθώ σε σένανε κοντά...
Αυτή την Άγια ώρα περιμένω.

Θεσσαλονίκη
Αθανάσιος Κοκκώνης

Ο ΓΙΑΤΡΟΣ ΠΑΥΛΟΣ ΟΛΥΜΠΙΟΣ

Ένας αλήστου μνήμης Λιτοχωρίτης

«Μνήμης αλήστου τούτον ηξίωσαν». Αυτή η ρήση ταιριάζει στον Παύλο Ολύμπιο, το γιατρό και άνθρωπο, που έμεινε αλησμόνητος και αξέχαστος στο Λιτόχωρο, τόσο για την άψογη επαγγελματική του συμπεριφορά, όσο και για την κοινωνικότητά του, δηλαδή το ήθος, την αγωγή, το κύρος και την αναστροφή του. Κυρίως όμως η φιλευσπλαχνία, ο αλτρουϊσμός και η φιλελεημοσύνη του έμειναν στην ανάμνηση των κατοίκων της κωμόπολής μας, την οποία υπηρέτησε και λειτούργησε για 37 ολόκληρα χρόνια.

▲ Οι Ολύμπιοι και το Λιτόχωρο

Η λέξη Ολύμπιος χρησιμοποιείται ως επίθετο για να προσδιορίσει την καταγωγή (τον καταγόμενο από την περιοχή του Ολύμπου), αλλά και συνεκδοχικά για να περιγράψει τις αρετές του γαλήνιου, θείου, μεγαλοπρεπούς, του μεγαλείου κ.λ.π. Επώνυμοι και σημαντικοί Λιτοχωρίτες είναι ο Ιάκωβος Περικλής Ολύμπιος (1796-1864), ο Ιωάννης Ολύμπιος (1802-1869), ο στρατηγός Δημήτριος Ολύμπιος (Φαρφάρας, 1891-1968), ο καθηγητής Πανεπιστημίου Τρύφων Ολύμπιος (Κωστόπουλος, 1944-).

▲ Η καταγωγή του

Ο πατέρας του Δημήτριος Γεροτζώρτζος γεννήθηκε και μεγάλωσε στο Λιτόχωρο. Σε ηλικία 12 ετών έφυγε και εγκαταστάθηκε στην Σμύρνη της Μικράς Ασίας. Ο άλλος αδελφός του Νικόλαος Γεροτζώρτζος έμεινε μόλιμα στο Λιτόχωρο. Η Σμύρνη δεν ήταν άγνωστη στους προγόνους μας, στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα. Μερικές ναυτικές και εμποροεφοπλιστικές οικογένειες (Αναγνωστοπούλου, Αϊντίνιδες) είχαν επεκτείνει τις γραμμές τους μέχρι την Σμύρνη, διατηρούσαν ιδιωτικές τράπεζες και τα παιδιά τους σπούδαζαν στην Ευαγγελική Σχολή. Σε αυτήν την ωραία παραθαλάσσια, Ευρωπαϊκή, πλούσια και εμπορική πόλη εργάστηκε ο Δημήτριος Γεροτζώρτζος, ασχολήθηκε με το εμπόριο και παντρεύτηκε την Σοφία, που καταγόταν από την Μυτιλήνη. Απέκτησαν οκτώ παιδιά, αλλά επέζησαν μόνο δύο, ο Χριστόφορος και ο Παύλος, που γεννήθηκε το 1892 στο Αϊβαλί, πόλη όπου κατοικούσαν μόνον Έλληνες. Η αλλαγή του επωνύμου από Γεροτζώρτζος σε Ολύμπιος έγινε στα παιδιά σε μικρή ηλικία, όταν ξεκίνησαν για πρώτη φορά να πηγαίνουν σχολείο, επειδή η καταγωγή τους ήταν από τον Όλυμπο.

▲ Επιστροφή στην Ελλάδα

Το 1910 ο Παύλος Ολύμπιος έφυγε από την Σμύρνη, ήρθε στην Αθήνα και σπούδασε στην Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Μετά την αποφοίτησή του, εργάστηκε ως γιατρός στο Ιπποκράτειο Νοσοκομείο Αθηνών. Την περίοδο αυτή εκπλήρωσε και τις στρατιωτικές του υποχρεώσεις. Κατατάχθηκε ως εθελοντής Ανθυπίατρος την 1η Ιανουαρίου 1918 και υπηρέτησε

διαδοχικά στο Α΄ Στρατιωτικό Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης, στο 6ο Σύνταγμα Πεζικού, στην ΙΙΙ Μεραρχία και απολύθηκε τον Ιανουάριο του 1920 από τον Στρατιωτικό Ερυθρό Σταυρό στις Κυδωνιές τις Μικράς Ασίας. Ως έφεδρος την 21η Ιουλίου 1922 προήχθη σε Υπίατρο και την 11η Αυγούστου 1940 σε Λοχαγό Ιατρό. Με την Μικρασιατική καταστροφή, το 1922, ολόκληρη η πατρική του οικογένεια επέστρεψε στην Ελλάδα και εγκαταστάθηκε στην Αθήνα. Ο αδελφός του Χριστόφορος άσκησε το επάγγελμα του χρηματιστή, παρέμεινε άγαμος, έζησε και πέθανε στην Αθήνα. Ο Παύλος θέλησε να γνωρίσει τη γενέτειρα πατρίδα του πατέρα, το Λιτόχωρο, και γι' αυτό συχνά επισκεπτόταν τον τόπο του.

▲ Μόνιμη εγκατάσταση στο Λιτόχωρο

Σε ένα από τα ταξίδια του στο Λιτόχωρο, καλοκαίρι, γνώρισε τη γυναίκα του την Όλγα Βλαχοπούλου, γεννημένη το 1901, η οποία καταγότανε και αυτή από το Λιτόχωρο. Ο πατέρας της ήταν ο Γεώργιος Βλαχόπουλος, έφυγε μικρός και πήγε στην Αμερική, γύρισε όμως στο Λιτόχωρο και παντρεύτηκε την Ελένη Μαύρου. Ο Γεώργιος Βλαχόπουλος διατηρούσε ναυτιλιακό πρακτορείο στην Νέα Υόρκη και ήταν ιδρυτής, το 1905, του Συλλόγου Λιτοχωριτών της Νέας Υόρκης. Το 1911 η οικογένεια Βλαχοπούλου γύρισε στην Ελλάδα και κατοίκησε στην Αθήνα.

Ο Παύλος Ολύμπιος και η Όλγα Βλαχοπούλου παντρεύτηκαν το 1924 στην Αθήνα και εγκαταστάθηκαν μόνιμα στο Λιτόχωρο. Απέκτησαν τρία παιδιά, τον Δημήτριο (ή Τάκη), γεννημένο το 1926, ο οποίος έγινε και αυτός γιατρός- καρδιολόγος, τον Γεώργιο, γεννημένο

το 1929, ο οποίος πέθανε σε ηλικία 18 ετών στην Αθήνα, και την Σοφία, γεννημένη το 1934. Ο γιος του Τάκης, ο Χριστόφορος Ολύμπιος, επίσης είναι σήμερα γιατρός καρδιολόγος στην Αθήνα.

Όταν ο Παύλος ξεκίνησε το 1924 την άσκηση του ιατρικού επαγγέλματος, στο Λιτόχωρο υπήρχαν ακόμη τρεις γιατροί, οι Αθανάσιος Ευαγγελίδης, Γεώργιος Βασιλείου και Κωνσταντίνος Ζωγράφος. Το 1929 ήρθε ως γιατρός, ο επίσης Λιτοχωρίτης, Ιωάννης Χουζούρης, ο οποίος άσκησε το ιατρικό του καθήκον μέχρι τον τραγικό θάνατό του τον Δεκέμβριο του 1943. Τα γεγονότα του εμφυλίου σπαραγμού δεν άφησαν ανέπαφο το γιατρό και άνθρωπο Παύλο Ολύμπιο και το 1947 εξαναγκάστηκε να μετακομίσει οικογενειακώς στην Αθήνα. Διορίστηκε και εργάστηκε ως γιατρός στην τότε ΟΥΛΕΝ (σημερινή ΕΥΔΑΠ), στα μεγάλα έργα της ύδρευσης των Αθηνών και της Περιφέρειας, όπως στην Μαλακάσα κ.λ.π.

Με τη λήξη του Εμφυλίου πολέμου, το 1950, ξαναγύρισε οικογενειακώς στο Λιτόχωρο. Ως αγροτικός γιατρός, εκτός από το Λιτόχωρο, πήγαινε και στα γύρω χωριά, στην Λεπτοκαρυά, στον Παντελεήμονα και στην Μαλαθριά (σημερινό Δίον). Το 1961 συνταξιοδοτήθηκε και τον αντικατέστησε ο γιατρός Γρηγόριος Γεωργουλής. Γύρισε στην Αθήνα και απεβίωσε την 8η Ιουλίου του 1969. Η σύζυγός του Όλγα απεβίωσε στις 24 Δεκεμβρίου 1969.

▲ Η επαγγελματική και κοινωνική του καταξίωση

Η φιλευσπλαχνία και η φιλανθρωπία του «σημάδεψαν» την επιστήμη του και την κοινωνική του συνανα-

στροφή. Δε χρησιμοποίησε ούτε εκμεταλλεύτηκε το ιατρικό επάγγελμα για να πλουτίσει. Δεν απέκτησε ιδιόκτητη κατοικία, παρόλο που είχε πατρικό οικοπέδο, και έμεινε με ενοίκιο πρώτα στην οικία Παπαγιάννη (σήμερα το εμπορικό κατάστημα Θωμά Βρέττα) και κατόπιν στην οικία του Κωνσταντίνου Γκουντέλια (σήμερα ιδιοκτησία Δήμου). Βοηθούσε οικονομικά αναξιόπαθουσες οικογένειες. Προικοδότησε άπορες κοπέλες, κάλυπτε ο ίδιος το κόστος αγοράς φαρμάκων σε φτωχούς και ανήμπορους συνανθρώπους μας, έδινε χρήματα για την αγορά τροφίμων στα πτωχικά σπίτια, κατά τις επισκέψεις του, ήταν αγαθόεργος και ευπροσήγορος.

Πάλεψε στο Λιτόχωρο μέρα και νύχτα για τη ζωή και τον πόνο των συγχωριανών του. Δεν υπήρχε σπίτι που δεν μπήκε ή σπίτι που δεν «τον γύρεψε». Ήταν αξιοπρεπής και περήφανος, αγάπησε και αγαπήθηκε από το Λιτόχωρο όσο πολλοί λίγοι, υπήρξε άψογος, αγνή ψυχή, ανοικτή καρδιά. Πρόσφερε στο Λιτόχωρο ως γιατρός στις παλιότερες δεκαετίες, τότε που η μετάβαση στα νοσοκομεία δεν ήταν άμεση και εύκολη, ούτε υπήρχαν συγκροτημένα ιατρικά κέντρα και διαγνωστικά εργαστήρια. Αντιμετώπισε το πρόβλημα της ελονοσίας και γιάτρεψε δεκάδες συμπατριώτες μας, που προσβλήθηκαν από την αρρώστια εξαιτίας του Έλους του Βαρικού (ένας σπάνιος υδροβιότοπος, που τελικά αποξηράνθηκε το 1953).

Είχε για χόμπυ το κυνήγι και πρωτοστάτησε το 1927 στην ίδρυση του Φιλοθηραματικού (Κυνηγετικού) Συλλόγου Λιτοχώρου. Ανεκτίμητη ήταν η προσφορά του στην Δημοτική Βιβλιοθήκη Λιτοχώρου το 1963. Συ-

νεισέφερε όχι μόνο πολλά ανεκτίμητης αξίας βιβλία αλλά και μεγάλο χρηματικό ποσό για την αγορά εγκυκλοπαιδιών, λεξικών, δερματόδετων εκδόσεων κ.λ.π., τα οποία έχουν μεγάλη αξία σήμερα και χρησιμοποιούνται.

Ως «παρέχων άμισθον τοις δεομένοις θεραπείαν», απέκτησε το άφθαρτο στεφάνι και το κατέθεσε στην ιατρική οικογένεια. Στην κοινωνία του Λιτοχώρου κατέθεσε την αιώνια και άφθαρτη μνήμη του.

▲ Μια πρόταση

Υπήρξε ένας ευπατρίδης και άξιο τέκνο της κωμόπολής μας. Το επίσημο Λιτόχωρο καθυστέρησε μέχρι σήμερα να κρατήσει στο διηνεκές το όνομα και τη συνεισφορά του. Προτείνεται να δοθεί το όνομά του στο Αγροτικό Ιατρείο του Λιτοχώρου και σε ένα δρόμο, μέσα στην κωμόπολή μας. Το αξίζει.

Χρονογράφημα

ΤΕΛΕΦΕΡΙΚ ή ΠΩΣ ΘΑ ΓΙΝΟΥΜΕ ΛΙΤΟΥΧΟΥΡΝΕΣ ΆΛΠΕΙΣ

Χιονοδρομικό κέντρο στον Όλυμπο; Σαλέ, ξενοδοχεία, τελεφερίκ και τουριστικές μονάδες; Η σκέψη και η πρόταση δεν είναι καθόλου καινούρια. Συνεπώς, ούτε κάποιοι πρέπει να αγχώνονται με τις περιβαλλοντικές και φυσιολατρικές τους ανησυχίες και ούτε άλλοι να φαντασιώνονται με ιδέες και μελέτες, οι οποίες ξεφεύγουν από τα όριά τους.

Αγαπητοί αναγνώστες, θα σας αναφέρω δυο χαρακτηριστικά παραδείγματα από το παρελθόν πάνω στο θέμα αυτό.

Ήταν το 1930, όταν το τότε Κοινοτικό Συμβούλιο του Λιτοχώρου είχε όραμα και προτάσεις: *«Η φήμη της Ελβετίας δύναται να ατονίση εμπρός εις την φήμην την οποίαν δύναται να αποκτήση ο Όλυμπος, όταν γίνουν επ' αυτού έργα πολιτισμού».*

Τα έτη 1968 και 1969 είχε ολοκληρωθεί η μελέτη της εγκατάστασης του τελεφερίκ και είχαν ρυθμιστεί οι λεπτομέρειες για τη δημιουργία έργων αναψυχής και διαμονής στον Όλυμπο. Φορέας αποκλειστικά υπεύθυνος ήταν ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (ΕΟΤ) και η Νομαρχία Πιερίας είχε συντάξει τις χωροταξικές

εκθέσεις που προέβλεπαν «*σύνδεσιν του Ολύμπου μετά της ακτής*». Η αναγκαιότητα όμως για την προάσπιση του μυθικού βουνού από ανθρώπινες παρεμβάσεις, απέτρεψε μέχρι σήμερα τέτοιας μορφής τεχνικά έργα.

Απέναντι στις αναγνωρισμένες τουριστικές δυνατότητες της περιοχής μας, χρόνια τώρα νικητής αποδεικνύεται η προτεραιότητα για την προστασία του Ολύμπου, δηλαδή η διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος και των πολιτιστικών αξιών του, ο οικολογικός χαρακτήρας, η ανεπανάληπτη φυσική ομορφιά, το απόθεμα της βιόσφαιρας, η σημαντική για την ορνιθοπανίδα περιοχή, η ενίσχυση της επιστημονικής έρευνας, η σχέση με την Ελληνική Μυθολογία κλπ.

- *Και τι θα γίνει, εάν τελικά δεν περάσει η μελέτη, μου είπε ένας συνοδοιπόρος μου στο βουνό. Θα αφήσουμε το Ελατοχώρι να πουλάει χιόνι και Όλυμπο; Θα κάτσουμε με σταυρωμένα χέρια στο Λιτόχωρο;*

- *Μην ανησυχείς γι' αυτό, του είπα. Το Λιτόχωρο, ως τοποθεσία είναι εξόχως μαγευτική. Συνδυάζει υπέροχα τη θάλασσα και το βουνό. Αν απορροφηθεί το χιονοδρομικό κέντρο στον Όλυμπο, θα κάνουμε τις παραλίες μας Λουτρόπολη. Το σκέφτηκαν από παλαιά οι παππούδες μας όταν ακόμη οι ακτές μας ήταν καθαρές και ανέγγιχτες: «Το Λιτόχωρον, ως Λουτρόπολις, δύναται να εξελιχθή, εάν γίνουν τα έργα που πρέπει εις την παραλίαν».*

Χρονογράφημα

Ο ΜΥΘΟΣ ΚΑΙ Η ΚΥΡΙΟΛΕΞΙΑ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΜΑΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

Απλούς ο μύθος της αληθείας

Θορυβήθηκαν και στενοχωρηθήκαν μερικοί συμπατριώτες μας διότι στο έντυπο του ΣΚΑΪ OLYMPUS MARATHON 2007 γράφτηκε ότι η λέξη Όλυμπος μπορεί να είναι σημιτικής προέλευσης. Συγκεκριμένα «πολλά ονόματα... της αρχαίας Ελλάδας είναι σημιτικής προελεύσεως... και έχουν πρώτη συλλαβή το σημιτικό άρθρο EL ή AL. Η ονομασία Όλυμπος ή Ούλυμπους είναι... δυο σημιτικές λέξεις κατά παράθεση: ULUWEN-ULUEN ή ULU που σημαίνει ψηλά και BAS ή BOS που σημαίνει τη δύναμη και μάλιστα τη θεοτική. Έτσι λοιπόν ULUENBAS ή ULUBOS – Ούλουμπος – Όλυμπος...».

- Και που να δεις τι γράφει, μου είπε ένας φίλος μου, το εννοείται έγκριτο Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας του Γ. Μπαμπινιώτη. «Λιτόχωρο... Ετυμολογικά: ίσως < σλάβικη Litica (γκρεμός-βράχος) + χωριό».

- Ασαφής παραμένει, είπα στο φίλο μου, η ερμηνεία νεοελληνικών τοπωνυμίων, που εμφανίζουν ως πρώτο συνθετικό το Λιτο-. Γλωσσολόγοι υποστηρίζουν ότι η λέξη Λιτόχωρο ετυμολογικά ίσως είναι σύνθετη από το σλαβικό Ljuto (άγριος) + χωριό.

Αγαπητοί αναγνώστες, το επίσημο Λιτόχωρο στις λεζάντες του και στα λογότυπά του προβάλλεται ως η πόλη των θεών ή των θεϊκών κατοικιών και η πόλη ή πύλη του Ολύμπου. Επειδή η ονοματοδοσία είναι και πολιτισμός πρέπει η γραφή και η εκδοχή ονομασίας της λέξης Λιτόχωρο να προέρχεται αποκλειστικά από την αρχαία Ελληνική Μυθολογία και γραμματεία. Δηλαδή:

Λιτόχωρο με ι, ως παραγόμενο από τις θεές Λιταί (των Λιτών χώρος). Οι Λιταί ήταν θεές του Ολύμπου, θυγατέρες του Δία και ακολούθησαν την Άτη θυγατέρα και αυτή του Δία, όταν την εκδίωξε ο πατέρας της. Κατέβηκαν και εγκαταστάθηκαν μόνιμα στους πρόποδες του Ολύμπου, εκεί όπου είναι ακριβώς σήμερα το Λιτόχωρο.

Λιτόχωρο με ι, ως παραγόμενο δήθεν από το θέμα λιτός-λιτή (ικετευτικός, προσευχής χώρος, παράκληση).

Λιτόχωρο με ι, ως παραγόμενο δήθεν από το Ομηρικό λισ (γυμνή ή λεία πέτρα, βράχος, γκρεμνός). Σε ξένους χάρτες του 16^{ου} και 17^{ου} αιώνα σημειώνεται στη θέση η ονομασία Λισσάς (Lissa, Lisa, Lysa).

Λητόχωρο με η, ως παραγόμενο δήθεν από τη θεά Λητώ (της Λητούς χώρος).

Λυτόχωρο με υ, ως παραγόμενο δήθεν από το λυτός-λύω (ελεύθερος, αδούλωτος χώρος ή απλωμένος χώρος). Υπάρχει και η δημοσίευση του έτους 1881 «Λυτόχωρον... ως λυτόν χωρίον, ήτοι κεφαλοχώριον, κατορθώσαν ούτω ν' απαλλάξη της δεσποτείας του τυρράνου και τα πέριξ χωρία... ».

- Και γιατί μερικοί λένε ότι προέρχεται από τη λέξη λιτός (άγονος, απέριττος, πτωχικός, λιτοδίαιτος χώρος), μου είπε ο φίλος μου.

- Όσοι λένε τέτοια πράγματα είναι απρόσεκτοι, του είπα. Το Λιτόχωρο και οι Λιτοχωρίτες ποτέ δεν υπήρξαν “μίζεροι”. Η επανάσταση του 1878, η ένδοξη ναυτική παράδοση, η Εθνική Αντίσταση, ο Άγιος Διονύσιος, οι απανταχού πατριώτες μας, οι σύγχρονοί μας και άλλα πολλά μαρτυρούν ένα περήφανο και αξιοπρεπές Λιτόχωρο.

- Και γιατί μερικοί επιμένουν ότι προέρχεται από τη λέξη λίθος (εκ λίθων χώρος, λιθώδης χώρος), μου είπε ο φίλος μου.

- Πρόσεξε καλά, του είπα. Εγώ δεν είμαι φιλόλογος για να είμαι σίγουρος ότι το δασύ θ τρέπεται στο αντίστοιχο φίλο. Η προσφυγή στους λίθους (πέτρες) είναι νεολιτοχωρίτικη ερμηνεία, από τότε που άρχισε η εκμετάλλευση του αμμορυχείου και του λατομείου στο Ξηροκάμπι. Μόλις τελειώσει το χαλίκι θα ξεχαστεί αυτή η εξήγηση.

Και ως προς την ονομασία Όλυμπος, αγαπητοί αναγνώστες, προφανώς ο γλωσσολόγος του εντύπου παρασύρθηκε από το γνωστό παραδοσιακό μας τραγούδι:

*Ανέβαινα ψηλά στον Έλυμπο
γιε μου, κι' αγνάντεψα τριγύρω.
Τριγύρω-γύρω, μάνα μ' θάλασσα.*

Χρονογράφημα

Ο ΘΗΣΑΥΡΟΣ ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΟΥ

Ώδινεν όρος και έτεκε μυν

Τον καλό μου φίλο και γείτονα είχα κάμποσες ημέρες να τον 'δω. Γι' αυτό, πριν προλάβει αυτός να μου παραπονεθεί για την απουσία μου, τον ρώτησα πρώτος εγώ.

- Καλά που χάθηκες και εξαφανίστηκες εδώ και μια εβδομάδα; Δε σε βλέπω συχνά στην πιάτσα και στα καφενεία τελευταία.

- Πράγματι χάθηκα, μου είπε, αλλά αυτή τη φορά το θέμα είναι σοβαρό. Ήρθαν δύο από την Αθήνα, πολύ οργανωμένοι και ήθελαν βοήθεια από Λιτοχωρίτες που ξέρουν καλά το μέρος.

Αγαπητοί αναγνώστες, η ιστορία αφορά τον κρυμμένο θησαυρό του Ολύμπου, δηλαδή λίρες και χρυσό. Δεν πρόκειται για πρωτόγνωρο θέμα, αλλά παλιό που, κατά καιρούς έρχεται στην επικαιρότητα. Πριν 40 περίπου χρόνια, γύρω στα 1966, ήρθαν στο Λιτόχωρο οι αντιπρόσωποι και κληρονόμοι των εγγονών και δισεγγόνων του εκ Πελοποννήσου καπετάν Γιώργη Μιχαήλ, ο οποίος είχε κρύψει στον Όλυμπο, στο χώρο γύρω από το μοναστήρι του Αγίου Διονυσίου ένα θησαυρό, που

περιείχε 2.000.000 τουρκικά γρόσια, πολύτιμα κοσμήματα, χρυσαφικά και πολλά λάφυρα της Τουρκοκρατίας. Έλαβαν τότε σχετική νόμιμη άδεια από τις αρμόδιες αρχές και ενήργησαν έρευνα με την παρουσία εκπροσώπων της Χωροφυλακής. Για μέρες έσκαβαν σε σημεία του υποτιθέμενου χώρου, επειδή όμως δε βρήκαν τίποτα και επειδή οι δαπάνες που έκαναν ήταν μεγάλες, διέκοψαν τις εργασίες και αναχώρησαν από το Λιτόχωρο άπρακτοι.

Οι κληρονόμοι, όμως, του καπετάν Γιώργη Μιχαήλ επιμένουν ακόμη και σήμερα, είναι απόλυτα σίγουροι για την ύπαρξη του θησαυρού και επανήλθαν στις έρευνές τους. Δεν έμειναν με το όνειρό τους, το οποίο θα μεταβιβάζουν και αυτοί με τη σειρά τους στους απώτερους απογόνους τους.

- Αυτή τη φορά, μου είπε ο καλός μου φίλος και γείτονας, υπάρχει οργάνωση. Χάρτες, κομπιούτερ, ψηφιακά συστήματα, ηλεκτρονικοί ανιχνευτές, δορυφορικά κλπ. Κανένας δεν πήρε είδηση στο Λιτόχωρο και ούτε θα καταλάβει ότι τα βρήκαμε.

- Ούτε εγώ; Πως θα καταλάβω εγώ ότι κάτι έγινε;

- Μην ανησυχείς, μου είπε, όσο για σένα, επειδή πάντα είσαι αισιόδοξος και πίστευες ότι υπάρχει θησαυρός στον Όλυμπο, θα σου δώσω μια χούφτα λίρες.

Άσμα Δημοτικόν

ΤΟΥ ΛΙΟΛΙΑ

Το τραγούδι που ακολουθεί γράφτηκε περί το 1880-90 και αναφέρεται στον Γεώργιο Μ. Αναγνωστόπουλο ή Λιόλια ή Γιαννούλη, προύχοντα του Λιτοχώρου και οικονομικά ευκατάστατο. Για αρκετά χρόνια, πριν και μετά την επανάσταση του 1878, οι γενναίοι κλέφτες υπήρξαν ο φόβος και ο τρόμος των Τούρκων. Συχνά όμως στόχο τους αποτελούσαν και οι Έλληνες. Τα βουνά ήταν γεμάτα από ληστοσυμμορίες, που λυμαίνονταν ολόκληρες περιοχές στον Όλυμπο και στα Πιέρια. Κατέβαιναν στα χωριά, εκβίαζαν τους ανθρώπους, τους λήστευαν, τους έπαιρναν ομήρους και ζητούσαν λύτρα. Συνήθως χτυπούσαν τους οικονομικά ισχυρούς.

Φαίνεται πως για κάποιο διάστημα οι κλέφτες και τα παλικάρια τους κυριαρχούσαν στην περιοχή, αφού δημοτικά τραγούδια απευθύνονται σ' αυτούς και τους ζητάν να σταματήσουν τη δράση τους.

Ο πιο παλιός, ονομαστός και τρομερός κλέφτης της περιοχής μας ήταν ο Παναγιώτης Καλόγηρος ή Καλογήρου. Είχε δική του ομάδα με παλικάρια και η συμμετοχή και δράση του ως αντάρτης και αρματολός ήταν πολύ σημαντική στην Επανάσταση του Ολύμπου, 1878. Ο πρώτος που πήρε όμηρο ήταν ο Γεώργιος Μ. Αναγνωστόπουλος ή Λιόλιας ή Γιαννούλης, χρηματιστής στην Σμύρνη που πλέον των άλλων είχε δυο με-

γάλα ιστιοφόρα-γολέτες, όπως τα έλεγαν τότε. Του ζήτησαν λύτρα ένα ποσό μυθικό για την εποχή εκείνη, 2000 χρυσές λίρες, που τα έδωσε. Οι Λιτοχωρίτες την περιπέτειά του την έκαναν δημοτικό τραγούδι.

(Το άλλο γνωστό δημοτικό τραγούδι «Χαιρετίσματα στου Λιόλιου τη γυναίκα» αποτελεί παράφραση ή παρομοίωση του παρόντος τραγουδιού. Ο Λιόλιος ήταν αγωνιστής της επανάστασης του Ολύμπου του 1878, καταγόμενος από το Λιτόχωρο, που σκοτώθηκε στην περιοχή του Ολύμπου.)

Το τραγούδι του Λιόλια το κατέγραψε ο μπάρμπα Γιάννης Γουζέλης τη δεκαετία του '50 και το διέσωσε η οικογένεια Αναγνωστοπούλου.

*Εσείς πουλιά πετούμενα, που πετάτε στον αέρα,
πάρτε δεξιά την Μαλαθριά ζερβά το Λιτοχώρι
να πάτε χαιρετίσματα στου Λιόλια την γυναίκα.
Να μην αλλάξει την Λαμπρή, στην εκκλησιά μην πάη,
να μην τα λούση τα μαλιά, στις πλάτες μην τα ρίξη,
τι τον Λιόλια τον επιάσανε τρία παλικαράκια.
- Τίνος παιδιά να ήτανε;*

- Παιδιά του Παναγιώτη!

*Σαν ο Λιόλιας δεν εστάθηκε ρίχνουν βαρούν το Γρίβα
και το σκοτώνουν το άλογο, το Γρίβα το λεβέντη!
- Γιατί Λιόλια δεν στάθηκες και πάει ο δόλιος Γρίβας;!
- Γιατί ο Λιόλιας είμαι εγώ, κλέφτες δεν προσκυνάω!
Πιάνουν τον Λιόλια ζωντανό, τον δεν τα χέρια πίσω,
γυρεύουν και για σκλαβιάτικα δύο χιλιάδες λίρες!
Ότι έτσι τα διέταξε ο καπετά-Παναγιώτης.
- Καθήστε κάτω βρε παιδιά και λίρες να σας δώκω.*

ΜΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ ΤΟΥ 1895 ΣΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟ

Παρατίθεται το κείμενο της χειρόγραφης διαθήκης, όπως ακριβώς είναι.

Εν ονόματι της Αγίας, ομοουσίου, Τρισυποστάτου και αδιαιρέτου Θείας Τριάδος.

Σήμερον, τη 21^η Σεπτεμβρίου, ημέρα Πέμπτη της εβδομάδος, του χιλιοστού οκτακοσιοστού εννενηκοστού πέμπτου Σωτηρίου έτους, ο υποφαινόμενος Ευάγγελος Κωνσταντίνου Καλαμπάκας, τέκνον πειθήνιον της Μεγάλης του Χριστού Ορθοδόξου ανατολικής Εκκλησίας, υπήκοος δε Οθωμανός και κάτοικος Λιτοχώρου της Μακεδονίας, έχων σώας τας φρένας μου και αναλογιζόμενος ότι ουδέ η στιγμή του πεπρωμένου εις τον άνθρωπον θανάτου είνε γνωστή, έγγνων όπως, από τούδε προς πρόληψιν πάσης μεταξύ των κληρονόμων μου μετά τον θάνατόν μου φιλονεικίας και ρήξεις, διαθέτω την ιδιόκτητόν μου περιουσίαν, κινητήν τε και ακίνητον, ως παραπόδας φαίνεται.

Α^{ον}. Μίαν κατοικήσιμον οικίαν εν τη συνοικία του Αγίου Νικολάου μετά των ευρεθέντων οικιακών

σκευών και επίπλων, έναν άμπελον εις Πλάκαν σποραίς τρις και μισή, έναν αμπελότοπον εις Τραγασιάν σποραίς τέσσερας, έναν αμπελότοπον εις Τραγασιάν Πετζάβα σποραίς πέντε.

Β^{ον}. Πάσαν ταύτην την περιουσίαν ευχαρίστως και απαραβιάστως και υπ' ουδενός επηρεαζόμενος διαθέτω υπέρ της Συζύγου μου Αικατερίνης και των τριών υιών μου Αθανασίου, Γεωργίου και Κωνσταντίνου, εντελόμενος, από την ρηθείσαν οικίαν μίαν κάμαρην προσήλιον και το κατώγειον αυτής καθώς και από τα έπιπλα και σκευή δια στρώσιμον της κάμαρης να δωθώσιν εις την Σύζυγόν μου Αικατερίνην δια να κατοικεί εν αυτή εν όσω αύτη είναι ζώσα. Διατάζω ακόμα τους τρεις υιούς μου Αθανάσιον, Γεώργιον και Κωνσταντίνον να δίδωσιν αναλόγως προς την Σύζυγόν μου Αικατερίνην την απαιτουμένην αυτής τροφήν και ενδυμασίαν κατά την δύναμίν των, καθώς και έκαστος υιός να δώση προς αυτήν εις χείρας της αναλόγως 5 λίρας Οθωμανικάς, από την περιουσίαν μου. Όχι μόνον διατηρήσωσιν και γηροκομίσωσιν ημάς (τους γονείς) μέχρι θανάτου, αλλά και μετά θάνατον τελέσωσιν τα κανονισμένα ψυχικά μας. Και μετά θάνατον της Συζύγου μου, το ρηθέν δωμάτιον αυτής και ήτοι άλλο πράγμα ευρεθή ιδικόν της θα είνε πάλιν κληρονομία των τριών αδελφών εξ ίσου, καθώς και δύο στροφάρια χωράφιον όπου αυτή είχεν προικίον παρά του πατρός της.

Γ^{ον}. Δια δε τα άλλα δύο τέκνα μου, Νικόλαον και Ιωάννην, διατάζω τα εξής: Ο μεν Νικόλαος ανεχώρησεν από εμέ προ δέκα έτη, και ήτοι δίκαιον είχεν να λαμβάνη από εμέ το έλαβεν τότε άχρι οβολού, καθώς

φαίνεται εις το έγγραφον της εξωφλήσεως αυτού από πάσαν πατρικήν περιουσίαν, και από τότε υπάρχει κατά πάντα εξοφλησμένος από πάσαν πατρικήν περιουσίαν, όχι μόνον αυτός, αλλά και οι κληρονόμοι του και παντελώς απόκληροι. Ομοίως δε και ο Ιωάννης, ο οποίος ανεχώρησεν από εμέ προ επτά έτη και μηδαμώς ηθέλησεν να λάβη φροντίδα περί των γονέων και περί των μικροτέρων θυγατέρων μου προς προικοδότησιν, και δια όσα άλλα χρέη είχαν ατομικά μου, δια τούτο λοιπόν κηρύττω αυτόν παντελώς απόκληρον και ακαταζήτητον από πάσαν περιουσίαν μου, όχι μόνον αυτόν, αλλά και των κληρονόμων αυτού.

Έναν τόπον απέναντι της οικίας μου τον δίδω εις τον Νικόλαον και Ιωάννην, ο οποίος είνε κτήμα μου.

Δ^{ον}. Κύριοι δε κληρονόμοι μου μετά τον θάνατόν μου είνε μόνον οι τρεις υιοί μου και η Σύζυγός μου, ήγον, ο Αθανάσιος, Γεώργιος και ο Κωνσταντίνος, προς δεν τον Νικόλαον και Ιωάννην διατάζω να λάβωσιν ουδέν μερίδιον έκαστος.

Ε^{ον}. Εκτελεστάς της παρούσης διαθήκης μου ορίζω τους κυρίους Μιχαήλ Γεωργίου Αναγνωστόπουλον, Αστέριον Γ. Λεμόναν, και Γρηγόριον Μ. Τριανταφύλλου, τους οποίους και παρακαλώ να αναδειχθώσι το βάρος το οποίον επιφορτίζω εις αυτούς και φροντίσωσι περί της τελείας και δικαίας εφαρμογής αυτής.

ΣΤ^{ον}. Εγένετο όθεν η παρούσα διαθήκη μου, εν τη οποία φαίνεται η καθαρά μου θέλησις και η ψυχική μου επιθυμία ως προς το μετά θάνατον μου μέλλον της γυναικός μου και των υιών μου. Αφ' ού δε

υπεγράφη υπ' εμού και των υποφαινομένων αξιοπίστων μαρτύρων, κατεχωρίσθη, επικυρωθείσα υπό του Σεβαστού μου Δεσπότη ημών Αγίου Πέτρας Θεοκλήτου εν τω Επισκοπικώ Κώδικι, ίνα έχη πλήρως το κύρος αυτής εν παντί, όπου αν δεήση.

Εν Λιτοχώρω, τη 21, Σεπτεμβρίου, 1895, πέντε

Ο διαθέτης

Ευάγγελος Κ. Καλαμπάκας. Βεβαιών τα άνωθεν ως αγράμματος υπογράφομαι δια του πνευματικού μου πατρός Οικονόμου παπα-Θεοφάνους και βάνω δια χειρός τον τύπον του γνησίου δακτύλου μου.

Μάρτυρες

Κωνσταντίς Ν. Κλινγκόπους
γιάνις Ν. Κληνκόπος

Εκτελεσταί

Μιχαήλ Γ. Αναγνωστόπουλος
Αστέριος Γ. Λεμόνας
Γρηγόριος Μ. Τριανταφύλλου

▲ **Μικρή ερμηνευτική εξήγηση**

Για το Λιτόχωρο, στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, έχουν διασωθεί μερικές διαθήκες, οι οποίες μας βοηθούν όχι μόνο για να μελετήσουμε τη θρησκευτικότητα και τη στάση απέναντι στο θάνατο αλλά και να αντλήσουμε στοιχεία για την ιστορική έρευνα, εφόσον συχνά είναι η μοναδική προσωπική μαρτυρία των αφανών, των σιωπηλών, δηλαδή εκείνων που δεν άφησαν με άλλο τρόπο ίχνη της παρουσίας τους.

Η αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος είναι σημαντική γιατί η μελέτη της διαθήκης στοχεύει στο φιλόδοξο στόχο που είναι η κοινωνική και πολιτισμική ιστορία του Λιτοχώρου του 19^{ου} αιώνα. Η μικρή βιογραφία ανακαλύπτει τις συγγενικές σχέσεις (αρμονικές ή ταραγμένες), τη συγκρότηση των νοικοκυριών, τη θέση της γυναίκας, το μέγεθος των οικογενειών, το επίπεδο μόρφωσης κλπ. Οι διαθήκες πλαισιωμένες από πλήθος άλλων πηγών (νομοθεσία, αρχεία, εκδόσεις, εφημερίδες κλπ.) φωτίζονται και έτσι επιτρέπεται η ερμηνευτική ανάλυσή τους.

Για το διαθέτη Ευάγγελο Καλαμπάκα ο θάνατος ως βιολογικό γεγονός αποτελεί σταθερά της ανθρώπινης ύπαρξης και στην ηθική νοηματοδότηση της ζωής ακατάλυτο σημείο αναφοράς δεν είναι η περιουσία (σπίτι, αμπέλια) αλλά οι ηθικές αξίες και αρετές.

Ενώ αρχικά στο κείμενο της διαθήκης οι Νικόλαος και Ιωάννης ήταν αδιάθετοι, αργότερα προστέθηκε με χειρόγραφη σημείωση, δίπλα στο έγγραφο, η αποκατάστασή τους: «Έναν τόπον απέναντι... είνε κτήμα μου». Στο τέλος ο διαθέτης, οι μάρτυρες και οι εκτελεστές υπογράφουν οι ίδιοι ολογράφως.

Το 1 στροφάριον ήταν μονάδα επιφάνειας ίση με 4.200 τ.μ. και η σπορά ήταν μονάδα επιφάνειας για αμπελότοπο ίση με 150 τ.μ.

Στο Τουρκοκρατούμενο Λιτόχωρο του 1895 η σύνταξη διαθήκης δεν ήταν απλή εθιμοτυπία ή κανόνας προαιρετικής συμπεριφοράς, αλλά Έθιμον, ήτοι Κανών Δικαίου που δημιουργήθηκε από τη μακρά και ομοιόμορφη εφαρμογή στην ιστορική κωμόπολή μας.

ΟΙ ΠΑΡΑΘΕΡΙΖΟΝΤΕΣ

(Με τον τίτλο «Οι παραθερίζοντες» δημοσιεύτηκε το κείμενο που ακολουθεί τον Ιούλιο 1926 στην εφημερίδα ΦΩΣ της Θεσσαλονίκης. Τη δεκαετία του '20 στο Λιτόχωρο παραθέριζαν οι ευπορότερες οικογένειες της Θεσσαλονίκης, και όχι μόνο. Ήταν το ομορφότερο θέρετρο της Μακεδονίας.)

ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ. – Ευρισκόμεθα εις τους πρόποδας του γηραιού Ολύμπου ή μάλλον στην καρδιά αυτού του βουνού.

Στο Λιτόχωρο θέλετε δάσος δεν έχετε παρά να βαδίσητε 10 λεπτά της ώρας και θα βρεθήτε στο πυκνότατο των Αγίων Αποστόλων. Λίγη απόστασι πιο πέρα βρίσκεσθε κάτω απ' τα πανύψηλα και μεγαλειώδη πεύκα του Αγιάννη και στα πόδια ενός κολοσσιαίου αποτόμου βράχου. Η θάλασσα δεν απέχει παρά ένα τέταρτο της ώρας με το αυτοκίνητο. Εκεί μερικές οικογένειες έστησαν τας σκηνάς των και άλλες καθημερινώς από το Λιτόχωρον εκδράμουν.

Το Λιτόχωρο εφέτος πλημμυρίζει από παραθερίζοντας Θεσσαλονικείς και άλλων πόλεων.

Απ' αρχής εφρόντισαν να σχηματίσουν τα γκρουπ κατά ηλικίαν και γούστα και τρέχουν διαρκώς στα βουνά, στις χαράδρες, στα κατούνια, στο λάκκο, στους Αγίους Αποστόλους, στον Αηγιάννη. Το ωραίο

φύλο προτιμά εις νεροτριβές (ή κατ' άλλους ποδονυφίες). Είνε χωμένες ακριβώς στο βάθος μιας μεγάλης χαράδρας, τις οποίες περικλύουν δύο υπερύψηλοι βράχοι. Ένα ολοκάθαρο νερό περιλούει τις κάτω πλευρές των βράχων. Εκεί ακριβώς ελούζοντο αι αρχαίαι Θεαί. Το ίδιο κάμνουν κατ' απομίμησιν και αι σημεριναί επισκέπτριαι.

Την περασμένη Κυριακή τη πρωτοβουλία του Προέδρου της Κοινότητος κ. Τατσιοπούλου και των κ.κ. Συμβούλων εδόθη χορός εις τα εξοχικά Κατούνια, αι εισπράξεις του οποίου διετέθησαν υπέρ της φυτείας υπέρ αυτών των πευκών των Κατουνιών. Οι παραθεριζοντες και οι εντόπιοι παρευρέθησαν σχεδόν όλοι.

Διακρίνομεν τας οικογένειας Τατσιοπούλου, Βασιλείου, Παρλαρίτογλου, Μοσχοβίτη, Παπαζαχαρίου, Πιτσιρώνη, Κουκόνα, Ζωγράφου, Φιλίππου, Φούντου, Βαρδάκη, Λογοθέτη, Γιαννουλοπούλου, Παράσχου, Θεοχάρους, Ζαχαριάδου, Λαζάροβιτς, Μισιρλόγλου, Κιοσέογλου, Ιωαννίδου, Καραγκουνίδου, Μιχαηλίδου, Βλαχοπούλου, Δημητρίου, Μελετίου, Κανταρτζή, Σγουρού, Χουζούρη, Γκούρβα, Γκουντέλια, Σισκοπούλου κλπ. Όλος ο κόσμος διασκεδάζει με αφέλειαν και φυσικότητα, χορεύοντας φοξ τροτ, καλαματιανόν, χωρίς ετικέττας.

Η δις Μαργαρίτογλου διακρίνεται πάντοτε στο φοξ τροτ, η δις Παζέλη υπερέχει στη χορευτική δεξιότητα του ταγκό. Αι δεσποινίδες Καίτη και Αλεξάνδρα Θωμαΐδου, δυο ελκυστικές ανατολίτικες φυσιογνωμίες. Η δις Παπαζαχαρίου με το Αθηναϊκό σικ άφθαστη στην ευμορφία, η δις Παράσχου πολύ χα-

ριτωμένη, η δις Ζαχαριάδου πολύ θελκτική. Η δις Θεοχάρους χαρίεσσα, αι δίδες Κιοσέογλου, Τσιμακοπούλου, Πιτσιρώνη, Λαζάροβιτς, Σισκοπούλου, Φούντου, Βλαχοπούλου, Ζωγράφου, Βλαχοπούλου, Παπαγεωργίου, Κουκκόνα, Γκούρβα, Χουζούρη, Κανταρτζή, Σγουρού, Ελευθεριάδου, Μιχαηλίδου, και άλλες που μας διαφεύγουν τα ονόματα, έχουν η κάθε μία και την χάρι της.

Εκ των Κυρίων διακρίνονται: Ο κ. Βονιάκος, Μαριάνος, Βουλουβούτης, Παπαζαχαρίου, Κοντόπουλος, Αντωνιάδης, Φούντος, Μωσέ, Ποντικόπουλος, Χουζούρης, Σκυφαλίδας, Γιαννουλόπουλος, Βαλαούρης, Βούρκας κλπ.

Εξαιρετικήν εντύπωσιν μας κάμνει ο μελίτικος χορός θαλασσινός, τον οποίον σύρουν όλοι οι απόμαχοι ναυτικοί Λιτοχωρίται, ονειροπωλούντες τες παληές των ναυτικές δόξες. Και γιαυτό όλος ο χορός μοιάζει μάλλον για φουσκοθαλασσιά, παρά ταραγμένη θάλασσα, όπως θα το χόρευαν στα νειάτα των.

Ο κος Βαλαούρης δεν χάνει κι' αυτός τον μελίτικο, αν και δεν τον ήκουσε ποτέ στα χορευτικά κέντρα της Θεσσαλονίκης από τα οποία δε λείπει ποτέ του. Εν τούτοις ακολουθεί τα έθιμα του τόπου και γιαυτό τον συγχαίρομεν.

Ο χορός διήρκεσε πέραν του μεσονυκτίου.

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ ΤΟΥ 1926 ΣΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟ

(Τα μικρά κείμενα που ακολουθούν δημοσιεύτηκαν σε εφημερίδες της Θεσσαλονίκης, το καλοκαίρι του 1926. Είναι αντιπροσωπευτικά και δειγματοληπτικά από πλήθος δημοσιογραφικών ανταποκρίσεων από το Λιτόχωρο. Το πρώτο δημοσιεύτηκε στα ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΝΕΑ την 25-5-1926, το δεύτερο και το τρίτο στο ΦΩΣ την 5-8-1926 και Αύγουστο 1926, αντίστοιχα.)

▲ ΑΙ ΕΠΑΡΧΙΑΙ ΜΑΣ

ΑΠΟ ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ

ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ Ιούνιος (του ανταποκριτού μας). – Εις το καφενείον «Πάνθεον» των περιποιοητικωτάτων αδελφών Ζήσκα ήρχισε να παιανίζη η ορχήστρα του κ. Γκαντζά, η οποία συνεκέντρωσεν εις το λαμπρόν αυτό κατάστημα ολόκληρον σχεδόν το Λιτόχωρον. Και πράγματι είναι μοναδικόν το κέντρον τούτο εις τον τόπον μας. Διότι αφ' ενός μεν βλέπει κανείς από αυτό όλα τα μεγευτικά τοπία των πέριξ και αφ' ετέρου έχει περιποίησιν την οποίαν σπανίως ημπορεί να εύρη εις άλλο καφενείον.

Προχθές που ήρχισε να παιανίζει εκεί η ορχήστρα, εν τέταρτον μετά την ώρα του περιπάτου, δεν εύρισκε κανείς εις το «Πάνθεον» καρέκλαν διά να καθίση, τοιαύτη ήτο η συγκέντρωσις. Και κατεμαγεύθησαν οι πάντες από την μουσικήν, διότι εξετελέσθησαν ωραιώτατα διάφορα εκλεκτά τεμάχια, ως τραγουδάκια, καντάδες, οπερέττες, μελοδράματα και άλλα. Είχον δε συγκεντρωθή εκεί όλαι αι αρχαί, ήτοι αι Κοινοτικάί, αι Αστυνομικαί, αι Δασικαί και Ταχυδρομικαί και πάντες σχεδόν οι παραθεριζοντες μετά των οικογενειών των.

Μόλις περί το μεσονύκτιον ήρχισαν να αποχωρούν οι θαμώνες καταγοητευμένοι από την μουσικήν και την περιποίησιν.

ΡΟΥΣΤΙΚΟΥΣ

ΑΠΟ ΤΟ ΛΗΤΟΧΩΡΟΝ

ΛΗΤΟΧΩΡΟΝ – Επί τέλους ήνοιξε τας πύλας του και το από πάσης απόψεως εξοχικόν καφενείον του Γ. Δημούτσικου, το οποίον παρέλαβεν την ορχήστραν των Ν. Γκατζά και Γκελαϊμή. Χθες εγένετο χοροεσπερίς διοργανωθείσα υπό των φοιτητών κ. κ. Χουζούρη, Φούντου, Σκεφαλίδα, Καλακάνη, κλπ. υπέρ της δενδροφυτίας των Ολυμπίων παρκ.

Την χοροεσπερίδα ετίμησαν αι αρχαί, ως και αι οικογένειαι των Τατσοπούλου, Γκούρβα, Γκουντέλια, Κοκώνα, Βλαχοπούλου, Σισκοπούλου, Φούντου, Σκεφαλίδα, Χουζούρη, Λογοθέτου, Γιαννουλοπούλου, Αναγνωστοπούλου και Γκεϊλαμή. Επίσης και πολλάι οικογένειαι παραθεριστών, Ζαχαριάδου, Κωνσταντινί-

δου, Κανταρτζή, Παράσχου, Οθωναίου, Φλώκα, και άλλοι, μερικοί υπάλληλοι του Εποικισμού Κατερίνης και οι κ. κ. Μιχαήλ, Εζάφερης και Ν. Μαρκάκης.

Εις το τέλος του α' προγράμματος έγινε η κλήρωση του λαχείου δύο εγχωρίων ωραίων μαξιλαριών, των οποίων την τύχη την είχε η δις Ε. Δημούτσικου.

Γ. Δ. ΚΟΚΩΝΑΣ

ΑΠΟ ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ

ΕΞΟΧΑΙ

ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ – Η διαρκώς αυξάνουσα κίνησις εν τη κωμοπόλει μας γίνεται οσημέραι και πλέον αντιληπτή με τας αφικνουμένας δια παραθερισμόν οικογενείας.

Τα δύο μοναδικά θερινά κέντρα, η «Καλλιθέα» ως και το «Πάνθεον», συγκεντρώνουν τα περισσότερα βράδυα όλους εκείνους, οίτινες αφίχθησαν από την πολυδαίδαλον πόλιν, να απολαύσουν ολίγην φρεσκάδα ιωδιούχου ευεργετικής θαλασσίας αύρας.

Αλλά και τα περιποιητικώτατα καφενεία ο «Παρθενών» και το «Κέντρον» φιλοξενούν καθ' ημέραν ουκ ολίγους εκ των παραθεριζόντων και των λοιπών της κοινωνίας μας.

Ξενιζόμεθα πολύ με την παρατηρουμένην έλλειψιν ξενοδοχείου εν τη κωμοπόλει μας, διότι δεν ευρέθη επί τέλους ουδείς όστις να αναλάβη την επιχείρησιν του μοναδικού ξενοδοχείου μας.

- Είδομεν εις προηγούμενας δημοσιευθείσας ανταποκρίσεις το Λιτόχωρον γραφόμενον με η, ως

παραγόμενον δήθεν εκ της θεάς Λητούς, κατοικούσης πάλαι ποτέ το Λιτόχωρον. Πως όλως αβασανίστως εγένετο τούτο δεκτόν δεν γνωρίζομεν. Ημείς όμως επιμένουμεν εις την γραφήν αυτού με ι, παραδεχόμενοι ότι το Λιτόχωρον παράγεται από τας χολάς και στρεβλάς θεάς Λιτάς, θυγατέρας του Διός, αίτινες ακολουθήσασαι την Άτην, θυγατέραν και ταύτην του Διός, εκδιωχθείσαν παρά του πατρός της, κατήλθον εις τους πρόποδας του Ολύμπου, όπου και εγκατεστάθησαν παρηγορούσαι την αδελφήν των.

ΟΥΤΙΣ

Ο ΑΓΙΟΣ... ΠΑΠΑ – ΓΕΔΕΩΝ

**Η Κόλασις και ο αστυνόμος
Ο σκοπός δεν αγιάζει τα μέσα
Οι ασεβείς τον εφυλάκισαν**

(Η ιστορία που ακολουθεί είναι πραγματική και έγινε στο Λιτόχωρο το έτος 1927, τότε που το ζήτημα του παλαιού και του νέου ημερολογίου ήταν σε έξαρση. Για χάρη της ιστορίας δεν αποκρύπτονται τα ονόματα των πρωταγωνιστών, που ήταν γνωστά στην μικρή κοινωνία της κωμόπολής μας. Το κείμενο παρατίθεται σε ύφος, γλώσσα και γραφή της εποχής.)

Δια την μικράν κοινωνίαν του Λιτοχώρου της Αικατερίνης πραγματικός δημόσιος κίνδυνος είχε καταντήση τώρα τελευταία ο Παπά-Γεδεών Παπανικολάου. Οι γριούλες του Λιτοχώρου, τρομοκρατημένες από τας φοβεράς περί μελλούσης ζωής αφηγήσεις του τρομερού Παπά-Γεδεών, τσάκιζαν κυριολεκτικώς τας γεροντικές των κλειδώσεις εις προσευχάς και μετανοίας, εις δε την εκκλησίαν τα αγιοκέρια σύμφωνα με τον εμπορικό νόμον της προσφοράς και της ζητήσεως πληρώνοντο ακριβώτερα από αμνόν γάλακτος έκαστον.

Ο Παπά-Γεδεών δεν ήτο κατά βάθος παρά ένας αυστηρών αρχών εφημέριος και ολίγον παλαιορθόδο-

ξος. Ο άγιος αυτός άνθρωπος παρατήρησεν ότι το ποιμνιόν του από τινός καιρού είχε απομακρυνθή της θρησκείας, δια του νέου δε ημερολογίου εκινδύνευε να χάση και το χρίσμα της Ορθοδοξίας. Δια πάντα ταύτα απεφάσισε να σώση τας αμαρτωλός ψυχάς του ποιμνίου του και προς τούτο, σύμφωνα με το ρητόν «ο σκοπός αγιάζει τα μέσα», έθεσεν εις εφαρμογήν εν ευφυές κόλπο.

Εις το Λιτόχωρον, μεταξύ των γυναικών του λαού, έχαιρεν άκρας υπολήψεως δια πολλά αυτού χαρίσματα ο Χρήστος Παρδαλογιάννης, πραγματευτής. Τούτον προσήγγισεν ο Παπά-Γεδεών, του ανεκοίνωσε τα σχέδιά του και έκλεισε μαζί του την συμφωνίαν δια το κόλπο.

Την επομένην ολόκληρο το χωριό ητένιζε τον Γεδεώνα με ιερόν δέος. Και πώς να μην τον ατενίζη έτσι, αφού διεδίδετο μετ' επιτάσεως ότι ο άγιος πατήρ είχε την τιμήν να επικοινωνή απ' ευθείας με τον Θεόν και να λαμβάνη παρ' αυτού οδηγίας δια τας θρησκευτικάς υποθέσεις του αμαρτωλού ντουινιά;

Εις τον ναόν όλο το εκκλησίασμα εκρέμετο από τα χείλη του θεοπνεύστου πατέρος, ο οποίος υπό την έμπνευσιν ολίγων ποτηριών κοκκινελιού εκήρυττε παρέχων τρομακτικάς εικόνας περί της κολάσεως και των καζανίων της, τα οποία ανέμενον τους ασεβείς και τους μη παλαιορθοδόξους.

- Χριστούλη μου και Παναγίτσα μου, έλεγον τότε τα γραΐδια, σταυροκοπούμενα. Σώσε την δούλην σου Κατίγκω από τα καζάνια του Βεελζεβούλη.

Τον Παπά-Γεδεών δεν εχώνευεν, κατά φυσικόν λόγον, ο αστυνόμος του Λιτοχώρου, ο οποίος γράφων στα

παλαιά του παπούτσια τα τρομερά καζάνια και τον Βεελζεβούλην τον ίδιον συνέλαβεν τον Παπά-Γεδεώνα και τον υπέβαλεν εις ανάκρισιν.

Ο εφημέριος, αφού ματαίως επεκαλέσθη τους κεραινούς του Υψίστου κατά του ασεβούς αστυνόμου, ήλλαξεν εις το τέλος πολιτικήν και ωμολόγησεν ότι ούτε συνεντεύξεις με τον ύψιστον είχε ούτε και ο ίδιος ήτο άγιος.

Κατωνόμασε μάλιστα και τον πραγματευτήν Παρδαλογιάννην παλαιορθόδοξον επίσης, ως διαδοσίαν των περί της οσιότητός του τρομερών φημών.

Οι Γεδεών και Παρδαλογιάννης μετήχθησαν κατόπιν τούτου ενταύθα υπό τιμητικήν συνοδείαν δια να συνάψουν την γνωριμίαν του κ. Εισαγγελέως, διακαιομένου άλλωστε υπό της σφοδράς επιθυμίας να γνωρίση τους δύο αυτούς φαρσέρ.

ΓΙΑΝΝΗ ΦΙΛΙΠΠΟΥ-ΤΙΑΛΙΟΥ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ ΛΙΤΟΧΩΡΟΥ

Μια αξιολογή έρευνα και έκδοση

Το έτος 1971 ο Λιτοχωρίτης Γιάννης Φιλίππου-Τιάλιος πέτυχε αυτό που κανείς μέχρι τότε δεν προσπάθησε, μέχρι σήμερα δεν επιχείρησε και στο μέλλον δύσκολα θα τολμήσει: ερεύνησε, αξιολόγησε και κατέγραψε την κοινωνία του Λιτοχώρου. Σκοπός της εργασίας του ήταν η όσο το δυνατόν πληρέστερη ανατομική κοινωνική ανάλυση της κωμόπολής μας για τη διενέργεια συγκρίσεων και εξαγωγή συμπερασμάτων.

▲ Το αντικείμενο της έρευνας

Ο συγγραφέας εξετάζει το Λιτόχωρο κυρίως από κοινωνικής πλευράς. Με τα οικονομικά στοιχεία ασχολείται μόνο όπου είναι απαραίτητο από τη σύνδεσή τους με τα κοινωνικά. Ειδικότερα εξετάζονται η μορφωση, η υγεία, ο τρόπος διαβίωσης, ο επαγγελματικός προσανατολισμός, η καταγωγή, τα επαγγέλματα, η επαγγελματική και κοινωνική εξέλιξη, η μορφωτική-επαγγελματική κλίση, τα εθιμικά στοιχεία και η θρησκευτικότητα, που αποτελούν την πνευματική κληρονομιά της περιοχής. Επίσης εξετάζονται τα αρχιτεκτονικά και ενδυματολογικά στοιχεία του χωριού με σκο-

πό τη διαπίστωση της διαθέσεως των κατοίκων να δέχονται και να ενσωματώνουν στη ζωή τους ξένα πολιτιστικά στοιχεία. Στο κεφάλαιο για το κοινωνικό περιβάλλον ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα πολεοδομικά στοιχεία, η συχνότητα εμφανίσεως ονομάτων, τα επώνυμα, οι συγγενικοί-οικογενειακοί θεσμοί κλπ.

Όλα εξετάζονται σε σχέση και με τα ανάλογα στοιχεία μιας, δυο ή και περισσότερων γενεών, με σκοπό την εξακρίβωση της εξέλιξης που πραγματοποιήθηκε και της προσκόλλησης των κατοίκων στις παραδόσεις τους.

▲ Ανάλυση της συγγραφικής εργασίας

Ο Γιάννης Φιλίππου-Τιάλιος είναι γόνος της γνωστής οικογένειας του Λιτοχώρου. Είναι πτυχιούχος της Γεωπονικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου της Θεσσαλονίκης και η έρευνά του χαρακτηρίστηκε ως «επί πτυχίω διατριβή» της έδρας Γεωργικών Εφαρμογών και Κοινωνιολογίας της σχολής του. Η αγάπη του και τα βιώματα από το Λιτόχωρο και η παρατηρούμενη αυξανόμενη οικονομική κίνηση, τον ώθησαν στην εργασία του, σε συνδυασμό με τη μοναδικότητα που έχει το Λιτόχωρο να είναι το βορειότερο ναυτικό κέντρο της Αιγαϊακής ηπειρωτικής Ελλάδας, αν και είναι στην καλύτερη περίπτωση ημιορεινό και σε αρκετή απόσταση από τη θάλασσα.

Οι βασικές κατευθύνσεις της εργασίας, η ενθάρρυνση, οι υποδείξεις, το πρότυπο δράσης και η πρόοδος της έρευνας έγινε με την καθοδήγηση του καθηγητή Αντ. Αδαμόπουλου. Ως βιβλιογραφία χρησιμοποίησε όλες τις γνωστές εκδόσεις που υπήρχαν μέχρι τότε.

Στο Λιτόχωρο, για τη συγκέντρωση των στοιχείων, συνεργάστηκε με τον Δήμο, με φορείς, υπηρεσίες, συλλόγους και με πολλούς κατοίκους, οι οποίοι μπορούσαν λόγω των γνώσεών τους να βοηθήσουν με πληροφορίες.

Η γλώσσα που χρησιμοποιεί είναι δημοτική, τα νοήματα πολύ απλά και κατανοητά, το ύφος στρωτό και εντυπωσιάζει η ροή και παρουσίαση των στοιχείων που είναι προσιτά στον κάθε αναγνώστη. Γενικά είναι μια πολύ επιμελημένη και προσεκτική έκδοση που φέρει τη φροντίδα του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Το βιβλίο εκδόθηκε με έξοδα του συγγραφέα σε περιορισμένο αριθμό αντιτύπων και γρήγορα εξαντλήθηκε.

▲ Παρουσίαση των περιεχομένων

Στις 300 σελίδες του βιβλίου περιλαμβάνονται – πλέον των άλλων – 95 σχήματα (διαγράμματα), 37 πίνακες και 9 χάρτες. Τα περιεχόμενα χωρίζονται στο εισαγωγικό, κοινωνικό περιβάλλον, στη στατιστική εξέταση του πληθυσμού, στη δραστηριότητα και συμπεριφορά, στα συμπεράσματα κλπ. Στην κατάσταση και κίνηση του πληθυσμού εντυπωσιάζουν τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του Λιτοχώρου, η οικονομία, ο επαγγελματικός προσανατολισμός, οι συνθήκες στέγασης, η γεννητικότητα και θνησιμότητα, το γλωσσικό ιδίωμα κλπ. Τα έθιμα (κοινωνικά και εθνικά) καταλαμβάνουν ένα μεγάλο μέρος στο βιβλίο. Στη δραστηριότητα και συμπεριφορά η έρευνα εστιάζεται στην κοινωνικότητα, φυχαγωγία, ενημέρωση, επικοινωνία, σωματεία, οργανώσεις, πολιτική κλπ.

▲ Συμπεράσματα

«Πιστεύω πως η μελέτη και η κατανόηση του Λιτοχώρου, ενός χωριού, που, παρά τις δοκιμασίες του και αντίθετα με άλλα, αρνείται να ακολουθήσει το δρόμο της φθοράς των περισσότερων Ελληνικών χωριών και αναπτύσσεται, θα βοηθήσει στον αγώνα για τη διάσωση του Ελληνικού χωριού».

Σε αυτή την αποφθεγματική φράση ο Γιάννης Φιλίππου-Τιάλιος συμπυκνώνει με τόλμη το σκοπό της έρευνας και κοπιαστικής πολύχρονης εργασίας του. Το βιβλίο του συμπλήρωσε 38 χρόνια, έγινε ήδη ιστορικό, είναι μοναδικό και πρέπει κάποια στιγμή να γίνει κτήμα όλων εκείνων που αγαπούν μια πρωτότυπη και χρήσιμη εκδοτική προσπάθεια. Μακάρι ο Δήμος Λιτοχώρου να το εντάξει στη σειρά: «ΜΕΛΕΤΕΣ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΕΣ», ώστε να γίνει ευρύτερα γνωστό και χρηστικό.

«Εάν καταπιανόμουν με το ίδιο θέμα, εάν ξαναπροσπαθούσα να καταγράψω την κοινωνική εξέταση του Λιτοχώρου, σήμερα, τον ίδιο ελεύθερο χειρισμό θα ακολουθούσα, τα ίδια θα έγγραφα. Ύστερα από 38 χρόνια είμαι πολύ ικανοποιημένος για τη συνεισφορά μου στην πρόοδο του Λιτοχώρου.», μας δήλωσε ο Γιάννης Φιλίππου-Τιάλιος. Πραγματικά, βλέποντας την εξέλιξη του Λιτοχώρου και συνδυάζοντας την με τη ζηριάδα του, μπορούμε με βεβαιότητα να προβλέψουμε το μέλλον της κωμόπολης. Θα συνεχίσει να προοδεύει κατά τον ίδιο τρόπο: Με τη θάλασσα, τον Όλυμπο, τη γη, τον τουρισμό και τα γράμματα σαν πηγή ενέργειας.

ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟ ΚΑΙ Η ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ '40

Μπορεί να (ξανα)γραφτεί η ιστορία της πιο κρίσιμης Λιτοχωρίτικης δεκαετίας;

Συχνά στην περιοδική έκδοση «ΔΗΜΟΤΗΣ» προσκομίζονταν από ενδιαφερόμενους κείμενα και άρθρα, αναφερόμενα στη συγκεκριμένη περίοδο, χωρίς να υπάρχει μια κοινώς αποδεκτή κυρίαρχη ερμηνεία αλλά διαφορετικές και συγκρουόμενες ερμηνείες. Ποια ιστορία είναι η επίσημη; Αντέχει ο «ΔΗΜΟΤΗΣ» το βάρος της δημοσίευσης τέτοιων άρθρων; Αντέχει η κοινωνία και οι κάτοικοι του Λιτοχώρου την ανάγνωση σε δημοτικό έντυπο τέτοιων ερμηνειών;

«Η ιστορία γράφεται από τους νικητές». Η φράση αυτή αμφισβητείται πλέον από τους πολιτικούς επιστήμονες και τους ιστορικούς, διότι «η ιστορία ξαναγράφεται από τους εκάστοτε νικητές», τουτέστιν η ιστορία δε γράφεται μόνο μια φορά αλλά ούτε οι νικητές παραμένουν πάντα οι ίδιοι. Για το Λιτόχωρο και τη δεκαετία του '40 ο συγγραφέας-ιστορικός δεν μπορεί να αποφύγει τον ενεργό ρόλο του φορέα αξιών και ιδεών, υποκείμενος στις πολιτισμικές και διανοητικές διαθεσιμότητες της εποχής του. Δηλαδή η ιστορία (ξανα)γράφεται γιατί παράγεται από το συνεχή διάλογο παρελθόντος και παρόντος.

▲ **Οι μεταπολεμικές δεκαετίες**

Η ιστορική διαδρομή του μεταπολεμικού Λιτοχώρου και η συλλογική μνήμη της μικρής κωμόπολής μας για τις πρώτες δεκαετίες καθορίστηκε από τη δεκαετία του '40. Μέχρι και τη δεκαετία του '70 κυριαρχούσε στην έρευνα αλλά και στο δημόσιο και επίσημο λόγο η άποψη των νικητών του Εμφυλίου: η θεωρία των «τριών γύρων», το «ξενοκίνητο» ΚΚΕ, ο «συμμοριτοπόλεμος», η ιδεολογία του «κονσερβοκουτιού». Η αριστερά ηττημένη στον Εμφύλιο υποχρεώθηκε σε περιορισμούς, στην σιωπή και την αυτολογοκρισία. Κυριάρχησε ο λόγος των νικητών, ο οποίος συγχρόνως αντανάκλασε το χαρακτήρα του μεταπολεμικού φιλελεύθερου συστήματος. Ο ιστορικός λόγος και η μνήμη των νικητών ήταν συνδυασμένα με την απονομιμοποίηση των ηττημένων.

▲ **Οι δεκαετίες του '80 και '90.**

Λόγω της Μεταπολίτευσης (1974), πρώτα πολιτικά και στη συνέχεια ιστοριογραφικά ο κυρίαρχος λόγος των νικητών για τη δεκαετία του '40 υπονομεύτηκε. Σειρές από μελέτες για το Αλβανικό έπος, την Κατοχή, την Εθνική Αντίσταση και τον Εμφύλιο ξαναέγραψαν τα ιστορικά γεγονότα, άσκησαν κριτική στις ιδεολογικές παρεκκλίσεις, βασίστηκαν σε νέα τεκμηρίωση και το κυριότερο υιοθέτησαν νέες προσεγγίσεις και άνοιξαν νέα πεδία. Ταυτόχρονα εμφανίστηκε, με τις σοβαρές διαφορές στην ερμηνεία, η άποψη των νέων συγγραφέων για τους νικητές του Εμφυλίου: «συνεργάτες» και «δοσίλογοι» των κατακτητών, η «επανάσταση» την 31-3-1946, η θεωρία του «Ταγματασφαλίτη», και γιατί όχι και του «φασίστα». Με εντολές της πολι-

τικής εξουσίας και διαταγές της στρατιωτικής ηγεσίας αποσύρθηκαν από τις βιβλιοθήκες και κάηκαν – ρίχθηκαν στην πυρά οι προηγούμενες βιβλιογραφίες (για παράδειγμα, οι πληθωρικοί και ογκώδεις τόμοι της Διεύθυνσης Ιστορίας Στρατού).

▲ Η αμφισβήτηση

Η νέα παρουσίαση (βιβλιογραφία) τα τελευταία χρόνια δείχνει ότι εφόσον αμφισβητήθηκε η παραδοσιακή ερμηνεία δεν μπορεί να υπάρξει μια κυρίαρχη ερμηνεία στην ιστοριογραφία, η οποία και να συνιστά την «επίσημη» ιστορία της επίμαχης δεκαετίας για το Λιτόχωρο. Λιτοχωρίτες, οι οποίοι συγκέντρωσαν ή συγκεντρώνουν αποτελέσματα και στοιχεία για τη δεκαετία του '40, διστάζουν να τα δημοσιεύσουν από το φόβο μήπως – ούτε λίγο ούτε πολύ – κατηγορηθούν για «"εθνικολαϊκή" μυθοποιητική σύνθεση», «σοβαρές ερμηνευτικές αδυναμίες», «νεφελώδη "προοδευτισμό"», «έντονη ιδεολογικοποίηση», «παρωχημένη πολιτική ορθότητα» και άλλα. Η ασκούμενη κριτική και η αμφισβήτηση των ερμηνειών βασίζονται στην επίκληση «της αντικειμενικότητας και της αλήθειας», επειδή η ερμηνεία συνδέεται με τις συνθήκες της ιστοριογραφικής παραγωγής και ο ίδιος ο συγγραφέας (ιστορικός) δεν είναι ουδέτερος παρατηρητής του παρελθόντος – το αντίθετο μάλιστα. Εν ολίγοις, όποιος επιχειρεί στο Λιτόχωρο να προσεγγίσει, επιμεληθεί και ερευνήσει θέματα της κρίσιμης δεκαετίας δεν μπορεί να απεμπολήσει και ξορκίσει τα πολιτικά φορτία και τις κάθε λογής αποκαταστάσεις πολιτικών χώρων, προσώπων και προθέσεων. Εξάλλου η βία, το μίσος και το αίμα που συνόδευσε ή συνδέθηκε

με την εμφύλια σύγκρουση δεν πήγαζε απλώς και μόνο από μια ιδεολογική επιλογή.

▲ Αναστέλλεται η καταγραφή των γεγονότων λόγω του αντίλογου και της κριτικής;

Αξιολογώντας τα έως τώρα αποτελέσματα στα τεκταινόμενα της Λιτοχωρίτικης ιστοριογραφίας, σχετικά με την επίμαχη δεκαετία, - τηρουμένων των αναλογιών - εμφανίζεται η ανάγκη έρευνας που έχει σκοπό την ανάδειξη των στοιχείων που χαρακτήριζαν την εποχή εκείνη και τα οποία την καθιστούν τόσο ενδιαφέρουσα. Αναμφίβολα τα αντίστοιχα νομιμοποιητικά ερμηνευτικά πλαίσια θα γίνουν στη συνέχεια αντικείμενο αμφισβήτησης με βάση τόσο νέες ιδεολογικές και κοινωνικές διαθεσιμότητες όσο και, κυρίως, την υιοθέτηση νέων ερμηνειών. Για το Λιτόχωρο παραμένει ζωντανή σε αρκετούς μια σχετική εγρήγορση για τη συγκέντρωση στοιχείων, αρχείων, μαρτυριών, η επένδυσή τους με το μανδύα της «επίσημης» ιστορίας και η διεκδίκηση της επιστημονικής επισημοποίησης των απόψεων και των ερευνών τους. Η Λιτοχωρίτικη ιστοριογραφία για τη δεκαετία του '40 έχει κάνει πολύ μικρά βήματα, επιλεκτικά και αποσπασματικά, και για να έχει μέλλον θα πρέπει να βγει από την «απομόνωση» της, να (ξανα)γραφτεί δηλαδή, αμφισβητώντας τον αρχικό και κατοπινό κυρίαρχο λόγο και αλλάζοντας - διευρύνοντας τα ερευνητικά παραδείγματα ή πεδία. Φυσικά χωρίς τη χρήση υπνωτικού και ναρκωτικού σε διασκευασμένα γεγονότα. Άλλως τα παιδιά και τα εγγόνια μας θα μαθαίνουν την ιστορία του Λιτοχώρου γραμμένη από κάποια Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών ή κάποιον Κ. Παπαρρηγόπουλο!!

ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΤΟΥ ΛΙΤΟΧΩΡΟΥ ΜΕ ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ

Προσθήκη προσωνυμίας

Το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων απέστειλε έγγραφο προς όλες τις σχολικές μονάδες της χώρας (πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης) προκειμένου να προτείνουν ονόματα (προσωνυμία) για το οικείο σχολείο. Η διαδικασία του συλλόγου διδασκόντων ολοκληρώθηκε μέσα στις προβλεπόμενες προθεσμίες και για τα σχολεία του Λιτοχώρου, με την πλούσια πολιτιστική παράδοση, παρουσιάζουν ενδιαφέρον τα ονόματα που προτάθηκαν και η τελική απόφαση των αρμόδιων επιτροπών.

▲ Η πρόθεση του Υπουργείου Παιδείας

Εδώ και καιρό διατυπώθηκε η πρόθεση του ΥΠΕΠΘ να καθιερώσει την προσθήκη επωνυμίας στη σημερινή αριθμητική κατάταξη των σχολείων της χώρας. Προσωνυμία που θα είναι δηλωτική της ιστορικής και πολιτιστικής παράδοσης του τόπου ή της ευρύτερης περιοχής που βρίσκεται το σχολείο και θα αναφέρεται σε ονόματα ευεργετών, προσωπικοτήτων των γραμμάτων και των τεχνών, της ιστορικής και θρησκευτικής ζωής του τόπου και γενικότερα προσώπων που προσέφεραν α-

ναγνωρισμένες και σημαντικές υπηρεσίες στον τόπο και στο γένος, πρόσωπα που αποτελούν πρότυπα.

▲ Τι ίσχυε μέχρι σήμερα

Πολλά σχολεία, από το παρελθόν ακόμη, είναι γνωστά και αναγνωρίσιμα από την επωνυμία που φέρουν. Τέτοια σχολεία είναι τα ιδιωτικά, που συνήθως ως επωνυμία φέρουν το επίθετο του ιδιοκτήτη τους ή του ιδρυτή τους. Αλλά και άλλα σχολεία, ιδρυματικά, πρότυπα, πειραματικά ή και δημόσια είναι ευρύτερα γνωστά με το όνομα που φέρουν. Γνωστό είναι, επίσης, ότι τα πανεπιστήμια και άλλα ιδρύματα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι αναγνωρίσιμα από την επωνυμία τους.

Από παλιά το πλείστον των δημοσίων σχολείων, δημοτικών, γυμνασίων και λυκείων δηλώνουν την ταυτότητά τους, φέροντας έναν αριθμό, π.χ. 1^ο Δημοτικό, 3^ο Νηπιαγωγείο κ.ο.κ. Ωσάν να επρόκειτο για κελιά φυλακών, όπως εύστοχα παρατήρησε κάποιος.

Η αριθμητική προσωνυμία φανερώνει έλλειψη προτύπων και παράδοσης, αλλά στο Λιτόχωρο δεν υπάρχει τέτοια έλλειψη. Συνεπώς η ονοματοδοσία των σχολείων αποκαθιστά την ιστορική μνήμη και διορθώνει μια ιστορική παράλειψη.

▲ Ο σκοπός που καθιερώνεται η ονομασία

Η προσωνυμία θα συνδυαστεί με πλήθος παιδαγωγικών και διδακτικών δραστηριοτήτων που θα προσδώσουν έναν περισσότερο λειτουργικό ρόλο σε κάθε σχολική μονάδα, αφού θα δώσει τη δυνατότητα στους μαθητές:

- Να έρθουν σε επαφή με ιστορικά και πολιτιστικά στοιχεία της περιοχής τους.
- Να γνωρίσουν τις προσωπικότητες που έζησαν και έδρασαν στο συγκεκριμένο χώρο, καθώς και την προσφορά τους.
- Να αναπτύξουν δράσεις, συλλέγοντας υλικό που αναφέρεται στη συγκεκριμένη προσωπικότητα (γραπτά κείμενα, ιστορικά στοιχεία, εικόνες).
- Να συνεργαστούν με τους συμμαθητές τους παρουσιάζοντας σχέδια εργασίας (Project).
- Να δημιουργήσουν μουσεία τοπικής ιστορίας στα σχολεία τους, όπου θα εκτίθενται συλλογές αντικειμένων.
- Να δημιουργήσουν βιβλιοθήκες για εμπλουτισμό των γνώσεων σχετικά με το προσωνύμιο.
- Να ανταλλάσσουν επισκέψεις μεταξύ σχολείων για γνωριμία των ιστορικών και πολιτιστικών στοιχείων και συλλογών των άλλων σχολείων.
- Να διοργανώσουν στο τέλος της σχολικής χρονιάς εορταστική-πολιτιστική εκδήλωση σε συνεργασία με τους φορείς της τοπικής κοινωνίας, όπου θα ανακοινωθεί επίσημα η προσωνυμία του Σχολείου και θα παρουσιαστούν οι εργασίες των μαθητών.

▲ Ενδεικτικές προτάσεις για το Λιτόχωρο

Το Λιτόχωρο και ο Όλυμπος, ο τόπος της μυθολογίας, των θρύλων και της ιστορίας παρέχει πλήθος τέτοιων ευκαιριών. Θα μπορούσαν να συνταχθούν κατάλογοι με ονόματα της Ελληνικής Μυθολογίας αλλά και διακεκριμένων ανθρώπων για την προσφορά τους στο πνεύμα, τα γράμματα, τις τέχνες, τον αθλητισμό και

γενικότερα στην ιστορική και θρησκευτική παράδοση του Λιτοχώρου.

1. Ο Άγιος Διονύσιος, προστάτης του τόπου μας.

2. Ο Όλυμπος με το Πάνθεον και το Δωδεκάθεο, δηλαδή με όλες τις μυθικές θεότητες που έχουν σχέση με την περιοχή μας, όπως Λητώ, Απόλλων, Ορφέας, Ολυμπιάδες Μούσες, Πιμπλειάδες Μούσες, Ενιπεύς κλπ.

3. Από την περίοδο της τουρκοκρατίας εξέχουσες μορφές της κλεφταρματολικής παράδοσης, που δραστηριοποιήθηκαν στην κοιτίδα του κινήματος τον Όλυμπο και στα κρησφύγετα των ορεινών μυθικών όγκων, π.χ. ο Λιτοχωρίτης Ιάκωβος Κλεάνθης (ή Ολύμπιος) δραστήριο μέλος της Φιλικής Εταιρείας, οι αγωνιστές Ιάκωβος Περικλής Ολύμπιος, Λάπας, Τσακνάκης, αδελφοί Πιτσάβα (Μιχαήλ, Αναγνώστης, Μεθόδιος), κλπ.

4. Οι ήρωες της πρώτης επαναστατικής κυβέρνησης της Μακεδονίας το 1878, όπως ο Ευάγγελος Κοροβάγγος, Ο δάσκαλος και συγγραφέας Ιωάννης Δρακιώτης, ο λυκειάρχης Αθανάσιος Λασπόπουλος, ο καθηγητής ιατρικής Ιωάννης Ολυμπίου.

5. Οι Λιτοχωρίτες ναυτικοί Νικόλαος Βλαχόπουλος και Μιχαήλ Κωφός, που ανατίναξαν το Φετχί Μπουλέ. Οι Θανάσης Μέγας και Γρηγόριος Φούντος, οι οποίοι έπαιξαν σημαντικό ρόλο κατά τον Μακεδονικό Αγώνα.

6. Οι Χρήστος Κάκαλος, Κώστας Ζολώτας οδηγοί και ορειβάτες του Ολύμπου. Ο Νικόλαος Κατράνας πρωτοπόρος του αθλητισμού. Ο ζωγράφος του Ολύμπου Βασίλης Ιθακήσιος και ο δάσκαλος και πρόεδρος της κοινότητας Λιτοχώρου Ευάγγελος Μπιτσιαράης.

7. Ιωάννης και Θεόφραστος Σακελλαρίδης, πρωτόποροι και μεγάλοι μουσουργοί.

8. Ο ανθυπολοχαγός Νικόλαος Μπαλανίκας και ο πρώτος νεκρός της Κατοχής αεροπόρος Περικλής Κουτρομπάς. Από την Εθνική Αντίσταση με πλούσια δράση στην περιοχή μας, όπως ο παπα-Κων/νος Τσιτσιρίκος, ο έφεδρος ανθυπολοχαγός Αλέκος Διαμαντόπουλος, ο Ζαχαρίας Καρακίτσιος (Παύλος) και άλλοι.

9. Από τη χριστιανική θρησκεία μας ο Άγιος Νικόλαος (προστάτης των ναυτικών μας), ο Άγιος Δημήτριος (πολύ παλαιά εκκλησία), οι Άγιοι Θεόδωροι (το φυσικό λιμάνι του Λιτοχώρου).

Τα παραπάνω ονόματα είναι ενδεικτικά από πλήθος άλλων που θα μπορούσαν να προκύψουν από ενδελεχή έρευνα και καταγραφή, που σχετίζονται με την πλούσια ιστορική και πολιτιστική παράδοση του Λιτοχώρου. Δεν αναφέρομαι στο πρόσφατο παρελθόν για λόγους σκοπιμότητας.

Η παραπάνω παρουσίαση αποτελεί μια εντελώς σχηματική πρόταση για έρευνα και προβληματισμό και σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να εξαντλήσει την ούτως ή άλλως πλούσια επί του θέματος βιβλιογραφία.

Η επίσημη καταγραφή της πρόσφατης και παλαιάς ιστορίας του Λιτοχώρου καθυστερεί αδικαιολόγητα και γι' αυτό οποιαδήποτε αναφορά σε σημαντικά πρόσωπα είναι αποσπασματική και όχι ολοκληρωμένη.

ΥΠΑΡΧΩ...ΣΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟ

από το Σύλλογο Φίλων Στέλιου Καζαντζίδα

Στέλιος Καζαντζίδης. Ιστορικό πρόσωπο, η φωνή της Ελλάδας, Ελληνικό φαινόμενο, η μεγαλύτερη και μοναδική φωνή που γνώρισε η Ελλάδα και όχι μόνο. Ο λαϊκός καλλιτέχνης που τα τραγούδια του είναι παρακαταθήκη για τη νέα γενιά. Μια αθάνατη φωνή, ένας καλλιτέχνης ταπεινός και σεμνός, ποτέ δε ζούσε για το χρήμα, τη δόξα και την πολυτέλεια.

Ακόμα και μετά το θάνατό του σήμερα πωλούνται οι δίσκοι του σαν καραμέλες. Δεκάδες είναι οι πολιτιστικοί σύλλογοι που ιδρύθηκαν και συνεχώς ιδρύονται σε όλες τις πόλεις της Ελλάδας και φέρουν το όνομά του.

Το Λιτόχωρο της μετανάστευσης, της ξενιτιάς, των ναυτικών αλλά και το Λιτόχωρο της μουσικής, των χορωδιών, της καντάδας δεν μπορούσε να μείνει ανεπηρέαστο από τις παρατηρούμενες ανά την Ελλάδα πολιτιστικές εξελίξεις. Έτσι με την υπ' αριθμόν 35/16-1-2009 απόφαση του Πρωτοδικείου Κατερίνης, που καταχωρήθηκε στο βιβλίο αναγνωρισμένων σωματείων με α/α 7, ιδρύθηκε σωματείο με την επωνυμία «ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΦΙΛΩΝ ΣΤΕΛΙΟΥ ΚΑΖΑΝΤΖΙΔΗ», με έδρα το Λιτόχωρο.

Το καταστατικό αποτελείται από 23 άρθρα και καλύπτει τους σκοπούς, τις δραστηριότητες, τα μέλη και τις υποχρεώσεις αυτών, τα όργανα, τη γενική συνέλευση, το διοικητικό συμβούλιο, τις αρχαιρεσίες, τους πόρους, τα βιβλία κλπ.

Σκοπός του Συλλόγου είναι πλέον των άλλων η συλλογή, διάσωση και διάδοση των τραγουδιών του Στέλιου Καζαντζίδα, η δημιουργία μουσικής βιβλιοθήκης του λαϊκού τραγουδιού, η διοργάνωση συναυλιών, η διάδοση της γνήσιας λαϊκής Ελληνικής μουσικής, η συνεργασία με αντίστοιχους συλλόγους και φορείς για την από κοινού διοργάνωση εκδηλώσεων για το λαϊκό τραγούδι κλπ.

Οι σκοποί του Συλλόγου είναι κοινωνικοί και πολιτιστικοί. Αναντίρρητα η Ελλάδα και συνεπώς το Λιτόχωρο περνάει δύσκολη οικονομικοκοινωνική κρίση και ζει επιτηδευμένες αλλοιώσεις των αξιών που άλλοτε χαρακτήριζαν τη διαφορετικότητά μας ως λαό και κοινωνία. Χρέος των παλαιότερων γενεών είναι να μεταφέρουν την πολιτιστική μας κληρονομιά αναλλοίωτη στους νέους που τόσο ανάγκη έχουν την ύπαρξη αξιών.

Ο σκοπός του Συλλόγου «Φίλων Στέλιου Καζαντζίδα» στο Λιτόχωρο είναι να γνωρίσουν οι νέες γενιές έναν λαϊκό τραγουδιστή-φαινόμενο, που αντίστοιχό του δε βρίσκουμε στην Ελλάδα, χωρίς marketing και τους image makers των σταρ της σύγχρονης βιομηχανίας τραγουδιού. Ο Καζαντζίδης είναι ένα λαϊκός τραγουδιστής με την πλήρη του όρου έννοια. Ο Λαϊκός Τραγουδιστής! Ένας τραγουδιστής βγαλμένος από τα σπλάχνα του λαού, που τραγουδάει για το λαό, στη γλώσσα του λαού και τον εκφράζει σε απόλυτο βαθμό,

χωρίς ποτέ να τον προδώσει. Αυτό εξάλλου πιστεύουν και υπόσχονται οι φίλοι του στο Λιτόχωρο.

Έτσι απλά και αγνά δημιουργήθηκε ένας χώρος-στέκι για όλους αυτούς που αγάπησαν και αγαπούν ό,τι εκφράζουν τα τραγούδια του Στέλιου, όπου μπορούν να συζητήσουν και να σιγοτραγουδήσουν. Είναι ευτύχημα η δυνατότητα να υπάρχει ένα στέκι συγκέντρωσης αποκλειστικά για τα μέλη του Συλλόγου, όπου να μπορούν να συνευρεθούν με άλλους, να ανταλλάξουν απόψεις, να δημιουργήσουν φιλίες, να διδαχτούν από τα βιώματα και τις απόψεις ζωής του μεγάλου λαϊκού βάρδου, του Στέλιου Καζαντζίδα.

Σε πολύ γρήγορο χρονικό διάστημα από την ίδρυσή του ο Σύλλογος διοργάνωσε λαϊκές βραδιές στα κέντρα ΔΙΑΣ, ΔΑΜΑΣΚΗΝΙΑ, ΠΑΖΑΡΙ, έκοψε την πρώτη Πρωτοχρονιάτικη πίτα του, πραγματοποίησε Γενική Συνέλευση και εκλογή Διοικητικού Συμβουλίου, επισκέφθηκε και ψυχαγώγησε το ίδρυμα ΞΕΝΩΝΑΣ ΠΑΝΑΓΙΑ και ως κορυφαίο γεγονός, τον Αύγουστο 2009, διοργάνωσε μεγάλη ανοικτή συναυλία με τραγούδια του Στέλιου στο Πάρκο του Λιτοχώρου. Η ονομασία μιας οδού του Λιτοχώρου με το όνομα του Στέλιου και η καθιέρωση ετήσιας εορτής προς τιμήν του μεγάλου αυτού καλλιτέχνη είναι εκ των ων ουκ άνευ.

Ένας χείμαρρος συναισθημάτων και ανεξάντλητης αγάπης. Σιγοτραγουδώντας το «Γυάλινο Κόσμο» θέλουμε να ενώσουμε τις φωνές μας και να εξυμνήσουμε όλοι μαζί την Ελλάδα, το Λιτόχωρο, την τέχνη, την κουλτούρα μας... Η φωνή του Στέλιου Καζαντζίδα κουβαλάει τον πόνο και το παράπονο από τα βάθη του DNA μας. Μας κάνει να ξεχειλίσουμε σε νότες που

καίνε τις ψυχές. Ο μετανάστης, ο ναυτικός, ο ξενιτεμένος, ο κυνηγημένος, ο αδικημένος, ο προδομένος, ο πληγωμένος. Με τον αναστεναγμό ανάμεσα στα σφιγμένα χείλη. Με αυτό το παράπονο και τον πόνο γεννήθηκε ο Καζαντζίδης, με αυτό έζησε και τραγούδησε, με αυτό έφυγε και έχουν μείνει χρυσή παρακαταθήκη οι δίσκοι και τα τραγούδια του.

Ο Πρόεδρος του Συλλόγου Μπαντιάς Αστέριος ενθουσιασμένος από την ανταπόκριση του κόσμου δήλωσε: «Σκοπός του Συλλόγου είναι να διασωθούν τα τραγούδια του Στέλιου Καζαντζίδη και να διαδοθούν στις καινούριες γενιές. Προσπαθούμε με το κοινωνικό έργο και διάφορες εκδηλώσεις που πραγματοποιούμε να κρατήσουμε ζωντανή τη μνήμη του μεγάλου λαϊκού τραγουδιστή. Θέλουμε ο Στέλιος να μπει σε κάθε Λιτοχωρίτικο σπίτι, για να μάθει όλος ο κόσμος για τις αξίες και τη ζωή του. Ήταν μια θεσπέσια φωνή, αλλά προπαντός ένας υπέροχος άνθρωπος με αναζητήσεις για τα προβλήματα του κόσμου και της νεολαίας. Ήταν κάτι διαφορετικό ο Καζαντζίδης».

Λαϊκό τραγούδι είναι αυτό που γράφτηκε από το λαό για το λαό και αγαπήθηκε και αγαπιέται από το λαό. Οι φίλοι και τα μέλη του Συλλόγου των «Φίλων Στέλιου Καζαντζίδη» στο Λιτόχωρο, δηλαδή οι άνθρωποι του λαού, ξέρουν να τραγουδούν τα τραγούδια του Στέλιου, να τα νιώθουν στην ψυχή τους, στο πετσί τους και σε όλη την ύπαρξή τους. Τους νοιάζει το συναίσθημα που νοιώθουν ακούγοντας Στέλιο και τραγουδώντας Στέλιο.

Ο Στέλιος Καζαντζίδης μέχρι το τέλος τραγουδούσε για το λαό, δεν τραγούδησε σε «Μέγαρα» και σε πα-

λάτια. Εξάλλου έτσι έζησε, σαν το λαό, χωρίς παλάτια, αλλά με την αγάπη του λαού. Για τα μέλη του Συλλόγου στο Λιτόχωρο και τους φίλους του αξέχαστου λαϊκού βάρδου υπάρχει ο πραγματικός Καζαντζίδης του λαού, γι' αυτό αγαπούνε τα τραγούδια του και τον αντιμετωπίζουν με σεβασμό.

Οι αγαπητοί φίλοι και τα μέλη πιστεύουν ότι ήταν κάτι που έλειπε από το Λιτόχωρο και θα προσπαθήσουν να παρουσιάσουν κοινωνικό και μουσικό έργο, ώστε να καταξιωθούν έτσι σταδιακά στη συνείδηση της τοπικής κοινωνίας του Λιτοχώρου. Θέλουν να είναι αρωγοί, στα μέτρα των οικονομικών τους δυνατοτήτων, σε δραστηριότητες που θα κάνουν πράξη τα πιστεύω του Στέλιου Καζαντζίδη.

Ως διακριτικός τίτλος του Συλλόγου προτείνεται το τραγούδι-σταθμός του: "ΥΠΑΡΧΩ", ως σημείο αναφοράς στις χαρές και στις λύπες μας.

Ο ΘΕΟΣ ΑΠΟΛΛΩΝ, Ο ΑΠΟΛΛΩΝ ΚΑΙ ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟ

Η ελληνική ονομασία «ΑΠΟΛΛΩΝ» που δόθηκε τον Ιανουάριο του 1928 στον νεοσύστατο τότε Μουσικογυμναστικό Σύλλογο του Λιτοχώρου, φανερώνει το πνεύμα και το κλίμα της αρχαιολατρίας, το οποίο χαρακτήριζε την εποχή εκείνη τον ελεύθερο πλέον – από τουρκική κυριαρχία – Ελληνισμό της Μακεδονίας. Για το Λιτόχωρο όμως η επιλογή του ονόματος ήταν μελετημένη, έξυπνη και πολύ πετυχημένη.

Το σημερινό Λιτόχωρο είναι κτισμένο στη θέση της αρχαίας Πίμπλειας, δηλαδή κοντά στην έξοδο του Ενιπέα – φαραγγιού του Ολύμπου – και στη δεξιά όχθη αυτού. Η γραφή Λητόχωρον (χώρος της Λητούς) προβλημάτισε του ειδικούς, μολονότι υπήρχε πόλη Λητή στη Μακεδονία, από την οποία καταγόταν ο διάσημος στρατηγός του Μεγάλου Αλεξάνδρου Νέαρχος ο Ληταίος: η πόλη ονομαζόταν Λητή από το ιερό της Λητούς. Πάντως κατά την ίδρυση του Λιτοχώρου, την πρώτη περίοδο της τουρκοκρατίας, ούτε η Λητώ λατρευόταν ούτε η λέξη λιτός – λιτή χρησιμοποιούνταν.

Κατά τη μυθολογία ο θεός Απόλλων του Ολύμπου ήταν γιος της Λητούς και του Διός. Είναι ο κιθαρωδός θεός, προστάτης της μουσικής, της ποίησης, των τεχνών

και παντός ιδεώδους. Συνήθως εικονίζεται να παίζει τη λύρα του και να βόσκει τα βόδια στους λειμώνες της Πιερίας. Σύμφωνα με τον Ομηρικό ύμνο στον Απόλλωνα, όταν κατέβηκε από τον Όλυμπο πέρασε πλησίον του αμμώδους Λέκτου (της παραλίας του Λιτοχώρου)· όταν άφησε τον Όλυμπο κατέβαινε μέσα από το φαράγγι του Ενιπέα στην Πιερία και μετά περνούσε στην υπόλοιπη Ελλάδα. Περισσότερο από όλους τους μυθικούς θεούς ο Απόλλων ήταν συνδεδεμένος με τις Πιερίδες ή Ολυμπιάδες Μούσες. Κατέστη εκ πατρός αδελφός των Μουσών και συνδέεται με την Πιερία.

Η γραφή Λητόχωρο και η μυθολογική έννοια της πατρίδας της θεάς Λητούς δε διατηρήθηκε τελικά στο όνομα της κωμόπολής μας, παρά την ισχυρή πεποίθηση, τους αρχαίους θρύλους και τις παραδόσεις των κατοίκων. Διάλεξαν όμως για συμβολική ονομασία σε ένα σύλλογο του Λιτοχώρου το θεό Απόλλωνα, το γιο της Λητούς, ώστε ο μύθος διατηρήθηκε ζωηρός και ο θρύλος των δυο θεών πλανάται μέχρι τις μέρες μας.

Τη μυθολογία λοιπόν εκμεταλλεύτηκαν και χρησιμοποίησαν οι Λιτοχωρίτες πρόγονοί μας το 1928 και μας άφησαν παρακαταθήκη τον ιστορικό Μουσικογυμναστικό και Ποδοσφαιρικό Σύλλογο Λιτοχώρου ο «ΑΠΟΛΛΩΝ».

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΑ ΣΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΛΙΤΟΧΩΡΟΥ

Μουσικογυμναστικός και Ποδοσφαιρικός σύλλογος ΑΠΟΛΛΩΝ Λιτοχώρου. 1928 – 2008. 80 χρόνια Ιστορία. Πολύ σωστά έχει καταγραφεί και επισημανθεί από τους αρμόδιους ότι οι «μικροί» σύλλογοι είναι ουσιαστικά μεγάλοι, εφόσον πρόκειται για αθλητικά σωματεία που η προσφορά τους στην κοινωνία δε μετριέται ούτε με το χρήμα ούτε με τις εισπράξεις των αγώνων τους ούτε και με μια ισχύ (και φήμη) που δεν είναι αυτοφυής και αυτοδύναμη αλλά εισαγόμενη.

Έτσι κάθε φορά που εκδίδεται, εμφανίζεται και προσφέρεται στο κοινό ένα βιβλίο που αφορά αθλητικό σύλλογο, ο οποίος δεν ανήκει στους καθ' οιονδήποτε τρόπο «μεγάλους», η ικανοποίηση είναι αυτονόητη. Γιατί σκοπός του είναι η γνώση και η εκτίμηση της διαχρονικής διαδρομής.

Ογδόντα χρόνια παρουσίας, αγώνων, ιδρώτα και επιτευγμάτων. Ήταν το έτος 1928 όταν το Λιτόχωρο υποδέχθηκε στη ζωή του ένα σύλλογο που, με την αθλητική και πολιτιστική παρουσία του, γαλούχησε και γύμνασε χιλιάδες ανθρώπων στις αξίες του και τα ιδανικά του.

Ευ αγωνίζεσθαι. Σεβασμός στην ιστορία και την παράδοση. Στόχος το καλύτερο, το ποιοτικότερο, το

ήθος. Στόχος η ευγενής άμιλλα και ο υγιής ανταγωνισμός. Πολιτισμός και κορυφή ο στόχος. Το Λιτόχωρο και οι Λιτοχωρίτες συμπορεύτηκαν μαζί στο παρελθόν με τον ΑΠΟΛΛΩΝΑ και βαδίζουν προς το μέλλον.

Η αναγνώριση και η καταξίωση στον αθλητικό χώρο της Ελλάδας και η προβολή και ανάδειξη του Λιτοχώρου οφείλονται στην επιμονή, στην μακροχρόνια προσπάθεια και στις αξίες που προέβαλε και υπερασπίστηκε, εδώ και ογδόντα χρόνια, ο ΑΠΟΛΛΩΝ. Οι άνθρωποί του – παράγοντες και αθλητές – ο κόσμος του, αλλά και οι χώροι που σχετίζονται με αυτόν, πέρα από αθλητισμό, παράγουν και πολιτισμό. Πολιτισμό σε όλες του τις μορφές. Αθλητισμό, τέχνη στο παρελθόν, κοινωνική αλληλεγγύη, υπευθυνότητα και εκπαίδευση. Η προσφορά του ΑΠΟΛΛΩΝΑ δεν περικλείεται μόνο στις τέσσερις γραμμές ενός γηπέδου.

Για τον ΑΠΟΛΛΩΝΑ Λιτοχώρου μαθαίνουμε ότι αυτό το σωματείο αναδύθηκε μέσα από τα σπλάχνα της τοπικής κοινωνίας και ότι η ακριβής προσφορά του δεν πρέπει να εκτιμηθεί στη συγκομιδή ηχηρών αγωνιστικών διακρίσεων – που κι αυτές δεν λείπουν – αλλά στο μέτρο της ανάπτυξης και εξέλιξης της κοινωνίας του Λιτοχώρου μέσα από την άθληση.

Είναι καθ' όλα αξιοσύστατη και αξιέπαινη η έκδοση από τη σειρά Μελέτες και Έρευνες του Δήμου Λιτοχώρου της Ιστορίας του ΜΓΠΣ ΑΠΟΛΛΩΝΑ (1928-2008). Η σειρά του Δήμου Λιτοχώρου αριθμεί ήδη δέκα τέσσερις (14) εκδόσεις και αξιοσύστατο στοιχείο είναι ότι έχει επιτευχθεί ισορροπία θεματολογική σε μια διαδρομή από πολύ παλαιά μέχρι τις μέρες μας. Οι εκδόσεις του Δήμου Λιτοχώρου με το νέο βιβλίο του

ΑΠΟΛΛΩΝΑ προσέγγισαν το συγκεκριμένο χώρο της σωματειακής δραστηριότητας. Δεν είναι υπερβολή να πούμε ότι με τέτοιες εκδόσεις το Λιτόχωρο αποκτά την επιβαλλόμενη εμβέλεια, μέσα από την αυθεντική και πλήρη έννοια της ιστορικής έρευνας και αποτίμησης.

Η αθλητική παρουσίαση και καταγραφή στην ιστορική διαχρονικότητά της αναδεικνύει όλη την αξία της σύζευξης της άθλησης με την κοινωνία. Ειδικά για το Λιτόχωρο είναι ένα επίτευγμα του πολιτιστικού γίγνεσθαι.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΜΕ ΤΟΥΣ ΛΙΤΟΧΩΡΙΤΕΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ

(Οι δυο επιστολές – γράμματα – που αναδημοσιεύονται είναι από αλληλογραφία με μετανάστες του Λιτοχώρου στην Αμερική, των ετών 1900 και 1908. Η πρώτη, του 1900, είναι γραμμένη από νεαρό άτομο με γραμματικές γνώσεις, παρατηρητικό και με εκφραστική ικανότητα στην αφήγηση. Στέλνεται από την Νέα Υόρκη με αποδέκτες συγχωριανούς του στο Λιτόχωρο, έχει γραφτεί μόλις ο συντάκτης του έφθασε στην Αμερική, στο επιστολόχαρτο υπάρχει η έντυπη προμετωπίδα του πολεμικού πλοίου Olympia και περιέχει μια διήγηση του εικοσιτετραήμερου ταξιδιού του. Η δεύτερη επιστολή, του 1908, είναι γραμμένη σε γλώσσα καθαρεύουσα από άτομο μορφωμένο, στέλνεται από αδελφό σε αδελφό, από το Λιτόχωρο στο Elgin του Oregon. Ο συντάκτης ικανοποιεί την ανάγκη του μετανάστη για πληροφορίες από το πατρικό τους σπίτι και δίνει ενδιαφέροντα στοιχεία για συνήθειες, το θάνατο, τις αρρώστιες, για την κοινωνική και οικονομική ζωή του Λιτοχώρου και της Θεσσαλονίκης κλπ.

Τις επιστολές εντόπισε και παρουσίασε για πρώτη φορά στο περιοδικό «ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΖΩΗ», το 1990, ο διακεκριμένος δικηγόρος Πάνος Κόκκας.)

▲ Πρώτη επιστολή

Νέα Υόρκη 1/14 Ιουνίου 1900.

Αξιάγαστοι φίλοι, Αστέριε Α. Μπόντη και λοιποί συμπατριώται, χαίρετε.

Μετά τον χαιρετισμό σας γλυκοασπάζομαι φιλικώς. Χρέος μου είναι, φίλοι μου, καθώς απεβιβάσθην εκ του ατμοπλοίου να σας αναγγείλω την άφιξίν μου.

Λοιπόν, από την Θεσσαλονίκην εφύγαμεν το Σάββατον πρωί. Την Κυριακήν εις Σάμο, επιβάται ολίγοι πρώτης θέσεως. Την Κυριακήν το μεσονύκτιον εις Σύρον. Την Τρίτην το πρωί εις Πάτρας, όπου εβγήκα έξω. Και το Σάββατο εσπέρας εις Μασσαλίαν. Εκάθησα τρεις ημέρας, την Τρίτην εφύγαμεν. Την Τετάρτην εις Παρισίους, αφού προηγουμένως διήλθομεν πολλούς σταθμούς, Αβινιόν, Λυών και άλλους πολλούς. Εις τους Παρισίους εκαθήσαμε οκτώ ώρας.

Τι να σας πρωτοδιηγηθώ. Ηλεκτρικά τραμβάγια με δύο πατώματα, γέφυρες επί του Σηκουάνα ποταμού κλειδωτές, τηλεφωνα όπως είναι αι τρίχες της κεφαλής, σιδηρόδρομοι από δέκα πλευρές της πόλεως, έκθετα πράγματα. Καταστήματα σαν της Μαλαθριάς. Σπίτια με οκτώ-εννέα πατώματα, με πεντακόσια παράθυρα. Τον πύργο του Άιφελ, σαν του Κουνουμουγιάννη.

Δρόμους σαν τους ιδικούς μας, με ξύλινους στύλους για να μη κροτούν, ρυτινισμένους. Τέλος πάντων, δεντροφυτίες όσον να φανταχθείς. Καπέλα ογδόντα πέντε πιθαμές. Αποπάτους σαν να είναι του Νιόνιου το καφενείον.

Οι Γάλλοι, όμως, είναι φιλόπονοι και την γην την έχουν κάλλιστα καλλιεργημένην. Βιομηχανίαν πολλήν.

Ηλεκτρικό την νύκτα – είναι όπως ημέρα. Και κατόπιν, την Πέμπτην, εις Βουλώνην, βιομηχανική πόλις ομιχλώδης και σκοτεινή, με λιμένα ασφαλή και ναύσταθμον, η πόλις των λινών.

Εις Βουλώνην επιθεώρησιν μας έκανεν ο ιατρός εις τους οφθαλμούς. Κατόπιν μας επήρεν το ατμόπλοιο και μας επήγε εις άλλο μεγαλύτερον και διήλθομεν τον ωκεανόν εις δώδεκα ημέρας. Κατά τύχην μου να είναι και τα δύο βαπόρια, και του Μεσατζερή και του ωκεανού, οκνηρότατα.

Εις τον ωκεανόν έβλεπεσ αρρωστημένους ανθρώπους, γκάχα γκούχα, μη χειρότερα. Νερό διόλου δεν ήθελα να πίνω. Ψωμί μας έδιναν πενήντα δράμια το πρωί και μία ρέγγα ή τυρί σκουλαμεντχιάρικα.

Το μεσημέρι σούπα χλιούμπα και ένα κομμάτι κρέας και τέσσαρες πατάτες. Ψωμί όχι το μεσημέρι. Και το βράδυ, σαν τα πρωινά. Καφέν καθολοκληρίαν χλιούμπα, νερά πλύματα. Υπέφερα πολύ από την πείνα. Αυτό ήτο γυφτομπάμπορον.

Ήμεθα οκτακόσιοι πενήντα. Εις το πέλαγος μας επιθεώρησεν ο γιατρός και μας εβατσίνωσεν όλους. Και υπέφερα πολύ δύο ημέρας από την βατσίνα.

Τέλος, έκανεν επιθεώρησιν άλλην ο γιατρός εις Νέαν Υόρκην μέσα εις το πλοίο. Και έξω άλλοι δύο, όπου έβγαλαν το ένα τέταρτον για γύρισμα οπίσω. Και πολλά άλλα βάσανα υπέφερα από τους ιατρούς, όχι όμως και πολλές παρατηρήσεις εις εμένα.

Τα της Νέας Υόρκης άλλην φοράν σας τα γράφω, διότι δεν πιστεύω να τα χωρεί το χαρτί και σεις αγαπάτε την συντομίαν. Σχιάνα και κακό όσα εις τα α-

τιμόπλοια. Παραλυσίες εις την Γαλλίαν πολλές και ακολασίες.

Ασπασμούς, καθώς και από τον Ζαχαρίαν, εις τους φίλους μας Γ.Α. Ναούμην, Γ.Κ. Πιτσιάβαν, Δ. Μόχλαν, Ν. Ζαχουδάνην, Α. Μόσχουβαν, Γ. Γκουντέλιαν και όλους τους φίλους μας, Ε. Χρέτζιαν, Νίκαν και τον Δ. Κουλιάνον, Δ. Βάρκαν, Σ. Μοσχοβόπουλον, Καζαντζήν. Και τον Αναστάσιον Λεμόναν να τον ειπής ότι λησμόνησα να περάσω να τον αφήσω υγείαν. Και εις τον Τσίντσιφαν, θυμήθηκα, Ι. Μπαρμπα-Κώσταν Ελευθέριον και όλους όσοι ερωτούν δι' ημάς, διότι δεν ημπορώ ονομαστί να τους ειπώ επειδή δεν χωρεί η κόλλα.

Ο ειλικρινής φίλος σας
Γ. Κουνουλόπουλος

▲ Δεύτερη επιστολή

Εν Λιτοχώρω, τη 17/27 7/βρίου 1908.

Αδελφέ μου Αστέριε, χαίρε.

Εις Ελιτζε Ορεγκον Αμερικής.

Την παρελθούσαν εβδομάδα ελάβομεν την από 10/23 Αυγούστου επιστολήν σου και εχάρημεν δια την υγείαν σου. Εν τη επιστολή ταύτη μας έγγραφες δια την μητέρα η οποία ήτο ασθενής, να την διατηρήσωμεν καλώς όπως και την διετηρήσαμεν με το παραπάνω, αλλ' είχεν εξαντληθή ολίγον κατ' ολίγον και έφθασεν εις βαθμόν αδυναμίας τοιούτον, όπου με όλας τας προσπαθείας όπου κατεβάλαμεν δεν ηδυνήθη να αναλάβη.

Μας εξήτησε και την διάβασε και ο Δεσπότης συγχωρητικήν ευχήν οπότεν εννόησε πλέον μόνη της ότι επλησίαζεν η ώρα του θανάτου της. Και εκτελέσθησαν όλα τα χρέη. Την επαύριο το εσπέρας, την 22^α Ιουλίου, παρέδωσε το πνεύμα εις τον Κύριον. Την νύκτα την εξενυκτήσαμεν εις το ανώγειον και την 23^{ην} του μηνός την εθάψαμεν. Την ημέραν εκείνην είχε γράμμα ο Τάσιος προς σε και τον είπε ο πατέρας δια να σας γράφει και περί του θανάτου της μητρός μας.

Την ιδίαν δε εβδομάδα την εκάναμε και τα ψυχικά της όλα, τρεις, εννέα και σαράντα, διότι έτσι ηθέλησεν ο πατήρ μας να γίνουν όλα μαζί. Αιωνία της η μνήμη και ο Θεός να αναπαύση την ψυχή της και να ζήσωμεν οι επίλοιποι. Τοιουτοτρόπως ηγάπησεν ο Κύριος, έως αυτού να ζήση και να τύχης εις Αμερικήν και συ να μη την ιδής καθώς και η αδελφή μας Ελένη, ήτο λεχώννα και δεν την είδεν εις τον θάνατον.

Ο πατέρας μας και αυτός κατεβλήθη πολύ από μίαν δυσεντερικήν διάρροϊαν την οποίαν έχει από καιρόν και απαιτεί μεγίστην δίαιτα από εναντία φαγητά. Και επειδή αυτός δεν ήτο μαθημένος να φυλάγηται ρίζωσε και δεν ημπορεί να την εξολοθρεύσει εντελώς.

Και αυτή η διάρροϊα θα τον καταβάλη ακόμα διότι έγινε σχεδόν αθεράπευτος. Και όσον και αν διατηρηθή, τώρα είναι αδύνατον εντελώς να αναλάβη και δυναμώση. Τώρα πλέον δεν βγαίνει έξω, ούτε εις την εκκλησίαν πηγαίνει, έχει έως δύο εβδομάδας.

Και τα εναντία όπου βλάπτουν, κρεββαταργιά κλπ. ζηλεύει και δεν κάμνει τακτικήν δίαιταν και γκριζιάλα τον ξεύρωμεν και κατά το λέγειν των ιατρών έπρεπε

να κάμη εξ αρχής δίαιταν, οπότεν ήτο δυνατόν να την θεραπεύση.

Τώρα όμως όση δίαιταν αν κάμη η θεραπεία θα είναι προσωρινή και με την παραμικράν κατάχρησιν τον πειράζει. Και όσον και αν ζήση ακόμη, πάλι από αυτήν την διάρροϊαν θα καταπέση. Όστε η ζωή του θα είναι ολίγη, αμφιβάλλομεν αν θα βγάλη όλον τον χειμώνα.

Σήμερον ελάβομεν και το άλλο γράμμα σου, εν τω οποίω βλέπομεν ότι έμαθες δια τον θάνατον της μητρός μας. Λύπη μεγάλη είναι βεβαίως εις όλους μας, αλλ' ας ζήσωμεν και ημείς τόσον από έζησεν η μητέρα μας, η οποία δια τον εαυτόν της ησύχασεν πλέον από τα βάσανα του προσωρινού τούτου κόσμου.

Δύο ημέρας πριν του θανάτου της μητρός μας απέθανεν και η Χριστίνα Ζήσινα, ολάγερη εξ αποπληξίας, ο δε Χρήστος μόλις οκτώ ημέρας την είδεν όπως ήλθεν εξ Αμερικής. Χθες απέθανεν και ο Γεώργιος Δ. Καλαμπάκας.

Είχε χρονίαν νόσον. Προχθές απέθανεν και ο Ευάγγελος Σισκόπουλος, καθώς και ο Κώτσιος, το παιδί της Πηνέλους του Κακάλη Μόχλα, απέθανεν.

Αμερικανοί αυτάς τας ημέρας ήλθον κάμποσοι, οι οποίοι φαίνονται ζεστοί. Αι εργασίαι εδώ είναι αι μαθημέναι, και κάτι χειρότερα. Ο Στέργιος Γκέκας άνοιξε μαγαζί εις τον Θανάσην Δάβανον. Ο Γιάννης Κ. Μπόντης, το πράγμα ολίγον. Όσα και αν βγάλη είναι αδύνατον να ικανοποιήση τα έξοδά του και πέφτη σότον. Αυτού δε γνωρίζω, θα ανοίξουν οι δουλειές ή όχι.

Εάν ιδής ότι δεν θα ανοίξουν οι δουλειές εκεί, από το να χάνεσαι αυτού και να παντεχένεις καλύτερα θα κάμνης να έλθης εδώ εις το σπίτι σου. Θα ειπής, εδώ τι

θα φτιάσης. Μήπως αυτού τι φτιάνεις. Εκτός εάν είσαι βέβαιος ότι θα ανοίξουν οι δουλειές. Σκέψου το καλύτερον ποίον είναι.

Κατά το παρόν τα εμπόρια και όλαι αι εργασίαι εις όλον εδώ το Κράτος είναι ναρκωμένα. Μόνον τα καφενεία και εστιατόρια εργάζονται καλά εις Θεσσαλονίκην, ένεκα της μεταπολιτεύσεως. Ελπίζουν όμως ότι όταν η Βουλή συναχθή και ψηφίση νέα νομοσχέδια και ελαφρυνθούν οι φόροι της γεωργίας και προοδεύση η βιομηχανία, τότε θα ανοίξουν καινούργιες δουλειές.

Οι εργάται όλων των εταιριών και εργοστασίων και καταστημάτων εν Θεσσαλονίκη μετά το Σύνταγμα – έκαμαν πολλάς απεργίας και προϋβιβάσθησαν και άλλαι. Τώρα ακόμη απεργούν και όλοι επιφορτίζονται εις το πράγμα.

Μάθε και δια την Τράπεζαν του Μουράτογλου, από είχαμε τας ομολογίας, εφαλήρησεν. Και όλα τα χρήματα, από είχαμεν δομένα, χάνονται. Έπαιξαν παιγνίδι φοβερόν εις βάρος του απλοϊκού λαού, του κερδίζοντος τον άρτον με αίμα. Την ερχομένην εβδομάδα θα βάλωμεν τρύγον. Ο παππούς δεν ημπορεί να κατέβη, αλλά θα βάλωμεν κανένα, γίνεται ευκολία.

Προχθές έλαβεν και ο Αποστόλης το γράμμα σου και εχάρη. Μάθε ότι τα σχολεία ήνοιξαν και εκάναμεν και άλλην τάξιν, Α' γυμνασίου, ώστε θα πηγαίνει και φέτος ο Αποστόλης εις το Σχολείον. Διδάσκαλοι θα είναι οι ίδιοι οι περυσινοί, πέντε και ένας ακόμη άλλος. Θα γίνουν όλοι εξ και δύο κυρίαί.

Χαιρετίσματα πολλά από τον πατέρα μας, από την σύζυγόν σου Ελένην, από την Μαρίκαν, από την σύζυγόν μου Τσιβώ, από τον Αποστόλην, από τον Λιό-

λιαν, φέτος είναι εις την τετάρτην τάξιν, από την Μαρίαν, η οποία πέρυσι ήτο ασθενής όλον το χειμώνα και τον περισσότερον καιρόν δεν επήγγαινε σχολείον, ίσως φέτος να σταθή γερή να μάθη τίποτε, από τον Δημητράκη και από τον Ηρακλή.

Επίσης από το Γιάννη Ζαχουδάνη, τώρα ήρθεν από Κατερίνην, από την αδελφήν μας Λέγκου με όλα τα μικρά της, απέκτησε θυγατέρα Κουρτέσαν. Επίσης και από τον Ιωάννην Κ. Μπόντην, Ευάγγελον Γρούναν.

Ταύτα και σας ασπάζομαι.
Ο αδελφός σου
Ιωάννης Α. Μπόντης

ΟΡΕΙΒΑΣΙΑ ΣΤΟΝ ΟΛΥΜΠΟ

**Η ανάβασις εις τας τρεις κορυφάς
Χιόνια και κρύα νερά
Εις τα δώματα των θεών – Το χιονόλουτρο
Στο Μοναστήρι του Αγίου Διονυσίου**

(Το άρθρο που ακολουθεί δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά στην εφημερίδα ΦΩΣ της Θεσσαλονίκης, στις 10-8-1928. Συντάκτης του είναι ο Γεώργιος Μόδης (1888-1975), Μακεδονομάχος, συγγραφέας και πολιτικός. Την 3-8-1928 πραγματοποιήθηκε στον Όλυμπο η πρώτη οργανωμένη ανάβαση συλλόγων και ανεξάρτητων (σύνολο 21 άτομα) στον Μύτικα (από το Λούκι) και στο Στεφάνι.)

Όλυμπος – Ιερουσαλήμ – Μέκκα! Όλυμπε με τες εξήντα δυό βρυσούλες σου και χίλιες σου σπηλιές, πόσους δεν κάνεις να σε λαχταρούν αλλά και πόσους άλλους να σε καταριώνται.

Όταν αντίκρυσα τον Όλυμπο από το Λιτόχωρο το πρωί της Πέμπτης είπα: Αστείο! Θ' ανέβω αμέσως. Τίποτα δεν είνε. Οι κορυφές του ψηλά μούμοιαζαν μικρά πετράδια που μ' ένα πήδημα θα τας περνούσα. Η λαχτάρα κατόπιν να προσκυνήσω εμπρός στον θείο θρόνο

του Δία μου αναπτέρωνε κάθε μου πεποίθησι εις την νίκην. Ο πόθος που θα φανή κι' αυτός μαλακός, καλός στους ταπεινούς του προσκυνητάδες μούδινε την εντύπωση ότι τα ξενιά του θάναι τα ίδια των παλαιών του χρόνων. Η οργή του ήταν για μας άγνωστη μια που θα ερχόμαστε ταπεινοί του να σκορπίσουμε τα δώρα, τον θαυμασμό μας στα υψηλά του δώματα.

Είκοσι ένας. Από τας Αθήνας, την Πάτρα, την Λάρισα, Φλώρινα, Αικατερίνη και Θεσσαλονίκη. Ετέθημεν υπό την υγείαν του οδηγού Χρήστου Κάκαλου του πιστού αυτού θεράπωνος των Θεών και ξεκινήσαμε από το Λιτόχωρο. Ευθύς ο ανήφορος αρχίζει. Ημίγυμοι όλοι προχωρούμεν κατ' άτομον. Στην αρχή η ζέστη μας κουράζει υπερβολικά. Η ιδέα όμως ότι σε λίγες ώρες θα αντικρύσουμε τα απάτητα μέρη, τα παρθένα μέρη των Θεών, μας τονώνει και δεν μας αφήνει να απογοητευτούμε από τον ιδρωτα ο οποίος ποτάμι έτρεχε. Στο υδραγωγείο που έρχεται από το Μοναστήρι του Αγίου Διονυσίου κάμνομε σταθμό, δροσιζόμαστε και ξεκινάμε πάλι για να φθάσουμε ύστερα από τέσσαρες ώρας στο Σταυρό όπου υπάρχει άφθονο και υπέροχο νερό. Εδώ μας περιμέναν και οι αγωγιάτες με τα τρόφιμα. Στο διάστημα αυτό κάμνομε 7.200 βήματα. Ξεκουραζόμαστε επί μίαν ώραν και αρχίζουμε τώρα έναν πραγματικό Γολγοθά. Ανήφορο. Δάση ανεβοκατεβαίνομε. Περνάμε χαράδρες, κρεμνούς. Η κούρασις είνε καταφανής. Ουδείς όμως διαμαρτύρεται. Περπατούμε γιατί φαίνεται πως κάποια θεία δύναμις μας τονώνει. Ίσως και οι γύρω ομορφιές, οι πόκρημοι βράχοι πάνω στους οποίους που και που αντικρύζουμε και κανένα έλατο, οι βαθειές χαράδρες. Φθάνουμε στα Σκούρτα στις 5.15

και στην πηγή των η οποία λέγεται Στράγκο...μ' ένα δεύτερο συνθετικό το οποίο προσετέθη ακριβώς λόγω του ότι τρέχει πολύ λεπτά: Μέχρις εδώ κάμνομεν 21.400 βήματα. Γίνεται αυτού συγκέντρωσις και προχωρούμε για την καλύβα όπου ήταν ο σταθμός της ημέρας. Αυτού θα εγίνετο και διανυκτέρευσις. Στις 8 1/4 οδηγούμεθα πλέον από την φωτιά την οποίαν οι αγωγιάτες μας άναψαν στην καλύβα. Στήνομεν τ' αντίσκηνα και κατόπιν γύρω από την φωτιά όλοι κάμνομεν τον δείπνο μας. Ευρισκόμεθα εις ύψος 1950 μέτρα. Τα σκοτάδια πυκνά γύρω εφωτίζοντο από τις δυο φωτιές μας, όπου οι σκιές μας κουρασμένες έδιναν την εικόνα ληστοσυμμοριτών. Ίσως αυτά να επροφύλαξαν από τα αδιάκριτα μάτια των συντρόφων μας και το φαγί που έκαμε φίλος και συμπαθής δικηγόρος εκ Θεσσαλονίκης. Μιάμισυ ώρα φαγί! Του έλειπε ακόμα μόνον ο Μάληριμ για να χορτάση!

Μετά ανάπαυσιν 3 ωρών ξεκινά η πρώτη αποστολή για τις τέσσαρες και υψηλότερες κορφές του Ολύμπου, με την βοήθεια του φεγγαριού. Το πρωί και η δευτέρα αποστολή τίθεται επί τα ίχνη της πρώτης.

Ο τρόμος, ο κίνδυνος, ο ίλιγγος τώρα προβάλλει. Απ' εδώ αρχίζει η ανάβασις ή καλλίτερα η αναρρίχησις. Ο Όλυμπος εις όλην την επιβλητικότητα. Το Πάνθεον, Μύτικα, Στεφάνι, Θρόνος είνε οι πλέον απόκρημνοι βράχοι, αλλά και οι πλέον αφιλόξενοι. Ο Θρόνος Διός λες θέλει να ξεχωρήσει την μυθολογία από την πραγματικότητα. Είνε θρόνος που πρέπει ο προσκυνητής να ξεχάση κάθε τι το προσφιλές ή καλλίτερα που πρέπει να κάμη την διαθήκην του. Κέρβεροι οι κορυφές του Μύτικα απειλούν και τρομάζουν κάθε δειλόν προ-

σκυνητήν. Ο Όλυμπος εδώ εις όλον του το μεγαλείο, εις όλην την αγριάδα του. Αυτού υψηλά νιώθει κανείς πως όλη η μυθολογία δεν ήταν ένα μονάχα παραμύθι, αλλά πως κάτι υπήρξε και γύρω από αυτό επλάσθησαν, η Ήρα, Αφροδίτη, Άρτεμις, Άρης, Ήφαιστος κ.λ.π. Το χάος, η απέραντος και αχανής αυτή κόλασις σε κάνει να πιστεύσης ότι όλα, όλα ήσαν αλήθεια, ότι τα μέρη εκείνα ήταν θεία, μέρη όπου ήσαν τα μόνα ενδεδειγμένα για τους Ολύμπιους Θεούς.

Όλυμπε! Όλυμπε γέρο ξεκουτιάρη ότι κι' αν γραφτή για σένα θάνατι τίποτα, τίποτα, μηδέν. Τώρα επίστεψα, ετρόμαξα την δύναμί σου, το μεγαλείο σου που είνε τόσο καταστρεπτικό για πολλούς που δεν θέλουν να σε υπολογίσουν. Είσαι το δέος, η δύναμις του παντός.

Πόσο μικροί είμαστε για να αντικρύζομε το άγριο, αλλά και πόσο όμορφο και μεγαλόπρεπο ανάστημά σου.

Νάνοι! Γελοίοι! Αναρριχόμαστε στα τέσσαρα, ώρες με κίνδυνο της ζωής μας με την απειλή των Τιτάνων σου, οι οποίοι κάθε τόσο εξαποστέλλουν τα μάρμαρα στους αναβάτες σου που δεν σε προσέχουν.

Προχωρούμε όμως γιατί έτσι ελπίζουμε να σε φθάσουμε, να εξαγνιστούμε από το αμάρτημα, την πλάνη του ότι δεν ήσουν εσύ ο φιλόξενος των δώδεκα.

Η αναρρίχησης εξακολουθεί. Εννοείται πολλοί απεχώρησαν και εγκατέλειπαν την απόφασιν να ανέλθωσι μέχρι της υψηλοτέρας κορυφής. Εκ των εικοσιένα μόνον εξ ανέβηκαν. Όλοι εσκέφθησαν τα παιδιά των, την γυναίκα των, την ζωήν των και ετράβηξαν για την κορυφή Σκολειό 2910 μέτρα την μάλλον ομαλή. Μακρυά η κορυφή Μύτικα 2918 μέτρα. Ο Προφήτης Ηλίας 2787 μέτρα, μας φέρνουν.

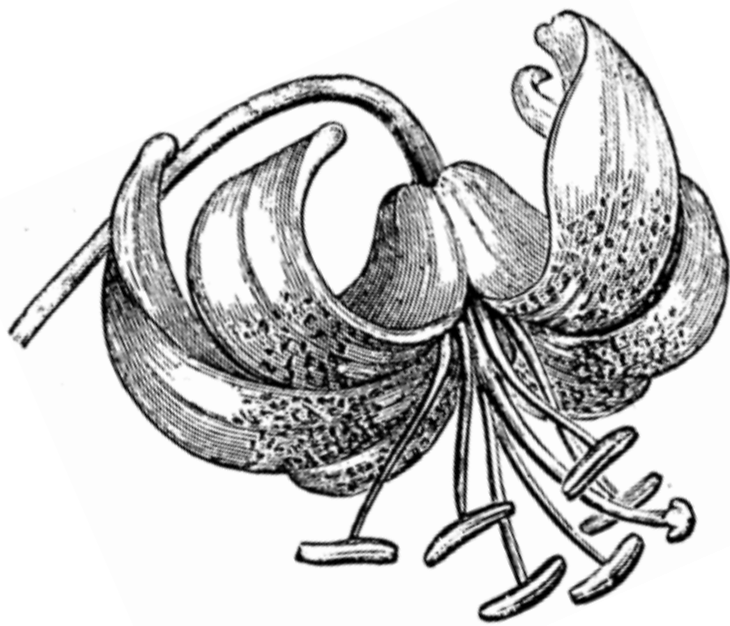

Το βράδυ γίνεται πάλι η διανυκτέρευσις στο ορητήριο την καλύβα. Κοιμόμαστε πάλιν γύρω από την φωτιά. Νικηταί, προσκυνηταί.

Και την επομένην ξεκινάμε με ικανοποιημένην την συνείδησί μας. Στα χιόνια τα οποία επί τριήμερον μας προσέφεραν το νερό των ένας νεαρός εξήκοντα χειμῶνων αποχαιρετίζει τον Όλυμπο με ένα χιονόλουτρο! Το μικρό! Με παιδική χαρά κυλιέται στα παγωμένα του Ολύμπου χιόνια. Και ο πρωτότυπος αυτός νέος εξακολουθεί να μας εκπλήττει μόλις εφθάσαμε στα Πριόνια, από τους βράχους των οποίων αναβλύζει ολοκάθαρο και παγωμένο νερό, παίρνει το μπάνιο του! Σημειωτέον ότι από το κρύο δεν εκρατούντο τα δάκτυλα στο νερό πέραν των δύο λεπτών.

Μετά ανάπαυσιν μιας ώρας ξεκινάμε για το Μοναστήρι του Αγίου Διονυσίου όπου και διανυκτερεύσαμεν τυχόντες θερμοτάτης υποδοχής των επιβλητικών κορέων των καλογήρων. Στο Μοναστήρι λίγο πέρα είδαμε και την μεγάλη σπηλιά του Αγίου όπου είχε κτήσει την εκκλησιούλα του και το κελί του.

Την επομένην ερχόμαστε στο όμορφο Λιτόχωρο όπου ο συμπαθής γραμματικός του Ορειβατικού Αθηνών κ. Ι. Μεταξάς μας εχάρησε όμορφες στιγμές με το δροσερό του πνεύμα.

ΑΝΑ ΤΗΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΝ

Το Λιτόχωρον και το ναυτικόν του άλλοτε και τώρα

Ο Λιτοχωρίτης Λάκης Ολύμπιος, ψευδώνυμο του Ευάγγελου Γιαννουλόπουλου, είναι ο συντάκτης του παρόντος άρθρου, το οποίο δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα ΦΩΣ της Θεσσαλονίκης, στις 5-3-1936. Ο Λάκης Ολύμπιος αρθρογράφησε προπολεμικά στις εφημερίδες της Θεσσαλονίκης, για όλα τα θέματα του Λιτοχώρου, ήτοι κοινωνικά, πολιτιστικά, αθλητικά, οικονομικά, πολιτικά κλπ)

ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ, Μάρτιος. – Ένας σημαντικός οικονομικός παράγων για την κωμόπολιν Λιτοχώρου ήτο και το άλλοτε ακμάζον ναυτικόν του, το οποίον καθύθυνεν την εν γένει οικονομικήν ζωήν του τόπου μας και έδιδε ζωήν και εις τα άλλα επαγγέλματα, τα οποία εξηρτώντο από την εκάστοτε δυναμικότητα του ναυτικού μας. Δια τούτο, όταν παρήκμασε το ναυτικόν, αμέσως ήρχισαν να φαίνωνται τα συμπτώματα της οικονομικής καταπτώσεως του τόπου μας.

Και τώρα ας έλθωμεν εις την ακμήν του ναυτικού. Κυρίως το ναυτικόν του Λιτοχώρου ήκμασεν από το 1917 μέχρι του 1927. Κατά την περίοδον αυτήν ηρίθ-

μει περί τα 80 σκάφη, χωρητικότητας 5400 τόννων περίπου. Όλα σχεδόν ήσαν μικρά, εκτός δέκα, τα οποία ήσαν χωρητικότητας άνω των 100 τόννων. Εις αυτά τα 80 σκάφη απησχολούνται περίπου 600 εργάτες θαλάσσης και έζων εκ της εργασίας των εμποροπλοίαρχων και ναυτεργατών 500 οικογένεια αρκετά καλά.

Κατά την περίοδον του παγκοσμίου πολέμου εβυθίσθησαν περί τα πέντε σκάφη από γερμανικά υποβρύχια, των οποίων οι ιδιοκτήται δεν απεζημιώθησαν από το ελληνικόν κράτος, το οποίον εν τούτοις έλαβεν αποζημιώσεις από την Γερμανίαν. Εκτός αυτών και άλλα πολλά έπαθον αναλόγους ζημίας. Θα ηθέλαμε να γνωρίζωμε τί τέλος πάντων απέγειναν τα χρήματα αυτά; «αναμφιβόλως τα κατεβρόχθησαν οι εκάστοτε Βενιζελοπλαστηρικαί κυβερνήσεις, ως έγινεν και με τας αποζημιώσεις των πολεμοπαθών»...

Από του 1927 αρχίζει η παρακμή του ναυτικού μας, η οποία οφείλεται αφ' ενός μεν εις τον περιορισμόν των ταξιδίων (λόγω της Μικρασιατικής καταστροφής) και αφ' ετέρου εις το ότι όλα τα Λιτοχωριανά καράβια εταξίδευον με πανιά και εξετοπίσθησαν από τα μηχανοκίνητα.

Σήμερον τα ιστιοφόρα του Λιτοχώρου μόλις ανέρχονται εις τα 35 όλα, σχεδόν μηχανοκίνητα. Εξ αυτών τα δέκα είναι χωρητικότητας άνω των 150 τόννων, δέκα από 90-100 τόννους και δεκαπέντε από 60-70 τόννους, δηλ. εν συνόλω χωρητικότητας 4000 τόννων. Εις τα ως άνω 35 σκάφη απασχολούνται 250-300 εργάται θαλάσσης με μισθόν κυμαινόμενον από 1000 έως 1200 δραχ. μηνιαίως (σύψωμα). Βε-

βαίως ο μισθός των δεν είναι ικανοποιητικός, αλλά και δεν εργάζονται καθ' όλον το έτος παρά μόνον 7 έως 8 μήνας. Και το άλλον χρονικόν διάστημα «ξεμπαρκάρουν» κατά την γλώσσαν των ναυτικών μας, οπότε οι καπεταναίοι δεν είναι υποχρεωμένοι να τους πληρώνουν. Ο καθείς μπορεί να φαντασθή εάν είναι δυνατόν οι άνθρωποι αυτοί, οικογενειάρχαι πάντες, να αντιμετωπίσουν τα έξοδά των.

Επί πλέον έχομεν και άλλους 250 οι οποίοι έφυγαν από το ναυτικόν, κατά περιόδους, διότι δεν υπήρχεν εργασία εις αυτό και εστράφησαν εις άλλα βιοποριστικά επαγγέλματα. Πολλοί εξ αυτών ευρίσκονται ακόμη και σήμερον εις τα παραγωγικά έργα της Βορείου Ελλάδος, προτιμηθέντες λόγω της ναυτικής των ιδιότητος. Οι ναυτικοί του Λιτοχώρου δεν υστερούν εις φιλεργατικότητα και τόλμην των λοιπών συναδέλφων των της Ελλάδος. Εις το Λιτόχωρον υπάρχουν δύο ναυτικά σωματεία, Σωματείον Εμποροπλοιαρχών και Σωματείον Ναυτεργατών, ιδρυθέντων από το 1918.

▲ Η δράσις του επί Τουρκοκρατίας

ο Λιτοχωριανόν ναυτικόν έδρασεν παντοιοτρόπως επί Τουρκοκρατίας και συνέβαλε τα μέγιστα εις την Ελληνικήν Επανάστασιν. Διεκρίθη δε ιδίως κατά τον Μακεδονικόν αγώνα δια την ενεργητικότητά του και ευτολμίαν του, εφοδιάζον τα διάφορα ανταρτικά σώματα με πολεμικόν υλικόν, το οποίον μετέφερον εκ του κέντρου του «Μακεδονικού κομιτάτου» με κίνδυνον να συλληφθούν και να καταστραφούν ολοτελώς.

Δύο εξ αυτών πρέπει να μείνουν αλησμόνητοι εις την εποποιΐαν του 1912-13. Είνε οι κ.κ. Μιχαήλ Κουφός και Ν. Βλαχόπουλος, οι οποίοι ωδήγησαν τον αείμνηστον και ένδοξον ναύαρχον Βότσην με το τορπιλλοβόλον του έμπροσθεν από τα τουρκικά πυροβολεία του Καραμπουρνού απαρατήρητον, δια να ανατινάξη το «Φετχί Μπουλλέν» θωρηκτόν των Τούρκων, ευρισκόμενον εις τον λιμένα της Θεσσαλονίκης. Προς αυτούς τους αφανείς ήρωας οίτινες συνετέλεσαν όχι ολίγον εις την νίκην του ενδόξου ναυάρχου Βότση το επίσημον Ελληνικόν Κράτος εφάνη άστοργον. Δεν εφρόντισε να τους ανταμείψη ούτε ηθικώς ούτε υλικώς.

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ

ΛΙΤΟΧΩΡΟ ΚΑΙ ΑΓΙΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

(Τη 15 Ιουνίου 1936 πραγματοποιήθηκε στο Λιτόχωρο το Α΄ Πανελλήνιο Ορειβατικό Συνέδριο, υπό την προεδρία του Διαδόχου Παύλου. Πάρα πολλοί σύνεδροι, ορειβάτες, επίσημοι, τουρίστες, δημοσιογράφοι κλπ επισκέφθηκαν την κωμόπολή μας. Το άρθρο που ακολουθεί είναι του δημοσιογράφου Στ. Σταυρίδη και δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα ΦΩΣ της Θεσσαλονίκης, τη 17-6-1936.)

Εις τον Διάδοχον έκαμαν εξαιρετικήν εντύπωσιν η ωραία τοποθεσία και η εμφάνισις του Λιτοχώρου και η μαγευτική φύσις του Ολύμπου. Ερωτηθείς εάν θα παραμείνη διά να ανέλθη εις τας κορυφάς, απήντησε καταφανώς στεναχωρημένος:

- Τι κρίμα να μην ημπορώ να μείνω έστω και μια ώρα! Μου άρεσε τόσο πολύ το χωριό και τα μαγευτικά τοπία του Ολύμπου, που ασφαλώς θα είνε μαγευτικώτερα παραπάνω, ώστε θα κάμω τ' αδύνατα δυνατά να κλέψω μερικές ημέρες τον Σεπτέμβριο και να τις περάσω εδώ.

Πραγματικά ο υψηλός επισκέπτης του Ολύμπου δεν είχε καθόλου άδικο να εκδηλώση με τόσην θέρμην τον ενθουσιασμόν του, γιατί το Λιτόχωρο είνε μία από τας ολίγας ωραίας κωμοπόλεις που έχει να παρουσιάση η Ελλάς και ο Όλυμπος διατηρεί όλην την μεγαλοπρέπειάν του, που έγινε αιτία να ορισθή από τους προγόνους μας ως κατοικία των Θεών των.

Κτισμένο στους πρόποδες του Ολύμπου το χωριό, που στην ιστορία του τόπου μας έχει παίξει τον ρόλο του, έχει σπίτια έμμορφα και γερά. Διώροφα όλα σχεδόν λάμπουν από καθαριότητα, πράγμα που μαρτυρεί ότι οι Λιτοχωρινές είνε σπάνιες νοικοκυρές. Η ρυμοτομία και οι δρόμοι δεν λεν πολλά πράγματα από αρχιτεκτονικής απόψεως, αισθητικώς όμως η γραφικότης του Λιτοχώρου είνε πραγματικά μοναδική. Ένα από τα σπουδαιότερα στοιχεία που καθιστούν το χωριό αυτό μοναδικό κέντρο παραθερισμού είνε το έξοχο νερό του. Φυσικώς κρύο και χωνευτικό πίνεται με ευχαρίστησιν και λαιμαργίαν. Εκτός τούτου, δεχόμενον εκ της νοτιοανατολικής πλευράς τον θαλασσινό μπάτη και της βορειοδυτικής τον αέρα του βουνού, έχει μια ατμόσφαιρα γεμάτη πότε με ιώδιον και πότε με μυρωδιά του πεύκου.

Οι κάτοικοί του είνε ευπροσήγοροι και περιποιητικοί και έχουν μεσάνυκτα από αισχροκέρδειαν. Αρκεί να τονισθή ότι το καλλίτερον δωμάτιον ενοικιάζεται την εποχή αυτή 300-400 μόνον δραχμάς τον μήνα. Μια σοβαρά έλλειψις του είνε τα ξενοδοχεία, που σχεδόν δεν υπάρχουν.

Το μοναδικόν οίκημα που χρησιμοποιείται ως ξενοδοχείον διαθέτει ελάχιστα δωμάτια και δεν είνε εις θέ-

σιν να εξυπηρετήση έστω και μίαν ολιγομελήν ομάδα εκδρομέων. Ως μας επληροφόρησαν, την έλλειψιν ταύτην ανέλαβε ν' αναπληρώση κάποιος επιχειρηματίας, ο οποίος ήρχισε να κτίζη ένα καλό ξενοδοχείον, το οποίον όμως αφήκεν ημιτελές, διότι δεν ήσαν αρκετά τα κεφάλαιά του, απετάθη δε προς το Συμβούλιον του Τουρισμού ζητών να τω χορηγηθή δάνειον επί υποθήκη του κτήματος. Έχομεν την γνώμην ότι ο Τουρισμός δεν πρέπει να του αρνηθή την διευκόλυνσιν αυτήν, αφού το ετοιμαζόμενον ξενοδοχείον πρόκειται να εξυπηρετήση την τουριστικήν κίνησιν και ιδίως τους ξένους, των οποίων τόσον ζωηρά είναι η επιθυμία να επισκεφθούν τον Όλυμπον. Εστιατόρια έχει αρκετά το Λιτόχωρον, η κουζίνα των είναι αρκετά καλή και αι τιμαί των προσिताί εις πολλά βαλάντια.

Με λίγα λόγια το Λιτόχωρον είναι ένα από τα καλύτερα κέντρα παραθερισμού, συμπληρουμένων δε μερικών ελλείψεών του θα καταστή περιζήτητον δι' όσους εγκαταλείπουν κατά το θέρος τας πόλεις και εις τους τουρίστας.

Η μονή του Αγίου Διονυσίου εις την οποίαν συνεκλήθη το ορειβατικόν συνέδριον και απετέλεσεν τόπον πραγματικού μαρτυρίου διά τον Διάδοχον, ο οποίος εντούτοις τόσον την ηγάπησε, είναι κτισμένη εις το βάθος της χαράδρας του Ενιπέως, μέσα σ' ένα πυκνό δάσος πεύκων και ελάτων. Εις ολίγων μέτρων απόστασιν ρέουν τα νερά του Ενιπέως, του ποταμού εις τον οποίον έπαιρναν το βάπτισμα των οι Θεοί και καθίσταντο αθάνατοι.

Περί της ιστορίας της μονής αυτής ουδείς ηδυνήθη να μας πληροφορήσει δεδομένου ότι τόσο ο ηγούμενος όσο και οι καλόγηροι παραμένουσιν εις αυτήν προ ολίγων μόνον ετών. Από το συναξάριον εντούτοις του ιδρυτού της Αγίου Διονυσίου και από αφηγήσεις διαφόρων χωρικών συνεκεντρώσαμε τας εξής πληροφορίας:

Η μονή εκτίσθη περί το 1470 μ.Χ., ολίγα δηλαδή έτη μετά την άλωσιν της Κωνσταντινουπόλεως και απετέλεσε επί Τουρκοκρατίας καταφύγιον τόσο των αρματωλών και κλεφτών όσο και των κατοίκων του Λιτοχώρου κατά τας επιδρομάς των Τούρκων. Κατά τους νεωτέρους χρόνους η ιστορία της είχε συνυφασμένη με την δράσιν των ληστών. Μας διηγήθησαν ότι οι καλόγηροι τρομοκρατούμενοι ηναγκάζοντο να δέχωνται προς νοσηλείαν συντρόφους του Γιαγκούλα και άλλων καπεταναίων, να παρέχουν άσυλον εις ληστοσυμμορίας και να τροφοδοτούν αυτάς.

Έχει και τον θρύλο της όμως η μονή. Ο χωρικός, που μας έδωκε πληροφορίας περί αυτής, μας υπέδειξεν και ένα βράχον, το σχήμα του οποίου ομοιάζει αμυδρώς προς σώμα ζώου.

- Ο βράχος αυτός, μας ετόνισε με πειστικότητα, είναι η αρκούδα που κουβαλούσε πέτρες για να κτίση ο Άγιος το μοναστήρι. Όταν τελείωσε το κτίσιμον την πέτρωσε ο Άγιος και μένει από τότε εκεί!

Σήμερον η μονή του Αγίου Διονυσίου είναι ένα ευρύχωρο μοναστήρι με πολλά κελιά που, καταλλήλως διασκευαζόμενο, είναι δυνατόν να χρησιμοποιήσουν προς διανυκτέρευσιν των επισκεπτών του Ολύμπου.

Ήδη εις τον τουρισμόν παρεχωρήθησαν τρία από τα κελιά αυτά, τα οποία διεσκευάσθησαν εις ωραία δωμάτια επιπλωθέντα αρτίως. Δεδομένου όμως ότι το προσωπικόν της μονής δεν υπερβαίνει τα 5 άτομα, θα ήτο ευχής έργο εάν παρεχωρούντο εις τον τουρισμόν και άλλα κελιά ώστε να δημιουργηθή ένας ξενών, διεθέτων τουλάχιστον 25 αναπαυτικής κλίνας αντί των επτά υπαρχουσών σήμερα. Το αρμόδιον υπουργείον πρέπει να εκδόση τας δεούσας διαταγάς και να παράσχη την απαιτουμένην οικονομικήν ενίσχυσιν.

Γενικώς οφείλομεν να ομολογήσωμεν ότι αξίζει να υποβληθή κανείς ακόμη και εις το ξεθέωμα της υπό την ηγεσίαν της Α. Β. Υ. αναβάσεως, διά ν' απολαύση την μαγείαν της φύσεως επί του Ολύμπου.

Ταξιδιωτικά Έντυπώσεις

Το Λιτόχωρον

(Στην εφημερίδα ΝΕΑ ΕΠΟΧΗ της Κατερίνης, δημοσιεύτηκε σε συνέχειες την 21-10-1967 και 27-10-1967 το άρθρο που ακολουθεί, με τον τίτλο «Το Λιτόχωρον». Συντάκτης του είναι ο Απόστολος Γκισδαβίδης, καθηγητής και συγγραφέας. Το κείμενο παρατίθεται αυτούσιο, χωρίς καμία αλλαγή στη σύνταξη, γραμματική και ορθογραφία του.)

Ήταν Αύγουστος. Εξεκινήσαμε να πάμε στο Λιτόχωρο, το οποίο ευρίσκεται εις τα δειράδας του Ολύμπου κάτωθεν των υψηλοτόξων κορυφών του. Έδυε ο Ήλιος και έγερναν γύρω του αι πρώται σκιαί, ενώ η πεδιάς, η θάλασσα, τα βουνά εξεδιπλώνονταν εις τα πόδια μας. Σιωπηλοί όλοι μας εβαδίσσαμε προς το κέντρον της πόλεως. Από νωρίς ο ήλιος έπεφτε παντού καυτερός. Εις την είσοδόν της μας εκτύπησε η δροσόλουστος και μυρωμένη αύρα στο πρόσωπόν μας, και αναπνεύσαμε.

Είχαμε συνέλθει από το λιοπύρι εκείνο. Διασχίσαμε ένα μεγάλο πάρκο με δενδροστοιχίας, εκτάσεως περί τα 80 στρέμματα. Δεξιά μας έβλεπες να είναι στημένο το άγαλμα του Βότση, αντίγραφον τού εις την παραλίαν Θεσσαλονίκης, ο οποίος με την καθοδήγησιν του Μ.

Κωφού και Ν. Βλαχοπούλου, Λιτοχωριτών, που τα ονόματά των είναι χαραγμένα κάτωθεν της στήλης του ναυάρχου εκείνου, ο οποίος ανετίναξε το τουρκικό πολεμικό Φετίχ Μπουλέν και ενίσχυσε εις την κατάληψιν της Θεσσαλονίκης υπό του Ελληνικού στρατού. Πλησίον, το μνημείον των ηρώων πεσόντων κατά τους πολέμους 1912-1922. Μας ήλθαν εις τον νουν μας τα ένδοξα γεγονότα της ελληνικής φυλής. Ολίγον πλησίον μία δεξαμενή απλόχωρη (50x60x4) και ένα εξοχικόν κέντρον ιδιοκτησία του Δήμου, που το εκμεταλλεύονται οι αδελφοί Δρόσος και Γιάννης Τριανταφύλλου, δραστήριοι στη δουλειά τους, όπου οι παραθερισταί και οι εντόπιοι προσήρχοντο να περάσουν τας ώρας της σχολής των υπό τους ήχους της ορχήστρας του, συνδυάζοντες το τερπνόν μετά του ωφελίμου.

Ευλογημένος ο τόπος, θαυματοποιός η μυρωμένη απόπνοια των δένδρων του θείου όρους, που δεν χορταίνει κανείς να αναπνή, ζωντανεύοντας το είναι του. Βαδίζαμε στη μόνη ασφαλοστρωμένη οδό. Αντικρύσαμε την πλατεία του Αγίου Νικολάου, όπου η εκκλησία με το καλλιμάριμαρον επιβλητικόν κωδωνοστάσιον. Ρυθμικά εκτυπούσε το ωρολόγι του, 6 το απόγευμα. Γύρω τα γραφεία του ταχυδρομείου, του Ορειβατικού, του ΚΤΕΛ και κόσμος πολύς ανεβοκατέβαινε. Πολλοί παραθερισταί, τουρίσται, επισκέπται ξεπέζευαν. Δεξιά βλέπει κανείς τον ποταμόν Ενιπέα και ένα εστιατόριον, το μόνο άλλως τε καλό. Τα καφενεία νύκτα και ημέρα γεμάτα από κόσμο. Τα λεωφορεία δεν σταματούν. Οι ιστοριόφιλοι περιφέρονται διψαλέοι προσκυνηταί στο αυχμηρό χωράφι της ιστορίας και ζητούν φως, κάτι να δημιουργήσουν πιο νοητό, πιο χωνευτό διά τον λαόν, με

την συναίσθησιν της πιστής παρακολουθήσεως ιστορικών κειμένων και αναζητήσεως από τους παλαιότερους τουλάχιστον στοιχεία των παραδόσεων, των ιστορικών αληθειών επάνω στο περιβάλλον που ευρέθησαν.

Το Λιτόχωρον έχει και αυτό την ιστορίαν του. Πλήρης σχετική έρευνα δεν έγινε. Μία επίσκεψις εις την πόλιν αξίζει τον κόπον. Αφήνομε ότι το περιβάλλον προσφέρει μεγάλην αισθητικήν εικόνα. Χορηγεί μίαν απόλαυσιν στην αναγνωστική μας διάθεσι με την αναπόλησιν των γεγονότων που έλαβον χώραν, μυθολογικών, ιστορικών, ή και την μελέτην των συνθηκών υπό τα οποίας ζουν οι άνθρωποι αυτοί.

Ωραία τα τοπία, ο κόσμος καλός, περιποιητικός και δεν το λέγω τυπικά, ή κατά συνθήκην, αλλά με την πλήρη ανταπόκρισιν εις την έννοιαν των λέξεων. Έχει η πόλις τας ελλείψεις της, αλλά με το δραστήριον συμβούλιον από τον ακάματον, φιλόκαλον Δήμαρχον κ. Σπ. Ντάβανον, τον Γραμματέα του κ. Ν. Ελευθερίου, ενισχύουν την προοπτικήν βελτιώσεως των συνθηκών της ζωής των πολιτών και συμπληρώσεως των κενών που έχει η πόλις.

Το εσωτερικόν της υδραγωγείον περίπου τελειώνει. Το αρδευτικόν δίκτυον θα τελειώση εντός δύο ετών (1968) και έχει εκτιμηθή εις 20 εκατομμύρια δραχμάς. Γίνεται μελέτη δια την κατασκευήν νέου εξωτερικού δικτύου υδρεύσεως. Μελετάται η συμπλήρωσις και η ανάπτυξις του δικτύου ηλεκτροφωτισμού ανά τας οδούς, τας πλατείας, οικίας και εις το πάρκον το οποίον θεωρείται ο πνεύμων της πόλεως. Πολλά άλλα έργα μελετώνται, όπως μου είπεν ο Δήμαρχος κ. Ντάβανος και ο κ. Ελευθερίου. Επί παραδείγματι η σύνδεσις της

πόλεως με το Καταφύγιον δια Τελεφερίκ, διότι είναι η αφετηρία των τουριστών και των ορειβατών. Αναγνώρισις της πόλεως ως τόπου τουριστικού, και γίνονται ενέργειαι προς τούτο. Ωσαύτως η ανέγερσις ενός ξενώ- νος ίνα γίνεται η αποσυμφόρησις των παραθεριζόντων και η διευκόλυνσις των διερχομένων.

Εκατοντάδες διέρχονται από την πόλιν κατευθυνό- μενοι προς την Μονήν Αγίου Διονυσίου εις τα αξιοθέα- τα τοπία και εις το Καταφύγιον. Θα γίνη η αξιοποίησις θαυμαστή με πολλά οφέλη διά την πόλιν και τα επαγ- γέλματα, εάν κατορθωθούν και γίνουν όλα αυτά. Φυσι- κά αμέσως δεν γίνονται. Άλλως τε, τα οικονομικά του Δήμου είναι μέτρια. Δεν λέγω ότι δεν έγιναν έργα, πολλά μάλιστα. Η δεξαμενή είναι σπουδαίον έργο, χω- ρητικότητος 300 κυβικών μέτρων, αλλά και η του αρ- δευτικού είναι όπως είπομεν 50x60x4 μέτρων εμβαδόν. Μέλημα είναι η επίστρωσις των οδών, αι οποίαι είναι λιθόστρωτοι προ αμνημονεύτων χρόνων, ως και η κα- τασκευή των δύο πλαζ της του σιδηροδρομικού σταθ- μού και της Πλάκας με τα σύγχρονα μέσα.

Το Λιτόχωρον έχει δύο δημοτικά σχολεία, Λύκειον και Γυμνάσιον. Ευρίσκεις ότι χρειασθής. Δουλειές κα- λές κάμνουν τα ζαχαροπλαστεία, εστιατόρια, τρία ξε- νοδοχεία. Το νεόκτιστον είναι του Παπαιοκονόμου- Καψίδη Στ. με άμεμπτον περιποίησιν σε όλα. Η πόλις έχει ανοικτόν τον ορίζοντα προς ανατολάς και προς βοράν. Προνομιούχος ο τόπος, πλούσιος. Η συγκοινωνία εξυπηρετική.

Τα παρεκκλήσια γύρω αρκετά πλαισιώνουν την πό- λιν, που οι Άγιοι λες προστατεύουν τους ευλαβείς χρι- στιανούς. Το Μετόχιον του Αγίου Διονυσίου του νέου

απέχει ημίσειαν οδοιπορικήν ώραν. Νερά άφθονα. Υπό τας πλατάνους, πεύκα και φιλύρας οι επισκέπται ευρίσκουν πνευματικήν άνεσιν, την ξεκούραση, την απόλαυσιν, αποτραβηγμένοι από την ρουτίνα της ζωής. Είναι σωστός κήπος, όπου των λουλουδιών το άρωμα, η ζείδωρος αύρα, των αηδονιών το κελάδημα, των καρπών ευχυμία, των εντόμων ο βόμβος καθιστούν την διαμονήν θελκτικήν και ευάρεστον.

Ατενίζεις τον αγάνιφον, τον θεόρατον και ολόλαμπρον Όλυμπον, ο οποίος κατά την αρχαιότητα είχε την ιερότητα, το δε όνομά του είχε καταστή σχήμα όρκου. Εις την κορυφήν Στεφάνι λέγουσιν ότι ήτο ο θρόνος του Δία, 2.910 μέτρα ύψος. Η ψυχή έχει ανάγκην από ιδεώδες, ή όσον από πραγματικότητα διότι με το ιδεώδες υπάρχει, ενώ με την πραγματικότητα ζη. Με το ιδεώδες μεταβάλλεται, μεταρσιώνεται και καθαίρεται εις την ψυχήν. Πολύ ορθώς η ανθρωπίνη φαντασία έθεσε τον Όλυμπο ως κατοικίαν των θεών. Αι δε παραδόσεις με την συνεργασίαν των ραψωδών και των αοιδών διεδόθησαν, εγενικεύθησαν εις όλην την Ελλάδα και εκ των οποίων προέκυψαν τα έπη του Ομήρου και του Ησιόδου. Μαζύ με τας παλαιάς διεπλάσθησαν τοιαύται τοπικού χαρακτήρος και εσκορπίσθησαν παντού, συνεδέθησαν αι παλαιαί και νέαι, που μέχρι σήμερον υπάρχουν εις τας πεποιθήσεις και εις την φαντασίαν του λαού μας.

Εις το Λιτόχωρον πιθανώς, και σε κάποια πλαγιά του θείου όρους, ησθάνθη τας ωδίνας του τοκετού της πριν πάει στη Δήλο η θεά Λιτώ. Εδώ να ήκουσαν αι φάραγγες, αι κλιτύς, τα όρη, τα ζωντανά τους πρώτους κλαυθμυρισμούς των παιδιών της, του Απόλλωνος και

της Αρτέμιδος, και εχάρηκαν οι θεοί διά την γέννησιν των, εξ ου και Λιτόχωρον – Λιτούς χώρος – Λιτόχωρον. Απ' εδώ να έστειλε ίσως η ωργισμένη Λιτώ τον Απόλλωνα και την Αρτέμιδα, να σκοτώσουν της ονειροπαρμένης, της αλαζώνος Νιόβης τα δώδεκα παιδιά της για εκδίκησιν, διά την ασέβειάν της. Ωσάν να μην της έφθανε η συμφορά της, καταράσθηκε να κλαίη σ' όλην της την ζωήν και στο τέλος μετεβλήθη σε πέτρα. Κάποιος στα δυτικά της Μ. Ασίας δείχνει την μορφή της να στενάζει, να οδύρεται και να λυώνη. Μας ήλθαν στον νου ακόμη τα μυθικά γεγονότα που ελάμβανον χώραν εις τον Όλυμπον.

ΤΑ ΕΘΙΜΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ ΣΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟ ΚΑΙ Η ΗΧΟΓΡΑΦΗΣΗ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΜΑΣ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ

Την 1^η Ιουνίου του έτους 1972 το Ελληνικό Ίδρυμα Ραδιοφωνίας Τηλεόρασης (Ε.Ι.Ρ.Τ.) Βόρειας Ελλάδας προέβη στην ηχογράφηση των δημοτικών τραγουδιών της περιοχής Λιτοχώρου. Ο Τάκης Σαμαράς, ως απεσταλμένος εκπρόσωπος και συνεργάτης της Ε.Ι.Ρ.Τ., είχε την επιμέλεια και φροντίδα της ηχογράφησης. Το έργο είχε τη βοήθεια του Νομάρχη Πιερίας Αριστοτέλη Καραμπέρη, τη συμπαράσταση του Δημάρχου Λιτοχώρου Σπυρίδωνα Ντάβανου, του αντιδημάρχου Δημητρίου Παυλίδη, του γραμματέα του Δήμου Νικολάου Ελευθερίου, του Γυμνασιάρχη Ιωάννη Μαστροκώστα, του καθηγητή Νικολάου Κάκαλου, των τραγουδιστών και τραγουδιστριών και της μικτής χορωδίας. Ο Γυμνασιάρχης του εξατάξιου Γυμνασίου Λιτοχώρου διέθεσε 20 μαθήτριες για τη συγκρότηση ειδικής χορωδίας.

Λαϊκοί οργανοπαίκτες ήταν ο Μανώλης Παπαγεωργίου κλαρίνο, ο Γιάννης Κάκαλος λαούτο και ο Αθανάσιος Τροΐρης μπάσο, με ρυθμιστή ήχου τον Παναγιώτη Ταλαντόπουλο.

Με την ευκαιρία της ηχογράφησης των δημοτικών μας τραγουδιών ο φιλόλογος καθηγητής Νικόλαος Κάκαλος συγκέντρωσε λαογραφικά στοιχεία (δημοτικά τραγούδια, θρύλους, παραδόσεις, αφηγήσεις κλπ.) και κατέγραψε ένα πολύ ωραίο θέμα για τα έθιμα του γάμου στο Λιτόχωρο. Το θέμα της περιγραφής των εθίμων του γάμου εκφωνήθηκε το έτος 1972 από τον Νικόλαο Κάκαλο στη ραδιοφωνική εκπομπή «ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΙ ΑΝΤΙΛΑΛΟΙ» του Τάκη Σαμαρά στην Ε.Ι.Ρ.Τ. και δημοσιεύτηκε στο περιοδικό «ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΖΩΗ» της Θεσσαλονίκης.

▲ Τα έθιμα του γάμου στο Λιτόχωρο Ολύμπου υπό Νικολάου Κάκαλου, Φιλολόγου

Το Λιτόχωρο είναι μια κωμόπολη 6 χιλ. κατοίκων, παλιό κεφαλοχώρι στους Β.Α. πρόποδες του Ολύμπου.

Η ύπαρξή του μαρτυρείται στο βίο του Αγίου Διονυσίου τον 15^ο αιώνα. Οι κάτοικοί του είναι γηγενείς και μιλούν το Δυτικομακεδονικό ιδίωμα. Ασχολούνται με τα αστικά επαγγέλματα και τη γεωργία. Πολλοί όμως είναι ναυτικοί ξακουστοί για την ικανότητα και την τιμιότητά τους.

Σήμερα θα ασχοληθούμε με τα έθιμα του γάμου στο Λιτόχωρο.

Τα μεγάλα πανηγύρια ήταν οι μεγάλες ευκαιρίες για να “γαμπρίσουν” τα παλικάρια και να “σημαδέψουν” νύφη. Τ’ Αηλιά, Τ’ Αγιωργιού, της Παναγίας και των Αγίων Αποστόλων γινόταν τριήμερα γλέντια και τ’ αρραβωνιάσματα συνήθως.

Με την απόλυση της εκκλησίας τα παλικάρια έπιαναν μέρος απ’ όπου θα περνούσαν τα κορίτσια και

εκεί τα έβλεπαν και άναβαν κρυφοί καημοί στις καρδιές, “σημάδευαν νύφη” όπως έλεγαν, και φεύγοντας οι ναυτικοί για τα καΐκια άφηναν παραγγελία: “μάννα τι σ’ είπα”. Κατόπιν οι γονείς πήγαιναν και αρραβώνιαζαν. Δεν έλειπαν σ’ αυτό το καρτέρι και τα πειράγματα. Αν καμιά αγαπιόταν τα ζιζάνια εκφωνούσαν το όνομα του καλού της και όλοι εν χορώ φώναζαν: “παρών” ή “απών”, λείπει στο καΐκι. Αυτά ήταν των ναυτικών κουβέντες, οι στεριώτες είχαν όλο τον καιρό δικό τους. Βέβαια τις αρραβωνιασμένες τα παλιά χρόνια δεν τις συνόδευαν οι αρραβωνιαστικοί στα πανηγύρια, αλλά οι γονείς ή πήγαιναν με τις φιλενάδες. Μάλιστα ούτε από τη γειτονιά της καλής τους δεν περνούσαν τα παλικάρια και αν συναντιόνταν στο δρόμο δε μιλούσαν. Πολλούς τους αρραβώνιαζαν χωρίς να τους ρωτήσουν, ιδιαίτερα τους ναυτικούς, όταν γύριζαν απ’ τα ταξίδια τις γιορτές πολλοί μάθαιναν ότι τους έδωσαν νύφη, που καμιά φορά δεν την ήξεραν. Άλλοι καιροί, άλλος κόσμος.

Τα κορίτσια πάλι για να βρουν γαμπρό όλη τη μεγάλη Σαρακοστή έκαναν από σαράντα μετάνοιες στα ξωκλήσια, κάθε απόγευμα. Του Αγίου Φανουρίου ζύμωναν τη φανουρόπιτα και αφού την είχε διαβάσει ο παπάς έβαζαν ένα κομμάτι στο προσκέφαλό τους πιστεύοντας ότι θα ονειρεύονταν αυτόν που θα πάρουν.

Έρχονταν η ώρα του αρραβώνα. Πήγαιναν οι γονείς του γαμπρού στην νύφη και έδιναν λόγο, αλλάζοντας και “σημάδια” που τα επέστρεφαν μετά το γάμο αφού πια φορούσαν βέρες. Ένα δαχτυλίδι κειμήλιο, ένα νόμισμα ή ό,τι άλλο πολύτιμο. Αυτό ήταν συμβόλαιο. Ακολουθούσαν τα δώρα του γαμπρού και η επίσκεψή του

στο σπίτι της νύφης. Τον συνόδευε ο πατέρας του ή με τα μπρατίμια τους “πατούσαν τα παλιούρια”. Το βράδυ δηλαδή που θα πρωτοπήγαιναν στης νύφης έβαζαν στην πόρτα της μια σταβλιά παλιούρια και τα πατούσαν γαμπρός και μπρατίμια περνώντας. Από δω και η φράση: “τα πάτησε τα παλιούρια” ή “απόψε θα πατήσουμε τα παλιούρια”. Στην τελετή καλούσαν και παπά πολλές φορές και η νύφη έβαζε μετάνοια στα πεθερικά και την κερνούσαν νόμισμα. Παλιότερα υπήρχε και η συνήθεια οι αρραβωνιασμένες τα Χριστούγεννα και το Πάσχα να δωρίζουν πλεχτά σ’ όλη την οικογένεια του γαμπρού. Και οι αρραβωνιασμένοι χωρίς να πολυβλέπονται, αφού και στον αρραβώνα η νύφη κερνούσε και έφευγε στο δωμάτιό της, περίμεναν με περισσότερη λαχτάρα το γάμο τους.

Μέρες νωρίτερα η νύφη έπλεκε τα προικιά, καλούσε τις συγγένισσες να βοηθήσουν, έρχονταν και ο γαμπρός ή ο πεθερός και “ασήμωναν τη σκάφη” με κέρματα, που τα ’παιρναν όσες βοηθούσαν. Κατόπιν με φιλιές και τραγούδια σιδέρωναν την προίκα. Στις μέρες μας ορίζουν και μια μέρα που δείχνουν την προίκα και οι προσκεκλημένοι φέρνουν γλυκά.

Τρεις μέρες νωρίτερα απ’ την καθορισμένη ημερομηνία “κινούσε ο γάμος”. Η νύφη ζύμωνε κουλουράκια, που θα τα κρεμούσε στο χέρι των μικρών παιδιών με μια κορδέλα την ημέρα του γάμου.

Την παραμονή έστελναν τα δώρα και απ’ τις δυο πλευρές και ο γαμπρός με έναν μπράτιμο πήγαινε και έβαζε μετάνοια στον πεθερό και τον κουμπάρο και έπαιρνε την ευχή τους.

Ανήμερα τα μπρατίμια του γαμπρού, που τα είχε ειδοποιήσει προηγουμένως “με το στόμα”, έβγαιναν με την “κόφα”, ένα ξύλινο δοχείο στολισμένο με κορδέλες, γεμάτο κρασί και προσκαλούσαν στο γάμο λέγοντας: “είστε προσκαλεσμένοι στο γάμο του τάδε” και έδιναν και λίγο κρασί. Και η μάνα του γαμπρού τις παραμονές επισκέπτονταν τους στενούς συγγενείς και τους καλούσε “με το στόμα”, τους καλούσε όμως και η κόφα. Πολλές φορές όμως μπρατίμια μερακλήδες έπιναν αυτοί το κρασί και μεθούσαν, με αποτέλεσμα να ξεχάσουν να καλέσουν ορισμένους και να συμβαίνουν παρεξηγήσεις.

Ο κουμπάρος πάλι ετοίμαζε το φλάμπουρο. Ήταν ένα βαρυοκεντημένο άσπρο μαντήλι, αναρτημένο σαν σημαία σε ένα καλάμι ενός μέτρου περίπου, που κατέληγε σε σταυρό, όπου κάρφωναν τρία μήλα ή πορτοκάλια και στολίζονταν με “τριές”. Το φλάμπουρο από την ώρα που έπαιρναν τον κουμπάρο για το γάμο προηγείται της πομπής και το κρατούν τρεις μέρες στημένο στο παραθύρι του γαμπρού. Το επιστρέφουν στον κουμπάρο τρεις μέρες μετά το γάμο με μια μπουγάτσα και τα δώρα του ανδρόγυνου προς τον κουμπάρο τους.

Λίγες ώρες προ του μυστηρίου ο γαμπρός καλούσε τα βιολιά. Ένα τακούμι για τη νύφη και ένα για εκείνον. Καλούσε και τον μπαρμπέρη. Έρχονταν οι καλεσμένοι και τα μπρατίμια έφτιαχναν το γαμπρό. Τον ξούριζαν, ενώ τραγουδούσαν: “μπαρμπέρης απ’ την πόλη...” με ρεφρέν “φέρε μάνα τα παπούτσια, τη γραβάτα κλπ”. Ωσπου τα έδινε η μάνα ένα-ένα και τον στόλιζαν. Ωστόσο ο γαμπρός πατούσε πάνω σε σίδερο,

για να ‘ναι σιδερένιος. Τέλος οι γονείς και τα μπρατί-
μια έριχναν κέρματα στο πιάτο του μπαρμπέρη.

Για να μην πιάσουν τα μάγια έβαζαν στην τσέπη του γαμπρού ένα δεμένο σταυρόκομπο. Έπειτα έπαιρνε “χεριές” ο γαμπρός όλους τους συγγενείς και φίλους και του εύχονταν “η ώρα η καλή” και του ‘διναν χρήματα. Με τη συνοδεία δύο φίλων και σεβάσμιων συγγενών πήγαινε να πάρει τον κουμπάρο, που καρφίτσωνε στο αριστερό πέτο του γαμπρού το “ξερό”, ένα τεχνητό λουλούδι και εκείνος στο δεξί του. Έρχονταν στο σπίτι του γαμπρού. Από ‘δω και πέρα ο κουμπάρος κάνει κουμάντο σ’ όλα. “Διατάζει”. Με το κέρασμα όλοι ξεκινούσαν για τη νύφη, με τα όργανα και το φλάμπουρο μπροστά. Κατά την εκκίνηση έπεφταν και τουφεκιές.

Εν τω μεταξύ ετοιμάζονταν και η νύφη. Τη στόλιζαν οι φιλενάδες της τραγουδώντας:

*Με την ευχή σου μάνα νύφη θέ να γενώ
στα ξένα θα πηγαίνω.*

*Με πούλησες μάνα μου για ένα δαχτυλίδι,
για ένα ζευγί παπούτσια.*

*Νύφη τι στέκεις μαραμένη βαριά βαλαντωμένη;
Στέκω και συλλογιέμαι το πώς να μπω στα ξένα,
και στα πεθερικά μου.*

Θα κάνου να γελάσου, θα με περιγελάσουν.

Θα κάνου να μιλήσου, θα με κατηγορήσουν.

Μια κοπελίτσα τραβούσε την πρώτη χτενισιά τραγουδώντας:

*Αργυρό μου χτένι σέρνεις αγάλι-αγάλι,
τρίχα να μη ραγίσει...*

Της έβαζαν το νυφικό. Παλιότερα ήταν η στόφα με ποδιά κεντητή και φέσι, φούντα και τριές. Το χρώμα βυσσινί, πράσινο ή άλλο. Αυτή ήταν και η επίσημη στολή της παντρεμένης. Αργότερα επικράτησαν και εδώ τα άσπρα με βέλο. Σαν την έντυναν περνούσαν μέσα από το νυφικό το σίδερο, όπου πατούσε όπως και ο γαμπρός.

Οι ελεύθερες φιλενάδες της έγγραφαν τα ονόματά τους στα παπούτσια της νύφης για να παντρευτούν και αυτές σύντομα. Έφτανε η ακολουθία του γαμπρού. Ένας μπράτιμος κρατούσε ένα πορτοκάλι σχισμένο και γεμάτο χρήματα. Το 'δινε στο γαμπρό και 'κείνος το πετούσε πάνω από το σπίτι της νύφης, όσο πιο μακριά μπορούσε. Το 'παιρναν παιδιά που περίμεναν. Κεράσματα, ευχές. Έρχονταν η ώρα για την εκκλησία. Ο γαμπρός πήγαινε προς την κάμαρα όπου ήταν ντυμένη η νύφη να τη δει. Τα αδελφάκια και τα ξαδελφάκια της, σκληροί προστάτες του αδύτου, έκλειναν την πόρτα και παζάρευαν με το γαμπρό για το άνοιγμα. Πλήρωνε και άνοιγε η πόρτα. Η πομπή πια με το φλάμπουρο μπροστά, δυο τακούμια βιολιά, το γαμπρό, τη νύφη, την ακολουθία τραβούσε για την εκκλησία. Η νύφη βγαίνοντας προσκυνούσε τρεις φορές το πατρικό της, το ίδιο και μπροστά στην εκκλησία και στο σπίτι του γαμπρού. Κατά την έξοδο τούς έριχναν οι συγγενείς ρύζι για να ριζώσουν.

Αν γινόταν και άλλος γάμος στο χωριό απέφευγαν να συναντηθούν και άλλαζαν δρόμους.

Στην εκκλησία ένας μπράτιμος έστρωνε ένα κιλίμι κάτω απ' τον πολυέλαιο όπου πατούσαν κατά την ώρα του μυστηρίου. Ο κουμπάρος δώριζε ένα βελάμι στη νύφη, που το καρφίτσωσαν στις πλάτες του ζεύγους ενώνοντάς τους.

Αυτό είναι το στέφανο. Από 'δω και η φράση “τι στέφανο έριξε ο κουμπάρος;” Στο μέρος του Αποστόλου “η δε γυνή να φοβήται τον άνδρα” όποιος προλάβαινε και πατούσε το πόδι του άλλου θα κυριαρχούσε εφ' όρου ζωής, έτσι πίστευαν.

Μόλις άλλαζαν τα στέφανα ένας μπράτιμος έφευγε και ειδοποιούσε τη μάνα του γαμπρού ότι έγιναν τα στέφανα. Κατόπιν η πομπή γύριζε στου γαμπρού όπου όλοι χαιρετούσαν τα στέφανα και τα έβγαζε ο κουμπάρος. Τα όργανα έπαιζαν στο δρόμο το τραγούδι:

*Να ζήσει η νύφη κι ο γαμπρός
να ζήσει κι ο κουμπάρος
να ζήσει κι ο συμπέθερος
να κάνει κι άλλους γάμους.
Κουμπάρος που στεφάνωσε
τα δυο τα κυπαρίσσια
να τ' αξιώσει ο Θεός
να 'ναι και στα βαφτίσια.*

Η νύφη μπαίνοντας στο σπίτι έριχνε στη γωνιά όπου θα καθόταν, κάτω από την καρέκλα, ένα μήλο. Το έπαιρνε ένα αγόρι που οι γονείς του ζούσαν. Μετά τα κεράσματα πηδούσαν τα μαντήλια. Ο γαμπρός δώριζε

στα μπρατίμια και στους άρρενες συγγενείς ένα μαντήλι. Το έπαιρναν, το ‘πιαναν απ’ τις άκρες ξεδιπλωμένο με τα δυο τα χέρια και ανεμίζοντάς το πηδούσαν προς το ταβάνι λέγοντας ευχές στο ρυθμό του πηδήματος, όπως: “να ζήσουν, ν’ ασπρίσουν, να γεράσουν κι ως τον Όλυμπο να φτάσουν”. “Άσπρο σταφύλι ροζακί και κόκκινο κεράσι, τ’ αντρόγυνο που έγινε να ζήσει να γεράσει”, και κάπου-κάπου κανέννας χωρατατζής: “Να ζήσουν, να ευτυχήσουν κι ό,τι επιθυμούν κάτω απ’ τη βελέντζα να το βρουν”. Περνούσαν κατόπιν τα μαντήλια γύρω από το λαιμό ως το τέλος του γλεντιού και άνοιγε ο χορός. Πρώτος σηκωνόταν ο κουμπάρος και άνοιγε το χορό με τη νύφη, το γαμπρό και κάποια γυναίκα από το σπίτι του γαμπρού, που συνόδευε τη νύφη. Έδινε κατόπιν μεγαλοφώνως τη σειρά στους συμπέθερους και συγγενείς αναλόγως βαθμού συγγενείας και ηλικίας. Κάθε άνδρας χόρευε μ’ όλη του την οικογένεια και κερνούσε τα όργανα. Η νύφη χόρευε όλη τη νύχτα ως τα ξημερώματα. Πρέπει να ‘χεις γερά κότσια να γίνεις νύφη στο Λιτόχωρο.

Άλλοι πάλι έβγαιναν και χόρευαν στον Πλάτανο στο Χοροστάσι. Εκεί οι γέροι κάθονταν σταυροπόδι σ’ ένα κιλίμι και παρακολουθούσαν, ενώ η κόφα και τα μπρατίμια κερνούσαν. Τελείωνε το γλέντι με τον μπελίτικο.

Τρεις μέρες η νύφη δεν έκανε καμία δουλειά, γι’ αυτό και τις τεμπέλες τις κορόιδευαν: “Τι κάθεται σαν τριημερίτιστα νύφη”.

Την επαύριο το απόγευμα πήγαιναν τα γυρίσματα και γινόταν γλέντι στο σπίτι της νύφης. Τότε επέ-

στρεφαν και τα κλοπιμεία, γιατί συνήθιζαν τη μέρα του γάμου να κλέβουν σερβίτσια.

Την Τρίτη άρχιζε τ' αντρόγυνο επισκέψεις σ' όσους είχαν παρευρεθεί στο γάμο αρχίζοντας απ' τον κουμπάρο. Τους συνόδευε ο αδερφός ή η αδερφή του γαμπρού. Τελείωναν το Σάββατο και την Κυριακή πήγαιναν στην εκκλησία με το ξερό, που ως τότε το φορούσαν διαρκώς. Αν συναντιόταν δυο νύφες στην εκκλησία άλλαζαν τσιμπιδάκια ή καρφίτσες. Την Τετάρτη έστελναν την προίκα. Την κουβαλούσαν στα κεφάλια οι συγγένισσες σε μπόγους και σε ένα μπαούλο, που είχε μέσα και χρήματα. Τα άνοιγε ένα αγόρι από το σόι του γαμπρού και έπαιρνε τα χρήματα.

Το μπαούλο το κουβαλούσε μια γυναίκα με τον "πιδιλόγο", μια κουλούρα με πανιά, στολισμένη με τριές και κορδέλες. Έμενε και αυτή σαν προίκα, γιατί οι Λιτοχωρίτισσες κουβαλούν το βάρος στο κεφάλι με τον "πιδιλόγο". Αν θυμηθούμε τις Καρυάτιδες μπορούμε να εικάσουμε ότι οι Λιτοχωρίτες είναι δωρικής καταγωγής, ίσως από το Μακεδονικό Δίον.

Σαν προίκα η μάνα τη νύφης έστελνε και μια κότα στολισμένη με κορδέλα και τριές και ένα φιόγκο στο λαιμό. Κερνούσαν γλυκά σε μονό αριθμό, 9 ή 11 και φιλοδωρούσε ο γαμπρός τις γυναίκες αναλόγως του βάρους που μετέφερε η καθεμιά.

Την Πέμπτη η κουνιάδα συνόδευε τη νύφη στη βρύση με τις γχιούμες για νερό. Ετοίμαζαν και μια κουλούρα με χρήματα μέσα, ίσως για να εξευμενίσουν το στοιχείο της βρύσης. Την άφηναν στη βίγλα της βρύσης και όποια ερχόταν μετά τη νύφη ήταν η τυχερή και την έπαιρνε.

Περιγράψαμε ένα γάμο Λιτοχωρίτικο, όπως γινόταν παλιότερα. Πολλά απ' αυτά τα έθιμα διατηρούνται και σήμερα, αλλά τα πιο πολλά έχουν περιπέσει σε αχρηστία. Τα αναζητήσαμε στη μνήμη των παλαιότερων και τα διασώσαμε έστω και περιγράφοντάς τα.

ΕΡΧΟΝΤΑΙ ΟΙ ΚΟΝΤΟΒΡΑΚΗΔΕΣ

Οι Ορειβατικοί Σύλλογοι, ο Όλυμπος και το Λιτόχωρο

(Η αείμνηστη γνωστή λογοτέχνης και δημοσιογράφος Νίνα Κοκκαλίδου-Ναχμία με ένα κείμενό της στις 7 Φεβρουαρίου του 1976 μας φρεσκάρει τη μνήμη και συγχρόνως μας προβληματίζει για τη σχέση με το βουνό, τη φύση και τα φυσιολατρικά σωματεία.

Η πρόσβαση πλέον, ακόμα και σε δύσκολες κορυφές και βουνά, έγινε πιο εύκολη και η λογοτέχνης μας γνωρίζει τις πρώτες γυναίκες ορειβάτισσες του Ολύμπου, τη δημιουργία του Ε.Ο.Σ. και τις δραστηριότητές του, τη διάσπασή του και τη δημιουργία του Σ.Ε.Ο. κλπ. Ο Όλυμπος, το Λιτόχωρο, ο μπαρμπα Χρήστος ο Κάκαλος, ο Ιωσήφ Αποστολίδης, ο Σταυρός, ο μακαρίτης Μπουντόλας, ο φουστανελοφόρος απ' το Λιτόχωρο κλπ. έχουν κεντρική θέση στο κείμενό της. Δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά στην εφημερίδα «ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ». Τότε συνοδευόταν από φωτογραφίες του Χρήστου Κάκαλου και από την Αναρριχητική Σχολή (μέλη) του Σ.Ε.Ο, το 1957, στο Στεφάνι.)

▲ Πάνω στα ψηλά βουνά

Περνούν πράγματι κρίση τα φυσιολατρικά σωματεία; Το Ι.Χ. απομονώνει από την ομαδική εξόρμηση στη φύση. Το καυσαέριο κατακτά και τις ψηλές κορφές. Η εκδρομή σήμερα πήρε άλλο χαρακτήρα. Ο πειρασμός της ρόδας αδυνάτισε τα πόδια. Οι πιστοί βέβαια εξακολουθούν να μάχονται. Είναι οι «τρελοί» για τους οποίους θα μιλήσουμε σήμερα.

Πρώτη θα αναφέρουμε την κ. Κική Λουλούδη, πάλι ορειβάτισσα της πόλης μας, που έχει ανέβει 91 φορές στον Μύτικα και εξακολουθεί να ανεβαίνει.

«Είμαι 76 χρονών σήμερα και ακόμα κοιμάμαι έξω το χειμώνα, στην ταράτσα του σπιτιού μου, που 'χω κάνει ένα υπόστεγο με νάιλον. Φέτος με τι παγωνιές μπήκα μέσα στο σπίτι αλλά ένιωσα άσχημα. Συνήθισα βλέπετε στον καθαρό αέρα. Δεν πηγαίνω ποτέ σε κλειστούς χώρους. Πέρυσι ανέβασα την Κατερίνα Χέλμη στον Μύτικα. Δεν είναι πεζοπόρος, είναι ηθοποιός, το λέω αυτό για να τονίσω πως δεν είναι ακατόρθωτο το να κάνει κανείς αυτή την ανάβαση, έστω και αν δεν περπάτησε συστηματικά στη ζωή του. Η Κατερίνα λοιπόν, μόλις έφτασε στην κορυφή, φίλησε τη σημαία κατασυγκινημένη. Εκεί ήταν στις καλύτερες στιγμές της, όταν άρχισε να απαγγέλει κομμάτια από την Ηλέκτρα, που έπαιξε τον ομώνυμο ρόλο στο θέατρο. Φέτος ανέβασα μια φοιτήτρια, ανέβασα την κόρη του Νητσιώτα 12 χρόνων και άλλα παιδιά μικρότερης ηλικίας. Τη Φιλοσοφική Σχολή με αρχηγό τον Κ. Τσοπανάκη και διαρκώς ακούω ευχές να μη βασκαθώ, που ανεβαίνω πιο γρήγορα από τους νέους...»

Από τα παλιότερα μέλη του Ορειβατικού η κ. Λουλούδη έχει πάρει τρεις φορές το κύπελλο για υψόμετρο και η πρώτη της ανάβαση στον Μύτικα ήταν το 1945. Το 1965 ήταν αρχηγός της χιονοδρομικής ομάδας του Ορειβατικού και ανέβηκε στον Μαύρο Βράχο της Βουλγαρίας, υψόμετρο 2678 μ. Επίσης ανέβηκε στα βουνά της Σλοβενίας, μέσα στους πρώτους Έλληνες που αναρριχήθηκαν στα βουνά «Τρεις Κεφαλαί». Φροντίζει πολύ να μην παίρνει βάρος. Τρώει άπαχα φαγητά, φρούτα και μέλι, καθόλου γλυκά, κάνει πολλά μπάνια, γυμναστική και ηλιοθεραπεία.

▲ Ο γνωστός μας Ορειβατικός ή Ε.Ο.Σ.

Δεν είναι το παλιότερο φυσιολατρικό σωματείο στην πόλη μας. Οι γυναίκες είχαν και πάλι την πρωτοβουλία, μέσα σε μια εποχή που άρχιζαν να παίρνουν μια δυναμική θέση για τη θέση μέσα στην κοινωνία. Το έτος 1922 ιδρύθηκε ο «Φυσιολατρικός Όμιλος Δεσποινίδων». Αυτός ήταν ο τίτλος του και απ' αυτόν γεννήθηκαν κατόπιν τα φυσιολατρικά και εκδρομικά σωματεία.

Γύρω στην εποχή του 1930 συγκροτήθηκε ο Ορειβατικός, που αμέσως αγκάλιασε πολύ κόσμο, που σήμερα εξακολουθούν να είναι μέλη, έστω κι αν δεν ανεβαίνουν αλλά... θυμούνται. Πρώτος του πρόεδρος ήταν ο γιατρός Ν. Κασάπης και γενικός γραμματέας ο Δημ. Κογιάμης, που σήμερα είναι το υπ' αριθμόν 1 ιδρυτικό μέλος του Ε.Ο.Σ. και ενεργό στέλεχος, έκοψε μάλιστα την πίτα φέτος. Στην αρχή ήταν οκτώ οι πρώτοι ορειβάτες και σήμερα είναι 2.000 μέλη με ενεργά 450.

Ο Ορειβατικός σήμερα εκπροσωπεί τη χιονοδρομία επισήμως στην πόλη μας και διαθέτει αθλητές μεγάλης

ολκής, που πήραν Πανελλήνιο πρωτάθλημα και εκπροσωπούν την Ελλάδα σε Βαλκανικούς και Ευρωπαϊκούς αγώνες. Ιδιαίτερη παράδοση του Ορειβατικού είναι οι αθλήτριες στις χιονοδρομίες, όπως η Μ. Σαμαρά, η Π. Κωνσταντίνη, Χάρακα, Παπανικολάου και Μυλωνά. Απ' τους άνδρες είναι οι Ι. Γεωργιάδης, Ι. Αβραμίδης, Ν. Τσιγαράς, Κ. Τρομπακίδης, Ν. Τσαπατόρας, Γ. Πατερίδης και οι νέοι Α. Πισιώτης, Τζόβας και πολλά παιδιά που θα εξελιχτούν. Το 1936 ο Ορειβατικός έκτισε το πρώτο του καταφύγιο στον Χορτιάτη και το πήρε το Ραντάρ. Αργότερα έκτισε το ωραίο καταφύγιο κοντά στο Λιτόχωρο στον Σταυρό Ολύμπου και από φέτος προβλέπεται στην αυλή του, που είναι τέσσερα στρέμματα, να γίνει ένα ορεινό πάρκο για να φυλαχτούν τα σπάνια φυτά του Ολύμπου, που εξαφανίζονται. Ξένοι βοτανολόγοι επανειλημμένα έχουν ασχοληθεί με τα σπάνια βότανα του Ολύμπου και πολλοί ξένοι έμποροι μάς έχουν ρημάξει, μην ξεχνάτε τι γίνεται με το απλό χαμομήλι, που φυτρώνει σε κάθε αυλή στον τόπο μας... Πού είναι τώρα; Εάν θελήσει ο τουρισμός να βοηθήσει – και πρέπει να βοηθήσει – ο Ορειβατικός διαθέτει το χώρο και το επιστημονικά καταρτισμένο προσωπικό για να δημιουργηθεί το πάρκο.

Ο Όλυμπος είναι ένα απ' τα μοναδικά βουνά που είναι τόσο κοντά στη θάλασσα και διατηρεί χιόνια όλο το χρόνο, έτσι που να μπορεί κανείς να κάνει τις χιονοδρομίες του και το μπάνιο του. Γι' αυτό και η αξιοποίησή του, κατά τη γνώμη των ειδικών, επιβάλλεται. Τώρα οι μη ειδικοί, εκείνοι που θέλουν τη φύση παρθένα ακόμα έχουν βέβαια άλλη γνώμη, ίσως γιατί τρέμουν την άλλη πλευρά του λόφου. Την εισβολή του κα-

κώς εννοούμενου τουρισμού που δε σέβεται τίποτα και είναι ικανός να μεταβάλλει το δάσος με τα έλατα σε σκουπιδότοπο...

Ας έχουν λοιπόν υπ' όψιν τους, πριν ξεκινήσουν να αξιολογήσουν τον Όλυμπο, να εφοδιαστούν και μ' όλα τα σχετικά μέσα καθοδήγησης και με ειδικές ράβδους από τα αιωνόβια δέντρα του...

Στο Σέλι είναι επίσης το τρίτο καταφύγιο του Ορειβατικού, αρκετά μεγάλο, με όψη αλπική και εξυπηρετεί 100 χιονοδρόμους για ύπνο και φέτος έγινε νέα πτέρυγα που περιλαμβάνει τους χώρους υγιεινής. Και τα παλιά μέλη του Ορειβατικού θα 'χουν το δικό τους μικρό καταφύγιο, την καλύβα τους, για να αποσύρονται και να... θυμούνται στην τοποθεσία Βρύση του Χορτιάτη σε οικόπεδο που χάρισε η παλιά ορειβάτισσα Αναστασία Κράμβη.

▲ Ο Σ.Ε.Ο και η δραστηριότητά του

Σίγουρα μεπερδευόμαστε. Σ.Ε.Ο παρακλάδι του Ορειβατικού. Γιατί αποσπάστηκε η ομάδα και έκανε ξεχωριστό σώμα; Στην ουσία δε νομίζουμε ότι ήταν ουσιαστικές διαφορές, μάλλον θα πρέπει να αναζητήσουμε τη ρίζα στο χαρακτήρα μας ως φυλή. Τέλος πάντων, οι ίδιοι τα ξέρουν καλύτερα, εμείς λυπόμαστε. Όπου λαλούν πολλά κοκόρια κλπ. Το 1957 ιδρύθηκε ο Σ.Ε.Ο. (Σύλλογος Ελλήνων Ορειβατών). Από τα πρώτα ιδρυτικά του μέλη ήταν ο Κώστας Κράλης, ο Ιωσήφ Αποστολίδης που σκοτώθηκε, ο Ρήγας Ρεπανάς που σήμερα είναι 85 χρονών. Το γνωστό μας καταφύγιο στον Χορτιάτη είναι έργο του Σ.Ε.Ο., καθώς και το καταφύγιο στον Όλυμπο, στο Οροπέδιο των Μουσών σε υψό-

μετρο 2760 μ., κάτω από το θρόνο του Διός. Εκεί υπάρχει και το εκκλησάκι του Προφήτη Ηλία και εκεί έγιναν και οι γάμοι του ορειβατικού ζεύγους Γ. Μιχαηλίδη, ανέβηκε και ο παπάς και οι καλεσμένοι και οι αιώνιοι μάρτυρες της φθοράς και της αθανασίας. Εκεί πάνω στον Προφήτη Ηλία βρήκαν οι ορειβάτες και μια πλάκα που έγραφε πάνω το όνομα του Γιαγκούλα. Η σπηλιά του Γιαγκούλα, σπλάχνο κι αυτή του Ολύμπου, είναι από την περιοχή της Βροντούς, κοντά στην Κλεφτόβρυση, σε υψόμετρο περίπου 900 μ.

Το 1950 έγινε η πρώτη Αναρριχητική Σχολή στον Χορτιάτη με αρχικό δάσκαλο τον Γιώργο Μιχαηλίδη. Η συστηματική αναρρίχηση δεν ήταν γνωστή στη Βόρεια Ελλάδα. Απ' τους πρώτους αναρριχητές ήταν ο Ιωσήφ Αποστολίδης, ο Καραμπέτ Αρζουμάνιαν. Αμέσως έγινε η χειμερινή ανάβαση στον Όλυμπο, στην οποία έλαβε μέρος και η συμπολίτης Στελλίνα Σταυρίδου – μιλάμε για χειμερινή ανάβαση – κι ακολούθησαν πολλές αναρριχήσεις σε βουνά της Ελλάδας. Προσφορά των Αποστολίδη, Αζουρμάνιαν και Αρβανιτίδη ήταν, εάν θυμάστε, η ανεύρεση του σώματος του νεαρού Γερμανού που σκοτώθηκε στο Άγιο Όρος κι έπεσε σε βαθιά χαράδρα, που ούτε οι σύντροφοί του κατόρθωσαν να τον ανασύρουν, ορειβάτες και οι ίδιοι, ούτε οι στρατιωτικές δυνάμεις καταδρομών. Κατόπιν τούτου κάλεσαν τον Σύλλογο στη Γερμανία οι γονείς του νέου – μοναχοπαιδί τον είχαν – και τους έκαναν μια υποδοχή συγκινητική, με τον εθνικό μας ύμνο, σημαίες κλπ. Τους υποδέχτηκε ο δήμαρχος, τους έγινε δεξίωση, ξενάγηση κι άλλες τιμές, ο δε πατέρας πρόσφερε στον Σύλλογο αναρριχητικό υλικό.

Η σχολή λειτουργεί κατά χρονικά διαστήματα. Είχε και τον Αποστολίδη δάσκαλο που σκοτώθηκε το 1964 σε μια αναρρίχηση στον Όλυμπο. Τώρα ετοιμάζουν για διδασκαλία τον κ. Μπουντόλα από το Λιτόχωρο, που στάλθηκε από τον Σύλλογο στο Σαμονί της Γαλλίας για εκπαίδευση στις Άλπεις. Οι μαθητές της σχολής είναι 12-15 άτομα ηλικίας 18-25, δίχως να παύουν κι οι παλιοί αναρριχητές να επιδίδονται σ' αυτό το τόσο φανταστικό για μας σπορ. Αναρριχητές μεταξύ 30 και 50 χρόνων ακόμα και μεγαλύτεροι υπάρχουν αρκετοί. Στη γιορτή που θα οργανώσει ο Σύλλογος για τα δέκα χρόνια δράσης του θα γίνει και επίδειξη αναρρίχησης στον Χορτιάτη και προγραμματισμός αναδάσωσής του, κυρίως με έλατα.

▲ Ο μπαρμπα Χρήστος Κάκαλος

Πρώτος οδηγός του Ολύμπου. Αυτός που σήμερα είναι 97 χρονών και ζει στο Λιτόχωρο, τον τόπο του. Γέννημα και θρέμμα του Ολύμπου. Θρύλος κι αυτός μέσα στους θρύλους του βουνού των θεών και των κλεφτών. Πριν 10 χρόνια, σε ηλικία 87 χρόνων, ο μπαρμπα Χρήστος έκανε μια «μικρή βόλτα» στον Όλυμπο σε υψόμετρο έως 1.000 μ., με συντροφιά νέους που το διηγήθηκαν. Αδύνατον να τον φτάσουν. «Άντε παιδιά στο τάκα-τάκα να σας ανεβάσω, γιατί πρέπει να κατέβω στη Σκάλα, στο Μετόχι, έχω δουλειά εκεί, θα παίξω τζαγκανάρι – λαούτο – κι ο ηγούμενος θα τραγουδήσει κλέφτικα τραγούδια, θα μας γράψουνε τη φωνή λέει και τη μουσική, κι ύστερα τ' απόγευμα έχω αποστολή για Μύτικα να ετοιμάσω».

Ούτε μπορεί να λογαριάσει πόσες φορές ανέβηκε, τον κόσμο που οδήγησε, εκείνα που άκουσε. Ο πρώτος που πάτησε στον Μύτικα το 1913 και που δεν κακοφάνηκε καθόλου στους θεούς, καθώς φαίνεται, για να του δώσουν μακροζωία και δύναμη ν' ανεβαίνει ως τα βαθεία γεράματα. Στις 2-8-1913 ο Ελβετός Μπουασονά με τον Κάκαλο οδηγό ανέβηκε στον Μύτικα, ο πρώτος ξένος, κι άπλωσε την ελβετική σημαία. Το 1923 πλέον ο Μύτικας δεχόταν επισκέψεις, συμφιλιωμένος με τους ανθρώπους που σέβονταν το θρόνο του Διός. Και προσκυνούσαν το κρύο του με τα λάβαρά τους. Στην κορφή Σχολειό, υψόμετρο 2.915 μ., με οδηγό φουστανελοφόρο από το Λιτόχωρο και τον Ρήγα Ρεπανά. Ο Όλυμπος είχε πλέον κατακτηθεί.

▲ Έρχονται οι κοντοβράκηδες

Φώναζαν οι Λιτοχωρινοί και σφύριζαν όταν έβλεπαν τους ορειβάτες με τα κοντά παντελόνια εκείνη την εποχή. Οι κοντοβράκηδες ξεκινούσαν από πραγματική αγάπη για τη φύση. Από μια ανάγκη που σήμερα με τη μόλυνση του περιβάλλοντος έγινε επιτακτικότερη από κάθε άλλη φορά.

Εκλιπαρούν τα σωματεία αυτά τον αρχικό τους προορισμό ή μήπως και εξελίχθηκαν σε μέσο επίδειξης; Είναι αναμφισβήτητο ότι μέσα στους κόλπους τους υπάρχουν οι πραγματικοί φυσιολάτρες που μάχονται να κρατήσουν τη φύση μέσα στην απλότητά της. Σ' αυτούς βασιζόμαστε να επιζήσει και να προωθηθεί η ιδέα. Ν' αγκαλιάσει τον κόσμο όλο κι όχι εκείνον τον κόσμο που επιθυμία του και σκοπός του είναι η επίδειξη και η κοσμική εμφάνιση. Πώς να τους πλησιάσει

έναν άνθρωπο που τα οικονομικά του είναι περιορισμένα; Κι ο άνθρωπος αυτός μπορεί να προσφέρει πολύ περισσότερα από εκείνους που ξεκινούν φορτωμένοι τα σκι τους και την υπεροψία τους για το Σέλι. Βέβαια είναι για τα κλάματα το να θέλουμε να ανοίξουμε τις πύλες του... χιονιού στο λαό, αφού πνιγόμαστε στη θάλασσα και δεν επιβάλαμε το μάθημα κολύμβησης. Λίγο το χιόνι, πολύ το νερό, πνιγόμαστε και στα αυλάκια τ' αρδευτικά. Αυτό λοιπόν το χιόνι το λιγοστό, πάει να... εγκατασταθεί στην Αθήνα κι αυτό. Όπως πολύ χαρακτηριστικά είπε ένας Κοζανίτης: «Είχαμε κι εμείς ένα χιόνι κι αυτό μας το πήραν οι Αθηναίοι».

Ας συμβάλλουν λοιπόν οι Σύλλογοι και τα Σωματεία εκδρομικά, φυσιολατρικά κλπ. Να τραβήξουν τους νέους από τα καφενεία, τα λούνα παρκ και τα σεξ, ανοίγοντας δρόμους στη φύση με τα κατάλληλα κίνητρα και την κρατική βοήθεια. Στην πόλη μας μόνο, εκτός από τα καθαρώς ορειβατικά σωματεία, που μας απασχόλησαν σήμερα ειδικά, δρουν και τα εκδρομικά σωματεία ΒΑΟ, Όμιλος Φυσιολατρών Θ., Υπαίθριος Ζωή, Φυσιολατρικός Όμιλος Θ., Εκδρομικός Όμιλος, Περιηγητική, Φίλοι του Βουνού, Εκδρομικός Τουριστικός Όμιλος, Όμιλος Φίλων Υπαίθρου. Ελπίζουμε να επιζήσουν και στο μέλλον, γιατί αντιμετωπίζουν φοβερούς ανταγωνιστές.

Παράδοση

ΛΙΤΟΧΩΡΟ

Η ΜΕΓΑΛΗ ΝΑΥΤΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΣΙΓΟΣΒΗΝΕΙ

(Το κείμενο που ακολουθεί δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά στο περιοδικό ΕΠΙΛΟΓΕΣ της Κυριακάτικης εφημερίδας ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ της Θεσσαλονίκης και στη στήλη “στο παρελθόν”. Συντάκτης του είναι ο Στράτος Σιμιτζής. Δεν προκύπτει ο χρόνος της αρχικής δημοσίευσής του.)

Δε θα ήταν υπερβολή ο χαρακτηρισμός του Λιτοχώρου «Γαλαξίδι του Βορρά». Πράγματι η ναυτική παράδοση της γραφικής κωμόπολης είναι μοναδική και εντυπωσιάζει αυτόν που θα τη γνωρίσει. Είναι χαρακτηριστικό πως έμβλημα του Λιτοχώρου είναι ο Όλυμπος μαζί με ένα καραβάκι. Βουνό και θάλασσα. Τι αντίθεση αλλά και τι δεσμός!

Για τους περισσότερους το Λιτόχωρο, η γραφική αυτή κωμόπολη στις υπώρειες του Ολύμπου, είναι ένα τουριστικό θέρετρο – χειμερινό και θερινό -, όπως και η αφετηρία κάθε εξόρμησης για την κατάκτηση του «βουνού των θεών», των θρύλων και των παραδόσεων. Άλλοι πάλι συνδέουν το Λιτόχωρο με την ηρωική επα-

νάσταση του 1878, γνωστή ως επανάσταση του Ολύμπου.

Όμως λίγοι, πιθανόν ελάχιστοι, είναι εκείνοι που γνωρίζουν ότι το Λιτόχωρο έχει μια πολύ σημαντική ναυτική παράδοση, εφάμιλλη με τις πιο φημισμένες ναυτικές περιοχές της Ελλάδας.

▲ Από την αρχαιότητα

Αν και δεν υπάρχει κάποια γραπτή μαρτυρία, είναι γνωστό ότι κατά την αρχαιότητα εκεί, στις ακτές του Θερμαϊκού κόλπου, κατοικούσαν ικανοί ναυτικοί που ήταν οι πρώτοι που επάνδρωσαν τα πλοία του ναυτικού των Μακεδόνων, με ναύαρχο τον Νέαρχο.

Κατά το 600-610 μ.Χ., όταν μεγάλος σεισμός «εξαφάνισε» το Δίον, όπως και τους Φιλίππους και τη Θάσο, οι παράκτιοι αυτοί ναυτικοί αποτραβήχτηκαν ψηλότερα, στην ευρύτερη περιοχή όπου σήμερα βρίσκεται το Λιτόχωρο.

Κατά τη βυζαντινή περίοδο γίνεται μνεία για τον αυτοκράτορα Θεοδόσιο το Μέγα, που εξεδίωξε ειδωλολάτρες εγκατεστημένους στα παράλια της Πιερίας και στη θέση τους έφερε ναυτικούς από διάφορα νησιά όπως η Λέσβος, η Νάξος, η Κύπρος και άλλα.

▲ Η ναυτική παράδοση

Για τους Λιτοχωρίτες ναυτικούς, η πρώτη ιστορική μαρτυρία καταγράφεται το 1762, όταν εγκαινιάστηκε η εκκλησία του Αγίου Δημητρίου. Σύμφωνα με την επιγραφή που υπάρχει στην κεντρική θύρα, ως κτήτορες μνημονεύονται ο Χατζημιχαήλ, ο Νικ. Ρεΐζης και άλλοι Λιτοχωρίτες καραβοκύρηδες.

Η ανέγερση της εκκλησίας του Αγίου Δημητρίου, εκτός από την παραδοσιακή ευσέβεια και πίστη των Ελλήνων στα θεία, δείχνει και την ευμάρεια και τον πλούτο των Λιτοχωριτών ναυτικών, που κυρίως προέρχονταν από τη συμμετοχή τους σε πειρατείες. Εκείνη την εποχή η πειρατεία βρισκόταν σε μεγάλη έξαρση στο Θερμαϊκό και το Βόρειο Αιγαίο. Μία ακόμη ιστορική μαρτυρία για την αξιόλογη ναυτική δραστηριότητα των Λιτοχωριτών καταγράφεται το 1779, όταν Σουηδός περιηγητής που αρρώστησε σοβαρά στο Λιτόχωρο, διακομίστηκε με ιστιοφόρο στη Θεσσαλονίκη για νοσηλεία.

Τέλος, τη ναυτική παράδοση των Λιτοχωριτών υπογραμμίζει το παρακάτω περιστατικό: Με την έξαρση της πειρατείας οι Τούρκοι εγκατέστησαν παρατηρητήρια στο Καραμπουρνού (Μεγάλο Έμβολο) της Θεσσαλονίκης και το Λιτόχωρο, που δεσπόζει στο Θερμαϊκό κόλπο και διέθετε στόλο ιστιοφόρων για να επέμβει όταν χρειαζόταν. Οι Λιτοχωρίτες πειρατές συμμετείχαν στις ναυτικές επιχειρήσεις των Ρώσων στον πόλεμο του 1806 εναντίον των Τούρκων.

Πολύ πριν το 1821, οι Λιτοχωρίτες ναυτικοί «κατέβηκαν» στη Νότια Ελλάδα και επάνδρωσαν ως «γεμιστάδες» τα πλοία του Αγώνα. Κατά την Τουρκοκρατία το Λιτόχωρο διέθετε εκατό ιστιοφόρα πλοία που ταξίδευαν στο Αιγαίο, από τη Θεσσαλονίκη μέχρι την Κρήτη, την Αλεξανδρούπολη και τη Σμύρνη.

Ενδεικτικό της μεγάλης ναυτικής παράδοσης των Λιτοχωριτών είναι ότι το 1908 είχαν ιδρύσει σωματείο με την ονομασία «Ο Όλυμπος», που τελούσε υπό την προεδρία της «Αυτού Πανιερότητος Αγίου Κίτρου»

κ.κ. Παρθενίου», όπως χαρακτηριστικά αναγράφεται στην σφραγίδα. Μάλιστα, ο κανονισμός του σωματίου τυπώθηκε στο τυπογραφείο της εφημερίδας «Αλήθεια» της Θεσσαλονίκης. Αργότερα οι Λιτοχωρίτες ναυτικοί ίδρυσαν την Ένωση Συνταξιούχων Ναυτικών Λιτοχώρου «Άγιος Νικόλαος», που υφίσταται και σήμερα.

▲ Οι Λιτοχωρίτες στη Θεσσαλονίκη

Μετά την επανάσταση του Ολύμπου, πολλοί Λιτοχωρίτες κατέφυγαν στη Θεσσαλονίκη, όπου δημιούργησαν μια πολυάνθρωπη παροικία και ασχολήθηκαν κυρίως με ναυτιλιακές δραστηριότητες, όπου και διακρίθηκαν.

Χωρίς υπερβολή, ένα μεγάλο μέρος της σύγχρονης ναυτικής ιστορίας της Θεσσαλονίκης ανήκει στους Λιτοχωρίτες ναυτικούς που έκαναν έδρα των ναυτιλιακών δραστηριοτήτων τους τη συμπρωτεύουσα.

▲ Το μεγάλο «μπουμ»

Τη δεκαετία του '50 η λιτοχωρίτικη ναυτιλία περνάει περίοδο δοκιμασίας. Πολλοί ναυτικοί «μπαρκάρουν» σε ποντοπόρα πλοία και ξενιτεύονται. Είναι μια θαυμάσια ευκαιρία να καταξιωθεί διεθνώς το καλό όνομα του Λιτοχωρίτη ναυτικού. Επιστρέφοντας στην πατρίδα όλοι γίνονται πλοιοκτήτες και καπετάνιοι.

Τη δεκαετία του '60 γίνεται το μεγάλο «μπουμ». Ένας πυρετός καταλαμβάνει τους Λιτοχωρίτες, οι οποίοι άσχετα από επάγγελμα και ιδιότητα επενδύουν σε καράβια και πλοία. Ο αριθμός των λιτοχωρίτικων πλοίων είναι τώρα απίστευτα μεγάλος. Είναι η «χρυσή εποχή» για τη λιτοχωρίτικη ναυτιλία, που θα διαρκέσει

μια εικοσαετία. Την εποχή αυτή η Θεσσαλονίκη, το ναυτιλιακό κέντρο της Βόρειας Ελλάδας, γίνεται τόπος εγκατάστασης των περισσότερων ναυτικών και κυρίως των καπεταναίων.

▲ Ναυτικά ήθη και έθιμα

Μεγάλο ενδιαφέρον και πρωτοτυπία παρουσιάζουν τα ναυτικά ήθη και έθιμα των ναυτικών του Λιτοχώρου.

Η γιορτή του Αγίου Νικολάου, προστάτη των ναυτικών και πρώτη θαλασσινή γιορτή για όλες τις περιοχές, για τους Λιτοχωρίτες ναυτικούς ήταν περισσότερο ένα ορόσημο, για να «δέσουν» τα καράβια τους εν όψει της χειμερινής περιόδου. Την τηρούσαν και τη γιόρταζαν χωρίς κάποια ιδιαίτερη σημασία.

Από του Αγίου Νικολάου και για δύο περίπου μήνες, το χωριό ζούσε σ' ένα συνεχές πανηγύρι, αποτέλεσμα της μαζικής επιστροφής των ναυτικών. Γλέντια, χοροί, συγκεντρώσεις, βεγγέρες και τα συναφή.

Μεγάλη γιορτή ήταν αυτή των Τριών Ιεραρχών, που η συντεχνία των ναυτικών, το μόνο οργανωμένο σωματείο του χωριού, γιόρταζε με ιδιαίτερη λαμπρότητα. Την ημέρα αυτή, μετά τη λειτουργία και τη σύναξη σε καθορισμένο τόπο, η διοικούσα επιτροπή μοίραζε στους ναυτικούς, καπεταναίους και ναύτες, τα δώρα, που ήταν ένα σιμίτι και ένα πορτοκάλι.

Η συντεχνία των ναυτικών ήταν και το ανώτερο ναυτικό δικαστήριο. Τη διοικούσα επιτροπή της αποτελούσαν παλαίμαχοι συνταξιούχοι καπεταναίοι και ξακουστοί εν ενεργεία. Η διοικούσα επιτροπή ρύθμιζε τις σχέσεις των ναυτικών και ενεργούσε ως διοικητικό δι-

καστήριο για τις διαφορές που προέκυπταν μεταξύ των μελών της, καπεταναίων και ναυτών. Οι αποφάσεις της είχαν από παράδοση ισχύ δικαστικής απόφασης και ήταν δυνατόν να εφεσιβληθούν.

Δεύτερη μεγάλη γιορτή για τους ναυτικούς ήταν ο Αϊ-Λίας (προφήτης Ηλίας), στις 20 Ιουλίου. Αν το επέτρεπε ο καιρός, τα καράβια των Λιτοχωριτών «έδεναν» γιορταστικά στολισμένα στη σκάλα και οι ναυτικοί ανέβαιναν στο χωριό για το πανηγύρι. Μετά το τριήμερο ξεφάντωμα, οι ναυτικοί «μπάρκαραν» και πάλι στα καράβια τους για να επιστρέψουν του Αγίου Νικολάου.

▲ Τα σίχνα

Ένα μοναδικό στην Ελλάδα ναυτικό έθιμο είναι τα σίχνα, που γιορτάζεται την ημέρα των Θεοφανείων. Η λέξη σίχνα προέρχεται από το λατινικό «signus» και σημαίνει λάβαρο. Πρόκειται για έθιμο με βενετσιάνικη προέλευση, που το έφεραν οι Λιτοχωριτες ναυτικοί είτε απευθείας από τη Βενετία είτε από ενετοκρατούμενα νησιά του Αιγαίου.

Τα σίχνα είναι λάβαρα με θυρεϊκές παραστάσεις και αποτελούν προσφορά των καπεταναίων, κάτι σαν τάμα, στις εκκλησίες του χωριού.

Την ημέρα των Θεοφανείων, οι ενορίτες με 33 σίχνα, όσες και οι εκκλησίες και τα παρεκκλήσια, πήγαιναν εν πομπή στον τόπο του αγιασμού των υδάτων.

▲ Σήμερα...

Η ναυτική παράδοση και το ναυτικό μεγαλείο του Λιτοχώρου σήμερα σιγосβήνει. Η ναυτιλία της γραφι-

κής κωμόπολης είναι περιορισμένη. Οι ημέρες που κά-
θε λιτοχωρίτικη οικογένεια είχε κι ένα μέλος της ναυ-
τολογημένο έχουν περάσει. Όμως παραμένει μοναδική
και έχει σημαδέψει έντονα τη ναυτική ιστορία αυτού
του τόπου.

Μια πραγματικότητα, που όμως λίγοι γνωρίζουν.

